

EĞİTİM BAKIŞ

EĞİTİM-ÖĞRETİM VE BİLİM ARAŞTIRMA DERGİSİ

**Öncü Medeniyet
Davasında İmam-Hatip
Okullarının Önemi ve
Sorumluluğu**
Ali YALÇIN

**İmam-Hatip
Okullarının Kuruluşu:
Celal Hoca'lı Yıllar**
Prof. Dr. Ahmet KOÇ

**Anı ve Anektotlarla
İmam-Hatiplerin
Kuruluşu**
Hıdır YILDIRIM

**Milli Bir Gençlik
Yetiştirilmesi Ödevinde
İmam-Hatiplerin
Hâl-i Pür-Melâli**
Ayfer YILDIRIM

**Eğitimde Madde-Mana
Dengesi Arayışı:
İmam-Hatip Okulları**
Prof. Dr. Burhan AKPINAR

**İmam-Hatip Liselerindeki
Öğretmenlere Yönelik
Düzenlenen Hizmetçi
Eğitim Faaliyetleri**
Dr. Niyazi KAYA

**2023 ve 2071
Türkiye'sinde
İmam-Hatip Liseleri**
Doç. Dr. M. Fatih GENÇ

**İmam-Hatiplerin
Üstlendiği Rol**
Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM

**Türkiye'de Din Eğitimi
Felsefesi ve
İmam-Hatip Liseleri**
Doç. Dr. Engin ARSLANARGUN

**İmam-Hatip Liselerinin
Eğitim Sistemindeki Yeri**
Doç. Dr. Osman KABAKÇILI

**İmam-Hatip Liselerinde
Artık Kalite Zamanı**
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ

EĞİTİM-BİR-SEN

İDEOLOJİ, TEOLOJİ ve PEDOGOJİ SARMALINDA İMAM-HATİP OKULLARI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu felsefesi Batı'ya endeksli bir modernleşmeyi esas aldığı için eğitim sistemi o dönemin revaçtaki akımı pozitivistim ekseninde şekillendirilmiştir. Pozitivistim üzerine inşa edilen eğitim sisteminin de birincil amacı tek tip bir insan yetiştirmek, ikinci amaç da seküler bir topluma kapı aralamaktır.

İmam-hatip okullarının tarihi, toplum ile devlet arasındaki ilişkinin tam bir tercümesidir. Bir ülkenin tarihi, bir okulun mazisiyle ancak bu kadar örtüşebilir. Bir milletin demokratik geçmişini okulun kaderiyle ancak bu kadar ilintili olabilir.

Toplum siyaseten huzur bulduğunda gelişim gösteren, darbelerle tarumar olduğunda yasaklanıp kapatılan, milletin yazgısından her zaman en büyük payı alan, sahiplenme duygusuyla gittikçe sembolleşen ve artık ülke insanının bir kısmının kimliği haline gelen imam-hatip okullarının panoramasına bir göz attığımızda ifade etmeye çalıştığımız durumun ne olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Birçok badiresiyle tamamen yerli bir tecrübe olan bugünkü imam-hatip okullarının ilk örnekleri, Osmanlı Devleti'nin son dönemine dayanmaktadır. Osmanlı'da 1912 yılında açılan Medresetü'l-Vâizin okullarının amacı, İslâm dininin yayılmasını sağlayacak insanlara dini öğretecek vaizler yetiştirmektir. 1913 yılında da imam ve hatip yetiştirmek amacıyla Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ Okulu öğretime başlamıştı. Daha sonra bu okullar görülen lüzum üzere birleştirilerek "Medresetü'l-İrşad" adını almıştır. Bu okullar bugünkü imam-hatip okullarının nüveleridir.

3 Mart 1924 tarihinde medreselerin fiilen kapatılması sonucu İstanbul Dâru'l-Fünûn'un çatısı altında ilahiyat fakültesi ile 29 ilde imam-hatip mektepleri açılmasıyla bugünkü manadaki imam-hatip okullarının tarihi seyrî başlamış oldu. Bu ilk hamleyle medreseden mektebe geçiş yapılmıştır. Yaklaşık beş yüz medrese kapatılmış, yerine 29 imam-hatip mektebi açılmıştır. Bu mekteplerin sayısı bir yıl sonra 26'ya, iki yıl sonra 20'ye, üç yıl sonra İstanbul ve Kütahya'da olmak üzere 2'ye düşürülmüştür. Daha sonra bu son iki imam-hatip mektebi de kapatılmıştır. 1933 yılında ilahiyat fakültesinin de kapatılmasıyla artık ülkede dini eğitim veren kurum kalmamıştır.

Dini hayatın zora girmesi, insanlara teorik olarak dini anlatacak insan sayısının gittikçe azalması, dini pratik uygulamaları gösterecek, kılavuzluk edecek yetmiş insanın yavaş yavaş hayattan çekilmesi, neredeyse cenazelerin teşviz ve defin işini yapacak imam dahi bulunamayacak bir seviyeye gelmesi nedeniyle halkın yoğun talebiyle 1949 yılında imam-hatip kursu adıyla kurslar açıldı. 1951 yılındaki düzenlemede kursların adı imam-hatip okulu olarak değiştirildi ve eğitim seviyeleri dört yıllık ortaokul düzeyinde kabul edildi. 1954'te ise üç yıllık lise bölümleri açıldı. 1959 yılında bu okul mezunlarının okuyabileceği yüksek okul olarak Yüksek İslam enstitüleri eğitime başladı. 12 Mart 1971 muhtırasında ortaokul kısımları kapatılarak lise kısımları dört yıla çıkarıldı ve ismi imam-hatip lisesi diye düzenlendi. 1973 yılında orta kısmı 3, lise kısmı 4 olmak üzere sağlam bir kanuni dayanağa kavuştu ve mezunlarına tüm fakülterlere gidebilme hakkı tanındı. 12 Eylül döneminde kız öğrencilerin başı açılmakla yetinildi, İHL'lerin statülerine dokunulmadı. 1985 yılında ilki Kartal olmak üzere Anadolu İHL'ler kuruldu. 28 Şubat sürecinde okulların ortaokul kısmı kapatıldı ve getirilen katsayı uygulaması ile ilahiyat fakültelerinin dışındaki fakülterlere gidebilmeleri neredeyse imkânsız hale getirildi. 2012 yılında getirilen 4+4+4 eğitim sistemi ile imam-hatip okullarının orta kısmı tekrar açıldı ve bu okulların sayısı hızla artmaya başladı.

Demokratik iyileşmenin olduğu, halkın tercihlerinin kendisi açısından risk olmadığı dönemlerde gelişen ve yayılan imam-hatip okulları, özellikle istibdat/darbe dönemlerinde baskıcı/darbəcilerin ilk musallat oldukları kurumlar oldu. Derin acılar yaşatan, büyük bedeller ödenen bu mazi, ülke tarihine bir şuur, bir fikiryat, bir direnme, değerlendirme ve deklanme üssü armağan etti.

"Cumhuriyet Projesi" olarak tasarlanan; devletin, halkın sıkıştığı ve bunaldığı dönemlerde bir miktar teneffüs alanı açmak için var ettiği menfez, toplumun sahiplenmesi, süreç içerisinde kendi dokusunu okullara işlemesi tamamen olguyu ve algıyı değiştirmiş okullar 'siyasal İslâm'ın arka bahçesi' nitelemesine maruz kalmıştır. İdeolojik kaygılarla açılan okullar, halkın ihtiyaçları doğrultusunda yön bulup halk tarafından sahiplenilince tehlikeli bulunmuştur. Öğrencilerin ve mezunlarının ötekileştirilmesi için formal ve informal uygulamalar hayata geçirilmiştir. Oysa halkın bu okullara teveccüh göstermekteki muradı, çocuğunun karakter eğitimine dini bir tema vermek (arkasından Fatıha okuyacak bir evlat vb.), kişilik eğitimiyle milli ve manevi değerlere duyarlı, toplumsal havayla uyumlu, dini değerlerine yabancılaşmamış bir insan yetiştirmek; çocuğun zihinsel gelişiminin yanında ruhi incelik, kalbi müşfiklik, vicdani sorumluluk, duygusal aidiyet kazanmasını ummaktır.

Açılması için bin bir zahmetle Ankara'da aylarca uğraş verilen, birçok kez siyaseten hedef seçilip kapatılan, milletin azmiyle her defasında yeniden küllerinden doğan, mücadeleye dolu bir mirasa sahip bu okullar; geçmiş, bugün ve yarın üzerinden yeniden ele alınmalıdır. Bundan sonra, nostalji arayışına girmeden, ödenen bedellerden elde edilen tecrübelerle yaşlanarak, fiziki manada üst seviye imkânlarla sahip olan binalarda, sayısı her geçen gün artan okul sayısını göz önüne alarak, günümüz insanının ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda eski ruh üzerinden yeniden bir hamle yapılmalıdır. İmam-hatiplerin tarihi arka planına vakıf, bununla öğrenciyi yoğuracak öğretmen anlayışıyla, nitelikli öğrencilerin bu okullara kazandırılacağı uygulamalarla imam-hatipler yeni dönemin yeni temsil yüzü olmaya aday olmalıdır. Nicel büyüme, nitel yükselmeye eş zamanlı ilerlemelidir.

Bu anlayış doğrultusunda imam-hatip okullarının dönünü anlayarak, bugününü kıymetli kılarak, yarınına katkıda bulunmak amacıyla değerli akademisyenlerimizin, imam-hatip pratiği içinden gelen kıymetli yazarlarımızın fikrîsel katkılarıyla konuyu kamuoyuna taşımak istedik.

Yeni sayıda buluşmak dileğiyle...

sukrukulukisa@egitimbirsen.org.tr

EGİTİM BAKIŞ'ın bu sayısı 25 bin adet basılmıştır. Kurumlara ve eğitim çalışanlarına dağıtımı il ve ilçe teşkilatlarımız tarafından yapılmaktadır.

Öncü Medeniyet Davasında İmam-Hatip Okullarının Önemi ve Sorumluluğu <i>Ali YALÇIN / Genel Başkan</i>	1
Anı ve Anekdotlarla İmam-Hatiplerin Kuruluşu <i>Hidir YILDIRIM</i>	4
Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam-Hatip Okulları <i>Prof. Dr. Burhan AKPINAR</i>	12
2023 ve 2071 Türkiye'sinde İmam-Hatip Liseleri <i>Doç. Dr. M. Fatih GENÇ</i>	19
Türkiye'de Din Eğitimi Felsefesi ve İmam-Hatip Liseleri <i>Doç. Dr. Engin ARSLANARGUN</i>	25
İmam-Hatip Liselerinde Artık Kalite Zamanı <i>Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ</i>	29
İmam-Hatip Okullarının Kuruluşu: Celal Hoca'lı Yıllar <i>Prof. Dr. Ahmet KOÇ</i>	33
Milli Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli <i>Ayfer YILDIRIM</i>	42
İmam-Hatip Liselerindeki Öğretmenlere Yönelik Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri <i>Dr. Niyazi KAYA</i>	47
İmam-Hatiplerin Üstlendiği Rol <i>Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM</i>	54
İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Sistemindeki Yeri <i>Doç. Dr. Osman KABAĞÇILI</i>	57
İmam-Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler <i>Dr. Tuncay KARATEKE</i>	62
Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihî Gelişim) <i>Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN</i>	68
Dünden Yarına İmam-Hatip Ortaokulları <i>Kenan ESEN</i>	74
Gül Bahçeleri: Kız İmam-Hatip Liseleri <i>Murat KÜRKLÜ</i>	78
Öğretmek İçin Adanan Bir Ömür <i>Ahmet YORULMAZ</i>	83

EGİTİM BAKIŞ
Yıl: 11 • Sayı: 35 • Ekim-Kasım-Aralık 2015

Eğitim-Bir-Sen'in 3 Aylık Ücretsiz Yayınıdır

Eğitim-Bir-Sen
Adına Sahibi
Ali YALÇIN
Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni
(Sorumlu Müdür)
Şükrü KOLUKISA
Genel Başkan Yardımcısı

Editör
Şükrü KOLUKISA
Doç. Dr. Zülfü DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu
Latif SELVİ
Ramazan ÇAKIRCI
Mithat SEVİN
Hasan Yalçın YAYLA
Atilla OLÇUM

Basın Danışmanı
Mahfuz YALÇINKAYA

Eğitimciler Birliği Sendikası Genel Merkezi
Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No: 5 Balgat/ANKARA
Telefon: (0.312) 231 23 06 (pbx) • Faks: (0.312) 230 65 28
e-posta: egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr
web: www.egitimbirsen.org.tr

Grafik Tasarım & Baskı
Hermes Ofset Ltd. Şti.

Büyük Sanayi 1. Cadde No: 105 İskitler-ANKARA
Telefon: (0.312) 341 01 97 • Faks: (0.312) 341 01 98
hermes@hermesoset.com

Basım Tarihi: Aralık 2015

Öncü Medeniyet Davasında İmam-Hatip Okullarının Önemi ve Sorumluluğu

Ali YALÇIN

Eğitim-Bir-Sen ve Memur Sen Genel Başkanı

3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile o güne kadar mevcudiyetini devam ettiren bütün eğitim kurumları Maarif Vekaleti'ne bağlanarak bir anlamda dini eğitim veren kurumlar kapatılmış oldu. Kanun, ilahiyat fakülteleri ve imam-hatip okullarının açılacağına hükmetse de, söz konusu kurumlar 1951 yılında açılabilir. 1 Kasım 1928 tarihinde yapılan alfabe değişikliğiyle toplumun ve özellikle genç kuşakların Kur'an-ı Kerim, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve diğer İslâmî ilimlere erişme imkânı ortadan kaldırılmış, 15 yıllık bir zaman aralığında (1931-1946) dini eğitim resmen yasaklanmıştır. Bunlara ilave olarak, 18 yıl boyunca (1932-1950) ezan-ı Muhammedî Türkçe okutulmuştur. Bütün bunlar, yeni oluşturulan rejimin toplum mühendisliği sevdasından kaynaklanmıştır. Bu toplum mühendisliğinin özü, halkı materyalist ve pozitivist bir paradigma doğrultusunda dizayn etmek, dinden ve dini kurumlardan uzaklaştırmaktan ibaretti. 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidar olmasıyla birlikte öncelikle Türkçe ezan uygulamasına son verilmiş ve ikinci hamlede 1949 yılında, CHP tarafından açılan Kur'an kursları imam-hatip liselerine dönüştürülmüştür. 13 Ekim 1951'de yedi ilde imam-hatip okulu açılması kararıyla Türkiye'nin imam-hatipli yılları başlamış oldu. Millete hitap edecek olgun, kültürlü

imam ve hatipler; modern ilimlerle mücehhez, asrın ihtiyaçlarını müdrik, şarkı ve garbı iyi bilen tavizsiz fakat müsamahakâr, münevver din adamı yetiştirilmesi amacıyla açılan imam-hatip okullarında verilen eğitim sonucunda Kur'an alfabesine aşina olmaya başlayan halk kesimleri, 27 yıllık bir aradan sonra yeniden İslami ilimler ve Kur'an-ı Kerim ile bağ kurma imkânını bulabilmiştir. Eğitim hayatlarına başladıkları günden bu yana imam-hatipler muhafazakâr ve laik kesimler arasında her zaman tartışma konusu olagelmıştır. Birinci kesim, bu okulları geçmiş ile gelecek arasında bir köprü, kültürel mirasın devamı, sivil toplumun inşasına bir katkı olarak yorumlarken; ikinci kesim, bunları medreselerin devamı, gerici, laiklik karşıtı, kadınların özgürlüklerini kısıtlayıcı okullar olarak görmüştür. 1960, 1971, 1982 ve 1997 muhtıra ve darbeleri, her zaman laik kesimlerden yana tavır takınarak imam-hatip okullarını ya kapatma ya da toplumdaki tesirlerini azaltma ve itibarını zedeleme yönünde apaçık tavırlar almıştır.

12 Eylül darbecileri, imam-hatip okullarını kapatmadı ancak bu okulların kuruluş çerçevesiyle hiçbir bağlantısı bulunmayan ve esasen okulları işlevsiz hale getirmeyi amaçlayan 'karma eğitim' uygulamasını bir dayatma olarak bu okullarda da hayata geçirdi. Aynı şekilde 28 Şubat postmodern darbesi de imam-hatip

okullarını kapatmaya teşebbüs edemedi ama etkilerini en düşük seviyeye indirmenin şeytanî yollarını buldu ve bunu hayata geçirdi. Katsayı zulmü ile imam-hatip mezunlarının üniversitelere girmelerine engel olarak, bu okullara yönelik tercihi hatırı sayılır düzeyde düşürdü. Bununla da yetinilmedi, ebeveynlerin, çocuklarını imam-hatipten alıp başka okullara kaydettirme istekleri açık kanunsuzlukla engellendi, nakil yapmalarına müsaade edilmedi.

İmam-hatip okulları, hem mesleki eğitim veren hem de öğrencileri yükseköğretime hazırlayan kurumlar olup öğrencilerine hem dini hem de dünyayı öğretmektedir. Bu yönüyle, dini duyarlılığı elden bırakmayarak dünya hayatını başarmak, hem hakikate en uygun olanı hem de en temel insan hakkını insanlara sunma özelliğine sahiptir. İnsanımız, bu özelliklerinden dolayı imam-hatip okullarını tercih ve tahkim etmiştir. Bu irfan, bizim geleneksel kültür dokumuzda vardır. Halkımızın imam-hatip ortaokullarına ve liselerine teveccüh göstermesinin nedeni, sadece çocuklarını imam ya da hatip olarak yetiştirme arzusuyla açıklanamaz. Halk, çocuklarını bu okullara gönderirken, onların İslâm'ı; Kur'an-ı Kerim'den ve kadim İslâmî eserlerden öğrenmelerini murat ediyor. Böylelikle, dini ana kaynaklarından öğrenen çocuklarımız ve gençlerimiz, başkalarının kendilerine öğretmeyi ve yaşatmayı amaç edindikleri din yerine Muhammedî İslâm'ı öğrenme ve yaşama imkânına sahip olacaklardır. "Allah indinde din İslâm'dır" ayetinde buyrulan İslâm'ın öğrenilmesi ve yaşanılmasıdır halkın arzu ettiği. Kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı eğitim aldıkları model, imam-hatip okullarına yönelik teveccühü artıran başka bir nedendir.

İmam-hatip okullarının açılışına kadar müte-deyyin kesimde kız çocuklarının ortaöğrenime devam etme oranı oldukça düşüktür. Bu okulların açılmasından sonra ibre tersine dönmeye başlamıştır. Ebeveynler kız çocuklarının imam-hatiplerde dindar, ahlaklı ve aynı zamanda bilimsel esaslar doğrultusunda eğitim alabilme imkânı bulduklarına inandıkları için kızlarını bu okullara gönül rahatlığı ile göndermeye başlamışlardır. İslam dininin kadınların eğitimine verdiği önemi bilen dindar halk kesimi, imam-hatip okullarının açılması ile kızlarını da erkek çocukları gibi okula göndermeye başlamış ve devletin eğitim hizmetinden hakkıyla yararlanmaya başlamıştır. İmam-hatiplere yönelik ebeveynlerin bu tercihi zamanla

kız çocuklarını başka okullara da gönderme yönünde değişiklik göstermeye başlamıştır.

İmam-hatip ortaokulları ve liseleri bünyelerinde çoğunlukla kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı binalardan oluşan pansiyonlar da bulunmaktadır. Kırsal kesimlerde ikamet eden orta halli ya da düşük gelirli insanlar kız ya da erkek olsun çocuklarını gözleri arkada kalmadan bu okullara göndermeye başlamıştır. Böylelikle eğitim hakkından yararlanmada köy-kent, zengin-fakir arasındaki eşitsizlik giderek küçülmeye başlamıştır. 28 Şubat 1997'de yapılan postmodern darbe, imam-hatip liselerinin kız ve erkek pansiyonlarını kapatmayı öncelikler listesine eklemiş ve uygulamıştır. Böylece diğer baskı araçlarıyla birlikte, imam-hatip liselerine devam eden öğrenci sayısında azalma meydana gelmiştir.

İmam-hatip okullarının siyasi konjonktürle doğrudan ilişkili ve iktidardaki siyasi partinin görüşünden doğrudan etkilenen inişli çıkışlı bu tarihsel çerçevesi, bu okulların kuruluş amacı ile bu okullardan toplumun beklediği akademik başarıyı çoğu zaman siyasi bir muhalefet ya da övünme gerekçesi haline getirmiştir. Oysa diğer bütün eğitim kurumları gibi imam-hatip okullarının da nihayetinde ve öncelikle eğitim hizmeti sunduğu çocukların ve gençlerin akademik benlik tasarımlarını, geçmişi, günü ve geleceği algılayıp bir idrak içerisinde anlamlandırmalarına ve bunlardan hareketle hem bireyin hem toplumun gelecek öyküsüne olumlu yönde katkı yapmalarına fırsat ve imkan vermesi gerektiği açıktır. Kaldı ki, imam-hatip okullarında eğitim hayatını sürdürmeyi tercih eden öğrenci kitlesi ve bunların ebeveynleri ne ayrımcılığa maruz kalmayı ne de bu okullarda okudukları için ayrıcalıklı kitle sayılmayı hedeflemediler ve hayal etmediler. Öncelikle bu gerçek kavranmalıdır. Bu doğrultuda bu okulların bir eğitim kurumu olarak karşı karşıya kaldığı riskler ve tehditler, ürettiği/üreteceği fırsat ve imkanlar; okulların bizim okulumuz, öğrencilerin bizim insanımızı olduğu gerçeğiyle pedagojik ve akademik bir çerçeveye ele alınmalıdır. Ders içeriklerinden müfredata, fiziksel imkânlardan mezun takip sistemine, diğer eğitim kurumları için yaptığımız, yapacağımız eğitim odaklı bütün denetleyici, dönüştürücü ve geliştirici uygulamalar bu eğitim kurumlarında da yapılıyor algısı temel bir yaklaşım olarak ortaya konulmalıdır.

Burada görev yapan yöneticilerde öğretmenlere, sivil toplum kuruluşlarından yetkili sendikaya, bu okulların muhiplerinden muhaliflerine herkes temelinde bir birey-eğitim kurumu ilişkisi olduğunu bu okullar için de kabul etmelidir. Bunu başardığımızda imam-hatip okullarının öğrencilerinin, yöneticilerinin ve öğretmenlerinin olağan bir okulla ilişkili oldukları algısı da, farkındalığı da sağlanacaktır. Önce bunu başarmalıyız ki, imam-hatip okulunu tercih etmemenin ya da tercih etmenin eleştirisi ya da övgü konusu yapıldığı, pedagojiye bütünüyle aykırı olduğu bir durumdan kurtulmuş olalım. Ancak böylesi bir kurutuluştan sonra nitelikli imam-hatip okulları, yüksek tercih katsayısına sahip imam-hatipler ve yüksek puanlı öğrencilerin rahatlıkla eğitimine katkı sunan imam-hatip felsefi kurgusu oluşturabiliriz. Peki, böylesi bir imam-hatip okulları formatı için neler yapmalıyız, neler başarmalıyız, neleri değiştirmeliyiz?

Öncelikle siyasal iktidarın, imam-hatip lisesi mezunlarının önümüzdeki süreçte katsayı zulmü gibi bir zulme maruz kalmayacağı yönünden anayasal ve yasal teminat oluşturması gerekir. İkincisi, soyut nitelikli bu güvencenin yanında iktidarla birlikte bütün siyasi partilerin imam-hatiplere yönelik özgürlükçü vaatlerde bulunması, imam-hatip lise ve ortaokullarına yönelecek öğrencilerin sayısını ve kalitesini artıracaktır. Üçüncüsü, imam-hatip okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenleri, çok yönlü, geniş ufuklu, geleceğe umut yükleyen ve kendisinden çok şey beklenen büyük bir öğrenci kitlesine hizmet ettiği, daha büyük bir iddia ile o öğrencileri inşa ettiği inancına sahip kılmalı ve bu inancın gereklerini yerine getirecek hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim fırsatlarını artırmalıyız. Dördüncü olarak da, böyle bir inancı yüklenmiş yönetici ve öğretmenler tarafından inşanın yol haritası olarak kullanılacak imam-hatip okulları eğitim programı oluşturulmalı ve bu eylem bir idari faaliyet olarak değil, katılımcı, demokratik ve inşai bir faaliyet olarak gerçekleştirilmelidir. Herkesin fikri alınmalı, en uygun program oluşuncaya kadar çalışmalar uzlaşmacı bir dille, imam-hatip okullarının bütün ülkeye, millete ait olduğu bilinciyle yürütülmelidir.

Diğer yandan, imam-hatip okullarının kuruluş öyküsü, karşı karşıya kaldığı dayatma süreçleri ve dönüştürücü özellikleri hem toplum hem eğitimci hem de öğrenci kitlesi tarafından mutlaka bilinmelidir. Bu amaçla, Celalettin Ökten Hoca ve Konyalı büyük âlim Hacı Veyis-zade gibi imam-hatip lisele-

rinin kurulmasında büyük zorluklara katlanarak bu davaya hizmet etmiş zatların hayat hikâyelerinin düzenli aralıklarla basın yayın organlarında yer alması, bu okullara olan teveccühü artıracaktır. Hatta 'Yedi Güzel Adam' gibi toplumda insani ve irfanî farkındalığı artıran dizilerin, sinema filmlerinin, edebiyat alanına seslenen eserlerin imam-hatip eğitiminden geçmiş kişiler tarafından eser olarak topluma sunulması, hem toplumdaki imam-hatip algısını olumlu yönde etkileyecek hem de imam-hatipli bireyin toplumun farklı kesimleriyle temas etme ehliyetini yükseltecektir.

İmam-hatipli olmanın sorumluluğu, milleti kendi ana kaynakları ile yeniden buluşturacak en temel unsurlardan biridir. Bu sorumluluğu besleyen şuur ile Türkiye hem milletin hem de devletin ortak iradesi ile yeniden eski kudretli medeniyet kodlarını yakalayabilecektir. Bu kodları yakalayan ve bu doğrultuda toplumsal yaşamına şekil veren Türkiye, bütün İslâm âleminin hatta bütün insanlığın takdirini kazanacak, onların desteğiyle öncü medeniyet hedefine ulaşabilecektir. Böylelikle özelde Orta Doğu genelde İslam âlemi üzerindeki emeller akamete uğrayacaktır. Bu doğrultuda imam-hatip okullarının kalitesinin yükseltilmesi ile imam-hatipli sorumluluğunun şekillendirilmesinde öncü medeniyet şuurunun her zaman zinde tutulmasına ihtiyacımız vardır.

İmam-hatip liselerimiz, çağın gerektirdiği bilgiyi kullanarak, dini duyarlık ve geleneksel değerlerle birleştirerek özgün ve her koşulda özgür eğitim modeli olarak tanımlanmalı ve yapılandırılmalıdır. Diğer Müslüman toplumlara model ve örnek olma hususiyeti ise ayrıca önemlidir. İmam-hatiplilerin öncü medeniyet şuurunu artıracak etkinliklere katkısı hem okul hem eğitimci hem de öğrenci düzeyinde en üst seviyede olmalıdır. Bu noktaya ulaşıldığında "Yeniden Büyük Türkiye ve daha adil bir dünya" hayal değil, ulaşılmış bir hedef olarak tarihe not düşülür. Bu bağlamda, çocuklarımızın, gençlerimizin, milletimizin, ümmetin ve insanlığın değer temelli, insan odaklı ve insani kemale doğru hızlı yolculuğa çıkararak bir eğitim sistemine sahip olmanın en önemli süreçlerinden biri din eğitimi ve öğretiminin önündeki engelleri kaldırmaktır. Bu çerçevede yapılacak her çalışmaya ve çabaya Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen olarak maddi ve manevi her türlü katkıyı yapmaya hazır olduğumuzu, bunu insani ve irfanî sorumluluk olarak gördüğümüzü beyan ediyoruz.

Anı ve Anekdotlarla İmam-Hatiplerin Kuruluşu

Hıdır YILDIRIM
Eğitimci-Yazar

İmam ve Hatip Mektepleri (1924-1930), İmam-Hatip Yetiştirme Kursları (1949-1950), İmam-Hatip Okulu (1951-1973), İmam-Hatip Lisesi (1973- ...)

Yalnızca adlarına bakıldığında bile devletin İmam-Hatipleri (mektep, kurs, okul, lise) spesifik bir amaca yönelik olarak açtığı kolaylıkla anlaşılabilir. 1924'ten itibaren otoriter yönetimin yerleşmesi ve laiklik prensibinin tedrici olarak alan hâkimiyeti kazanmasıyla 1930'da kurumsal varlığını yitiren, 1946'dan itibaren demokratik yaşama geçişle birlikte oluşan rekabette milletin gözünü boyamak üzere 1949 yılında yeniden kurumsal varlık bahşedilen İmam-Hatiplerin açılışına ilişkin gaye, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in 1947 yılında CHP'nin 7. Büyük Kurultayında yaptığı konuşmadaki şu ifadelerde kendisini berrak biçimde göstermektedir: **"[TBMM'deki] bir münakaşadan sonra dışarıya çıktığım zaman altı tane Meclis hademesi yanıma geldi, gözleri yaşlı olarak şunları söyledi: 'Vallahi billahi, altı köyümüzde bir tek imam kaldı. Ölülere nöbet bekletiyoruz. Ondan kalkıp bu köye geliyor ve boyuna köy de-ğiştiriyor. Eğer bize imam ve hatib vermezseniz, ölülerimizi köpek leşi gibi toprağa gömeceğiz.'"**

Cengiz Aytmatov'un 'Gün Olur Asra Bedel' romanında, vefat eden yaşlı işçi Kazangap'ın cenazesini Ana-Beyit Kabristanına dinî bir törenle defnetmek üzere yola çıkanlar arasında bir cenazede yerine getirilmesi gereken dinî ritüelleri -gören, bilen değil- işiten tek kişi olarak yakın dostu Yedigey bulunmaktadır. Yedigey, hatırında kalan yarım yamalak görüntülerle gerçekleştirdiği dini

törenin ardından yakın dostu Kazangap'ı defnederek. Cengiz Aytmatov'un çizdiği tablo, 1940'ların CHP Türkiye'si tablosudur: **"Yedigey, arkasında duran gençlerin gülüşüklerini, fısıldaştıklarını duymadığına sevindi. O sırada ona, 'Ey ihtiyar, başımıza imam mı oldun? Bu laflarla kafamızı şişirme de şu ölüyü bir an önce gömelim!' diye bilirdi bu dinî geleneği unutan gençler. Bundan sonra ayakta dimdik durarak dua okumaya başladı. Bilen yaşlılardan işittiğine göre, dinin beşiği olan Arap ülkelerinde cenaze namazı oturarak değil, ayakta kılınıyordu."**

Sovyetler Birliği, dinsiz bir toplum meydana getirmek için bir ameliyeye girişmiş ve bünyesindeki -Müslümanlar dâhil- bütün toplulukları değerlerinden soyutlayarak Cengiz Aytmatov'un tabiriyle mankurtlaştırmıştır. Türkiye'de de toplumu bin yıllık medeniyet değerlerinden soyutlamak üzere benzeri bir operasyon yürütülmüş, dini değerler ve müesseseler tahrip edilmiş ve yaklaşık 25 yıl süren bu operasyonun ardından Hamdullah Suphi Tanrıöver'in dile getirdiği acı manzara elde edilmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya ve dengeler değişmiş, Türkiye de bundan nasibini alarak çok partili demokratik yaşama -istemeye istemeye de olsa- kapı aralamıştır. Bu süreçle birlikte, ölümler köpek leşi gibi toprağa gömülmesin, iyi kötü bir dini ritüel yerine getirilebilsin, halk da bundan memnun olsun ve demokratik yönelişini buna göre tayin etsin diye İmam-Hatip Yetiştirme Kursları açılmış, ama iş gönülden yapılmadığı için bunun önü-

1. CHP Yedinci Kurultay Tutanağı, Ankara 1948, s. 457.

2. Cengiz Aytmatov, Gün Olur Asra Bedel, Elips Kitap, Ankara 2007, s. 381.

ne de türlü engeller çıkarılmıştır. İmam-Hatipler denilince ilk akla gelen isim olan Celalettin Ökten Hoca'nın kızı Ayşe Hümeysra Ökten 'Dindar Bir Doktor Hanım' adlı kitapta o günleri ve Celal Hoca'nın çırpınısını şöyle anlatıyor: **"II. Dünya Harbi yeni bitmiş, savaşı kazanan Amerika, İngiltere 'Siz tek parti sisteminde misiniz? Olmaz yeni parti kurun' dediler. Bunun üzerine yeni parti kuruldu ama reylerin yeni partiye gideceğini anlayan CHP, 'Millete biraz dindar gözükelim, belki bize rey verirler' diye düşündü. 1946 seçimleri oldu. Gizli oy- açık sayım olması gerekirken tam tersi açık oy- gizli sayım yapıldı. Hayat bu minval üzere devam ederken Ankara'dan Celaleddin Ökten'e, 'İmam yetiştiren on aylık bir kurs açalım' diye emir geldi. Babam o zaman felsefe hocası, Fransızca da biliyor ya, onlara göre modern hocaydı. Babam 'bu on aylık kursta ancak ezan okuması öğretilir, müezzin, imam yetişmez' dedi ama açılması için de çok uğraştı. İlk açıldığında itibar eden yok, çok az kişi gelmiş, kurs nerdeyse kapanacak. Babam sokaktan ameleleri toplamış: 'Kaç para kazanıyorsanız ben vereyim yeter ki gelin sınıfta oturun, müfettiş geldiğinde öğrenci yok diye kursu kapatmasın' demiş. Öğrenci sayısını yirmi kişinin altına düşürmemesi gerekiyordu."**³

Yine de siyaset ve milli iradenin belirleyiciliği, yeri geldiğinde İmam-Hatiplerin açılmasının bir getirisi olacaksa ondan da beri olmamak için İmam-Hatipleri cümle içerisinde kullanmayı gerektirebiliyor. CHP'nin demokratik yaşama geçişin ardından gerçekleştirdiği ve millete yaklaşma yönünde yeni arayışlara girdiği sürecin başbakanı, İlahiyat Profesörü M. Şemsettin Günaltay şöyle diyor: **"İlk mekteplerde din dersleri okutturmaya başlayan bir hükümetin başkanıyım. Bu memlekette Müslümanlara namazlarını öğretmek, ölülerini yıkamak için imam-hatip kursları açan bir hükümetin başkanıyım. Bu memlekette**

Celalettin Ökten

Müslümanlığın yüksek esaslarını öğretmek için ilahiyat fakültesi açan bir hükümetin başkanıyım. (...) Bana, kimse Müslümanlığa kasteden adam diye itham edemez. Ben, bilerek inanan bir Müslüman'ım"⁴ Doğrudur, ancak 1949 yılında, ilk İlahiyat Fakültesi olarak açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, açıldığında Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri yoktur.

Bütün bunlara rağmen millet, İmam-Hatipleri din hizmetlerini yerine getirecek din adamlarını yetiştiren müesseseler olarak değerlendirdiği gibi, çocuklarına dini eğitim aldrabilecekleri müesseseler olarak da görmüş ve bu özel anlamı yükleyerek İmam-Hatipleri kendi ihtiyaçları çerçevesinde dönüştürmüştür. Bunun en güzel ifadesini Kız İmam-Hatip liselerinde görmekteyiz. Kızların İmam-Hatip olma gibi bir durumları söz konusu olmamasına rağmen sadece kız öğrencilerin devam ettiği Kız İmam-Hatip liseleri açılmaktadır. Buradan, milletimizin İmam-Hatipleri dini eğitim veren müessese arayışının karşılığı olarak kabul

ettiğini anlamaktayız. Bu arayışı, dün, bugün ve yarın için, ömrünü İmam-Hatip davasına adayan Prof. Dr. Hayreddin Karaman şöyle dile getiriyor: **"İslâmlaşmak nasıl olur? İslâmlaşmak hangi vasıtayla olur? Vasıta nedir? Benim şahsi kanaatime göre -yanılmadığımı sanıyorum, Çünkü defaatle söyledim, aksini iddia**

eden olmadı- İslâmlaşmak; eğitim öğretim yoluyla, eğitim ve öğretim verdiğimiz insanlarla hâsil edeceğimiz iman ve aksiyonla olur. Demek ki biz, vasıta olarak eğitim ve öğretimi kullanacağız. Bu vasıtayla insanımızda bir iman ve aksiyon meydana getireceğiz. Bunun sonucunda insanımız yeniden Müslüman olacak. Eksikli imanla, eksikli Müslüman iken tam, kâmil Müslüman haline gelecek. Tabii bu hale gelmek, zaten İslâmlaşmak demektir. Ne kadar çok insanı kâmil Müslüman yaparsanız, o ülke de ahlakı-

3. Ayşe Hümeysra Ökten, *Dindar Bir Doktor Hanım*, Hazırlayan Nevin Meriç, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 74-75.

4. Başbakan Şemsettin Günaltay, 08.06.1949 tarihli TBMM Tutanakları.

la, suretiyle, hakikatiyle, müesseseleriyle, ni-zamıyla o kadar çok Müslüman olur. Demek ki bunu eğitim ve öğretimle yapacağız. Peki bunu kim yapacak?

Bugün Türkiye’de insanımızı İslâmlaştırmak için İmam-Hatip camiasından daha iyi bir camia varsa, yani elemanı, konumu, teşkilatı, plan-programı, ehliyeti-liyakatı itibariyle eğer başka bir oluşum varsa, bu sefer hiç şüphe yok ki biz de İmam-Hatip camiası olarak onlara katılırız, onların peşine düşeriz. Bunun için en uygun, en şümüllü teşkilat İmam-Hatip mektepleri ise, o zaman başkaları onunla kendilerini koordine etmelidir, onunla işbirliği yapmalıdır. Biz diyoruz ki, bu iş için bugün şu şartlarda en uygun camia İmam-Hatip camiasıdır, bu nesildir.”⁵

İmam-Hatipleri bir öze dönüş imkânı olarak görenler bu okulların açılması, binalarının inşası bu okullarda öğrenim göreceğ öğrencilerin bulunması, bulunan öğrencilerin iâşe ve ibatesinin karşılanması noktasında büyük bir fedakârlık destanı yazmışlardır.⁶ Celalettin Ökten Hoca, Demokrat Parti döneminin hemen başında İmam-Hatiplerin açılması için bürokrasinin bütün direnişine göğüs gererek 1951’de İmam-Hatip Okullarının açılmasını sağlamıştır. O günleri Ali Ulvi Kurucu şöyle anlatıyor: **“Merhûm Celâleddin Ökten Hocamız şöyle anlatmıştı:**

Memleketimizde 1940’lı yıllarda, halkın ağzında dolaşan bir söz vardı: ‘Cenazelerimizi yıkayacak imam kalmayacak!..’Bu söylentide doğruluk payı vardı. Bazı köylerde imam olmadığı ve ölenlerin yıkanıp gömülmesi için yakın köylerden imam gelmesinin beklendiği bilinen

5. Prof. Dr. Hayreddin Karaman, *İmam-Hatiplilik Şuuru*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011, s. 11-12.

6. İmam-Hatiplerin devlet eliyle ve bir amaca matuf olarak açılması bazı dini grup ve cemaatlerde İmam-Hatiplere karşı bir refleks meydana getirmiştir. “Süleyman Efendi [Hilmi Tunahan], başlangıçta, İmam-Hatip Okullarına güvenemedi, bunların içeriden dini bozmaları, dine zarar vermelerinin altını çizdi ve devletin kontrolü altında bir din eğitim ve öğretimi yerine hür, sivil teşebbüslerin ihtiyacı karşılamada daha başarılı olacaklarını iddia ederek İmam-Hatip Okullarına cephe aldı.” Prof. Dr. Hayreddin Karaman, *Bir Varmış Bir Yokmuş Hayatım ve Hatıralar*, İstanbul 2008, Cilt 1, s. 98.

bir şeydi. Zaman geçtikçe, bu halin daha kötüleşeceği de belli idi... (...)

Ne yapıp edip, küfrün kalesinde bir delik açmak için, bir İmam-Hatip Okulu’nun açılmasına arkadaşlarla karar verdik... Elimde baston, rahatsız halimle trene bindim; Ankara’ya gittim. O günün Maarif Vekili olan Tefvik İleri merhum, talebelerimden idi. Terbiyeli bir talebe idi. Beni unutmamıştı... (...)

Tefvik İleri ile daha önce konuşmuştum, ‘Hocam Ankara’ya gelin. Ümit ederim ki, inşâallah bu İmam-Hatip kararını çıkarırız’ demişti.

Ankara’da bir otelde kaldım. Günler geçiyor, Tefvik İleri’nin verdiği emirler, Tâlim Terbiye Daire’sinden bir türlü çıkmıyor. Bekle bekle bir ses yok... Tefvik İleri’nin talebem olması, glin” demesi, bana güç vermişti. Fakat işin bu kadar zor olacağı, Masonların, Dönmelerin Bakanını dahi dinlemeyecekleri he-sapta yoktu. Bir ay uzayacağını ise hiç beklemiyordum...

Müdür: ‘Mevzuat, kanunlar müsaade etmiyor. Bunun için Tevhîd-i Tedrisat Kanunu’nun değişmesi lâzımdır. Bu kanun ile İmam-Hatip Mektepleri kapatılmış; o günden bu güne, buna dair bir kanun da çıkmamış... Karar, bizim selâhiyetimizin dışındadır. Parlamento’dan bir kanun çıkması lâzım. Biz böyle bir izin veremeyiz’ diyor, direniyordu.

(...)

Bir ay Ankara’da süründüm. Çamaşırım kalmadı. Param bitti. Akşamları, otelden aldığım çayla, odamda ekmeği çaya batırıp yemek zorunda kaldım. Artık uykularım kaçırıyordu. Hatta bir gece kaşınmaya başladım.

“Eyvah, bitlen-dim mi acaba?” diye korktum, gözlüğümü takıp bakındım...

Hayrettin Karaman

Ahmet Tefvik İleri

Çünkü temiz çamaşırım kalmamıştı. Girişken bir kimse değilim. Davet eden kimse de yok. Ancak Tâlim Terbiye Kurulu'na ve Tevfik Bey'e giderim, otele dönerim.

(...)

Nihayet bir gün, artık çok sıkıldım, rahatsızlandım... (...) Bastonuma dayandım:

'Buradan doğru trene gideyim' diye kalktım. Yalnız Tevfik İleri Bey'e bir daha uğrayayım, hem vedâ edeyim dedim. Tevfik Bey, o kırgın halimi gördü; rengimi beğenmedi:

'Hocam, siz rahatsızsınız..'

'Tevfik Bey, ben gidiyorum...' dedim... Üzüldü; düşündü:

'Hocam iyi sabretmişsiniz... Son bir çare olarak, meseleyi Adnan Bey'e açalım' dedi.

Birlikte Adnan Menderes Bey'e, başvekâlete gittik. Vaziyeti anlattık. Adnan Bey hayret etti, üzüldü. Tâlim Terbiye Dairesi'ndeki bir adamın, Bakan karşı koyduğuna şaşıtı:

'Bu derece mi Tevfik Bey?'

'Evet, efendim, bu derecedir...'

Başbakan biraz düşündükten sonra dedi ki:

'Hocam, yarın siz Tevfik Bey'e gelin; Tevfik Bey'le beraber Tâlim Terbiye'ye gidin... Ben aynı saatte baskın yapayım... Bir de bu şekilde tecrübe edelim. Belki Allah yardımcımız olur.'

Ertesi gün Adnan Bey'in dediği gibi, Tevfik Bey'le birlikte Tâlim

Terbiye'ye gittik. O memurun masasında iken Başbakan geldi.

Girer girmez selâm verdi. Sonra:

'Tevfik Bey neredesin yahu! Ne zaman sorsam, Tâlim Terbiye'de diyorlar!.. Nedir bu?.. Allah aşkına senin Tâlim Terbiye'de bu kadar ne işin var?..'

'Efendim, Celâl Ökten Hoca, benim hocamdır. Bir aydan beri buradadır...'

'Hayırdır ne işi varmış?..'

Tevfik Bey,

'Efendim, böyle böyle...' diye anlattı...

Adnan Bey, memura sordu:

'Beyefendi bunun mahzuru nedir?'

'Efendim, bana meşguliyetimin dışında bir teklif yapılıyor. Ben böyle bir karar veremem. Böyle bir müsaadeyi benden istiyorlar. Benden çıkması lâzımmış. Binaenaleyh mevzuat böyle bir karar vermeme müsaade etmez. Vekil Bey üzerime büyük baskı yapıyor...'

'Peki, Tevfik Bey'in verdiği tâlimat kâfi gelmiyorsa; emri ben vereyim: Bu emri günün Başvekili vermiş deyin...'

'Muhterem başvekilim, ben mes'ul olurum; şifahî emir beni kurtaramaz...'

'O halde, lâzım olanı yazın, ben imza edeyim...'

Merhum Adnan Menderes'in bu kararlı tavrı karşısında, artık Tâlim Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın söyleyecek sözü kalmadı.

Bizim vekâletten bir şey istediğimiz de yok... Binayı bulacağız, kirası, bakımı; idareciler, öğ-

retmenler, hademe vs. maaşları, hepsi bize ait olacak...

Tevfik Bey de sormuştu:

'Hocam nereye açacaksınız? Kimler okutacak?.'

'Siz hele bize bir izni verin; Allah'ın lutf ü keremi ile onlar bulunur...'

O gün, benim için bayram oldu. İstanbul'dan telgraf çekip sorarlar:

'Ne zaman geleceksin?'

'Geldim, geliyorum' derken, neyse müjdeyle döndüm.

O gün, muvafakat emrini alıp da, Başvekâletten otele gelirken, nasıl çıldırmadım, nasıl aklımlı kaybetmedim, diye hâlâ şaşarım... Ne evlendiğim gün, ne de icazet aldığım zaman böyle sevindim.

O gün bu kadar sevinmişim!..

Bu dereceden fazla, bunu bastıran bir sevinci, ancak Beytullah'ı gördüğüm zaman hissettim...

Artık hemen Başvekâlet'e Adnan Bey'e teşekkür gittim...''⁷

İmam-Hatiplerin kuruluşu ile ilgili Ankara'daki süreci tamamlayan Celal Hoca, 70 yaşında İmam-Hatip Okulu binası olabilecek bir bina arayışı için İstanbul sokaklarını adımlamaktadır. Prof. Dr. Orhan Okay

İstanbul İmam-Hatip Okulunda Din Görevlilerinin katıldığı bir seminer sonrası

anlatıyor: **"Celal Hoca, İstanbul'a döner dönmez, artık ilk müdürlüğü de üzerine verilmiş olan okulunu açma gayretlerine düşmüştü. 1951 yılının yaz aylarıydı. Önce bina, sonra hoca bulmak gerekiyordu. Karar çıkmışken bir riske girmemek için okulun açılışını, müteakip seneye bırakmak istemiyordu. Fakültedeki ilk yılımın tatilindeydim. Bu hizmet çorbasında bir tutam tuzumun olmasını bana lütfeden hocama minnet borcum vardır. Nerede bakanlığa veya vakıflara hatta özel şahıslara ait bir bina bulunduğunu duysa bana haber veriyor, oraya gidiyorduk. Yetmiş yaşında kaç insan bu hasbi gayreti gösterebilir? Bir gün Üsküdar'a, bir gün Şehremini'ne, bir gün Beyoğlu'na, bir gün Fatih'e gide gele, çoğu terk edilmiş, uzun tamire muhtaç, bazıları yıkık medreseler olan bütün ümit kapılarını yokladık. Nihayet Vefa Lisesi'nin karşısında, Zeyrek Ortaokulu'nun boşalttığı büyük ahşap konak binası uygun bulundu. O da tamire muhtaçtı ama artık kaybedilecek zaman yoktu. Bir süre sonra, ders yılı başlangıcını biraz geçmiş olduğu halde, ilk imam-hatip okulu, bakıyyetüssüyuf olarak nasılsa hayatta bulunan son din âlimlerinin öğretime katılmalarıyla açıldı."⁸**

1951'de Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Maraş olmak üzere 7 ilde açılan İmam-Hatip Okulları milletin büyük bir hüsn-i kabulüne mazhar oldu ve sadece açıldığı illerde değil, bu illerin etrafındaki illerde, kasaba ve köylerde de bir heyecanın duyulmasına vesile oldu. O heyecanın Çorum'a nasıl yansıdığını Prof. Dr. Hayreddin Karaman'ın satırlarında görüyoruz: **"İyice**

bunalmıştım, ne yapacağımı düşünüp dururken bir gün, çarşıda, Tellal Hüseyin Efendi'nin heyecanlı bir şekilde bir haberi ilan ederek dolaştığını, kalabalık sayılabilecek bir grubun da kendisini takip ettiğini gördüm. Hüseyin Efendi, İmam-hatip Okullarının açılaca-

7. Ali Ulvi Kurucu, *Hatıralar*, Hazırlayan M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul 2014, Cilt 4, s. 211-216.

8. Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2001, s. 50.

ğını ilan ediyordu, kendisi heyecanlı ve hamiyetli bir derviş idi, bu habere çok sevinmişti, aralarda Allah'a şükrederek yedi ilde ilkokul üzerine yedi yıl öğretim verecek olan İmam-Hatip isimli okulların açılacağını ifade ediyor (Yıl: 1951) ve okunacak dersleri tek tek sayıyordu. Ben de heyecanla topluluğa karıştım, sanırım üç ayrı yerde üç kere ilanı dinledim ve koşarak eve geldim, aileme müjdeyi verdim. Artık önümde yeni bir hedef vardı; okula girecek, askerliğimi de tecil ettirecek ve çok sevdiğim tahsilime devam edebilecektim. Bu okullarda benim istediğimden fazlası vardı.”⁹

Kayseri İmam-Hatip Okulunun açılış merasimini ‘Doksanüç Yılın Ardından Hatıralarım’ adlı eserinde bir tablo gibi gözler önüne seren Kayseri İmam-Hatip Okulunun ilk müdürlerinden M. Cemal Cebeci, bir neslin İmam-Hatip Okullarına intibakını aktardığı bir anekdotla şöyle dile getiriyor: **“Taşçıoğlu Hafız Kursunun tek katlı bir ek binası vardı. İmam-Hatip Okulu, 1951 yılı Ekim ayının 30’uncu**

günü saat 10’da yapılan merasimle, o binada açıldı. Merasime ben de katılmıştım. Merasime müftü efendi, hoca efendiler, vilayetten maarif müdürü, liseden Nihat Çetin Bey, veliler ve öğrenciler katılmıştı. Konuşmalardan sonra yapılan dua ile merasim sona erdi. (...) İlk öğrencilerimizden Nuh Mehmet Solmaz’dan naklen bir hatırayı anlatmak isterim. ‘Taşçıoğlu Hafız Kursunu bitirdik, çoğumuz 3 sınıflı köy okullarından gelmişiz. İmam-Hatip Okuluna kaydolabilmemiz için 5 sınıflı ilkokuldan mezun olmamız gerekiyor. On, on iki kişiyiz, çaresizlik içinde Müftü Hacı Hüseyin Efendi’ye gittik, derdimizi anlattık. Bizi peşine taktı. Vali Kâzım Arat Bey’e götürdü. Bu hafız yavrularımızın İmam-Hatip Okuluna

girmeleri şart, ellerindeki diplomaları müsait değil, yardımınızı ricaya geldik, dedi. Vali Bey, biraz düşündükten sonra, Cumhuriyet İlkokulu Müdürü’ne telefon açtı, dışarıdan ilkokulu bitirme imtihanına alınmamızı söyledi. Müftü efendi önümüzde, Cumhuriyet İlkokuluna gittik, müdür odasına girdik. Müftü efendiyi görünce bir hanım, kaçarcasına odadan çıktı. Biraz sonra, başını örtmüş olarak odaya döndü. Bu hanım, okul müdiresi Makule Savcı Hanım imiş. Müftü efendi ile konuştular, bize filan gün imtihana gelin, dedi. Böylece ilkokul diploması alarak İmam-Hatip Okuluna kaydolduk.”¹⁰

‘İmam-Hatip Liselerinin Kurucusu’, ‘Bir Neslin Öncüsü’, ‘Bir Neslin Ardındaki Meçhul Kahraman’, ‘İmam-Hatip Neslinin Öncüsü’ gibi unvanlarla anılan Mahmut Celalettin Ökten Hoca’nın İmam-Hatip denilince akla gelen ilk isimlerden birisi olmasının son derece doğal olduğunu aşağıdaki anekdot bütün berraklığıyla ortaya koymaktadır: **“İstanbul İmam-Hatip Okulu’nun ilk binası, bugün**

Şehzadebaşı’nda Vefa Lisesi’nin hemen karşısındaki İlim Yayma Yurdu’nun yerindeydi. O zamanlar orada ahşap, âdeta harabeyi andıran ve itfaiyenin beş dakikada yanıp kül olur, dediği Zeyrek Ortaokulu bulunuyordu. Cemiyet, bu harabeyi 25 bin liraya satın alıp, olağanüstü bir çalışma ile iki ayda ayağa kaldırıverdi. Bina Ekim’e, yani 1951 yılının eğitim - öğretim yılına yetiştirilmişti. Şimdi de mesele, Vefa’daki bu okulun sınıfları için sıra toplamaya gelmişti...

Temmuz’un sıcak bir günüydü... 70’lik müdür Celâl Hoca (!), marangoz Reşit ve onun bir iki arkadaşı sıra fazlası olduğunu öğrendikleri Yavuz Selim’deki Fatih Kız Enstitüsü’ne gittiler. Sıralar kamyonete yüklenirken Celal Hoca da

9. Prof. Dr. Hayreddin Karaman, *Bir Varmış Bir Yokmuş Hayatım ve Hatıralar*, İstanbul 2008, Cilt 1, s. 89.

10. M. Cemal Cebeci, *Doksanüç Yılın Ardından Hatıralarım*, Kimder Yayınları, Ankara 2015, s. 69.

boş durmuyor, çalışanlara yardıma çalışıyordu. Ondaki telâş ve gayreti gören enstitü müdürü dayanmamıştı:

“Bey amca, bırak da bu işleri gençler yapsın, şu yaşına rağmen nasıl katlanıyorsun?”

Celâl Hoca, bir taraftan taşıyanlara yardımını sürdürürken, öte yandan genç müdireye şu cevap vermişti:

“Ah hanımefendi, siz şu kalbimdeki aşkı bilerseniz!”¹¹

İstanbul İmam-Hatip’in kurucu müdürü Celal Hoca, bir müstahdem yapacağı görevleri bile yapmaktan imtina etmez. Okulun öğretmenlerinden Nurettin Topçu konuyla ilgili bir anısını şöyle aktarır: **“Bir tatil günü imam-hatip okuluna gittiğimde Celal Hoca’yı, tuvalet temizlerken gördüm:**

- Hocam, sen koskocaman müdürsün, talebelere yaptır bu işi, gençler yapsın, dedim.

Hoca:

- Hayır. Gençler yaptıkları işlerle şahsiyetleri arasında irtibat kurarlar. Yarın, ‘Tuvalet temizleyerek okudum’ diyerek, komplekse düşerler. Onların gürbüz bir fidan gibi yetişmeleri, bizim mesuliyetimizin icabıdır. Çare yok, bu işi yapacak eleman temin edinceye kadar biz yapacağız, der.”¹²

İmam-Hatiplerin kuruluşuna ilişkin süreç İmam-Hatip Okulu açılan diğer illerde de İstanbul’dakine benzer bir biçimde gelişmekte-

dir. Ali Ulvi Kurucu, amcası Hacı Veyiszade Mustafa Kurucu’nun Konya İmam-Hatip Lisesi’nin kuruluşuna ilişkin heyecanını ve ardından kendi gözlemlerini ve hissiyatını şöyle anlatıyor: **“Amcam 49 ve 50’de Hacca geldi. İki sene üst üste orada baktım, ‘İmam-Hatip açacağız, talebe yetiştireceğiz’ diye çırpınıyorlar. Ben tabii memleketi eskisi gibi sanıyorum. Dedim**

ki, ‘Amca istikbali meçhul olan bir okula kim evladını gönderir? Herhangi bir solcu iktidarın bir hareketiyle kapanmaya mahkûm olan bir müesseseye hangi çocuk gelir amca?’ Dedi ki: ‘Oğlum sen hafızsın. Allah, İslam’ın bütün dinlere olan hakimiyetini gerçekleştirmeyecek mi? Bunu vadetmiyor mu? Yani İslam’ın hak din olduğunu bütün insanlık kabul etmeyecek mi? Bunu söyleyen Allah’ dedi. ‘Allah’tan daha doğru söyleyen kim vardır?’ 1955’te Medine-i Münevver’den Konya’ya geldim, amcamı ziyaret ettim evinde. Allah rahmet eylesin, şefaatine nail eylesin, koca mücahid, ilmin, İslam’ın âşığı o insanın ilk sözü, ‘Ne yaptın, İmam-Hatip mektebini ziyaret ettin mi?’ oldu. Biz de sohbetler falan olduğu için gitmedik mektebe, ‘Gidemedim amca.’ dedim. ‘Olmadı. Arafat’ta seninle, Mina’da çadırda ne dedik? Allahü Teâla İslam’ı yeniden dünyaya hâkim kılacak, insanlığın ihtiyacı var. Ancak insanlığın

bu ihtiyacını ilahî nur kurtaracak. Tatminsizlik-tendir bu kâinatın, insanlığın perişanlığı evladım. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) şahsiyeti bakidir, Allah tekaüde çıkmaz, din bakidir’

bu ihtiyacını ilahî nur kurtaracak. Tatminsizlik-tendir bu kâinatın, insanlığın perişanlığı evladım. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) şahsiyeti bakidir, Allah tekaüde çıkmaz, din bakidir’

Amcamın bu ısrarı üzerine medreseye gittim, İmam-Hatip mektebine. Karşıladılar, görüştük

11. Can ALPGÜVENÇ, http://www.tefekkurdergisi.com/Yazi-imam_Hatip_Projesini_Hayata_Geciren_Buyuk_Fedakar_Celal_Oktem_Hoca-147679.html

12. Mustafa Özdamar, *Celal Hoca Kuşajı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1993, s. 201.

orada. Sordum: 'Müdür Bey, talebe adediniz kaç?' Allah sizi inandırsın, ben yüz-iki yüz dese, uçacağım sevincimden. Çünkü aynı Konya'da baba evladını okutamıyordu. Felaket.'

Dedi ki müdür: 'Hocam iki bin altı yüz kayıtlı talebimiz var. Sekiz yüz talebemiz de ağlayarak gitti' dedi.

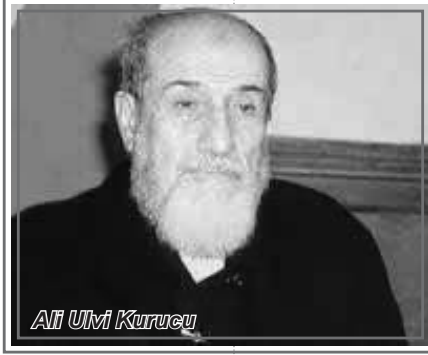
'Niye?'

'Yer yok, hoca yok. Sekiz yüz talebeyi kaydedemedim.'

Ben hâlbuki amcama, 'Amca, istikbali meçhul olan bir mektebe kim evladını gönderir? Herhangi bir solcu iktidarın bir işaretiyle kapanmaya mahkûm olan okula hangi çocuk gelir?' demiştim. Allahu Teâla çocuğa o aşkı vermiş, babaya o aşkı vermiş. Baba evladını feda ediyor. 'İstikbali meçhul olsun, cenneti var ya bunun.' Cennete dikmiş gözünü Müslüman."¹³

Büyük ümitler ve fedakârlıklarla inşa ve ihya edilen, 1951'den buyana darbe dönemlerinde çeşitli kısıtlamalara ve tahribatlara maruz kalmış olsa da yaklaşık 65 yıldır fasilasız eğitim ve öğretime devam eden İmam-Hatipler için bir genel değerlendirme yapmak gerekirse yine Prof. Dr. Hayreddin Karaman'ın şu satırlarına müracaat edilebilir: "Şimdi asıl mesele İmam-Hatip neslinin Türkiye'ye tesiri nedir? En köklü, en temel, en esaslı tesiri nedir? Bu soruların cevabı şudur: Medeniyet şuurudur. (...) Bu memleketin çocuklarının bir kısmı diyorlar ki biz medeniyet değiştirelim ve batılı olalım diyorlar. Meşrutiyetten Cumhuriyete geliyoruz, tamamen apaçık olarak, 'biz ilhamımızı göklerden alacak değiliz' diyorlar. Göklerden alacak değiliz derken, ne demek istiyorlar. Yani vahiyle bizim bir alaka-

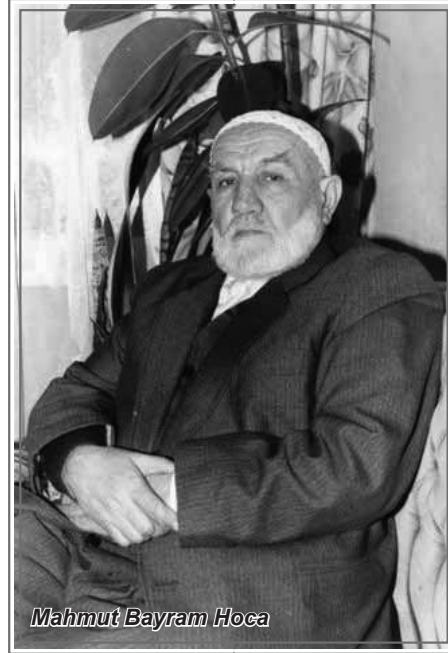
mız olmaz demek istiyorlar. (...) Biz medeniyetimizi değiştirmeyi kabul etmiyor, reddediyoruz. Bu medeniyet İslam merkezli, Kur'an merkezli bir medeniyettir. Biz İslam'a, Kur'an'a, medeniyetimize sahibiz ama yapılacak şey çok açık ortada: 'İhya ve inşa'. Bu milletin özü bozulmadan; bugün bütün dünyaya alternatif medeniyet olarak sunulması gerekiyor. Bunun için gece gündüz çalışmamız, bir dil bulmamız, bir ifade şekli bulmamız gerekiyor."¹⁴

Ali Ulvi Kurucu

Hüküm

"İnsanın en zayıf yanı, kendisini en güçlü hissettiği andır." Bu kurumlar için de böyledir. İmam-Hatipler, 1924'ten bu yana hiçbir zaman bugünkü kadar güçlü olmamıştır. İmam-Hatipler, Ak Parti iktidarlarına kadar milletin okullarıydı, bugün hem milletin hem de devletin okullarıdır. Bugün milletin yanında devlet de İmam-Hatipleri sahiplenmektedir. Ancak, 28 Şubat Sürecinde ayarlarıyla oynanan İmam-Hatiplerin yeniden fabrika ayarlarına döndürülmesi zarureti gözden kaçırılmıştır. Bugünkü İmam-Hatip nesli, çağın hastalıkları karşısında savunmasızdır ve İmam-Hatiplerin alamet-i farikası olan özden habersiz yetişmektedir. Maalesef, İmam-Hatiplerden her yönüyle mihraba yakışacak evsafı pek az öğrenci mezun edilebilmektedir. Çok üretme hedefi nitelikli üretimle beraber gerçekleştirilememiştir. Bu husus üzerinde, konu çeşitli araştırma verileriyle de somutlaştırılarak mutlaka ayrıntılı bir çalışma yapılmalı ve bir izlek çerçevesinde özle olan irtibat güçlü bir şekilde yeniden sağlanmalıdır.

Mahmut Bayram Hoca

13. Ravza-i Nebi (Sav) Komşularından Ali Ulvi Kurucu Bey'le İstanbul Sohbeti, *Altınoluk* dergisi, Ekim 1989, Sayı: 44, s. 13.

14. Prof. Dr. Hayreddin Karaman, *Tohum dergisi*, Kasım-Aralık 2011, Sayı 141, s. 33.

Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam-Hatip Okulları

Prof. Dr. Burhan AKPINAR
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Giriş

Ontolojik olarak eğitimin üç temel olgusu vardır denilebilir. Bunlar *insan, bilgi ve toplum* dur. Eğitime dair fikirler ve uygulamalar genelde bu üçlü etrafında şekillenir. Eğitimi gerekli ve meşru kılan ise, *eksik insanı*, bilgi vasıtasıyla toplum için tamamlama iddiasıdır. Bu itibarla eğitim, çoğu zaman, insanı toplum lehine yetiştirme çabası ve girişimi olarak ele alınmıştır. Eğitim konusundaki fikir ayrılıkları, sözü edilen üç olguya yüklenen anlam farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Nitekim günümüzde eğitime dair fikir ayrılıkları, büyük çapta "hangi insan veya ne tür insan?" ile hangi bilgi?" tartışmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü yetiştirilecek insan kabulü, profili veya prototipi ile insanın, eğitimin öznesi mi yoksa nesnesi mi olacağı tartışmaları, eğitimin amacı, içeriği ve uygulama boyutlarını ciddi şekilde etkilemektedir. Aynı durum *bilgi* için de geçerlidir. Eğitim girişiminin temel malzemesi olan bilginin *vehbi* mi *kesbi* mi olduğu, hangisinin daha değerli olduğu ve hangi yollarla elde edildiği gibi tartışma ve kabuller, eğitimin yönünü ve pratiğini önemli şekilde etkilemektedir. Konumuz olan İmam-Hatip Okulları (İHO) tarihi ve bu okullar üzerindeki münakaşalar, bu tartışmaların en tipik göstergesidir.

Eğitimde insan ve bilgi tartışmaları Osmanlı Döneminde de mevcuttu. Osmanlı eğitim sisteminde insan, Allah'ın yer yüzdeki temsilcisi (Halifet-ül arz) idi. Bu insan, potansiyel olarak en güzel ve mükemmel surette (Ahsen-i takvimde) yaratılmış olarak kabul ediliyordu. Eğitimin nihai amacı buna göre şekillenmişti. Osmanlı eğitiminde bilgi ise, insanı bu nihai hedefe ulaştıracak bir vasıta veya araç olarak, *vehbi* (bahşedilmiş) ve *kesbi* (kazanılmış) olmak üzere iki boyutlu olarak görülmüştür. Burada vehbi bilgiler manaya (maneviyata,) dair;

kesbi bilgiler ise, eğitimin maddeye dair içeriğini oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Osmanlı eğitiminin hedefi, özü itibarıyla madde ve mana dengesi üzerine oturtulmuş içerik yoluyla, *kâmil insanı* yetiştirmek olarak ifade edilebilir. Bu niteliklere sahip eğitim, ferdi (bireyi), sadece toplumdaki görev ve sorumluluklara göre değil, aynı zamanda onu aydınlatmayı da amaçlamaktaydı. Bu aydınlanmada kesbi bilgiler kadar vehbi bilgilerin de çok önemli bir rolü vardı. Bu yüzden Osmanlı'da eğitim almış kişi *münevver* (nurlanmış, aydınlanmış) olarak addedilip saygı görürdü. Bu saygı, o münevverin toplum için yaptığı görev ve yerine getirdiği sorumluluklar kadar, onun zihni ve vicdani gelişmişliği de dâhil topyekûn olgunluğuna yönelikti.

İslam'ın dünya görüşü olarak *hayatın bütünlüğü* (Aydın, 2007) ilkesinden referans alan Osmanlı eğitiminde insan; beden, ruh, zihin ve duygular (hisler) olmak üzere, dört boyutlu bir bütünlük olarak ele alınmaktaydı. *Bütün insan*, beden, akıl (zihin), duygular ve ruhan müteşekkil olup (Covey, 2005, s. 28) parçalanamaz psikolojik ve sosyolojik bir bütünlüktür. Bu bütün insan amacına matuf olarak, Osmanlı eğitiminde içerik, insanın dört boyutunu beslemek üzere seçilmiş, maddi bilgiler ve manevi ilimlerden oluşturulmuştu. Böylece insanın bedensel ve zihinsel gelişimi sağlanırken; ruhu, kalbi, vicdanı ve duyguları da ihmal edilmemiş olmaktaydı. Ferdi, *kamil insan* olacak şekilde, topyekûn geliştirme iddiası ve idealini daha sonra İHO modelinde de görmek mümkündür. Zaten İHO'na yönelik itirazların önemli bir kısmı da bununla ilişkilidir. Muterizlerin, İHO için düşündükleri kalıp, sadece malumat ve bilgi vererek dinin öğretildiği bir meslek okuludur. Osmanlı'nın bu zor coğrafyada yüzyıllarca ayakta kalmasında, maddi ve manevi boyutlarıyla dengeli bir şekilde eğitilmiş *bütün*

insanın payı büyüktür. Osmanlı'nın eğitimde kendi kendine yeten bu vasfı, 18. Yüzyılda bozuldu. Her sahadaki gerilemeler sonucunda Osmanlı, eğitim de dâhil artık kendi kendine yetemez duruma gelmişti. Elbette bunun bilimsel, sosyolojik, politik vb. birçok nedenleri vardır. Ancak şüphesiz eğitim de, bu nedenlerden birisidir. Zira eğitimdir şahsiyeti oluşturan (Taşdelen, 2015) ve zihinleri inşa eden (Topçu, 1998). Osmanlı'nın önce zihinsel olarak gerilediği ve düşük şahsiyetli basiretsiz yöneticilerin elinde çöktüğü hatırlanırsa, eğitimin bu gerilemedeki payı daha iyi anlaşılır.

Osmanlı eğitiminde değişen neydi? Öncelikle, Avrupa'da yükselen materyalist rüzgârının etkisiyle, insan kabulü, bilgi tercihi ve toplum anlayışlarında ciddi kırılmalar meydana gelmişti. Artık insan, *Halifet-ül arz* değil, toplumdaki bir iş ve görev için yetiştirilecek işgücü, nesne idi. Üzerinde, toplum lehine her türlü oynama ve ayarlamalar yapılabilecek nesne insan. Toplumdaki iş ve görevler çoğunlukla yaşamın maddi boyutuna dönük olduğundan, eğitim, büyük oranda insanın bedensel ve zihinsel gelişime odaklandı. Ruh, kalp, vicdan ve duygulara yönelik insanın manevi boyutu önce ihmal edildi, sonra inkâr edilerek, eğitimin ilgi alanı dışına itildi. Benzer şekilde bilgi, artık araç değil; ferdin günlük yaşamında ikbal kazanma amacına dönüştü. Toplum ise, fitratı gereği birlikte yaşayan değil; menfaatleri için bir arada durmak, birbirine katlanmak zorunda olan kalabalıklardı. Böylece, Pozitivizmin etkisiyle eğitimde *bütün birey*, parçalandı. Descartes'in "düşünüyorum, o halde varım" söylemi ile sembolize edilen anlayışla, insan, zihin ile eşleştirilerek, ruh (maneviyat) aşağılandı. Bunun sonucunda eğitim, salt zihinsel gelişime odaklandı. Böylece, salt maddi boyutu itibarıyla gelişmiş *modern insan* türemiş oldu. Ancak zamanla görüldü ki, pozitivizm ve modern hayat, maddi olarak geniş imkânlar sağlasa da, insanın yaşamını olumlu etkileyecek herhangi bir katkı sunmamış, hatta insanın ruhsal yönünü daha olumsuz ve karmaşık bir hale sokmuştur (Turan, 2013).

Osmanlı, her sahadaki gerilemenin şokuyla olsa gerek, sözü geçen modern insanı yetiştirecek eğitimin peşine düştü. İlk olarak, modern insanı yetiştirecek eğitim sistemi tesis etmek üzere, Avrupa'dan eğitimci ve uzmanlar getirilmiş ve bu amaçla Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir (Çakmak, 2001). Ancak bir taraftan da eski usul eğitimin (medreslerin) eğitime devamı sağlanmıştır. Böylece biri mektep (okul), diğeri medrese olmak üzere iki farklı eğitim ve bunların ürünü

olan iki farklı zihniyet zuhur etti. Genel itibarıyla bu okulların referans kaynakları, mektep için kesbi bilgiler; medrese için ise vehbi ve nassi ilimler olarak özetlenebilir. Osmanlı eğitimdeki bu ikilik, sonraları bir ucu İHO'na da sirayet edecek olan "eğitimde din mi yoksa dünya mı?" tartışmalarının fitilini ateşlemiştir. Bu tartışmalarda, "her ikisi de" diyerek orta bir yolda buluşulamamış olması ilginçtir. Yaklaşık iki asırdır devam eden bu tartışmalar esasta, dinden referans alan eğitim anlayışı ile eğitimde dini ve maneviyatı dışlayan anlayışın kavgasıdır. Geçmişte ve bugün, İHO üzerinde kopartılan fırtınalar, büyük çapta bahsi geçen bu kavga ile ilgilidir. Bugün, Türkiye'de İHO'na yönelik tartışmalar, iyi niyetli istisnai olanlar hariç, büyük oranda bunun devamı niteliğindedir. Bir asırlık geçmişe sahip, bütün müdahalelere rağmen rüşünü ispatlamış İHO üzerindeki tartışmaların arka planında, "eğitimde madde ile mananın kavgası" vardır. Bu kavga, önemli oranda, "Türkiye'de dinin fert, toplum, eğitim gibi alanlarda yerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda irtibatlıdır" (Kaymakcan, 2006). Bünyesinde maddi bilgiler ile manevi ilimlere birlikte yer veren İHO modeline itiraz, büyük oranda Pozitivist düşünce ve aşırı seküler anlayışın eseridir. Bu düşünce ve anlayışın asıl maksadı, İHO'nı *meslek okulu* kalıbına sıkıştırarak, günlük yaşamın diğer sahalarından dışlamaktır. Bu bir anlamda, "dini öğrenmeye evet; ama yaşama hayır" dayatmasıdır. İHO'na itirazın önemli yekûnunu teşkil eden Pozitivist ve materyalist düşüncenin Türkiye versiyonu, dini, cami ve mezarlığa hapsedmenin peşindedir. Bu kesimler tarafından İHO mezunları için dillendirilen "ölü yıkayıcısı" şeklindeki aşağılama buna örnektir. Bunların unuttuğu şey, dünyada nüfusu Müslüman ve Hıristiyan olan 73 ülkenin okullarında zorunlu din dersinin bir şekilde yer aldığı gerçeğidir (UNESCO, 2002 Akt: Kaymakcan, 2006). Diğer bir gerçek ise, araştırmaların, dinin ve dindarlığın suç üzerinde azaltıcı tesirinin olduğunu göstermesidir (Altıntaş, 2009). Kaldı ki demokratik toplumlarda, "din eğitimi hakkı" tartışılmazdır (Aydın, 2007). Dolayısıyla farklı argümanlara sığınmadan, İHO üzerindeki tartışmanın adını koymak, *orta bir yol* bulma umudu bakımından önemlidir. Velhasıl, günümüz Türkiye'sinde eğitimin en çok tartışılan konularının başında gelen İHO üzerindeki münakaşaları anlamak için Osmanlı ve Türkiye'nin eğitim tarihinin iyi analiz edilmesi gerekir. Bunun için ise, İHO'nun tarihi gelişim seyrine bakmakta yarar vardır.

İmam-Hatip Okullarının Tarihi Gelişim Seyri

Yüzüncü yılını idrak eden bugünkü İHO'nun ilk örnekleri, Osmanlı devletinin son dönemine dayanmaktadır. Osmanlı'da 1912 yılında, genel eğitim veren medreselerden farklı olarak Tevcihi Cihat Nizamnameleriyle vaizler yetiştirmek amacıyla *Medresetü'l-Vâizin* adı altında öğretim kurumları açılmıştır. Bu okulun amacı, İslâm dininin yayılmasını sağlayacak ve propagandasını yapabilecek misyoner vaizlerin yetiştirilmesidir. 1913 yılında ise, imam ve hatip yetiştirmek amacıyla *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ* kurumu öğretime başlamıştır. *Medresetü'l Vaizin* savaş yıllarında pek başarılı olamamış ve *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hüteba* ile birleştirilerek "*Medresetü'l-İrşad*" adını almıştır (Öcal, 2015; Ergün, 2015).

1913 yılında *İslâh-ı Medâris* programı çerçevesinde açılan bu okullar, bugünkü İHO'nun temelini teşkil etmektedir. *Medresetü'l Eimme ve'l Huteba* adıyla örgün eğitim veren bu kurumlar, daha sonra *Medresetü'l Vaizin* ile birleştirilerek *Medresetü'l İrşad* adını almıştır. Bu okullar, 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılmasına kadar eğitim öğretime devam etmiştir (Kanburoğlu, 2011, s. 34-35). Bunlardan 1913 yılında açılan *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba* (İmamlar ve Hatipler Medresesi) ismen; 1914'te yürürlüğe konulan *İslâh-ı Medâris Nizamnamesi* ile oluşturulan *Dâru'l-Hilâfeti'l-'Aliye Medresesi'* ise, programı itibarıyla bugünkü İHO'nun temelini oluşturmaktadır. Bu medreselerin 4'er yıllık ve programlarında önemli ölçüde kültür ve fen derslerine yer verilen *Tali Kısım-ı Evvel*, *Tali Kısım-ı Sani* olarak nitelendirilen kısımları günümüz İHO'nun orta ve lise kısmının karşılığıdır. 4 yıllık *Âli kısmı* ise *İlâhiyat Fakülte*lerinin karşılığı idi (Öcal, 2013).

Bugünkü anlamda İHO serüveni 1924 yılında başlamıştır. Laikliği yeni benimseme aşamasında olan bir toplumda, medreselerin yerine din eğitimi yürütecek dört sınıflı 29 adet İHO açılmıştır. Ancak o dönemde kapatılan 500'e yakın medreseye karşı sadece 29 İHO. Bir yıl sonra İHO sayısı 26'ya, iki yıl sonra 20'ye, üç yıl sonra da ikiye düşmüştür. 1929-30 öğretim yılında ise son kalan İHO

da kapatılmıştır (Ergün, 2015). İHO'nun bu şekilde, kapanmasına neden olarak toplumun bu okullara teveccüh göstermemesi gösterilmiştir. Çünkü bu dönemde ortaokul seviyesinde öğretim veren bu okul mezunlarına liseye gitme veya memur olma yolları neredeyse kapatılmıştı. Halkın teveccühünde bunun ciddi bir etkisi olduğu muhakkaktır. Prof. Dr. Halis Ayhan, "*Türkiye'de Din Eğitimi*" isimli kitabında asıl gerekçenin "*Mektebin lise kısmının açılmayışı, yalnız dört yıllık bir orta mektep seviyesinde kalmış olması, mezunlarının istihdam alanlarının olamayışı ve bu mektepleri bitirip imam olanlara verilen maaşların komik düzeyde kalması*" olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, aslında halkın nasıl bir İHO modeli istediğinin de bir göstergesidir. Toplum, dünya ve ahiret saadeti birlikte temin edecek bir İHO modeli arzulamaktadır.

İHO'nun sonucusu 1930 yılında kapatılınca, 1951 yılına kadar Türkiye'de okullarda dini eğitim verilmemiştir. "*Gerçek Müslümanlık sayemizde tecelli edecek*" diyen İsmet İnönü (<http://kendirlifatihimamhatiplisesi.meb.k12.tr>) hükümetlerinin de olduğu bu yıllar "*dini eğitim verilmeyen*" dönem olarak literatüre geçmiştir. Bu dönemde, imam ve hatiplik görevleri dini malumatı zayıf kişilerce yürütülmeye çalışılmıştır. Bu durum, bazı 'aydın' kimseler tarafından istismar edilmiş; neticede halkın ve gençlerin zihninde yobaz bir din adamı imajı oluşturulmuştur (Kanburoğlu, 2011). Karaman'ın (1989), bu dönem için yaptığı değerlendirme çarpıcıdır:

Bizim ülkemizde, Cumhuriyetin ilanından sonra din eğitim ve öğretimi ile diğer dîni faaliyetlere karşı genellikle menfi bir tavır takınılmış, dindarları yıldırma, halkı dinden soğutma ve uzaklaştırma politikası izlenmiştir. Muhtemelen bu yüzden İmam-Hatip mektepleri öğrencisiz kalarak kapanmıştır; çünkü kimse evladını, dilenci olacak diye bu mekteplere göndermek istememiştir. "*Evet dilenci olacak diye*"; çünkü o günlerde, camilerin vakıfları gasbedilmiş, hademe-i hayrata ise, yavan ekmeğe yetmeyecek bir maaş verilmiştir. Din hizmetlerini hakkıyla yürütmek isteyen cami görevlisinin ikinci

bir meslek icrası mümkün olmadığı için bu zevat, geçimlerini fitre, zekat vb. ile yani sadaka ile sağlar duruma düşmüşlerdir.

1950 seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti, seçim kampanyasında söz vermiş olduğu İHO'nu, iktidarının ilk yılında açmıştır. Birinci devresi 4, ikinci devresi 3 yıl olan 7 yıl süreli ve bir bütün teşkil eden İHO 1951-1952 döneminde 7 ilde açılmıştır. 1963-1964 öğretim yılında İHO'na ilk defa parasız yatılı öğrenci alınmaya başlanmıştır. İHO sayısı 1970-1971 döneminde 72'ye çıktı. 12 Mart Muhtırası sonrasında kurulan geçici hükümetin 22 Mayıs 1972'de yayımladığı bir yönetmelikle, İHO, ortaokuldan sonra 4 yıl eğitim veren bir meslek okulu haline getirilmiş ve lise kısmını bitirenlere tanınan yükseköğretimin tüm programlarında okuma hakkı kaldırılmıştır. 1973 yılında, o güne kadar İHO olarak anılan okulların adı İmam-Hatip Liseleri (İHL) olarak değiştirilmiştir. Bu dönemde İHL mezunlarında fark dersleri vermeden üniversitelerin edebiyat kollarına gidebilme hakkı tanınmıştır. 1974'te kurulan CHP-Millî Selâmet Partisi hükümeti döneminde İHL'nin ortaokul bölümü yeniden açılmıştır (Çelikdönmez, 2013).

1980'lere gelindiğinde, İHL, o dönemin sıklıkla dillendirilen Türk-İslam Sentezi paradigması ekseninde yeniden ele alınmıştır. Bu dönemde İHL, laikliği kurucu ilke olarak benimseyen Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasî ve idarî yapılanması ile din-dar vatandaşların toplumsal taleplerini uzlaştırmaya yönelik bir 'Cumhuriyet Projesi' olarak görülmüştür. Bunun sonucunda İHL'nin, 1980'ler sonrasında Türk-İslam sentezi olarak zuhûr eden siyasî mülahazalar eksenindeki devlet politikası içinde, niceliksel ve niteliksel olarak dönüşüm geçirdiği görülmektedir (Bozan, 2007). 12 Mart Muhtırası sonrasında biraz durulsa da, 1997 yılına kadar bu okullara talep giderek artmıştır. Ancak zorunlu eğitimi sekiz yıla çıkaran 4306 sayılı Yasa, İHL'ne olan talebi büyük oranda düşürmüştür. İHL'nin orta kısımları bu yasadaki dolaylı kapatılmış, bundan dolayı bu yasa İHL için yeni bir dönüm noktası olmuştur (Zengin, 2006).

Gelenek bozulmamış ve İHL, 1997-1998 yıllarında da Türkiye'nin en önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Söz konusu gelişmelerin sonucu olarak, 28 Şubat 1997'de toplanan Millî Güvenlik Kurulu'nda alınan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçme kararı ile İHL'nin orta kısmı kapatıldığı gibi, Yüksek Öğretim Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde yapılan bir düzenleme ile taban katsayısı uygulamasına geçilerek, İHL me-

zunlarının İlahiyat Fakültesi dışındaki yüksek öğretim kurumlarına girmeleri hemen hemen imkânsız hale getirilmiştir. 28 Şubat sürecinin bu icraatları, Türkiye'deki din eğitiminde ağır tahribata yol açmıştır. 1996-1997 öğretim yılında Türkiye'de lise öğrenimine devam eden her 100 öğrenciden 9'unun İHL'ye devam ederken, bu oran 28 Şubat sürecinden sonra hızla düşmeye başlamıştır (Kamburoğlu, 2011). Bu bir anlamda, toplumun eğitimde maneviyat kadar maddi ikbal de istediğini göstermektedir. Günümüz dünyasında oldukça anlaşılır olan bu istek, İHO marifetiyle bir ölçüde sağlanmıştır. Halkın İHO'na yönelik teveccühünde bunun önemli bir payı vardır.

1990'ların ikinci yarısından itibaren İHO üzerindeki tartışmalara Avrupa Birliği (AB) süreci de eklenmiştir (Şaşmaz vd., 2011). AB, üye ülkelerin din eğitimi politikalarına doğrudan müdahil olmamakta, bunu her ülkenin kendisine bırakmaktadır. Din eğitimi konusunda AB üyesi ülkelere bakıldığında, Fransa hariç diğer bütün ülkelerde okullarda seçmeli ve zorunlu olarak müstakil bir din dersinin var olduğunu görülmektedir. Avrupa ülkeleri içerisinde okullarda din dersine yer vermeyen üç ülke bulunmaktadır. Bunlar; Fransa, Makedonya ve Arnavutluk'dur (Kodelja & Bassler, 2004 Akt: Kaymakcan, 2006). AB, üye veya aday ülkelerin din eğitimi uygulamalarına müdahil olmamakla birlikte, bazı mahkeme müracaatları sonucunda Türkiye'deki din eğitiminde Alevilik konusunda müdahil olmuştur. Bunun da etkisiyle Alevilik, ilerleyen yıllarda din dersi bünyesine alınmıştır.

İHO tarihinden söz ederken Anadolu İmam-Hatip Liseleri (AİHL) deneyimine değinmekte yarar vardır. AİHL, Turgut Özal'ın kurduğu ilk hükümet döneminde açılmıştır. AİHL'nin kuruluş amacı, Avrupa'daki işçilerimizin çocuklarının Türkiye'ye getirilip buralarda yetiştirildikten sonra geldikleri yere din görevlisi olarak gönderilmesini sağlamaktı. Bunların ilki 1985'te Beykoz AİHL ismiyle açılmıştır. Daha sonra bu okul, 1990'da Kartal İlçesindeki yerine taşınmış ve adı Kartal AİHL olmuştur. Bu okul mezunlarının üniversiteye girişte büyük başarılar elde etmesiyle, önemli talep görmüştür. Yıllar içerisinde kuruluş amacının aksine, yurt içinden sınavla kazanıp kayıt yaptırılan bir okula dönüşmüştür. 2000 yılına kadar açılan AİHL sayısı bağımsız 7, bağlı müdürlük halinde 100 olarak, toplamda 107 AİHL mevcuttu. AİHL 3 kısımdan oluşuyordu; hazırlık kısmı, orta kısmı, lise kısmı. Hazırlık sınıfında ders programı yabancı dil ağırlıklı olmak üzere Türkçe, Kur'an'ı Kerim, beden

eğitimi gibi dersler de mevcuttu. Orta kısım ve lise kısmın müfredatı bazı derslerin saat açısından farklılık göstermesi dışında klasik İHL ile aynıydı. AİHL'de yabancı dil klasik İHL'ye göre 8 saat daha fazla idi (Öcal, 2015).

28 Şubat sürecinde yaşanan olumsuzlukların ardından 2002 sonrası genelde din eğitimi, özelde ise İHO ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi, 2012'de çıkarılan 4+4+4 Eğitim Yasasıdır. Bu yeni düzenleme ile birlikte Türkiye'deki zorunlu eğitim kesintisiz 8 yıldan, 4+4+4 olmak üzere kesintili olarak 12 yıla çıkarılmıştır. 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçişle birlikte daha önce ilköğretim ve ortaöğretim şeklinde yapılan eğitim sistemi terk edilerek 4 yıl ilköğretim, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olmak üzere 3 kademeli bir yapıya geçilmiştir. 4+4+4 düzenlemesi ile yapılan en önemli değişikliklerden birisi, toplumsal taleplere dayalı olarak İHO'nun orta kısımlarının yeniden açılmasıdır. Bu düzenleme ile MEB, Talim ve Terbiye Kurulu 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı kararıyla ortaokullarda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli olarak okutulmak üzere haftada iki saat Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in hayatı ve temel dinî bilgiler dersi konmuştur. Bu dersler liselerin 9, 10, 11 ve 12. sınıflarında da haftada iki saat olarak seçilebilmektedir (Çelik, Boz, Gümüş ve Taştan, 2013). Bahçekapılı (2013), 2002 sonrası dönemi şu şekilde değerlendirmektedir:

Bu dönem, din eğitiminin yeniden yapılandırıldığı ve bağımsızlaşmaya başladığı dönem olarak adlandırılabilir. Bu dönemde öncelikle örgün ve yaygın din eğitimi hizmetlerindeki eğitimin kalitesini geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütülmüş daha sonra ise din eğitiminin özgür ve bağımsız bir alana kavuşturulması yönünde girişimlerde bulunulmuştur.

2002 sonrasında İHO'nda önemli oranda nicel (kemiyet, sayısal) gelişmeler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Bundan sonra yapılması gereken, bu sayısal gelişmeleri nitel (keyfiyet, kalite) bakımından taçlandırmak olmalıdır. Bu potansiyel İHO'nda vardır. Zira bir asırdır sürekli eleştiri ve hücumlara maruz kalmak, İHO modelinin bünyesinde savunma mekanizmalarının gelişmesini sağlamıştır. Bugün itibarıyla Türk Eğitim Sistemi (TES)'nin önemli bir halkasını oluşturan İHO, ortaokul ve lise bölümlerinden müteşekkildir. Bu okulların öğretim programlarında (müfredatlarında) diğer ortaokul ve lise programlarına ek olarak dini ve ahlaki eğitim veren dersler de yer almaktadır. Bu okullarda diğer okullarda okutulan derslere ek

olarak, Arapça, Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler gibi dersler zorunlu olarak okutulmaktadır. İHO'nun amacı, ara kademeye meslek erbabı yetiştirmek ve üst öğrenime öğrenci kaynaklığı yapmak olarak ifade edilebilir. Bu itibarla, İslam dünyasında sadece din adamı yetiştiren medrese benzeri modellerden ayrılarak, özgün bir Türkiye tecrübesi ve modeli olarak nitelenebilir. İHO, programlarında müspet ilimler ile dini derslere birlikte yer veren alternatif bir okul modelidir. Öğretim programlarındaki bu dual yapı, epistemolojik olarak kesbi bilgiler ile vehbi ilimler arasında denge kurma arayışının tezahürü olarak addedilebilir. Bu haliyle İHO, eğitimde, madde ile mana, akıl ile kalp-viddan dengesini gözeterek çağdaş bir model olarak da ifade edilebilir. Ancak bu değerlendirmeye rağmen, günümüzde İHO'nun öğrenci kabulü, öğretim programları, öğretmen niteliği vb. açılardan irdelenmesinde yarar olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

İHO, Osmanlı'dan miras kalan ve yaklaşık bir asırlık geçmişi olan köklü bir yerli tecrübe ve okul modelidir. Fikir ve uygulamaları itibarıyla bir anlamda Türkiye tecrübesi olan bu okullar, farklı isim ve uygulamalarla TES'nde hep var olmuştur. İHO'nun TES'ndeki bu varlığı, aslında bir var olma mücadelesidir. İHO tarihi, bir anlamda, Türkiye'nin, son yüzyılda kendisini konumlandığı pozisyonları gösteren arşiv niteliğindedir. Her dönemde ayrı bir şekil verilmeye çalışılan İHO tarihi, Türkiye'nin, Doğu ile Batı, din ile dünya, madde ile mana, akıl ile vicdan-kalp, zihin ile ruh arasında çizdiği zikzaklarının hikâyesidir. Sözü geçen uçlar arasında iki asra yakındır yerini tayin edememiş Türkiye'nin bu "araftaki" halinin en tipik yansıması, İHO tarihinde görülebilir.

Yüz yıllık bir hikâye olan İHO üzerindeki tartışmaların diğer bir nedeni de, gerek son dönem Osmanlı ve gerekse erken dönem Cumhuriyet aydınları ile otoritelerinin eğitime atfettikleri "zihin inşa edici" önemdir. Ancak İHO üzerindeki tartışmalarda, asıl sebep olan *madde ile maneviyat kavgası*, hemen her dönemde çağdaşlaşma veya modernleşme kisvesi altında gizlenmiştir. Asıl niyet ve amaç hep saklanmıştır. Böylece, İHO ile ilgili tartışmaların, din eğitimi ve dini eğitimden çok, toplumun çağdaşlaşması boyutuna dikkat çekilerek, kültür ve medeniyeti, mensup olduğu diniyle meczolmuş bu milletin reaksiyonu engellenmeye çalışılmıştır. İHO'na yönelik tartışmaların pedago-

jik eksenden ziyade, politik ve ideolojik zeminde sürdürülmüş olması, bunun tipik bir göstergesidir. İHO, pedagojik ekseninde ele alındığında, din eğitimi veya dini eğitimin insanlık tarihi boyunca hep var olduğu ve var olmaya devam edeceği görülebilir. İHO, sosyolojik olarak ele alındığında ise, toplumun (milletin) dinsiz olamayacağı gerçeği görülecektir. Toplumun oluşuran insanın, var olma ihtiyacından kaynaklanan din, eğitim yoluyla öğrenildiğine göre, din eğitimi veya dini eğitimi yadırgamak anlaşılabilir değildir. İHO'nun bütün bu tartışmalar ve bariyerlere rağmen varlığını sürdürebilmesi, toplumun din ihtiyacını gösteren önemli bir göstergedir. İHO üzerindeki sözü geçen tartışmalarda, asıl sebebin gizlenerek, münakaşanın ideolojik ve politik zeminde sürdürülmesi, muhtemel çözümü zora sokarak, geciktirmiştir. Çünkü din var oldukça ve mensupları talep ettikçe, din eğitimi de var olacaktır. Bunun aksi, eğitimin sosyal temeli ve boyutunun inkâr edilmesidir. Dolayısıyla İHO'nı din eğitimi veya dini eğitimin gerekliliği ekseninde tartışmak, zaman ve enerji kaybıdır. Tartışılması gereken boyut, din eğitiminin kim veya kimler tarafından, nasıl ve ne şekilde verilmesidir. İHO'nı bu perspektiften ele alacak tartışmalar, bu okulların tekâmülü ve zamana uyumu bakımından gerekli ve önemlidir.

Konu, "din eğitimi, kim veya kimler tarafından, nasıl ve ne şekilde verilmelidir?" sorusu ekseninde ele alındığında, İHO modeli buna iyi bir örnektir, denilebilir. Zira Doğu ile Batı arasında iki asırdır salınımlar yaşayan ve din ile dünya arasında tercihe zorlanan Türkiye'de, İHO, bu iki tercihi bünyesinde birleştirmeye çalışan önemli bir tecrübedir. İHO, bunu, din eğitimi yoluyla mesleğe eleman yetiştirirken; dini eğitim vasıtasıyla da gelecekte birçok mesleği icra edecek dindar vatandaşlar yetiştirerek yapmaya çalışmaktadır. İHO mezunu çeşitli meslek erbabının toplumda örnek vatandaş profili çizmesi bunun göstergesidir. Bu meyanda TİMAV tarafından İHO mezunları üzerinde yürütülen bir araştırmada, bu mezunların vatansaver (%61.9), uzlaşmacı (%54.3), başkalarının haklarına saygılı (%51.5) oldukları belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlar, %70.1 oranında, İHO öğrenci ve mezunlarının, teröre bulaşmayacakları görüşündedirler (<http://t24.com.tr/>). Bu haliyle İHO, İslam Âlemine örnek olabilir.

İHO'nun tarihi geçmişi ve mevcut durumu yanında, geleceğinin de tartışılmasında yarar vardır. Bugün itibarıyla mevcut durumu tahkim edilmiş olsa da, "İHO, geleceğe nasıl taşınabilir?" sorusu-

nun cevabı aranmalıdır. Bu cevap, İHO'nun yeni bir çağda ve yeni nesillerin dini eğitim ihtiyacının karşılanması için gereklidir. Eğitimde hiçbir model mükemmel ve sabit değildir. Çünkü her şeyin değiştiği bir ortamda, ne kadar mükemmel olursa olsun hiçbir eğitim modeli ve deneyimi sabit kalamaz. Dolayısıyla var olma mücadelesinde İHO için de değişim gereklidir. Değişimin yönünü tayin etmede, "Bilgi Çağı" ve "Bilişim Çağı" gibi çeşitli isimlerle anılan bu yeni çağın ve bu çağda yaşayan yeni nesillerin çok iyi analiz edilmesi gerekir.

Bilgi Çağı İHO nasıl olmalıdır? Bu noktada, Bacanlı'nın (2005) genel eğitim için sorduğu soru, İHO için de yol gösterici olabilir. Soru şudur: Bilgi / Bilişim Çağı'nda İHO, felsefe, yapı ve işleyiş olarak klasik rolünü oynamayı sürdürebilir mi? Bu konuda ilk söylenmesi gereken, önceki deneyimlerin yol gösterici, ancak yeterli olmadığıdır. Çünkü günümüzde İHO'na yönelik teveccühte Devlet ve hükümetin teşviki kritik önemdedir. Ancak Devlet ve hükümet teşviki sürekli olmayabilir. Öyle bir İHO modeli olmalı ki, resmi teşvik azalsa da, cazibesini koruyabilsin ve ayakta durabilsin. Bunun anmalı, cazibesini Kamudan ziyade halktan alan bir modeldir. Bunun için, herşeyden önce İHO'nun, bugün olduğu gibi gelecekte de, gerekliliği ve saygınlığını sağlayacak arayışlara ve düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu düzenlemeler, mevcut modelin yanlış olduğu anlamında değildir. Bunun anlamı, İHO'nun; amaç, programlar, öğretim süreci, öğretmen kadrosu, öğrenci seçme şekli başta olmak üzere yapı ve işleyiş olarak, yeni durumlara uyumlaştırılmasıdır. Bu düzenlemeler, Batı'yı (ABD ve Avrupa Ülkeleri) taklit etmeden, ama yok saymayan bir anlayışla, İslami eğitimin, teorisini ve metodunu (Nahlavi, 1997) dikkate alarak yapılabilir. Topçu (1988), bunun için, İslam'ın ve Kuran'ın felsefesinin yapılmasını önermektedir. İHO için yapılacak düzenlemede, İslam'ın ve Kuran'ın felsefesinin zemin kabul edilmesi, bu okullardaki "eğitim çabalarının birleştirici temel bir düşünceye (Büyükdüvenci, 2001) dayandırılması için önemlidir. Eğer biz, toplumun eğitimdeki farklı taleplerini karşılayacak modeller üretemez isek, küresel modeller (salt maddi gelişime odaklı) bizi yönlendirmeye devam edecektir.

Gelecekte İHO'nun cazibesini devam ettirmede anahtar kelime *ihtiyaç* dir. Bunun anlamı, birey (fert) ve toplumun din, ahlak ve değerler eğitimi konusundaki ihtiyaçlarının iyi analiz edilip, İHO programlarını, çocuk hak (Aydın, 2007; Şaşmaz vd., 2011) ve taleplerini de dikkate alacak biçimde

bunlara cevap verebilecek şekilde düzenlemek- tir. Bu ihtiyaçlara cevap verme kapasitesine sahip olunca, İHO'nun, geçmişte ve bugün olduğu gibi gelecekte de toplumun geniş kesimleri tarafından talep edileceği muhakkaktır. Hele hele eksik ve yanlış dini eğitimin (aslında yönlendirmelerin, şartlandırmaların) İslam coğrafyasında yol açtığı tahribatlar göz önüne alınınca. Dolayısıyla bugün olduğu gibi, gelecekte de, Dünya ve Türkiye, doğru ve istikametli İslami eğitim konusunda, İHO ve benzeri modellere ihtiyaç duyacaktır. İHO, bu ihtiyacı ve boşluğu doldurmaya talip olmalıdır. Bunun için İHO'nun amacı, salt din adamı yetiştirmek veya din adamı yetiştiren okullara öğrenci kaynaklığı yapmak olmamalıdır. İHO, sadece bir meslek okulu değildir. İHO'na bazı kesimler tarafından ısrarla giydirilemeye çalışılan bu misyon ve algı, toplum tarafından paylaşılmamaktadır. Bunun en tipik göstergesi, "İHO mezunlarının öncelikle kendi alanlarını değil, öğretmenlik, hukuk, mühendislik ve tıp gibi alanları tercih ediyor olmalarıdır (Sarpkaya, 2008). İHO'ya yönelik teveccüh iyi okunmalıdır. Bu teveccüh, "çocuğum dünya ikbalini kazanırken, manevi olarak da terbiye olsun" arzusunun tezahürüdür. Nitekim İHO'na yönelik talebin, bu okullarda diğer okullardan farklı olarak dini bilgilerin daha iyi öğretilmesinden kaynaklandığı öne sürülüyor (Bozan, 2007). Bunun için İHO amaçları çeşitlendirilmelidir. Çok Programlı Lise örneğinde olduğu gibi, ortak zemini din ve ahlak eğitimi olan okul modelleri tartışılabilir. Geçmişte ahilik teşkilatları marifetiyle sürdürülen meslek eğitimi ve bu eğitimin ürünü *ahlaklı esnaf ve müteşebbis* iyi bir örnektir. Zira her meslek erbabının dini terbiye ve eğitime ihtiyacı vardır. Tek taraflı maddi bilgilerle salt zihinsel gelişim, makul ve iyi vatandaş yetiştirmeyi garanti edememektedir. Bunun için dünyaya ve Türkiye'ye bakmak yeterlidir. Maddi bilgi ve malumatlarla zihinsel olarak yetişmiş hekim, hâkim, avukat, mühendis, muhasebeci, öğretmen vb. meslek mensuplarının etik olmayan yanlış davranışlar sergilemesindeki eksiklikleri, kesbi bilgiler değil; nassi ve vehbi ilimlerdir. Bildiği halde yanlış yapanın sorunu, akıl ve zihinden ziyade, vicdani ve ruhi yoksunluktur. Bunları ikmal edecek olan da manevi ilimlerdir. İşte İHO, maddi bilgiler ve manevi ilimlere birlikte yer veren eğitim modeli olarak bu konuda umut olabilir. Buna, "İlâ-yı Kelimetullahı" amaç edinmiş idealist yöneticiler ile erdemli, bilgili ve ilmiyle amel eden öğretmen kadrosu eklendiğinde, İHO modeli, bugün olduğu gibi gelecekte de, yanlış ve eksik dini anlayışlara

bağlı bireysel travmalar ve sosyal cinnetin panzehri olabilir.

Kaynaklar

- Altıntaş, R. (2009). *Toplumsal Ahlâk Sorunu. Yeni Ümit, Yıl : 22 Sayı: 86, Ekim-Kasım-Aralık 2009.*
- Aydın, M. Z. (2007). Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye'de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XII (2), 5-71.*
- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*: Ankara: Nobel yayınları (2. Baskı).
- Bahçekapılı, M. (2013). Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri. İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Öneriler. İstanbul. Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği Yayınları.
- Bozan, İ. (2007). Devlet ile Toplum Arasında Demokratikleşme – Bir Okul: İmam-Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Büyükdüvenci, S. (2001). *Varoluşçuluk ve Eğitim*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çakmak, B. (2001). Tanzimat Döneminde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839-1876). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), 1-10.*
- Çelik, Z. Boz, N., Gümüş, S. ve Taştan, F. (2013). 4+4+4 Eğitim Reformunu İzleme Raporu. Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları.
- Çelikdönmez, Ö. (2013). İmam-Hatip Liselerini Kim Kapattı? <http://www.timeturk.com/tr/>
- Covey, S. R. (2005). 8'inci Alışkanlık- Bütünlüğe Doğru- (Çev: Sezer Soner ve Çağlayan Erendağ) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ergün, M. (2015). www.egitim.aku.edu.tr/medimam.doc (Erişim tarihi: 04.11.2015).
- Kanburoğlu, B. Ü. (2011). Popüler Kültür-Din İlişkisi: İmam-Hatip Liseleri Örneği. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaman, H. (1989). İlk İmam-Hatip Neslinden Doç. Dr. Hayrettin Karaman ile Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatipler Üzerine Bir Sohbet. <http://dergi.altinoluk.com>.
- Kaymakcan, R. (2006). Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler. *Ekev Akademi Dergisi, 1 (27), 21-36.*
- Nahlavi, A. (1997). *Çağdaş Sorunlara Karşı İslami Eğitim* (Çev: İsmail Kodaz). Konya: Esra Yayınları.
- Öcal, M. (2013). 100. Yılında İmam-Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyum konuşması. <http://www.onder.org.tr/imam-hatip-tarihi>
- Öcal, M. (2015). Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ'dan İmam-Hatip Liselerine. <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html>
- Sarpkaya, R. (2008). Köy Enstitüleri'nden Sonra İmam-Hatip Liseleri. *Toplum ve Demokrasi, 2 (3), 1-28.*
- Şaşmaz, A., Aydagül, B., Tüzün, İ. ve Aktaşlı, İ (2011). Türkiye'de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci. İstanbul: ERG, Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Taşdelen, V. (2015). Nurettin Topçu'nun Türkiye'nin Maarif Davası İsimli Eserinde Eğitimin Güncel Sorunları. *Türkiye Yazarlar Birliği Akademi Dergisi.*
- Topçu, N. (1998). *Bütün Eserleri. Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Turan, İ. (2013). Gençlik Döneminde Görülen Ahlak Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 40, 271-*
- Zengin, S. Z. (2006). 1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri.

2023 ve 2071 Türkiye'sinde İmam-Hatip Liseleri

Doç. Dr. M. Fatih GENÇ
C.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD Başkanı

Giriş

Kökü Osmanlı'nın son döneminde 1913 yılında açılan Medresetül Eimme ve'l Hutaba'ya dayanan Cumhuriyet döneminden günümüze gelişerek ve değişerek devam İmam-Hatip Liseleri Türkiye'de din eğitimi ve öğretimi tecrübesinin en önemli kurumlarından biridir.

Türk eğitim sisteminde önemli bir yeri olan bu kurum, kuruluşundan günümüze tartışmaların gündeminde olmuş, tarihi süreç içerisinde önüne birçok engeller konularak gelişimleri engellenmeye çalışılmıştır. Bu uzun tarihi süreçte öncelikle 1924 yılında İmam-Hatip Mektepleri ismiyle açıldığında önce tasarruf tedbirleri adı altında bu okullara verilen maddi destek kesilirken, okulun açılış tarihinden üç yıl sonra sayıları 29'dan 3'e, öğrenci sayısı 2200'den 278'e indirilmiş daha sonra bu okullar 1929 yılında kapatılmıştır. 1948 yılında İmam-Hatip Kursları adıyla açıldığında laikliğe aykırı olur düşüncesiyle programa Fıkıh dersinin konmadığı, 1951 yılında İmam-Hatip Okulu açıldığında Kur'an-ı Kerim dersinin Latince harflerle okutulmasının istendiği bir süreçten geçen bu okulların 1971 askeri muhtırasından sonra ortaokul kısımları kapatılmış ve kız öğrencilerin bu okullarda okuması engellenmiştir. Tüm bunların yanında 1973 yılına kadar bu okullardan mezun öğrencilerin İlahiyat Fakültesi dahil üniversitelerin hiçbir bölümüne girmelerine izin verilmemiştir. 1973 yılından itibaren yukarıda bahsedilen engelleri aşmayı başarıp 90'lı yıllara gelen İmam-Hatip Liselerinin 28 Şubat post-modern darbesi ile tekrar ortaokul kısımları kapatılmış, katsayı engeli ile üniversitelere girmelerinin önüne setler çekilmiştir.

2011 ve 2012 yılları İmam-Hatip Liseleri için dönüm noktası olmuştur. 2011 yılında İmam-Hatip Liseleri mezunlarına yönelik haksız katsayı uygulaması son bulurken 2012 yılında 6287 sayılı kesin-teli 12 yıllık zorunlu eğitim yasının kabul edilmesiyle bu okulların ortaokul kısmı tekrar açılarak 14 yıllık fetret devri sonlandırılmıştır. Fetret devrinin sona ermesinden sonra İmam-Hatip liseleri halkın yoğun ilgisine mazhar olmuş kısa zaman içerisinde İmam-Hatip Lisesi sayısı müstakil ortaokul kısımları ile birlikte 2300'e ulaşırken bu okullarda okuyan öğrenci sayısı ise bir milyonu aşmıştır.

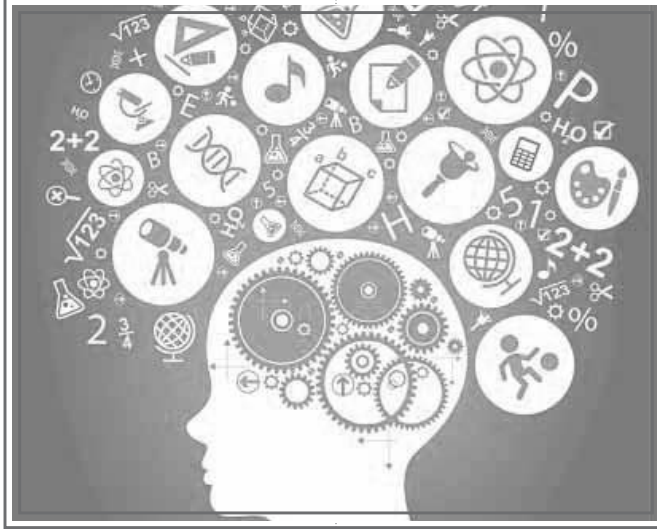
4+4+4 adıyla bilinen yeni eğitim yasının ortaokullarda seçmeli din derslerine yer vermesi, İmam-Hatip Liselerinin miadını doldurduğu tartışmalarına yol açmış, buna ek olarak din eğitiminin özelleşerek din öğretiminin dini cemaatlere bırakılması gerektiği, zorunlu din derslerinin kaldırılması gerektiğine yönelik görüşler bu süreçte karşımıza çıkmıştır. Bu makalede 2023 ve 2071 hedefleriyle büyük Türkiye yolunda hızla ilerleyen ülkemizin geleceğinde İmam-Hatip Liselerinin fonksiyonu, karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

1. İmam-Hatip Liselerinin Türk Eğitim Sistemi içindeki Yeri ve Fonksiyonu

Günümüzde İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi için görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır. Bu tanıma uygun şekilde İmam-Hatip Liselerinde uygulanmakta

olan programlar; mesleğe hazırlayıcı İmam-Hatip, Kur'an Kursu öğreticiliği (% 40 oranında mesleki dersler) ve yüksek öğretime hazırlayıcı olmak üzere (% 60 oranında kültür ve fen dersleri) iki özellik arz etmektedir.

İmam-Hatip Liselerinin programlarındaki gelişim ve değişim süreci bu okulların tarihlerinden bağımsız değildir. Başlangıçta; "laikliği kurucu ilke olarak benimseyen yeni Türkiye Cumhuriyeti"nin siyasi ve idari yapılanmasıyla dindar vatandaşların toplumsal taleplerini uzlaştırmaya yönelik bir "Cumhuriyet Projesi" olarak dizayn edilen bu okulların; 1980'ler sonrasında "Türk-İslam sentezi" olarak zuhur eden siyasi mülahazalar eksenindeki devlet politikası çerçevesinde niceliksel ve niteliksel olarak dönüşüm geçirdiği söylenebilir. 1990'lı yıllarda söz konusu eğitim kurumları "siyasal İslam'ın arka bahçesi" nitelmesiyle "tehdit unsuru" olarak görülmeğe başlanmış ve 28 Şubat 1997 sonrasında İHL'lerin varlığı salt "din görevlisi ihtiyacına" indirgenmiştir. Bu durum 2011 yılında çıkan 2547 sayılı Yüksek öğrenim kanununun 45. maddesindeki değişiklik ile İHL'lerin önündeki kısıtları kaldırılana kadar devam etmiştir.

İmam-Hatip Liselerinin geçirmiş olduğu tarihi süreçleri dikkatli incelendiğinde Türk Eğitim Sistemi içinde önemli fonksiyonları icra ettikleri görülmüştür. Bu fonksiyonları şu şekilde özetleyebiliriz:

a) *Doğru dini bilginin öğrenme yeri olarak İHL:* Yaşadığımız coğrafyanın ve toplumumuzun önemli ortak paydaşlarından birisi İslam'dır. Bu ortak paydanın toplumsal barışa katkı sağlayabilmesi ve doğru anlaşılabilmesi için batıl inanç ve hurafelerden uzak bir din eğitimine ihtiyaç vardır. Türkiye'de İmam-Hatip Liselerinden başka din eğitimi veren başka bir kurum yoktur. Bu bakımdan İHL'ler bireylerin doğru ve sağlıklı din eğitimi alıp, Türk toplumunun ortak paydası olan İslam'ı anlamasında önemli fonksiyonlara sahiptir. Bu bakımdan Türkiye'de batıl inanç ve hurafelerden uzak bir din eğitimi almanın en önemli mekanı ve örgün

eğitim sistemi içinde tek kurum İHL'lerdir. Yapılan araştırmalarda da (Öcal 1997, İHL Efsaneler ve Gerçekler, 2004) İHL'ye gelen öğrencilerin en önemli amaçlarından biri olarak normal eğitimin yanı sıra sağlıklı ve doğru din eğitimi alabilmek olarak belirlenmiştir.

Burada vurgulanması gereken diğer bir temel nokta ise İHL'ler, halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye Cumhuriyetinde halkın dini vazifelerini yerine getirecek din görevlilerinin yetiştiren tek ortaöğretim kurumudur. Bu bağlamda İHL'ler modern ile gelenek arasında köprü kuran geleneğin tarihi ve kültürel birikimini günümüz modern eğitim anlayışıyla birleştiren bir kurumdur. Bu kurum öğrencilerine sağlıklı ve doğru bilgiyi sunarken onların modern bilim ile de teçhiz etmekte onları geleceğe taşımaktadır.

Şu unutulmamalıdır ki İHL'lerin olmadığı ve din eğitiminin yasaklı olduğu 1930-1948 yılları arası Türk toplumunun dini ve sosyal hayatında dramatik sonuçlar doğurmuştur. İHL'lerin kapatıldığı ve din eğitiminin yasaklığı bu yılların yaptığı tahribatı dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki'nin 1950 yılında hazırla-

yarak Meclis'e sunduğu "Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler" başlıklı rapor çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Rapordaki "Yıllardır çocuklarımız hakiki bir din ve ahlak terbiyesinden mahrum olarak içi bomboş ve her hangi bir menfi tesiri kabule müsait bir halde yetişmektedir. Çocuklarımızın ve gençlerimizin, başka dinlerin ve muhtelif şekillerdeki misyoner propagandalarının içtimaî, siyasi her hangi bir muzır mezhep veya tarikat ve akidelerin menfi tesirlerinden uzak tutulması için çare düşünülmelidir. Çocuklarımıza gerek mekteplerde ve gerek başka vasıta ile yıllardır din ve ahlak aleyhinde söylenilebilecek ne varsa hepsi söylenmiş, telkin edilmiş ve kıpkızıl bir dinsiz olmaları için her şey yapılmıştır" ifadeleri İmam-Hatiplerin kapalı olduğu dönemi anlamak için herhangi bir yoruma ihtiyaç bırakmamaktadır.

b) *Fakir ve Kırsal Kesimde Yaşayan Kişilere Eğitim Fırsatı Sunması:* İmam-Hatip Liselerinin Türk Eğitim sistemindeki diğer önemli yanı bu okulların devlet desteğinden ziyade halkın desteği ile yapılmış olması ve halkın bu okullara sahip çıkarak bu okullarda okuyan öğrencilere maddi destekte bulunmasıdır. İHL'lere halkın maddi ve manevi olarak sahip çıkması dar gelirli veya orta halli ailelerin, özellikle de kırsal kesimde yaşayan vatandaşların çocuklarını İHL'lere göndermesine yol açmıştır. Dar gelirli ve kırsal kesimdeki kişilerin çocuklarını bu okula göndermelerinin bir diğer sebebi geleneklerine bağlı olan bu kişiler kendi çocuklarının da aynı gelenek ve dini terbiyeyi edinmelerini istemelerinden dolayıdır. Bu durum Türkiye'de okullaşma oranının artmasına neden olmuş bunun yanı sıra İHL'ler köyde yaşayan insanların çocuklarının şehirde yaşayan insanların çocuklarıyla bütünleşmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

c) *Kız Çocuklarının Eğitimine Katkıda Bulunma:* Toplumların eğitiminde kadınların önemi büyüktür. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da ailenin, ailenin içinde de kadının yeri ve önemi büyüktür. Kadın, hem anne hem de eş olarak aile ve toplum arasında bir köprü görevi görür. Bu bakımdan kadının bir fert olarak gerekli kişiliği kazanması, sonra da aile ve toplumun içinde gerekli yeri alması toplumun sağlıklı bir şekilde devam etmesi için oldukça önemlidir. Kadının toplum içinden dışlandığı, eğitilmediği bir toplumun muasır medeniyet seviyesine ulaşması imkansızdır.

Kadının toplumumuzdaki bu hayati önemine rağmen kız çocuklarının okula devamı konusunda ülkemizde ciddi sıkıntılar görülmektedir. Birçok aile kız çocuklarını ilköğretimden sonra ortaöğretime gönderme konusunda çekinmekte özellikle muhafazakar kesim başörtüsü ve diğer çekincelerinden dolayı kız çocuklarının eğitimine yeterli düzeyde eğilmemektedir. İmam-Hatip Liselerinin açılmasıyla birlikte kız çocuklarının okuması konusunda çekinceleri olan bu kesimler çocuklarını İHL'lelere gönderme konusunda daha rahat davranmıştır. İHL'ler aracılığı ile bu tür ailelerin kız çocukları okula giderek topluma kazandırılmış ve toplum için faydalı işler yapmalarının önü açılmıştır. Bu bağlamda İHL'ler kız çocuklarının okullaşma oranının artmasında çok önemli görevler icra etmiştir.

d) *Topluma Uyum Konusunda Katkıda Bulunma:* Yukarıda belirtildiği üzere İHL'ler ülkemizde genel lise programı yanında din eğitimi veren tek örgün eğitim kurumudur. İHL'lerde uygulanan bu program geçmiş ve gelecek arasında bir köprü vazifesi üstlenmiş, halk ile aydın arasındaki uçurumun kalkmasını sağlayarak ülkemizde uzun yıllar eksikliğini hissettiğimiz inançlı entelektüellerin yetişmesinde önemli katkılar sunmuştur.

Buraya çocuklarını gönderen velilerin büyük çoğunluğu çocuklarının genel lise dersleri yanında din derslerini alarak kendileri, aileleri ve yaşadıkları toplumda barış içinde olan hem dini hem de dünyayı bilen kişiler olarak yetişmesini istemektedir. Yılmaz (2003) bu konuyla ilgili olarak, 1980 öncesi yaygın olan anarşi olaylarına hemen hemen hiç karışmayan İHL öğrencilerinin durumunun diğer velileri de etkilemiş olduğunu söyleyerek bu okullara olan ilginin arttığını belirtmiş; bu durumu "toplumun sosyal barış isteği" olarak yorumlamıştır. Bu bağlamda İHL'lerin toplumsal barışın sağlanması ve kutuplaşmaların yok olmasında önemli fonksiyonları icra ettiği söylenebilir.

2. İmam-Hatip Liselerinin Gelecek Vizyonunda Karşılaşılan Problemler

Hızla modernleşen ve gelişmiş bir ülke yolunda emin adımlarla ilerleyen Türkiye'nin 2023 ve 2071 vizyonunda İmam-Hatip Liseleri de önemli roller alacaktır. İHL'lerin bu gelecek vizyonunda rol alması, karşılaştığı problemleri aşması ile doğru orantılıdır. İHL'lerin günümüzde karşılaştığı olduğu temel problemler şu şekildedir:

a) *Siyasi-İdeolojik Tartışmalar:* Türkiye'de İmam-Hatip Liselerinin tartışmalı bir alan oluşturulması, onun değişen eğitim sistemi içinde müstakil kurum olarak yer almasından itibaren başlayarak günümüze kadar uzanmıştır. Laik düzene geçişle birlikte ortaya çıkan farklı yorumlar, Türkiye'de din derslerini ve İHL'leri yeniden gündeme getirmiştir. 1946'dan itibaren çok partili hayata geçişle birlikte artık din öğretimi politikanın merkezinde yer alan canlı bir konu haline gelmiştir.

Din eğitimi ve İHL'ler hakkındaki bu tartışmalar maalesef bilimsellikten uzak siyasi-ideolojik tartışmaların ortasında devam etmiştir. Örneğin Türkiye'deki muhafazakar kesim bu okulları geçmiş ile gelecek arasında bir köprü, kültürel mirasın devamı, sivil toplumun inşasına bir katkı olarak

yorumlarken laik kesim ise bu okulları medreselerin devamı, gerici, laiklik karşıtı, kadınların özgürlüklerini kısıtlayıcı okullar olarak görmüşlerdir. Bu siyasi ideolojik tartışmaların yansımaları İHL'lerin uzun tarihinde görmek mümkündür. Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye'deki siyasi değişikliklere paralel olarak bu okulların bazen önleri açılmış bazen de önlerine aşılmaz denenen engeller konmuştur. Maalesef tarihi süreç boyunca konan bu engeller İHL'lerin günümüzde daha modern ve gelişmiş okullar olmasını geciktirmiştir.

Günümüzde yapılması gereken en temel iş İHL'leri ideolojik tartışmaların dışına çıkararak bu okulların bilimsel tartışmaları ışığında geleceğe yön vermesini sağlamak olmalıdır. İmam-Hatip Liseleri ortaöğretim seviyesinde hem mesleğe hem de üniversiteye eleman yetiştiren yasal okullardır. Bu okulları hem lehte hem de aleyhte siyasi istismar konusu yapmadan öğretim programlarını, eğitim binalarını, öğretim materyallerini günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve mezunlarını geleceğe hazırlayabilecek nitelikte yapılandırarak Milli Eğitim sistemimiz içindeki yeri sağlamlaştırılmalıdır. Bu konuda İlahiyat Fakülteleri ve STK'lara önemli işler düşmektedir. İlahiyat fakülteleri bilimsel araştırmalarla bu okulların geleceğine yön verirken STK'lar ise bu okulları maddi ve manevi olarak desteklemelidir.

b) İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmeni Yetiştirme: Eğitim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında en temel faktörlerden biri öğretmendir. Ne kadar iyi öğretim programı yaparsanız yapın, ne kadar mükemmel materyal geliştirirseniz geliştirin bu ikisini hayata geçirecek olan öğretmenden başkası değildir. Dolayısıyla öğretmenin daima kendisini geliştirmesi ve sürekli olarak yenilik arayışı içerisinde olması gerekir. Bu bağlamda öğretmenlerin çağın gerektirdiği bilgi, donanım, iletişim ve rehberlik etme gibi birçok özelliğe sahip olması, modern eğitim anlayışının getirmiş olduğu gelişmelere ve yeniliklere açık olması eğitimin başarısını önemli ölçüde etkileyecektir. Buna ek olarak öğretmen yetiştiren kurumların da bu yeniliklere uyum sağlaması ve temel yeterliklere sahip öğretmen adaylarını yetiştirmesi eğitimin geleceği açısından oldukça önemlidir.

İyi bir İHL meslek dersi öğretmeni; genel eğitim hakkında temel bilgi sahibi olmak, din konusunda hedef kitleyi tatmin edecek düzeyde yeterli

bilgiye, insan gelişimi ve öğrenme prensipleri hakkında yeterli bilgiye sahip ve beceride olmalı ve eğitim konusunda gerekli metod ve becerileri etkili şekilde kullanma yeterliliğine sahip olmalıdır. İHL meslek dersi öğretmenleri üzerine yapılan araştırmalar (Taşci 2006, Mücahit 2015) incelendiğinde maalesef bu okullarda görev yapan meslek dersi öğretmenlerinin birçoğunun yukarıda belirtilen özellikleri taşımadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar geleceğin Türkiye'sinde İHL'lerin yer alması için acilen meslek dersi öğretmenlerinin kalitesinin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İHL'lere öğretmen yetiştiren kurum İlahiyat fakülteleridir. Bu fakültelerin sayısı son beş yılda 100'e ulaşırken her sene ortalama 15 000 öğrenci alınmaktadır. İlahiyat fakültelerindeki bu nicel artışın nitel artışı da beraberinde getirdiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. İlahiyat fakültesi bünyesinde pedagojik formasyonun olmayışı, öğrencilerin fakülteye girerken Diyanet İşleri Başkanlığında mı, Milli Eğitim Bakanlığında mı çalışacaklarının net olmaması, mezun olup, normalde dört yıla yayılarak verilen pedagojik formasyon derslerini bir sene içerisinde alan öğrencilerin İHL meslek dersi öğretmeni olmaktan ziyade daha kolay olan düz ortaokul ve liselerde DKAB öğretmeni olmayı tercih etmeleri mezun olan öğrencilerin İHL'lerde öğretmenlik yapacak niteliklere sahip olmaları önünde engel olarak durmaktadır.

Sayıları 2300'ü geçen İHL'lerin meslek dersi öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere mutlaka İlahiyat Fakülteleri bünyesinde "İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenliği Bölümü" açılmalı ve buradan mezun olanlar İHL'lere atanarak İHL'lerin eğitim kalitesi daha da artırılarak geleceğin Türkiye'sindeki yerlerini sağlam olarak almalarının önü açılmalıdır. Bu bölümün yanında pedagojik formasyon derslerinin İlahiyat fakülteleri programına dahil edilmesi ve anabilim dalı düzeyinde yer alan din eğitiminin bölüm seviyesine çıkarılarak bu bölüm içinde "Örgün din eğitimi anabilim dalı" "Yaygın din eğitimi anabilim dalı" ve "Din eğitimi tarihi anabilim dalı" olmak üzere üç anabilim dalı açılarak örgün ve yaygın din eğitiminin temel meseleleri üzerine daha spesifik bilimsel çalışmaların yapılmasının önü açılmalıdır. Bu bölümlerde yapılacak olan bilimsel çalışmalar geleceğin Türkiye'sinde İHL'lerin daha güçlü bir zeminde yer almasına neden olacaktır.

c) *İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları*: Bir eğitim kurumunun başarısı, öğretim programının yetiştirmeyi hedeflediği insan modeline kazandıracığı özelliklere göre hazırlanmış olmasıyla doğru orantılıdır. Bu konuda oluşacak bir eksiklik ve yetersizlik o kurumun eğitimde belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmasına engel olacaktır.

Bilişim çağında toplumlar sürekli gelişim ve değişim içerisinde. Bu gelişim ve değişimler yeni ihtiyaçları, yeni beklentileri beraberinde getirmekte eğitim sistemleri de bu yeni ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için sürekli gelişim ve değişim içinde olmak zorundadır.

İHL programlarını incelediğimizde bu programların hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayıcı bir şekilde yapılandırıldığını görürüz. İHL öğretim programları tarihi süreç içerisinde gelişmeler ve çağın ihtiyaçlarına göre çeşitli zamanlarda yenilenerek geliştirilmiştir.

İHL'ler üzerine yapılan bilimsel araştırmalar incelendiğinde (Taşçı 2006, Doğan 2006, Aydın 1995, Mücahit 2015) hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin İHL öğretim programlarından memnun oldukları, kredi, saat ve içerik açısından yeterli gördükleri görülmektedir. Bununla birlikte bu okullardan mezun olan öğrencilerin Diyanet İşleri Başkanlığında din görevlisi (imam-hatip, Kur'an Kursu öğreticiliği, vaizlik...vb) olarak görev yapacak yeterlilikte olmadığı sonucu çıkmıştır. Bu ilginç sonuç İHL programlarının teorik olarak yeterli bilgiyi verdiği buna karşın staj ve uygulama alanında yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak okulların fiziki durumunun yetersizliği, öğretim materyali eksikliği ve yukarıda bahsettiğimiz İHL meslek dersi öğretmenlerinin durumu bu sonucun ortaya çıkmasının nedenleri olarak sayılabilir.

Geleceğin Türkiye'sinde ortaöğrenim mezunu yerine üniversite mezunu din görevlileri olacak-

tır. Bu yüzden İHL'lerin programları hazırlanırken sadece din görevliliği merkeze alınmamalı, din dersi öğretmenliği ile ilgili konular da programa girerek bu okulların İlahiyat fakültelerine öğrenci hazırlayan bir kurum olmasının önü açılmalıdır. Bu bağlamda İHL öğretim programlarının hem din görevliliği ve hem de Anadolu Öğretmen liseleri örneğinde olduğu gibi öğretmenlik formasyonunu içermesi, teorinin yanı sıra staj ve uygulamaya daha fazla yer vermesi, okulların fiziki imkânlarının arttırılarak öğretim materyali açısından zenginleştirilmesi, en önemlisi ise tüm bunların uygulayıcısı olan İHL meslek dersleri öğretmen kalitesinin artırılması gelecek Türkiye vizyonunda bu okulların misyonunu gerçekleştirmesi açısından hayati önem arz etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İmam-Hatip Liseleri din eğitimi alanındaki büyük bir boşluğu doldurmak adına halkın yoğun arzusuyla açılmış kurumlardır. Bu kurumlar ülkemizin din eğitimi tecrübesine tanıklık eden ve Türkiye'deki din eğitiminin belli bir noktaya gelmesinde en büyük katkıyı sağlayan okullardır. İmam-Hatip Liseleri kurulduğundan günümüze kendini geliştirerek modern eğitim kurumları haline gelmiş

okullarına rağmen maalesef bu okullar üzerinde yapılan tartışmalar geçmişten günümüze hala lailiklik, tevhid-i tedrisat kanunu ve ideolojik kavgaların dışına çıkamamıştır.

Unutulmamalıdır ki; İmam-Hatip Liseleri bir asrı geçen mazisiyle ülkemizin değişmez bir geçiği ve muhafazakar insanlar için bir okuldan öte anlamı olan okullardır. Tarihi süreç içerisinde bu okullar üzerinde yapılan tartışmalar, önüne konan tüm engellere rağmen İmam-Hatip Liseleri varlığını sürdürerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bu okullar tarih boyunca üstüne düşen görevleri başarıyla yerine getirmiştir. Yeni eğitim sistemi ile İHL'lerin miadını doldurduğu gibi görüşler tama-

men bilimsellikten uzak, konjoktürün getirmiş olduğu din eğitimi alanındaki rahatlığa dayanılarak yapılan yorumlardır. İHL'lerin tarihi incelendiğinde konjoktürün değiştiği dönemde bu okullara ve din eğitimine verilen tahribatlar açıkça görülmektedir. Günümüzde İmam-Hatip Liseleri marka olmuş okullardır. Tartışılması, üzerinde düşünülmesi gereken en temel nokta bu okulların miadını doldurup doldurmadığı değil dün ve bugün var olan bu okulların ülkemizin geleceğinde nasıl daha güçlü bir şekilde var olacaktır.

Bu bağlamda 102 yıllık mazisiyle koskoca bir çınar olan İmam-Hatip Liselerinin kendisine 2023 ve 2071 hedefleri koyan Türkiye'nin geleceğinde güçlü ve sağlam bir şekilde var olması bu okulların geçirmiş olduğu tarihi sürecin doğru değerlendirilerek geleceğe sağlam ve bilimsel adımlarla gitmesiyle doğru orantılıdır.

Ülkemizin gelecek vizyonunda İmam-Hatip Liselerinin sağlam bir şekilde yer alabilmesi için öncelikle bu okulların siyasi ve ideolojik tartışmalardan uzak tutulması gerekmektedir. Tüm bunlara ek olarak bazı siyasi ve dini grupların bu okullara el atarak kendi siyasi gelecekleri için İmam-Hatip Liselerini kullanmaları engellenmelidir. Bu tür müdahaleler İmam-Hatip Liselerindeki nicel artışın nitel olarak dönüşümüne engel olmaktadır. Burada vurgulanması gereken temel nokta İHL'lerin ilk kurulduğu dönemdeki idareci, öğretmen ve öğrencilerin göstermiş olduğu samimiyet, özveri ve imam-hatiplilik şuurunun tekrar kazandırılması olmalıdır. İmam-Hatip Liseleri bu ülkenin yerli ve milli okulları olup tüm Türkiye'nin okullarıdır, sadece belli bir grupla özdeşleştirilmesi bu okulların geleceğine herhangi bir faydası olmayacaktır.

İmam-Hatip Liselerinin bu ülkenin geleceğinde yer alabilmesinin koşullarından bir diğeri ise bu okullarda görev yapan meslek dersi öğretmenlerinin iyi yetiştirilmesinden geçmektedir. Bu bağlamda İlahiyat Fakültelerinin niteliksel olarak kalitelerinin artırılması bu okulların geleceğini doğrudan etkileyecektir. Bu bağlamda İlahiyat Fakülteleri bünyesinde "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenli Bölümü" açılarak meslek dersi öğretmeni kalitesinin artırılması gereklidir. Bu bölüm açılmadığı takdirde mezun olduğunda hangi alanda görev yapacağı tam olarak belli olmayan ve mezun olan öğrencinin konsantrasyonunu ve motivasyonunu olumsuz etkileyen İlahiyat lisans programının tek başına İHL meslek dersi öğretmeni ihtiyacını karşılaması yeterli olmayacaktır.

Son olarak İmam-Hatip Liseleri öğretim programları teorinin yanında staj ve uygulama dersleri ile zenginleştirilmelidir. Burada unutulmaması gereken nokta İHL'lerin öğretim programları hazırlanırken bu okulları sadece din görevlisi yetiştiren bir kurum olarak düşünülmemelidir. İHL'ler Türkiye'de çocuğunun din eğitimi almasını isteyen ailelerinin tek alternatifi olan okullardır. Gelecek planlamasında bu okulların Anadolu Öğretmen Liselerinin Eğitim Fakültesine öğrenci hazırlaması gibi İHL'ler de İlahiyat Fakültesine öğrenci hazırlamalıdır. Bu bakımdan İHL'lerin programı hem öğretmenlik hem de din görevliliğini kapsayacak şekilde hazırlanması bu okulların gelecek planlaması açısından önemli olacaktır. Öğretim programlarının yanında İHL'lerin fiziki durumları geliştirilerek öğretim teknolojileri ve materyal açısından yeterli düzeyde donatılmalı ve geleceğin Türkiye'sindeki yerini sağlam bir şekilde alması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- BOZAN İrfan, *Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam-Hatip Liseleri-Bir Kurum:D.İ.Başkanlığı*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2007.
- CERRAH Lokman, *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin "Din-Toplum İlişkileri" Konusundaki Mülhazaları (Erzurum Örneği)*, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erzurum 2010.
- Din Eğitimi Raporu**, Ankara Merkez İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı, Ankara, 1995.
- DOĞAN Ahmet, *1997 Yılından Günümüze İmam-Hatip Liselerindeki Gelişmeler (Adana Örneği)*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Adana 2006.
- İmam-Hatip Liseleri- Efsaneler ve Gerçekler**, TESEV Yayınları, İstanbul, Kasım 2004.
- ONAT Hasan, *Türkiye'de Din Anlayışında Değişim Süreci*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003
- ÖCAL Mustafa, *İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1997.
- ÖZCAN Faruk, *Sosyo-İdeolojik ve Sembolik Yönüyle Türkiye'de Örgün Din Eğitimi: İ.H.L. Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2006.
- SELÇUK Mualla, *"Teori ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimi Sorgulayan Bir Deneme" A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, Ankara 1999.
- SOYLU Ömer, *Türk Din Eğitimi ve İmam-Hatip Liseleri*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2013.
- TAŞÇI Cuma, *İmam-Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersi Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erzurum 2006.
- Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi* (İHL'nin Kuruluşunun Kırkıncı Kuruluş Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmî Toplantı), İslam Medeniyeti Vakfı, İstanbul, 1993.
- ÜNSÜR Ahmet, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.
- YILMAZ Hüseyin, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.

Türkiye’de Din Eğitimi Felsefesi ve İmam-Hatip Liseleri

Doç. Dr. Engin ARSLANARGUN
Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Cumhuriyeti Kurulması Sürecinde Din ve Batılılaşma

Osmanlı bakiyesi olarak kurulan Türkiye’de din eğitimi cumhuriyetin kuruluşundan itibaren en sancılı ve tartışmalı konuların başında gelmektedir. Tanzimat döneminden itibaren yaşanan din eğitimi tartışmaları daha sonra kurulan yeni devletin yapılanmasında ve devrimlerin ortaya çıkmasında merkezi konumda bulunmaktadır. Tanzimatla başlayan gayri müslim vatandaşlara bazı hakların verilmesi ve batılılaşma süreciyle birlikte din merkezli tartışmalar devletin kurulması sürecinde de gündemdeki yerini korumuş ve yeni eğitim sistemi tasarlanırken dine mesafeli bir tutum, atılan bütün adımlarda kendini göstermiştir. Batılılaşma, modernleşme ve sekülerleşme kavramları çerçevesinde şekillenen yeni cumhuriyetin, dönemin ve çağın temel parametresi olan pozitivizmi hayat felsefesi olarak bütün alanlarda benimsediğini ve uygulamaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Kurtuluş savaşı büyük oranda din üzerinden yürütülmüş, bizzat Mustafa Kemal ve savaşın yönetim kadrosu camilerde vaazlar vererek Anadolu’da yürütülen milli mücadelenin İstanbul’da baskı altında olduğu iddia edilen padişahın ve halifeliğin kurtarılmasına yönelik olduğu en temel argümanlardan birisi olarak vurgulanmıştır. Bu doğrultuda ilk meclisin açılması dualarla ve Kur’an-ı Kerimin okunmasıyla gerçekleştirilmiştir (Akyol, 2008, 37). Bütün bu hareket tarzının ve konuşmaların belirli politik şartlarda ve o konjonktürün icaplarına göre yapıldığı ve ilerleyen yıllarda batı mefkûresinin temel hedef olarak alındığı anlaşılmaktadır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra toplumsal ve siyasal yönde atılan adımların tam anlamıyla pozitivizmi temel felsefe olarak belirlemiş batılı

ülkeler referans alınarak yapıldığı görülmektedir. Pozitivizm, İttihat ve Terakki hareketinin temel dünya görüşü olmuş ve bu durum daha sonra CHP’ de belirgin bir nitelik halini almıştır (Akşin, 2000). Bunun temellerini daha erken dönemlerde 19. yüzyılın sonlarındaki politik figürlerde görmek mümkündür. Bu kuşağın başlıca özelliğinin inkâr ve materyalizm olduğu ifade edilmektedir (Berkes, 2002). Tevhid-i Tedrisatla başlayan bütün eğitim kurumlarının tek bir çatı altında Maarif Vekaleti’ne bağlanması, sosyo-politik bir hamle olarak halifeliğin yetkilerinin önce Meclisin üzerine alınması ve daha sonra kaldırılması ve en son olarak da eski yazı olarak nitelendirilen Osmanlıca yerine latin harflerinin kabulü batılılaşma projesinin temel parametrelerini oluşturmaktadır. Tam radikal laikleşmenin Cumhuriyet döneminde, TBMM tarafından 1924’te Şer’i mahkemelerin ilga edildiği ve 1926’da Mecelle’nin yerine İsviçre, İtalya ve Alman yasalarına dayanan laik Medeni Kanun ile Ceza ve Ticaret Kanunlarının kabul edildiği zaman gerçekleştiği ifade edilmektedir (İnalçık, 2014). Bir anlamda mektep ve medrese (Yıldırım, 1999) arasındaki tercih mektepten yana kullanılmıştır. Bu temel parametrelerin kilometre taşları olarak eskiye ait olan her şey yeni olan batı değerleriyle değiştirilmiştir. Burada eski olarak nitelendirilen değerlerin ve geleneklerin yozlaşmış olmakta birlikte İslama ait olan teori ve pratikler olduğu, yeni olarak sunulan değerlerin ise modern batıya ait olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluş sürecinde yaşanan iç çatışmaların ve mücadelelerin kaynağının terkedilmek istenen değerler ile benimsemeye çalışılan değerler merkezinde olduğu aktörlerden ve siyasi olaylardan anlaşılmaktadır. Kurtuluş savaşında işgalcilere karşı omuz omuza mücadele eden, Osmanlı’nın ve halifenin kurtulu-

şu için savaş veren kadrolar arasında birinci meclis tartışmalarında ayrışmalar olmuş, ikinci meclis ile birlikte batılılaşma ve modernleşme taraftarlarının belirleyiciliğinde yeni devletin ve cumhuriyetin felsefesi yola devam etmiştir. Bu doğrultuda benimsenen pozitivist batı felsefesine uygun seküler yasal düzenlemeler ve devrimci adımlar atılmıştır. Batıcı kadrolar batılılaşım derken Batı’nın özellikle askeri, siyasi, eğitim ve bazı kültür kurumlarını aktarma yoluna gitmişler, bu arada laikliği bir kurtuluş ilkesi olarak görmüşlerdir (Küçükömer, 1994). Kurtuluş savaşı süresince izlenen dinin ve halifenin kurtarılması görünümü savaşı stratejisinde olduğu gibi daha sonra batıcı ve pozitivist devrimlere yönelik direnci azaltmak için Diyanet İşleri Başkanlığı kurulması, Kur’an-ı Kerim’in latin harflerine çevrilmesi ve tefsir siparişi verilmesi gibi stratejik ve pragmatik adımlar atılmıştır. Özellikle 1930’lu yıllardan sonra seküler düzenlemeler zirve yapmış, milli bir din oluşturmaya yönelik Türkçe ezan, anadilde ibadet, zaman içerisinde azaltılan din derslerinin tamamen kaldırılması gibi adımlar atılmış en son laiklik maddesi bütün bu aşamaların son adımı olarak kanunlaştırılmıştır.

Dünya Savaşı ve Din Politikaları

Türkiye’de 1940’lı yıllardan itibaren katı seküler anlayışın kısmen yumuşadığı, dini ve gerici kesimlere tavizler verilerek Atatürk devrimlerinden uzaklaşıldığına yönelik görüşler ileri sürülmektedir. 1950’li yıllara kadar devleti yöneten tek parti iktidarının cumhuriyetin kuruluş felsefesi olan batıcı ve pozitivist paradigmadan uzaklaştığı iddia edilmektedir. 1920’li yıllardan başlamak üzere 1940’lı yıllara kadar Atatürk’ün belirleyiciliğinde şekillenen ve kadrosu oluşturulan CHP iktidarının onun ölümüyle birlikte paradigmasını değiştirdiği ve özünden saptığı iddiaları tek başına anlamlı ve gerçekçi değildir. Özellikle 1950’li yıllara kadar devleti yöneten CHP kadrolarının cumhuriyet felsefesine ve devrimlerine bağlı olduğu hatta Atatürk’ün politikalarının sıkı takipçileri olduğunu söylemek mümkündür. O zaman pozitivist-batıcı ve seküler uygulamaların 1940’lı yıllardan sonra aynı kararlılıkla ve katılıkta devam ettirilememesi ve köy enstitüleri yerine İHL gibi din eğitimi veren okulların tekrar gündeme gelmesi nasıl açıklanabilir? Sadece Türkiye içi dengelere bakarak, İnönü-Atatürk ayrıştırmasına giderek ve CHP yöneticileri üzerinden olayları değerlendirmek gerçekçi değildir. Asıl sebep dış faktörlerle, yani II. Dünya Savaşı’ndan sonra şekillenen dış dengelerle ilgilidir.

Bu dış dengeler çok partili yaşama geçişin temel baskı unsuru olduğu gibi (Ekinci, 1997) süreç içerisinde gerçekleşen halka yönelik politika değişikliğinin de itici gücünü oluşturmuştur.

II. Dünya Savaşı’nın galip devletleri İngiltere ve ABD, savaşın sorumlusu olarak Almanya ve İtalya gibi faşist yönetimleri adres göstererek demokrasi ile yönetilmeyen bütün ülkeleri aynı kategoride değerlendireceklerini ilan etmişlerdir. Tek adam yönetimindeki faşist ülkelerde egemen olan saldırgan ve baskıcı politikaların savaşa sebep olduğu ileri sürülmekte ve bunu önlemenin yolu olarak demokratik ülkelerin kendi içlerinde ittifaklar oluşturarak NATO, BM ve AB gibi uluslararası birliklerin temeli kabul edilen adımlar atılmaktadır. Zaten savaşa girmeyerek galip ülkelerin yeterince tepkisini çeken Türkiye, kendi yönetiminin faşist olmadığını ve halka dayandığını gösterme telaşı ile daha önce çeşitli dönemlerde sonuçlarını beğenmediği için vazgeçtiği çok partili sisteme apar topar geçmek zorunda kalmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Atatürk’ün en yakınındakilerden olan İş Bankası’nın kurucusu, değişmez İktisat Vekili ve İnönü’ye karşı alternatif olarak seçilen eski İttihatçı Celal Bayar ile zamanında Serbest Fırka, daha sonraları CHF Aydın il başkanı olan ve Atatürk’ün “Meclis’te görmek istiyorum” sözüyle (Karakoyunlu, 2004, 230) otuzlu yaşlarda milletvekili olan Aydın Menderes’in öncülüğünde yeni bir partinin kurulması İnönü’nün teşviki ve onayı ile gerçekleşmiştir. 1946 yılında DP kurulduğunda altı oku benimsediğini açıklamak zorunda kalmıştır. Çünkü CHP’nin ilkelerini savunmak anayasal bir zorunluluktur; sadece yorum farkı olabilirdi (Koçak, 2013). Böylece dünyaya demokrasiyle yönetilen ve çok partili demokratik bir sistemi olan Türkiye imajı verilmek istenmiştir. Bu yıllardan sonra halkın önüne çıkan DP ile bununla yarışmak durumunda olan CHP’nin zorunlu olarak din politikalarında değişiklik yaşanmıştır. İmam-Hatip Liseleri bu gibi dış dengelerin zorunlu etkisi ve halkın talepleri doğrultusunda CHP zamanında açılmış ve yaygınlaşmış, sonraki yıllarda ise DP zamanında ezanın zorunlu olarak Türkçe okunması kanunundan vazgeçilmesi yönünde halkın beklentilerine cevap verilmeye çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası şekillenen yenedünya düzenine uyum sağlama politikalarının bir sonucu olarak çok partili sisteme geçilmesi ve demokrasi adımları, halkın beklenti ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını gerektirmiştir. Halkın dini eğitim kurumlarının açılması talebi Cumhuriyetin ilk yıl-

larından itibaren uygulamaya konulan pozitivist anlayışın esnemesine yol açmıştır. Bu doğrultuda din politikalarında da bir esnemenin olduğunu söylemek mümkündür. Ülkede esen demokrasi rüzgârlarının ve halkın taleplerinin yönetime yansması paralelinde dine ve din eğitimi veren kurumlara yönelik yönetim bakış açısı sürekli olumlu yönde değişmiştir. Sonraki yıllarda halkın desteği ile iktidara gelen Demirel, Ecevit ve Özal Hükümetleri döneminde halkın beklentileri doğrultusunda imam-hatip liselerinin yaygınlaştığı görülmüştür. Halkın beklentilerinin askıya alındığı askeri darbeler ve olağanüstü dönemlerde ilk dönemki pozitivist ve baskıcı politikalara dönüşler yaşanmış, din vicdanlara hapsedilerek dini eğitim veren kurumlara yönelik olumsuz bakış geliştirilmiştir. İstisnai olarak 1980 darbesi sonrası, II. Dünya Savaşı sonrası olduğu gibi dış etkenlerin ve yeşil kuşak projesinin bir sonucu olarak devlet denetimi ve gözetiminde zorunlu din dersleri konulmuş ve din, komünizme karşı bir kalkan olarak kullanılmıştır. Bütün bu tarihsel süreçte Diyanet İşleri Başkanlığı ve imam-hatip liseleri dönemsel olarak dozajı ayarlanmak suretiyle halkın dini eğitim taleplerinin sistemin devamını sağlayacak şekilde kullanılmasının bir aracı olarak devreye sokulmuştur. 28 Şubat döneminde de askeri ve bürokratik yönetim, güç savaşını imam-hatip liseleri üzerinden yürüterek bu okulların orta kısımlarını kapatmış ve bu kapsamda üniversiteye girişte kat-sayı uygulayarak İHL özelinde bütün meslek liselerinin önüne çeşitli engeller çıkarılmıştır. 28 Şubat döneminde askıya alınan halkın beklentileri 2002 sonrası AK parti iktidarında tekrar gündeme gelmiş ve mağduriyetlerin giderilmesine yönelik politikalar uygulanmıştır. Bu doğrultuda kesintili eğitime tekrar geçilmiş, 4+4+4 sisteminde seçmeli din derslerinin programa koyulmasıyla yeni bir aşamaya geçilmiştir.

Halkın Din Eğitimine ve İmam-Hatip Liselerine Bakış Açısı

Demokratik taleplerin yönetime yansıdığı dönemlerde imam-hatip liselerinin de popüler olduğu ve halkın ilgisini çektiği görülmektedir. Dönemsel olarak iniş ve çıkışlar yaşayan imam-hatip liseleri halkın dini eğitime yönelik beklentilerini karşılamaya çalışan kurumlar olarak ön plana çıkmıştır. Özellikle 2002 yılından sonra 4. kez en fazla oy alarak iktidara gelen AK Parti iktidarında imam-hatip liseleri özelinde din eğitimine yönelik halk ve sivil toplum taleplerinin artarak devam ettiği

görülmektedir. Geçmiş dönemlerde anti demokratik yollarla iktidara gelen yönetimlerin pozitivist, jakoben ve seküler uygulamalarına tepki olarak halkın demokratik tercihleriyle iktidara gelen AK parti döneminde toplumsal taleplerin karşılanması doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak halkın beklenti ve ihtiyaçları ile sivil toplum taleplerinin ayrıntılı olarak analiz edilmesi ve bu doğrultuda bir din eğitimi politikası geliştirilmesi gerekmektedir. Aileler çocuklarını bu okullara ilk kurulduğu yıllardan farklı olarak imam-hatip olması için göndermemekte, sosyal bir ihtiyaç olarak çocuklarının din eğitimi ihtiyacını karşılama amacına yönelik tercihlerde bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırma sonuçlarına göre (Aslanargun, Kılıç ve Bozkurt, 2014) imam-hatip liseleri sadece meslek kazandıran bir okul olarak görülmemekte, daha çok karakter, kişilik ve değerler eğitimi kapsamında tercih edilmektedir. Buna göre ailelerin tercihleri üç temel başlık altında şekillenmektedir. Bunlar:

1. Maddi ve manevi eğitimin birlikte olması
2. Ahlaki değerler ve okulun özelliği
3. Dini eğitimin verilmesi

şeklinde özetlenmektedir. Aileler *İmam-Hatip Liselerinde, fen ilimleriyle manevi ilimlerin birlikte verilmesi, dini ve milli eğitimin birlikte olması, daha iyi bir eğitimin verilmesi* gibi noktaların altını çizmektedir. Bu okullarda matematik, Türk dili ve edebiyatı, dil ve anlatım, fizik, kimya, tarih, coğrafya gibi derslerle birlikte fıkıh, hadis, siyer, Kur'an-ı Kerim temel dini bilgilerin verilmesi ailelerce önemsenmektedir. İkinci olarak anne babalar okulun özelliği ile ilgili olarak *ahlaki değerler ile birlikte topluma, kendisine ve diğer insanlara faydalı olmak, güvenilir olmak, kötü alışkanlıkları terk etmek* gibi özellikler ön plana çıkmakta; öğrencilerin bu okula geldikten sonraki değer yargılarının olumlu yönde değiştiği ve birçok kötü alışkanlıkların terk edildiği vurgulanmaktadır. Son olarak ailelerin bu okulları tercih sebebi olarak *dini anlamda çocuklarını destek almadan kendi başlarına yetiştirmelerinin oldukça zor olduğu, bu okullarda dini eğitimin daha düzgün verildiği, bununla birlikte Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesi* gösterilmektedir. Formal eğitimin dışında okul iklim ve kültürünün de velilerce önemsendiği ve tercih sebepleri arasında sayıldığı aynı araştırmada vurgulanmaktadır. Buna göre toplumsal kurallar ve sosyal gelişim, karakter ve kişilik gelişimi, sosyal ve kültürel etkinlikler ile duyarlılık ve sorumluluk bilinci gibi ana noktalarda imam-hatip liseleri diğer okullara göre veliler-

ce farklı değerlendirilmektedir. *Çocuğun kabiliyeti doğrultusunda yönlendirilmesi, girişkenlik, toplumsal ve sosyal yaşamın kuralları, arkadaş çevresi, öğrendiklerinin hayatta uygulanması, karakter ve kişilik gelişimi, örnek bir vatandaş olmak, öz güvenin kazandırılması, hayatın planlı bir şekilde yaşanması, güzel konuşma, kendi ayakları üzerinde durmanın öğretilmesi, duyarlı olmak, sorumluluk bilinci, tutumluluk, öğrencilerin hayata bakış açılarındaki olumlu değişiklikler, zarar verici maddelerden uzaklaşma ve çevresindekilere karşı daha dikkatli olma gibi alt başlıklar velilerin tercihlerini şekillendiren kavramlar olarak dile getirilmektedir.*

Tartışma ve Sonuç

II. Dünya Savaşı sonra ortaya çıkan güç dengelerinin ve bunun Türkiye üzerinde demokratikleşmeyi zorlamasının bir sonucu olarak çok partili bir sistemle birlikte CHP iktidarında açılan imam-hatip liseleri kuruluş felsefesinden ve amacından farklı bir noktaya doğru evrilmiştir. Seküler cumhuriyetin pragmatik amaçlarla dindar halka yönelik popülist politikalarının bir devamı olarak kurulan bu okullar halk tarafından benimsenmiş, beklenenden fazla ilgi uyandırarak diğer okullarla yarışır hale gelmiş ve sadece din adamı yetiştirmekten öte dini ve ahlaki bir eğitim olarak diğer meslekleri tercih etme eğilimindeki öğrenci ve ailelerinin okulu olmuştur. Bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki araştırma sonuçlarına göre çocuklara milli, manevi, dini ve ahlaki değerlerin kazandırılması ailelerce önemsenmekte ve bu eğitimin adresi olarak imam-hatip liseleri gösterilmektedir. Dönemsel olarak sakıncalı görülerek kısıtlanan, orta kısmı kapatılan, bazen de öğretim programı sekülerleştirilmeye çalışılan bu okulların demokratik hükümetler döneminde yoğun olarak tercih edilmesi cumhuriyet döneminde uygulanan pozitivist ve seküler eğitim anlayışının toplum tarafından kabul edilmediğini göstermektedir. 1950'li yıllara kadar tek parti döneminde siyasi olarak benimsenen ve katı bir şekilde yaygınlaştırılmaya çalışılan modernleşme adımlarının toplumsal ve kültürel temelini olmadığı ilk serbest seçimlerde ortaya çıkmıştır. 2002 yılından itibaren kendini muhafazakar demokrat olarak tanımlayan, politikalarını halkın milli ve manevi beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik tasarlayan ve bu doğrultuda eğitim alanında imam-hatiplere yönelik kısıtlamaları ortadan kaldırma, seçimlik din dersi koyma, keyfi uygulanan başörtüsü yasağını kaldırma yönünde sınırlı adımlar atan bir partinin halkın olağanüstü desteği ile

dört seçim üst üste tek başına iktidar olacak oranda seçim kazanması bile en hafif ifade ile pozitivizmin ürünü olan modern seküler eğitim anlayışının iflas ettiğinin en temel göstergelerinden biridir.

Güç savaşının, politik taktiklerin ve toplumu baskı altına almanın bir aracı olarak kurgulanan ve kullanılan Diyanet İşleri Başkanlığının ve imam-hatip liselerinin tüm toplum kesimlerinin beklentilerine cevap verebilecek şekilde yeniden tasarlanması ve birer devlet aygıtı olmaktan çıkarılması önem arz etmektedir. Toplumsal taleplere göre popülaritesi artan imam-hatip liselerinin ideolojik çekim alanından çıkarılarak ailelerin din eğitimi ihtiyacına cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. En başta isminden başlayarak öğretim programları güncellenmeli ve arz talep dengesi doğrultusunda nicelik ve nitelik açısından planlanmalıdır. İmam-hatip liseleri halkın dini duygularına ve beklentilerine cevap verebilecek bir formatta, diğer eğitim kurumlarıyla ilişkilendirilerek, imam-hatip yetiştirme perspektifinin ötesinde sistem bütünlüğü içerisinde yeniden tanımlanmalı ve tasarlanmalıdır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında modernleşme ve batılılaşma ekseninde benimsenen pozitivist kaynaklı din ve eğitim felsefesi tüm yasal dayanaklarıyla birlikte sorgulanmalıdır. Yeni Türkiye vizyonunun içini doldurmanın en temel parametresi, ancak eğitim felsefesinin ve politikalarının yönünün yeniden belirlenmesiyle, yani nasıl bir insan yetiştirilmek istendiği ile ilgili olduğu unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Akşin, S. (2000). *Çağdaş Türkiye IV*, 6. Basım, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Akyol, T. (2008). *Ama Hangi Atatürk*, 2. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.
- Aslanargun, E., Kılıç, A ve Bozkurt, S. (2014). Parental Expectation and Religious Education in State Schools in Turkey: The Case of Imam-Hatip High Schools, *International Journal of Instruction*, 7 (1), 135-150.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: YKB Yayınları.
- Ekinci, N. (1997). *Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- İnalçık, H. (2014). *Rönesans Avrupa'sı: Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, 5. Basım, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karakoyunlu, Y. (2004). *Yorgun Mayıs Kırakları*, 7. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.
- Koçak, C. (2013). *Tarihin Buğulu Aynası*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Küçükömer, İ. (1994). *Düzenin Yabancılaşması*, Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (1999). *İktidar Mücadelesi ve Din*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.

İmam-Hatip Liselerinde Artık Kalite Zamanı

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu satırlar, kendisi 12 Eylül döneminde, iki çocuğu 28 Şubat Sürecinde İHL öğrencisi olmuş, iki yıl İpekçilik Anadolu İHL Okul Aile Birliği Başkanlığı yapmış bir kişinin tecrübelerinin yazıya dökmüş halidir. Niyet ve beklenti, bunların maşeri vicdanda makes bulması ve artık nicelikten niteliğe doğru adımlar atılmasıdır. Tecrübeyi aktarırken öncelikle on dört asırlık hafızayı tazelemekte yarar vardır. Çünkü her yeni oluşum, geçmiş birikim ve temeller üzerine kurulur. Bu yönüyle geçmiş, bugünün ve geleceğin zeminidir. Eğer zemin iyi tetkik ve tespit edilmezse yapılmak istenen uzun ömürlü olmaz.

Tarihî Zemin

İslam eğitim tarihinin başlangıcını, 1400 yıl önce Hz. Peygamber'in Mekke'de ilk toplantı yeri kabul edilen Daru'l-Erkam olarak düşünmek mümkündür. Burası mütevazı sayıdaki ilk Müslümanların vahiy bilgisini aldığı, dini terbiyeden geçtiği ve eziyetlere karşı dayanma bilinci ve iradesini kazandığı ilk ve tek mektepti. Medine'ye hicretle birlikte Mescid-i Nebevî inşa edildi ve kadın-erkek herkesin katılabileceği tam bir eğitim merkezi oldu. Hatta evsiz ve geliri bulunmayan sahabiler için de mescidin yanında Suffa denilen ilk yatılı mektebin de temelleri yine burada atıldı. İslam tarihinde camiler ibadethane olmanın yanında mütevazı anlamda birer eğitim yuvası olma vasfını da uzun yıllar devam ettirdiler. Buralarda Ebu Hanife, Malik b. Enes, Muhammed eş-Şafî ve Ahmet b. Hanbel gibi mezhep imamlarının yanı sıra tefsir, hadis, fıkıh ve kelam alanında mütebahhir nitelemesini hak eden alimler yetiştirdi.

İlerleyen dönemlerde, her ne kadar camilerin yanında bulunmakla birlikte onlardan bağımsız, medrese fikri ortaya çıktı. Büyük Selçuklu Devleti

içinde gelişen ve kurumlaşan Nizamiye medreseleri ile birlikte ilk defa örgün diyebileceğimiz, müfredatları farklı olan aynı isim ve anlayış çerçevesinde bir medreseler dizisi oluşturuldu. Bunları, Ebu Hanife'nin mezarı yanında kurulan medrese, Halife Mustansır tarafından inşa edilen ve dört mezhebin aynı çatı altında okutulduğu Mustansiriye medresesi takip etti. Yakın coğrafya olarak Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Malatya, Diyarbakır, Mardin ve son olarak Bursa, Edirne, Kütahya ve İstanbul Osmanlı medreseleri aynı geleneğin bir devamını temsil ettiler.

Batı karşısında alınan askerî yenilgiler ve oluşan diplomatik ve ticari ilişkiler ile Osmanlı yöneticilerinin ilk planda teknik alan olmak üzere batı tipi eğitime geçme irade ve teşebbüslerinin ilk meyvesi, 1735 yılında açılan mühendishanedir. Bunu sırasıyla tıbbiyeler ve mimarlık alanı takip etti. XIX. Yüzyılın son yarısında kurulan Daru'l-Fünûn ile birlikte bir bütün olarak artık Batı tipi yükseköğretim kurumları oluşmaya başladı. Dârü'l-Fünûn fikri ilk olarak 1845'te ortaya çıkmakla birlikte ancak Sadrazam Fuad Paşa'nın emriyle 1865 yılında eğitime başlayabildi. 1869'da Dârü'l-Fünûn-ı Osmanî eğitime başladı, 1870'de Sadrazam Ali Paşa'nın katılımıyla görkemli bir resmi açılış yapıldı. 1873'de Maarif Nazırı Safvet Paşa'nın Sava Paşa'yı görevlendirmesi ile Dârü'l-Fünûn-ı Sultanî açıldı. Kesintisiz ilk üniversite ise Abdulhamit Han döneminde 31 Ağustos / 01 Eylül 1900'de Dârü'l-Fünûn-ı Şahane adıyla Edebiyat ve Hikmet, Ulum-i Riyaziye ve Tabiiyye ile ilk ilahiyat fakültesi olan Ulum-i Aliye-i Diniyye Şubelerinden oluşan üç fakülte olarak açıldı. 1914 yılında çıkarılan İslah-ı Medaris Nizamnamesi ile Daru'l-Hilafet-i Aliye Medresesi kuruldu ve ilahiyat fakültesi olan Ulum-i Şeriyye şubesi gereksiz görüldü ve kapatıldı.

II. Abdulhamit'in başlattığı eğitim hamlesi, Darü'l-Fünûn ile sınırlı kalmadı, birçok Osmanlı şehrinde İdadî ve Rüştiyelerle birlikte ilk ve orta öğretimi de içine alan büyük bir eğitim kampanyasına dönüştü. Bu eğitim kampanyası çerçevesinde 1914'de Nisâ (Kadın) Darü'l-Fünûnu gibi özel nitelikli üniversite yanında Medresetü'l-Vaizîn ve bugünkü İmam-Hatip Liselerinin ilk örneği olan *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutaba* kuruldu.

3 Mart 1924 tarihinde Medreselerin fiilen kapatılması sonucu İstanbul Dâru'l-Fünûn'unun çatısı altında İlahiyat Fakültesi ile 29 ilde İmam-Hatip Mektepleri açıldı. İki yıl içinde İmam-Hatip Mekteplerinin sayısı önce 20'ye düşürüldü, 1932'ye gelindiğinde ise İstanbul ve Kütahya'da bulunan son iki İmam-Hatip Mektebi de kapatıldı. 1933 yılında İlahiyat Fakültesinin de kapatılmasıyla birlikte artık ülke dini eğitim veren kurum kalmamış oldu.

Dini hayatın zora sokulması, neredeyse cenazelerin teçhiz ve defin işini yapacak imam bulunamaması ve halkın şiddetli talebiyle 1949 yılında İmam-Hatip Kursu adıyla kurslar açıldı. 1951 yılındaki düzenlemede kursların adı, İmam-Hatip Okulu olarak değiştirildi ve eğitim seviyeleri dört yıllık ortaokul düzeyinde kabul edildi. 1954'te ise üç yıllık lise bölümleri açıldı. 1959 yılında bu okul mezunlarının okuyabileceği yüksekokul olarak Yüksek İslam Enstitüleri eğitime başladı. 1971 12 Mart Muhtırası'nda ortaokul kısımları kapatılarak lise kısımları dört yıla çıkarıldı ve ismi İmam-Hatip Lisesi diye düzenlendi. 1973 yılında orta kısmı 3, lise kısmı 4 olmak üzere sağlam bir kanuni dayanağa kavuştu ve mezunlarına tüm fakültelere gidebilme hakkı tanındı. 12 Eylül döneminde kız öğrencilerin başı açtırılmakla birlikte İHL'lerin statülerine dokunulmadı. 1985 yılında ilki Kartal olmak üzere Anadolu İHL'ler kuruldu. 28 Şubat sürecinde okulların ortaokul kısmı kapatıldı ve getirilen katsayı uygulaması ile İlahiyat Fakültelerinin dışındaki fakültelere gidebilme hakları ellerinden alındı. 2012 yılında getirilen 4+4+4 eğitim sistemi ile İmam-Hatip okullarının orta kısmı tekrar açıldı. (Kaynaklar için bk. Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Düşünce Kitabevi Yayınları, Bursa 2011; II. Baskı Dergâh Yayınları, İstanbul 2015. Cağfer Karadağ, "İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları Üzerine Genel Değerlendirme ve Öneriler" *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır (Sorunları ve Çözümleri)*, Tartışmalı İlmi Toplantı, EÜ. İlahiyat Fakültesi ve ISAV, 01-04 Haziran 2014, Kayseri. Basımı: Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s. 205-261.)

Nicelikten Niteliğe Geçme

Nicelik olarak 2012 yılından itibaren hem ikinci kademe İmam-Hatip Ortaokulları hem de üçüncü kademe İmam-Hatip Okullarının sayısı binli rakamlara doğru çıktı. Bu gelişmede 2011 yılında katsayı engelinin uygulamadan kaldırılmasının da büyük payı vardır. Bu sayede halkın ve öğrencilerin İmam-Hatip Okullarına talebi arttı. Bu durum, İHL tarihinde nicelik açısından yakalanmış en büyük başarıydı. İmam-Hatip Lise ve Ortaokullarına talebin artarak devam ettiği, hatta yerleşme imkânı bulamayıp dışarda kalan öğrencilerin bulunduğu da bir gerçektir. Ancak bu sayısal/nicelik başarısının niteliğe ve kaliteye yönelmesi, bu okulların iyi yetişmiş vasıflı eleman yetiştiren kurumlara dönüşmesi gerekmektedir. Bunun olabilmesi, anılan okulların iyi yetişmiş mezunlar vermesine, kaliteyi gözeten ve yansıtan bir okul imajı kazanmasına bağlıdır. Bugünden itibaren bütün çaba ve çalışma bu yönde olmalı, niyetlerimiz ve azimlerimiz buna odaklanmalıdır.

İmam-Hatip Okullarının iki temel işlevi ve sorumluluğu bulunmaktadır: Birincisi ismindeki *imam* ve *haptiden* gelen iyi bir din görevlisi yetiştirmek, ikincisi ise üniversiteye kaliteli öğrenci göndermektir. Bu iki hususu ayrı ayrı düşünmek mümkün olduğu gibi, bir arada düşünmek ve gerçekleştirmek de mümkündür. Olması gereken de budur. Zira halk, öncelikle dinini, kültürünü ve bu topraklara ait değerleri öğrensin, yaşasın ve içselleştirsın diye bu okullara çocuklarını göndermektedir. Halkın bu niyet ve beklentisini hesaba katmak, gerçekleşmesi için çaba ve çalışma içinde olmak ister insanî ister İslamî isterse vatandaşlık açısından ele alınsın ciddi bir sorumluluktur. Öte yandan İmam-Hatip Liselerinde iyi eğitim almış öğrencilerin başta İlahiyat Fakülteleri olmak üzere tüm üniversite bölümlerinin kalitesini artıracığı da bir gerçektir. Şu da bilinmelidir ki, İlahiyat Fakültelerinin başarısı ve kalitesi ne kadar İmam-Hatip Lisesine bağlı ise, tersi de doğrudur. Nitekim İlahiyat Fakültelerinde iyi öğretmen yetiştirilmesi İmam-Hatip Liselerinin kalitesini artıracaktır. Maalesef bugün içine düştüğümüz kısır tartışmalar ve bazı kafaların daracık anlayışlarını bencilce kurumlara giydirme çabası, eğitimde kaliteyi yakalamak bir yana mevcut istikrarı da yok etmektedir.

Kaliteyi Yakalamanın Şartları

İmam-Hatip Lisesi ve Ortaokullarında kaliteyi yakalamanın üç temel şartı vardır: eğitilebilir öğ-

renci sayısı, iyi düşünülmüş ve çalışılmış bir program ve gerçekçi hedef.

1. Öğrenci Sayısı: Öğrenci sayısı, okulun ve sınıfların fiziki imkânları, öğretmen sayısı, dersin niteliği ve öğrencinin kapasitesine göre düşünülmemelidir. Bunların tamamının veya bir kısmının yeterli olmadığı durumlarda ne öğrencinin sağlıklı öğrenmesi ne de öğretmenin yeterli ve tatminkâr öğretmesi mümkün olmaktadır. Sınıfların dar olduğu, sıraların öğrenci sayısına yetmediği, okulun fizikî yapısının genç ve dinamik öğrencilerin hareketlerine uygun düşmediği bir okulda iyi düzeyde bir eğitim verilebileceğini iddia etmek gerçek dışıdır. Öğretmen sayısının yeterli olmadığı okullarda da birçok dersin boş geçmesi veya yapıyormuş görüntüsü verilmesi kaçınılmazdır. Ayrıca öğrencinin sayısının tespitinde dersin niteliği de önemlidir. Kur'an ve dil derslerinde öğrenci sayısının fazlalığı, doğrudan eğitimin kalitesini etkilemektedir. Çünkü bu iki alan öğretmen ile öğrencinin sürekli iletişim içinde olmasını gerektirir. Anlatım derslerindeki fazlalık, eğer sınıf ve okul fiziki imkânı uygunsa bir ölçüde telafi edilebilir. Ancak, Kur'an ve dil derslerinde bu imkânsızdır. Okullarımızdaki dil eğitiminin başarısızlığı büyük ölçüde buna bağlıdır. Bu gün İmam-Hatip Liselerinin ve İlahiyat Fakültelerinin Kur'an eğitimi konusunda istenen başarıyı yakalayamamasının altında yatan neden, ders/kredi saati değil, öğrenci sayısındaki fazlalıktır. En fazla 15 veya 20 kişilik sınıflarda yapılması gereken Kur'an dersi 30'ün üzerinde bir sayıyla yapıyorsa ortaya çıkan başarısızlıktan dolayı öğretmeni veya öğrenciyi kusurlu görmek doğru değildir.

Öte yandan ülkemizde öğrencinin kapasitesine göre bir eğitime maalesef bir türlü geçilememiştir. Farklı kapasitede öğrencilerin aynı sınıf içine konulup, alt düzeyde veya üst düzeyde eğitim verilmesi sürekli bir kesimin veya her ikisinin birden mağdur edilmesini beraberinde getirmektedir. Bunun nedeni örgün ve resmi eğitime geçildiği tarihten bugüne standart eğitimde ısrar edilmesidir. *Bilinmelidir ki, standart eğitim ancak standart insanlar yetiştirir.* Hâlbuki burada amaç, müspet anlamda standardın bozulması ve yetenekli/yeterli öğrencilerin önünü açacak, onlara fırsat tanıyacak bir eğitimin verilmesidir. Çeşitli yetenek ve kapasitede öğrencileri bir sınıfa doldurup eğitime kalkışmak, kısa zaman içinde birçoğunun eğitim zayıfına uğramasına sebep olmaktadır. Nitekim altmış kişiyle başladığımız okuldan mezun olurken sınıfın yarısı bile kalmamıştı. Ayrılan veya

ayrılmak zorunda kalan arkadaşlarımız içinde çok zeki ve idealist olanlar da vardı.

2. Program: İyi bir program; geçmişin zengin birikimi, günümüz gerçekleri ve iyi bir gelecek hedefinin birlikte düşünülmesi ile mümkündür. Geçmiş göz ardı eden, günümüz gerçeklerinden habersiz, gelecek hedefi bulunmayan bir programın başarılı olması düşünülemez. Diğer bir deyişle yapılan ve uygulanan programda geçmiş, şu an ve gelecek dengesinin iyi kurulması eğitimin kalitesini doğrudan etkileyecektir. İmam-Hatip Liseleri özelinde düşünüldüğünde bizim geçmişimiz yukarıda işaret edildiği gibi, 1400 yıllık bir tarihi derinliğe sahiptir. Bu tarih derinliğinin bugünün İslam coğrafyası hatta dünya coğrafyası genişliğinde göz önünde bulundurulması ve buradan yüksek bir gelecek hedefine yönelmesi gerekmektedir. Bu özellikleri taşımayan bir programın ne öğretmeni tatmin etmesi ne de öğrenciye bir değer katması mümkündür. Sadece düzgün Kur'an okuyan bir öğrenci yetiştirmek için İmam-Hatip Liseleri kurmaya gerek yoktur. Bunun için kurulmuş yüzlerce Kur'an Kursu vardır ve onlar bu işi daha da iyi yapmaktadırlar. Bu yüzden başarıyı sadece Kur'an-ı Kerim, fıkıh, tefsir ve hadis derslerinin kredi/saatinin artırılmasına endekslemek yukarıda sözünü ettiğimiz geçmiş, şu an ve gelecek dengesini iskalamak anlamına gelir.

Bugüne kadar uygulananlar içinde en başarılı program, hazırlıklı 1+3 Anadolu İmam-Hatip Liseleri programıydı. Bu programda öğrenci, hazırlık sınıfında verilen yoğun dil öğreniminin yanında Kur'an eğitimi de başarılı bir şekilde almaktaydı. Hazırlık sınıflarının kaldırılıp sınıfa dönüştürülmesi, avantaj yerine dezavantaj getirdi ve özellikle Kur'an ve Arapça eğitimi sürekli kötüye gitti. Bu yüzden olacak ki belli proje okullarında yeniden hazırlık sınıfı açılması yönünde karar alındı. Ancak bu da eğitim süresinin beş yıla çıkmasına neden oldu. Buna rağmen hazırlık açılması doğru ve faydalıdır. Çünkü Kur'an ve dil eğitimi yoğun verildiği takdirde ancak başarı yakalanabilir. Diğer derslerle birlikte verilen Kur'an eğitimi kredi/saati kaç olursa olsun başarılı olamamaktadır. Nitekim hazırlıklı ve hazırlıksız eğitim farkını, okul aile birliği başkanlığım sırasında ve biri 1+3, diğeri 4 yıllık eğitim gören iki çocuğumun eğitiminde müşahade etmek fırsatım oldu. Hazırlıklı eğitim gören diğerine göre daha avantajlı idi. Zaten geleneksel Kur'an eğitimi tecrübesi de bunu doğrulamaktadır. Nitekim o sistemde hafızlık eğitiminin bir ya da en fazla iki yıl içinde tamamlanması öngörülür. Bu süreyi aşan

hafızlıklarda ya hocada ya da öğrencide bir sorun bulunduğu varsayılır. Eskilerin “*hafızlık ortaklık kabul etmez*” sözü de aslında Kur’an dersinin yoğun ve mümkünse tek başına verilmesi yönündeki düşüncüyü destekleyen ve doğrulayan bir tecrübeyi yansıtmaktadır.

Bir başka önemli husus ise, programların okul veya bölge bazında yerel özellikleri dikkate alması ve yerelin evrensele taşınmasını amaç edinmesidir. Aksi takdirde sadece yerele bağlı kalınması ile eğitimin kısırlaşması veya yerelin göz ardı edilerek eğitimin hayale kurban edilmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalınır. Yerel özellikler dikkate alınarak evrenselin yakalanması şeklinde bir hedef ile dengeli bir eğitimin yürütülmesi mümkün ve muhtemeldir. Bunun için ülke genelinde tek tip proje ve program uygulamak yerine, okulların kendi tecrübelerine yer verecek bir anlayışa fırsat tanımak başarıyı ve kaliteyi olumlu yönde etkileyecektir. Dün ve bugün temel sorunumuz, modernizmin getirdiği tek tipçilik ve toplum mühendisliğidir. Zaten standart ve tek tip program uygulamak tam da bu sorunun katmerleşmesine hizmet etmektedir. Dil öğretiminde bile sadece İngilizceye endekslenmiş tek tipçilik söz konusudur. Bu da, yaşadığımız bölgede Rusça, Farsça ve Arapça; biraz uzakta en çok konuşulan diller olan Çince ve İspanyolcanın göz ardı edilmesini beraberinde getirmektedir. Hz. Peygamber’in sahabeye dil öğrenmeyi emir ve tavsiye etmesi ile yabancı devlet adamlarına mektuplar göndermesi, İslam’ın evrensele açılmasının bir göstergesidir. Bugünün Müslümanı da yerelden kopmadan evrenseli yakalamanın bir yolunu bulmalıdır.

Öte yandan programda istikrar ve iyileşmeyi hedefleme, diğer hususlar kadar önemlidir. Sürekli programlara müdahale hem istikrarı hem de iyileşmeyi önlemekte, eğitim camiasını bir yap-boz karmaşasının içine itmektir. Bu durum, programların yerel imkân ve şartlar gözetilmeksizin tepeden bir veya birkaç kişinin arzu ve emelleri doğrultusunda düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu ise sahip olduğumuz şura kültürüne ters düşmesi bir yana modernizmin tek tipçiliğini ve toplum mühendisliğini kabullenmek anlamına gelmektedir. *Olması gereken, bütün toplum kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilecek şuralar ile gerçekçi, ulaşılabilir ve sürdürülebilir bir programı hayata geçirmek ve belli ölçüde sonuç alınana kadar sabretmektir.*

3. Gerçekçi Hedef: Hedef, ulaşılabilir ve ulaşıldığında da sürdürülebilir olmalı veya en azından bu kanaati oluşturmalıdır. Ancak bu durumda

gerçekçi bir hedeften söz edilebilir. Aksi takdirde ortaya çıkan durum, kuru bir hayal veya boş bir çabadır. Maalesef dünyevileşmenin hızlandığı 80’li yıllardan bu yana hem öğretmen hem de öğrencide hedefler, ya parasal ya da dünyevî itibarlar şekline dönüştü. Cemaatlerimizin ve Sivil toplum Örgütlerimizin çalışmaları bile maddiyata ve makama endekslendi. Bir takım makamları elde etmek, daha çok para kazanmak, iyi bir ev sahibi olmak, tatile çıkmak, iyi marka bir arabaya binmek geçerli hedefler haline geldi. Bunlar elde edildiğinde ise ne uğruna olursa olsun kaybetmeme yeni bir hedef haline gelmektedir. Hedefi bir maaş, bir araba, bir daireye endekslenmiş olan bir öğretmenin veya öğrencinin çok gayret sarf etmesine de gerek yoktur. Bunları elde ettikten sonra ya halk tabiriyle eleğini asmakta ya da dünyevî makamlar peşinde koşmaktadır. Yüksek eğitimimiz de bundan farklı değildir. Çünkü toplumsal bozulma bulaşıcıdır. Bir yerde başladıysa asla orada kalmaz.

Bir başka önemli husus ise, dayatma hedeflerin, dışarıdan yapılan baskı ve yönlendirmelerin, kurumsal ve kişisel bazda yeni mağduriyetlere yol açabilmesidir. Nitekim geçmişte ve günümüzde kendi hedeflerini başkalarına kabul ettirme çabalarının kötü örnekleri fazlasıyla yaşanmıştır. Somutlaştıracak olursak sözgelimi sosyal alanda başarılı olabilecek bir öğrenciyi fen veya teknik alana, teknik alanda başarılı olacak öğrenciyi sosyal alana yönlendirmek başarısızlığa zemin hazırlamaktadır. Kurumsal bazda ise İmam-Hatiplerden her şey olmasını beklemek hiçbir şey olmamayı beraberinde getirmektedir. O yüzden İmam-Hatip Liseleri için artık gerçekçi, ulaşılabilir ve sonuç alınabilir hedeflerin belirlenmesi zaruret arz etmektedir.

Yukarıda sayılan üç hususun gerçekleşmesinin; sağlam, sağlıklı, kendine güvenen, Allah’a dayan, hesap gününün olduğuna yakîn düzeyde imanı olan, inanana merhamet, inanmayana ise adalet ile muamele edebilen kadrolar eliyle mümkün olacağı ve sürdürülebileceği herkesin malumu ve makbulüdür.

Sonuç olarak, yüz yıllık idealimiz ve maceramız olan İmam-Hatip Liselerinin daha iyiye doğru yönelmesi; bu bir asırlık tecrübesini, bugünün imkân ve şartları ile buluşturarak, emin adımlarla geleceğin yüksek aydınlık ufuklarına doğru yürümesi en büyük amacımızdır. Bunun için artık sen - ben davasını bir tarafa bırakıp, *biz* olarak var olmanın, karar almanın ve uygulamanın zamanıdır. Kısaca *kaliteyi öncelemenin vaktidir.*

İmam-Hatip Okullarının Kuruluşu: Celal Hoca'lı Yıllar

Prof. Dr. Ahmet KOÇ
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İmam-Hatip Okullarının ilk örnekleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde görülür. II. Meşrutiyet'ten sonra medreselerin islahı ve yeniden yapılandırılması çerçevesinde yapılan çalışmalar içinde 1912 yılında 'vâiz' yetiştirmek amacıyla açılan *Medresetü'l-Vâizîn*, 1913 yılında 'imam' ve 'hatip' yetiştirmek amacıyla açılan *Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ* ve 1919'da bu iki medresenin birleştirilmesiyle açılan *Medresetü'l-İrşâd* bunlar arasında sayılabilir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra pek çok sahada olduğu gibi eğitimde de bir dizi köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu dönemde eğitim sahasında yapılan değişikliklerin dayanağı Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Tevhid-i Tedrisat'ın arefesinde ülkemizdeki belli başlı eğitim kurumlarını *medreseler, mektepler, askeri okullar, yabancı okullar ve azınlık okulları* şeklinde tasnif etmek mümkündür ki, bunlar mali ve idari yönden farklı mercilere bağlıydı. "Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve his itibarıyla vahdetini temin etmek için tevhid-i tedrisat en doğru, en ilmî, en asrî, her yerde yararı görülmüş bir umdedir..." gerekçesiyle Cumhuriyetin ilânından kısa bir süre sonra 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile diğer bütün eğitim kurumları

gibi medreseler de Maarif Vekâleti'ne devredilmiştir. Ancak Kanun'un kabulünden kısa bir süre sonra, Kanun metninde medreselerin kapatılmasını gerektiren hiçbir madde olmamasına rağmen bütün medreseler kapatılmış, bunların yerine *Darulfünûn'a* bağlı bir *İlahiyat Fakültesi* ile 4 yıllık ortaokul seviyesinde 29 tane **İmam-Hatip Mektebi** açılmıştır.¹ Cumhuriyet Döneminde açılan ilk İmam-Hatip Okulları bunlardır. 1923-24 öğretim yılında 29 okulla eğitim öğretime başlayan bu okulların sayıları her yıl düşmüş, 1930 yılında tamamı kapanmıştır.²

İmam-Hatip Mekteplerinin kısa sürede öğrenci sayısının azalması ve kapanmasında, bunların ortaokul düzeyinde olması nedeniyle mezunlarının İlahiyat Fakültesi'ne devam edememesinin rolü büyüktür. *Eşref Edip* bu konuda şunları yazmaktadır: "...İlahiyat Fakültesi, lise mezunlarını alıyordu. Hâlbuki lise talebesi, İlahiyat Fakültesi derslerini kavrayabilmek şöyle dursun buradaki ilimlerin mebadisini bile görmemişti. Lise programları vaktiyle öbür fakülte'deki derslere göre düzenlenmişti. İlahiyat Fakültesi için liselere ders ilavesi kimsenin hatırından geçmemişti. Esasen buna imkân da yoktu. İmam-Hatip Mektep-

1. Ahmet Hamdi Akseki, "Din Tedrisatı ve *Din Müesseseleri Hakkında Rapor*", *Sebilürreşad*, C. 5, S. 101 (Nisan 1951), s. 5; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara 1966, s. 25.

2. Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 53.

lerinin programı da hem imam ve hatip yetiştirecek, hem de İlahiyat Fakültesine mahrec olabilecek bir şekilde tanzim edilmesi icap ederdi..."³

İmam-Hatiplerin kapanmasındaki bir başka etkeni Osman Ergin şöyle ifade etmektedir: "İmam-Hatip Mekteplerine esasen o sırada medreselerde kayıtlı bulunan talebeler devam ederken şahadetname almışlar ise de tahsil görenlere parlak bir istikbal vaad edilmemesi nedeniyle bu mektebe rağbet eden olmamıştır. 1929 da Arap Harfleri terk edildikten sonra esasen bu mektebin yaşayış imkânı da kalmamış olduğundan 1930 yılında lağvedilmiştir."⁴

Ömer Rıza Doğrul da konuyu şöyle değerlendirmektedir: "İmam-hatiplik mesleğine istikbal vadeden bir terakki temin olunamamıştır... Bu meslek, o gün için yalnız külfet yüklemekte ve hiçbir nimet vaad etmemektedir... Gerçi onun vadettiği manevi mükâfat çok büyüktür; fakat manevi mükâfat yalnız kalbi tatmin eder, maddi hayatın ihtiyaçlarını tatmin edemez... Onun için her meslek gibi bu mesleğin de istikbal namına bir şeyler vadetmesi ve vaadlerini hayat boyunca gerçekleştirmesi icap eder..."⁵

İmam-Hatip Mekteplerinin kısa sürede kapanmasında, savaşlardan çıkmış ve yeniden teşekkül etmiş bir devletin hızlı bir kalkınma hamlesine girmesiyle gençlere daha geniş imkânlar sağlayacak yeni iş sahalarının ortaya çıkması, devletin teknik ve genel öğretim kurumlarını yurt sathına yayması ve bu okullarda öğrenim göreceklere kolaylıklar sağlaması ile manevi alanda girilen modernleşme çabalarının da etkileri olmuştur.⁶

Aynı dönemde Darulfünûn'da açılmış olan İlahiyat Fakültesi için de akıbet farklı olmamıştır. Darulfünûn'a bağlı diğer fakültelerde her yıl öğrenci sayısı artarken, İlahiyat Fakültesi'nde azalmıştır. 1933 yılında çıkarılan 2252 sayılı kanunla, Darulfünûn ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilatlarıyla beraber kaldırılmış ve yerine kurulan İstanbul Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi'ne yer verilmemiştir.⁷

İmam-Hatip Mektepleri ve İlahiyat Fakültesi serüveni kısa sürede hayal kırıklığı ile sonuçlanırken, genel öğretim kurumları içindeki din derslerinin

durumu da pek farklı olmamıştır. Bu hususta İsmet Parmaksızoğlu şunları söylemektedir: "Modern eğitimin lâik bir sistem içinde geliştirilmesi prensibi Milli Eğitim çevrelerinde kendini kabul ettirince, yeni nesillerin dini bilgilerle teçhizi tamamen seküler bir anlayışla öğrenci velilerine bırakılmış oldu. Halkı aydınlatacak, uyaracak ve dini hayatı tanzim edecek rehberlerin yetiştirilmesine ise gerek görülmedi. Bu tarihlerde Milli Eğitimde, yetiştirilecek öğrencilerin milli terbiye ve ahlak ilkeleri dışında onları indoktrine edecek bir öğrenime tabi tutulmalarının faydasız olduğu görüşü hakim olduğundan 1930-1931 öğretim yılından itibaren genel öğretim kurumlarından, 1939'dan itibaren de köy ilkokullarından din dersleri kaldırıldı ve okullar lâik bir sistem içinde tamamen seküler hale geldi."⁸

1930'dan itibaren din adamı yetiştirecek okulların kapanması ve din derslerinin örgün eğitim kurumlarından çıkarılması, 15-20 yıl içinde memlekette bir ahlak buhranına neden olmuş⁹, özellikle dini yönden zayıf olan çevrelerde yetişen gençlerin, büyük bir manevi boşluk içinde birtakım zararlı cereyanlara kapılması halkta ciddi endişelere yol açmıştır.

1930-1946 yılları arasında yaşanan boşluk döneminin bu acı tecrübeleri ve Dünya savaşlarından sonra birçok ülkede baş gösteren ahlaki çöküntü ve Avrupa'yı tehdit eden komünizm tehlikesi, devleti yönetenleri yeni arayışlara sevk etmiştir. 15-21 Şubat 1943 tarihinde yapılan II. Maarif Şûrâsı'nın ana gündeminde ilk sırada 'ahlâk eğitimi' yer almıştır.¹⁰ Bu Şûrâ'nın gündemi ve Şûrâ sonunda alınan kararlar yetkili mercilerin de bu meseleye artık bir çözüm aradığını göstermektedir.¹¹

Nitekim 1946'dan itibaren din eğitimi ve öğretimi resmi planda yeniden ele alınmış ve ülkenin en çok konuşulan meselesi haline gelmiştir. 1946 yılında iç politikadaki gelişmeler ve çok partili hayata geçişle birlikte, vatandaşlar dileklerini hükümete ve Meclise doğrudan aksettirince, halkın devletten tamamen koptuğu, öğretmen, idareci vb. gibi halkı eğitme, halka yeni ve modern anlayışlar konusunda rehber olma durumunda bulunan görevlilerin etki alanlarının çok daraldığı, adeta idare edenler ve edilenler gibi iki ayrı sınıfın oluştuğu ve halkın kendi kendine yetişmiş veya art niyetli bazı

3. Eşref Edip, "Din Müesseseleri-Dini Tedrisat", *İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, C. 2, S. 67 (1947), s. 5.

4. Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul 1977, C. 5, s. 2125.

5. Nahid Dinçer, *1913'ten Günümüze İmam-Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul 1998, s. 59.

6. Parmaksızoğlu, a.g.e, s. 25.

7. Ergin, a.g.e, C. 3-4, s. 1241.

8. Parmaksızoğlu, a.g.e, s. 26.

9. Ergin, a.g.e, C. 5, s. 1702.

10. MEB, *II. Maarif Şûrâsı* (15-21 Şubat 1943), İstanbul 1991.

11. MEB, *II. Maarif Şûrâsı*, s. 101 vd.

zümrelerce yetiştirilmiş din adamlarının kontrolü altına girmiş olduğu anlaşıldı. Dinin iyi yetişmemiş, hele o günün toplum şartlarına, ihtiyaçlarına göre eğitilmemiş din adamı eline düşmüş olması acil tedbirlerin alınmasını gerekli kılıyordu.¹²

Yeni kurulan partilerin programlarına din eğitimi ve öğretimi ile ilgili maddeler koymaları, dindar halkın umutla onlara meyletmesi, artık her siyasi görüşün ve kuruluşun bu konu ile bir biçimde ilgilenmesini adet haline getirmiş, olumlu çalışmalarla, istismarcılık şüpheleri ayırt edilemez biçimde birbirine karışmıştır. Siyasi hayatta, üniversite, basın mensupları, halk, herkes birbirini başka bir görüşle değerlendirme alışkanlığı edinmiş, *ilericilik, gericilik, yobazlık, mukaddesatçılık, lâiklik*, hatta *milliyetçilik* ve *Atatürkçülük* kullanan kişilere göre değişik anlamlar ifade eden kavramlar haline gelmiştir. Bu gelişmelerden sonra, dinle olumlu yönden ilgilenmemiş olan devlet, onunla olumsuz yönden ilgilenmek zorunda kalmıştır.¹³

Din eğitimi ve öğretimi konusu 1946 yılında Meclise getirildiğinde dönemin Başbakanı *Recep Peker*, modern insanın ilmî ve insanî düşüncelerde mesafe almış milletlerin ahlâkını örnek alması gerektiğini hatırlatmış, komünizme karşı din eğitimi, *zehiri en az onun kadar öldürücü olan başka bir zehirle tedaviye benzetmiştir*. Mecliste bu yaklaşımın karşısında olanlar da vardır. Mesela aynı oturumda Milli Eğitim Bütçesi müzakere edilirken İstanbul milletvekili ve eski Milli Eğitim Bakanı sıfatıyla söz alan *Hamdullah Suphi Tanrıöver* vatanına din eğitimi imkânı vermenin devletin görevi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"...Bir ihtilâl iktidar mevkiine gelenler, bir müddet maziye kötüyebilirler. Fakat bu ne kadar sürer? Fransa Cumhuriyeti de lâik cumhuriyettir. Fakat dine ait bütün müesseseleri halk yaşatmaktadır. Ona imkân verilmiştir... Bugün fertler ve milletler dinlerini kendi seviyelerine yükseltiyorlar. Türk milletinin çocuklarına bunu telkin etmemiz vazifelerimiz arasına girmelidir."*¹⁴

Bir yandan bu tür tartışmalar, diğer yandan halkın yoğun bir biçimde din eğitimi ihtiyacını dile getirmesi neticesinde 10 Şubat 1948 tarihinde toplanan İktidar Partisi meclis gurubunda Başbakanın teklifi üzerine *"İlkokullarda tahsil gören çocuklara din dersleri verilmesi ve ayrıca imam ve*

hatip gibi din adamları yetiştirmek amacıyla meslek okulları açılması konularını inceleyip prensip kararına bağlamak için" bir komisyon kurulmuş bu komisyonun hazırladığı rapor¹⁵ Parti Meclisinde değerlendirildikten sonra rapordaki diğer teklifler benimsenmemiş, sadece *din hizmetlerini görececek elemanların yetiştirilmesi amacıyla İmam-Hatip Kursları'nın* açılması teklifi kabul edilmiştir.¹⁶

Bu çerçevede 15 Ocak 1949'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı **İmam-Hatip Kursları** açılmıştır.¹⁷ 10 ay süreli olmak üzere 10 il merkezinde faaliyete başlayan bu kurslardan 1949 yılı sonundaki kapanışlarına kadar ancak 50 kişiye diploma verilebilmiştir.¹⁸

Buraya kadar kısaca 1924-1950 yılları arasında örgün din eğitimi içerisinde İmam-Hatip Okullarından söz edildi. Makalemizin başlığında yer alan *Celal Hoca*¹⁹, imam-hatip okulları ile özdeşleşmiş bir isimdir. Kendisi hem mektep, hem medrese eğitimi almış, dışarıdan takip ettiği çeşitli derslerle pek çok sahada kendini yetiştirmiş bilge bir muallimdir. 1909 yılından itibaren başlayan hocalık hayatında imam-hatip mekteplerinde fiili olarak görev alması 1924'te açılan ve yukarıda sözü edilen İmam-Hatip Mekteplerinden *İstanbul İmam-Hatip Mektebi*'ne 1925'te Arapça muallimi olarak atanmasıyla başlar. Aynı yıl, burada 4 yıllık ortaokul düzeyinde olan İmam-Hatip Mekteplerinin birkaç yıllık ilaveyle lise düzeyine çıkarılması ve böylece buradan mezun olanların Darülfünûn İlahiyat Fakültesi'ne girebilmelerine imkân sağlanmasına yer verilen bir rapor hazırlanır. Bu raporda imzası bulunan müdür ile Celal Hoca'nın da içinde bulunduğu 15 hocaların görevine son verilir. Bunun nedeni, zamanın İstanbul Milli Eğitim Müdürü *Nail Rüştü Bey*'in İmam-Hatip Mektebi Müdürü *Hilmi Efendi*'ye hitaben yazdığı şu ifadelerden anlaşılmaktadır: *"Tevhid-i Tedrisat Kanununu, medreselerin*

15. Rapor'un tamamı için bk. *İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, C. 2, Sayı: 96 (Şubat 1948), s. 9-11.

16. Tahsin Banguoğlu, *Kendimize Geleceğiz*, İstanbul 1984, s. 99-100.

17. İmam-Hatip Kursları, *Selamet Mecmuası*, C. 3, S. 56, İstanbul, 25 Haziran 1948, s. 13.

18. Bu kurslarla ilgili bazı açıklamalar ve hatıralar için bk. Ahmet Hamdi Akseki, "Din Tedrisatı ve Din Müesseseleri Hakkında Rapor", *Sebilürreşad*, C.5, S. 105 (Haziran 1951) s. 68; Dinçer, a.g.e., s. 90-92.

19. Mahmud Celaleddin Ökten (1882-1961). Hoca'nın hayatı, şahsiyeti ve muallim kimliği hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları da kapsayan bir araştırma için bk. Hatice Öztürk, *Mahmud Celaleddin Ökten ve Muallim Kimliği*, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Ahmet Koç), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, İstanbul 2015. Bu makalede görüşme tekniği ile toplanan bilgiler bu çalışmadan alınmıştır.

12. Parmaksızoğlu, a.g.e., 28.

13. Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980, s. 50.

14. TBMM, *Tutanak Dergisi*, C.3, S. 444 (Ankara 1946).

ilgasına matuf bir darbe-i zalimane telakki eylemiş ve buna dair takdim ettiğiniz mazbatayı aşağılayıcı bir lisanla yazmış olduğunuzdan siz, muallimlerden filan filanlar ki cem'an 16 kişi vazifenizden azledildiğiniz cihetle hemen mektebi terk etmeniz Vekâlet-i Celile'den telakki edilen emir iktizasıdır.”²⁰

Bu olaydan iki ay kadar sonra, Celal Hoca suçsuz bulunmuş ama İstanbul İmam-Hatip Mektebi'ne değil başka bir okula, *İstanbul Sultanisi*'ne Arapça Muallimi olarak tayin edilmiştir. Burada üç yıl daha devam ettiği Arapça muallimliği, Arapça derslerinin kaldırılması ile son bulmuştur. Celal Hoca, dört ay sonra Adana Erkek Muallim Mektebi *Din Dersi* muallimliğine tayin edilmişse de Adana'ya gitmemiştir.²¹ Bundan sonra yeni görev yeri için dokuz ay beklemek durumunda kalmış ve nihayet 1 Eylül 1930'da *Üsküdar Orta Mektebi*'nde *Türkçe* muallimliğine tayin edilmiştir.²² Daha sonra tayinini bulunduğu yakaya aldırarak dört yıl boyunca ortaokullarda *Türkçe* dersleri vermiştir. Ekim 1934'ten itibaren beş yıl *Kabataş Lisesi*'nde *Yurt Bilgisi* dersleri vermiştir. Daha sonra *Gelenbevi Ortaokulu*'nda üç yıla yakın bulunmuştur. 16 Aralık 1942'de başlayan *Vefa Lisesi*'ndeki *Edebiyat ve Felsefe* muallimliği ise emekli olduğu 1 Ağustos 1947 tarihine kadar devam etmiştir. Böylece Celal Hoca, Arapça muallimliği ile başladığı mesleğinden *Edebiyat* muallimi olarak emekli olmuştur.²³

Celal Hoca'nın din eğitimi sahasında bilhassa İmam-Hatip Okulları projesindeki aktif rolü, emekliliğinden sonra, 1940'lı yılların sonlarına doğru netleşir. Zira 1924'ten sonra din eğitimi sahasında yaşanan sıkıntılar 1940'ların sonlarına doğru ülkede bir din eğitimi ve iyi yetişmiş din adamı ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu durumu zamanın Diyanet İşleri Başkanı *Ahmet Hamdi Akseki*'nin (v.1951) vefatından yaklaşık bir ay önce Aralık 1950'de yazdığı meşhur raporda görmek mümkündür. Raporun konuyla ilgili bazı bölümleri şöyledir:

“...Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Tevhid-i Tedrisat'la taahhüt eylediği vazifeyi yapmamış, yapamamış ve Diyanet İşleri Başkanlığını yakinen ilgilendiren dinî vazifelerde istihdam edecek hiçbir eleman vermemiş

20. Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri*, İstanbul 1991, s. 198-202.

21. Emin Işık, “Hayatı”, Ali Fuad Başgil ve dğr, *Celal Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1962, s. 19.

22. Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Öncüsü Celal Hoca*, 9. Basım, İstanbul, Hat Yayınevi, 2013, s. 107.

23. Bu bilgi, Mahmud Celeleddin Ökten'in İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda bulunan şahsi dosyasındaki görev çizelgesini gösteren belgeden alınmıştır.

olması, Başkanlığın da bu güne kadar din adamları yetiştirecek mesleki bir müesseseye sahip bulunması yüzünden bugün memleketin birçok yerlerinde hakiki ve münevver din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunamamaktadır. Hatta bazı köylerimizde, ölenlerin teçhiz ve tekfini ile ebedi istirahatlarına tevdi gibi en basit dinî bir vazifeyi ifa edecek kimseler dahi bulunamamakta ve cenazelerin kaldırılmadan günlerce ortada kalmakta olduğu senelerden beri işitilmekte ve görülmektedir...

... Diğer cihetten bugün birtakım batıl akide ve yalancı tarikatların sinsi sinsi ve fakat sistemli denecek surette memleketin hemen her köşesinde yayılmakta ve üremekte olduğu bir vakıdır...

... Sonra kökleri dışarıda olan dinî, ictimâî, siyasî bir takım yabancı akide ve mezheplere mensup kimselerin muhtelif şekiller ve vasıtalarla yaptıkları propagandalar ve yayınladıkları eserler de halk üzerinde çok kötü tesirler yapmaktadır...

Yirmi altı seneden beri (1924-1950) çocuklarımız hakiki bir din ve ahlak terbiyesinden mahrum olarak ve içi bomboş ve herhangi menfi bir tesiri kabule müsait bir halde yetişmektedir...²⁴ ... Buhranın sebebi, maneviyata vurulan darbedir. Şu halde buhranın tek çaresi de maneviyata layık olduğu ehemmiyeti vermektir.”

Yukarıda da temas edildiği gibi bu şartlarda, din eğitiminin resmi planda ele alınması bağlamında atılan ilk adım 1949'da 10 ilde açılan 10 ay süreli İmam-Hatip Kursları olmuştur. İşte bu kurslardan İstanbul'dakinin müdürlüğüne Celal Hoca getirilmiş, hoca bu kursta aynı zamanda Akaid, Ahlak ve Hutbe derslerini okutmuştur.²⁵ Celal Hoca, ihtiyacın bu kurslarla karşılanamayacağını: *“Bu on aylık kursta talebelere ancak ezan okuması öğretilir, bu süre zarfında imam, müezzin yetişmez”²⁶* sözleriyle ifade etmiştir.

Celal Hoca, bunun üzerine hayalindeki İmam-Hatip Okulu programını hazırlamaya başlamış ve programı hazırlarken yakın dostları ile de istişareler yapmıştır.²⁷ Sonunda detayları ile hazırlanan

24. Akseki, “Din Tedrisatı ve Din Müesseseleri Hakkında Rapor”, *Sebilürreşad*, C. 5, S. 102 (Mayıs 1951), s. 19- 20.

25. Metin Toker, “Dünyanın En İhtiyar Talebesi İstanbul'da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Şubat 1949.

26. Nevin Meriç, *Dindar Bir Doktor Hanım*, İstanbul 2011, s. 73.

27. Sadettin Ökten, “Mahmud Celeleddin Ökten” Konulu Görüşme, 27.05.2015.

programı Milli Eğitim Bakanlığı'na götürmüş ve dönemin Milli Eğitim Bakanı *Tevfik İleri* ile görüşmüştür. *Tevfik İleri*, bu görüşmeler esnasında Celal Hoca'ya çok hürmetkâr davranmış ve onun ilminden ve fikirlerinden istifade etmeye çalışmıştır.²⁸ Bakan ile yapılan görüşmeler sonrasında konu Talim Terbiye Kurulu'na havale edilmiştir.²⁹

İmam-Hatip Programının görüşmeleri sırasında en çok tartışılan konular, eğitim süresinin yedi yıl olması ve Arapça derslerinin varlığı olmuştur. Müzakereler neticesinde oturuma başkanlık eden Bakan *Tevfik İleri*, programın kabulünü ilan etmiş ve konunun ayrıntılarının görüşülmesi için de bir komisyon kurulmuştur.³⁰ Komisyon, *Talim Terbiye Kurulu* ile *Diyanet İşleri Başkanlığı* üyelerinden oluşturulmuştur. Talim Terbiye Kurulu üyeleri Arapça ve Kur'an derslerinin transkripsiyonlu olmasını aksi halde inkılâplara aykırı olacağını ifade etmişlerdir. Yine aynı kurulun bazı üyeleri İlm-i Kelam'ı ilk defa duyduğunu, Siyer'in ne demek olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir.³¹ Diyanet İşleri Başkanlığı üyeleri de programdaki *Felsefe* grubu dersleri ile diğer tecrübi ilimlerin çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Celal Hoca sonraki zamanlarda çevresindekilere, bu durumlara çok üzüldüğünü³² ve komisyonda bulunan Talim Terbiye Kurulu ve Diyanet temsilcilerini ikna etmek için çok uğraştığını anlatmıştır. Bu bağlamda Talim Terbiye Kurulu üyeleri ile önce felsefi bahisler üzerine konuştuklarını daha sonra din eğitiminin lüzumunu ve dini öğrenme ve yaşamanın fitratta var olan bir ihtiyaç olduğunu çeşitli delillerle izah ettiğini nakletmiştir.³³

Hem Bakan hem de komisyon üyeleri ile olan görüşmelerinde ve programın kabulünde, Celal Hoca'nın ikna kabiliyetinin rolü büyük olmuştur. Hitabetiyle olduğu kadar malumatının genişliği ile de muhataplarını etkisi altına almıştır. Celal Hoca'nın komisyona yapığı konuşmalardan kısa bir bölüm şöyledir: "*Asrımızın ilmi anlayışında artık toplum bireyleri ilimsiz din, dinsiz ilim olmayacağı*

kanaatine varmışlardır. Ama bu seviyeye, önce kendine hitap edecek, her iki yönü bilen, halkın sosyal ve kültürel seviyesine göre hatt-ı harekâtını ayarlayabilen din adamlarıyla ulaşılabılır. Tek taraflı bir hareket tarzını benimseyen bir zihniyete sahip din adamı tipi, toplum problemlerini çözmekten çok, kendisi problem olur."³⁴

Ali Ulvi Kurucu (v. 2002), İmam-Hatip Okullarının açılması için Celal Hoca'nın Ankara'da yaşadıklarını özetle şöyle anlatmaktadır:

"*Celâl Hoca merhum, hak yolunda mücadeleci, azimli, kararlı bir insandı. İmam-Hatip Okulları'nın Türkiye'de ilk açılışı onun azmi ve ısrarı sayesinde, lütf-i İllâhî'nin tecellisi ile olmuştur, dersek mübalağa etmiş olmayız.*

Bu bahsi fakir, kendisinden muhtelif zamanlarda dinlediğim şekilde, tarihe emanet etmek isterim... İşte Celal Hocamızın Ankara'da Tâlim Terbiye Kurulu'ndan İmam-Hatip Okullarının açılmasına dair izin alışının, Hoca'nın ağzından dinleyip de bugün hatırlayabildiğim hikâyesi:

"Memleketimizde 1940'lı yıllarda, halkın ağzında dolaşan bir söz vardı: '*Cenazelerimizi yıkayacak imam kalmayacak!*' Bu söylentide doğruluk payı vardı. Bazı köylerde imam olmadığı ve ölenlerin yıkanıp gömülmesi için yakın köylerden imam gelmesinin beklendiği bilinen bir şeydi. Zaman geçtikçe, bu halin daha kötüleceği de belli idi. Hâlbuki asıl tehlike bu değildi. Cenazenin üzerine bir teneke su atarsın yahut bir havuza, bir göle batırırsın yıkarsın. Avam: '*Cenazemizi yıkayacak hoca kalmadı!*' der; hocalığı, cenaze namazından ibaret bilir. Fakat asıl tehlike şu idi ki: Millettin imanını yıkayacak, ruhunu yıkayacak, aklını yıkayacak hoca kalmamıştı; kalmayacaktı. Memleketin imanını yıkayan, koruyan, Mustafa Sabri Efendiler, Hamdi Efendiler, Naim Beyler, Akif Beyler, Ferid Beyler, İzmirli İsmail Hakkı Beyler gitmişti. Memleketin imanını gidiyordu. Memleket, sade cehaletin değil, küfrün istilâsına giriyor; küfrün silindiri altında eziliyor, eriyordu...

Ne yapıp edip, küfrün kalesinde bir delik açmak için, bir İmam-Hatip Okulunun açılmasına arkadaşlarla karar verdik... Elimde baston, rahatsız halimle trene bindim Ankara'ya gittim. O günün Maarif Vekili olan *Tevfik İleri* merhum, talebelerimden idi. Terbiyeli bir talebe idi. Beni unutmamıştı... Daha önce de onun tavassutu ile *Başbakan Adnan*

28. Orhan Okay, "Mahmud Celeleddin Ökten" Konulu Görüşme, İstanbul, 06.06.2014.

29. M. Yahya Kutluoğlu, *Yolumuzu Aydınlatanlar*, 1. Bs. İstanbul, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 313.

30. Tayyar Altıkulaç, *Asım'ın Neslinden İmam-Hatip Nesline, Mehmet Akif'ten Celal Hocaya Paneli*, İstanbul, 05.11.2013.

31. Kutluoğlu, *a.g.e.*, s. 313.

32. Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar- Portreler*, 1. Bs. Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 68.

33. Selahattin Kaya, "Mahmud Celeleddin Ökten", Konulu Görüşme, İstanbul, 21.06.2014.

34. İsmail Karaçam, *Kur'an Kursundan İlahiyat'a Din Hizmetinde Bir Ömür- Hatıralar*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009, s.142.

Menderes'in oğullarına Kur'ân-ı Kerîm okutmak, dinî bilgiler öğretmek için beni tâyin etmişlerdi. O işin de tek âmili Tefvik İleri idi. Adnan Bey'in oğullarının İstanbul'da olduğu günlerde, Hâriciye Vekili *Fatin Rüştü Zorlu*'nun evine gider, çocuklara ders verirdim. Bunu herkes de bilmez.

Tefvik İleri ile daha önce konuşmuştum, "*Hocam Ankara'ya gelin. Ümit ederim ki, inşallah bu İmam-Hatip kararını çıkarırız.*" demişti. Ankara'da bir otelde kaldım. Günler geçiyor, Tefvik İleri'nin verdiği emirler, Tâlim Terbiye Dairesinden bir türlü çıkmıyor. Bekle bekle bir ses yok... Tefvik İleri'nin talebem olması, gelin demesi, bana güç vermişti. Fakat işin bu kadar zor olacağı, Masonların, Dönemelerin Bakan'ı dahi dinlemeyecekleri hesapta yoktu. Bir ay uzayacağını ise hiç beklemiyordum...

Müdür: "*Mevzuat, kanunlar müsaade etmiyor. Bunun için Tevhîd-i Tedrisat Kanunu'nun değişmesi lâzımdır. Bu kanun ile İmam-Hatip Mektepleri kapatılmış; o günden bu güne, buna dair bir kanun da çıkmamış... Karar, bizim salâhiyetimizin dışındadır. Parlamento'dan bir kanun çıkması lâzım. Biz böyle bir izin veremeyiz*" diyor, direniyordu.

Müdür olacak adam, sarı bir herif... Yılan gibi bakışları var... Beni çok soğuk karşılıyor. Diyebilse, bana: "*Hoca defol git!*" diyecek... Demedi ama bakışları öyle... Bir ay boyunca, her gittiğimde, bu Dönme, beni: "*Yine mi geldin Hoca! Boşuna yorulma!*" diyen bakışlarla karşılıyor.

Bir ay Ankara'da süründüm. Çamaşırım kalmadı. Param bitti. Akşamları, otelden aldığım çayla, odamda ekmeği çaya batırıp yemek zorunda kaldım. Artık uykularım kaçıyordu. Hatta bir gece kaşınmaya başladım. "*Eyvah, bitlendim mi acaba?*" diye korktum, gözlüğümü takıp bakındım... Çünkü temiz çamaşırım kalmamıştı. Girişken bir kimse değilim. Davet eden kimse de yok. Ancak Tâlim Terbiye Kurulu'na ve Tefvik Bey'e giderim, otele dönerim.

Vallahi Ali Ulvi Bey, bir ay içinde kimseye söylemedim: Oturup beklerken, bacağımın altına mendil koyuyordum. Prostatım var, kaçırıyorum. "*Abdeste gideceğim*" de diyemiyorum ki; "*Ulan, abdestini tutamayan adamın, burada ne işi var*" derler mi diye...

Nihayet bir gün, artık çok sıkıldım, rahatsızlandım... Sarı adam, gittiğimde artık yüzüme bile bakmaz olmuştu... Bastonuma dayandım: "*Buradan doğru trene gideyim*" diye kalktım. Yalnız Tefvik

İleri Bey'e bir daha uğrayayım, hem vedâ edeyim dedim. Tefvik Bey, o kırıncı halimi gördü; rengimi beğenmedi: "*Hocam, siz rahatsızsınız.*" "*Tefvik Bey, ben gidiyorum*" dedim... Üzüldü, düşündü: "*Hocam iyi sabretmişsiniz... Son bir çare olarak, meseleyi Adnan Bey'e açalım*" dedi.

Birlikte Adnan Menderes Bey'e, Başvekâlete gittik. Vaziyeti anlattık. Adnan Bey hayret etti, üzüldü. Tâlim Terbiye Dairesi'ndeki bir adamın, Bakan'a karşı koyduğuna şaştı:

"*Bu derece mi Tefvik Bey?; 'Evet, efendim, bu derecedir.'*" Başbakan biraz düşündükten sonra dedi ki:

"*Hocam, yarın siz Tefvik Bey'e gelin; Tefvik Bey'le beraber Tâlim Terbiye'ye gidin... Ben aynı saatte baskın yapayım... Bir de bu şekilde tecrübe edelim. Belki Allah yardımcımız olur.'*"

Ertesi gün Adnan Bey'in dediği gibi, Tefvik Bey'le birlikte Tâlim Terbiye'ye gittik. O memurun masasında iken Başbakan geldi. Girer girmez selâm verdi. Sonra: "*Tefvik Bey neredesin yahu! Ne zaman sorsam, Tâlim Terbiye'de diyorlar! Nedir bu? Allah aşkına senin Tâlim Terbiye'de bu kadar ne işin var?*"

"*Efendim, Celâl Ökten Hoca, benim hocamdır. Bir aydan beri buradadır.'*"

"*Hayırdır ne işi varmış?*"

Tefvik Bey, "*Efendim, böyle böyle*" diye anlattı. Adnan Bey, memura sordu: "*Beyefendi bunun mahzuru nedir?*"

"*Efendim, bana meşguliyetimin dışında bir teklif yapılıyor. Ben böyle bir karar veremem. Böyle bir müsaadeyi benden istiyorlar. Benden çıkması lâzımmış. Binaenaleyh mevzuat böyle bir karar vermeme müsaade etmez. Vekil Bey üzerime büyük baskı yapıyor.'*"

"*Peki, Tefvik Bey'in verdiği tâlimat kâfi gelmiyorsa; emri ben vereyim: Bu emri günün Başvekili vermiş deyin.'*"

"*Muhterem Başvekilim, ben mes'ul olurum; şifahi emir beni kurtaramaz.'*"

"*O halde, lâzım olanı yazın, ben imza edeyim.'*"

Merhum Adnan Menderes'in bu kararlı tavrı karşısında, artık Tâlim Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın söyleyecek sözü kalmadı.

Bizim vekâletten bir şey istediğimiz de yok... Binayı bulacağız, kirası, bakımı; idareciler, öğret-

menler, hademe vs. maaşları, hepsi bize ait olacak... Tevfik Bey de sormuştu: 'Hocam nereye açacaksınız? Kimler okutacak?'

'Siz hele bize bir izni verin; Allah'ın lütf-u keremi ile onlar bulunur...'

O gün, benim için bayram oldu. İstanbul'dan telgraf çekip sorarlar: 'Ne zaman geleceksin?' 'Geldim, geliyorum.' derken, neyse müjdeyle döndüm. O gün, muvafakat emrini alıp da Başvekkâletten otele gelirken, nasıl çıldırmadım, nasıl aklımı kaybetmedim, diye hâlâ şaşarım... **Ne evlendiğim gün, ne de icazet aldığım zaman böyle sevindim... Bu dedeceden fazla, bunu bastıran bir sevinci, ancak Beytullah'ı gördüğüm zaman hissettim...**

Yâhu geçen günler, nasıl unutuluyor; bunları bilmek lâzım. Tarih bunun için, ibret almak için lâzımdır.³⁵

Celal Hoca'nın öncülüğünde başlayan İmam-Hatip Okulları nihayet yine onun çabalarıyla 13 Ekim 1951 gün ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararıyla hayat bulmuştur. Buna göre açılacak okulun adı, *İmam-Hatip Okulu* olmuştur. Özel Okullar Müdürlüğü'ne bağlı olarak açılacak İmam-Hatip Okulları projesi 17 Ekim 1951 günü Milli Eğitim Bakanı *Tevfik İleri* tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir.³⁶ Kararnamede İmam-Hatip Okullarının öğretim süresi belirtilmemiş ise de başlangıçta 4 yıllık ortaokul kısmı sonra da 3 yıllık lise kısmı açılmak suretiyle 4+3=7 yıllık bir öğretim kurumu haline gelmiştir. Kararnameye göre İmam-Hatip Okulları *Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya* ve *Maraş* olmak üzere yedi ilde açılarak öğretime başlamıştır. Bunlardan İstanbul İmam-Hatip Okulu, *'Bakiyyetü's-Süyûf'* olarak hayatta bulunan son Osmanlı âlimlerinin eğitime katılmasıyla açılmıştır.³⁷

Celal Hoca okulların açılabilceğine dair Ankara'dan gelen belge ile okul binası ve okulun ihtiyaçlarını temin arayışına girmiştir. Çünkü belge, izin dışında herhangi bir okul binası, tahsisat vs. ye imkân vermemektedir. Hoca, 70 yaşında bir emekli olmasına ve Milli Eğitim camiasından yanında hiç kimse olmamasına rağmen yaz sıcaklarında uzun süre bina aramıştır.³⁸ Bina bulunduktan

sonra da o yaşına rağmen sıra taşıyanlara bizzat yardım etmiştir. Bulunan kullanışsız binanın iyileştirilmesi, çoğu İstanbul dışından gelen talebelerin beslenme ve barınma ihtiyaçlarıyla Celal Hoca bizzat ilgilenmiş, *İlim Yayma Cemiyeti* ile işbirliği yapmıştır.³⁹

Celal Hoca, İmam-Hatip Okullarının açılmasıyla birlikte iki yıl devam edecek olan İstanbul İmam-Hatip Okulu Müdürlüğüne getirilmiştir. O, aynı zamanda burada Arapça dersleri de vermektedir.⁴⁰ Bu sayede Celal Hoca yıllarca edindiği muallimlik tecrübesini ve tarihî rolünü icra ederken, İmam-Hatip Okulunun ilk öğrencileri de devraldıkları kültürün ve tarihin canlı şahidini görme imkânına sahip olmuşlardır.

Okul ilk açıldığında ilkokul mezunu olanlar birinci sınıftan başlatılmıştır. Celal Hoca Milli Eğitim Bakanlığının onayıyla hazırlık sınıfı açmıştır. Bu hazırlık sınıfına da ortaokul mezunu talebeler kaydedilmiş ve burada İmam-Hatip Okulunda okutulan meslek derslerini okumuşlardır. 1953-1954 yılında da hazırlık sınıfını tamamlayan bu ortaokul mezunu talebeler için üç yıllık lise kısmının birinci sınıfı açılmıştır.⁴¹

İdareciliği sırasında Celal Hoca, beğenmediği hocaya İmam-Hatip Okulunda ders vermemiş, beğendiği hocaya da kimse kusur bulamamıştır.⁴² Okula gelen talebelerin kaydı konusunda ise Celal Hoca, yaşı büyük olanlara ve hafız olanlara öncelik tanımıştır. Çünkü Hoca'ya göre imam olmak, biraz yaşı büyük olmayı gerektirir. Bu sebeple okulun ilk öğrencilerinin çoğunluğunu da hafızlar oluşturmuştur.⁴³

Okulun ilk açıldığı zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı tahsisat vermediği için okula hademe tutulamamıştır. Öğrencilerin ve hocaların kullandığı binanın temizlik ve bakımını Celal Hoca üstlenmiştir. Bunu, niçin talebelerin değil de kendisinin yaptığını şöyle açıklamıştır:

"Talebeler gözümüzün nuru, dinimizin yarınki hadimleri. Onların izzet-i nefsinı kıramam! Haysiyet duygularını zedeleyemem! İnkisar-ı hayale uğratmam! Halet-i rûhiyelerini altüst edemem! Çünkü

39. Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul, 1990, s. 337.

40. Tayyar Altıkulaç, *Zorlukları Aşarken*, C. 1, İstanbul, 2011, s. 91.

41. Zübeyir Koç, "İmam-Hatip Okullarının Kuruluşu ve Celal Hoca", Ali Fuad Başgil ve diğer, *Celal Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1962, s. 81.

42. Kutluoğlu, a.g.e, s. 287.

43. Bekir Topaloğlu, "Mahmud Celeleddin Ökten" Konulu Görüşme, İstanbul, 17.06.2014.

35. Ali Ulvi Kurucu, *Hatıralar-4*, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ) İzmir 2014, s. 211-216.

36. Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 1. Bs. İstanbul, 2011, s. 186-187.

37. Okay, a.g.e, s. 69; Kutluoğlu, a.g.e, s. 313.

38. Okay, a.g.e, s. 68; Meriç, a.g.e, s. 74.

talebelerime bu yaşta, bu çağda böyle bir iş yaptırır- sam onların izzet-i nefsiyle oynamış olur, cemiyete ve insanlara karşı küskün ve kırgın yetişmelerine sebebiyet vermiş olurum. Bunu yapamam! Esasen bu gibi işler insan tabiatına giran gelir. Kendi nefsimin hoşlanmadığı bu işi talebelerime yaptıramazdım. Nihayet iş başa düştü. Bu sebeple mektebin helâlarını ve musluklarını günlerce bu mektebin müdürü olan bu fakir temizlemiştir.”⁴⁴

İmam-Hatip Okulları'nın kuruluş gayesini Dönemin Mili Eğitim Bakanı *Tevfik İleri*'nin o günkü bazı gazetelerde çıkan şu sözlerinde görmek mümkündür: *“İmam-Hatip Okullarının açılması zaruretine kaniiz. Çünkü Türk Milletine hitap edecek olgun, kültürlü hatip ve imamların yetişmesini arzu ediyoruz.”*⁴⁵

İmam-Hatip Okulları projesinin sahibi ve İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun kurucu müdürü olan *Celal Hoca* da bu okulların kuruluş gayesini şöyle ifade etmiştir: *“Modern ilimlerle mücehhez, asrın ihtiyaçlarını müdrik, şarki ve garbî iyi bilen tavizsiz fakat müsamahakâr, münevver din adamı yetiştirmek.”*⁴⁶ *Celal Hoca* başlangıçta İmam-Hatip Okulları ile *“din âlimi”* yetiştirmek istediğini belirtmiş ancak daha sonraki dönemlerde bu ifadesini *“din âlimi namzedi”* olarak değiştirmiştir.⁴⁷

Celal Hoca'nın imam ve müezzinlere yönelik yaptığı şu konuşmada da İmam-Hatip Okulları'nın programı hakkındaki görüşlerinden işaretler görmek mümkündür: *“İmam-Hatiplerde şer'î ilimlerin yer alması ilerlemeye engel değil tam aksine ilerlemeyi teşvik etmektedir.”* Bu görüşün bir devamı olarak *Hoca*, şer'î ilimler ile tecrübi ilimlerin birbiriyle uyumlu, birinin diğerini desteklediğini ifade etmiştir. Ona göre sözü edilen uyum, bu iki ilmin birlikte aynı müessesede okutulması ile ispat edilebilecektir.⁴⁸ Şer'î ilimler ile tecrübi ilimler birlikte okutulması din âlimi yetişmesinin mümkün olacağına inanılmıştır. Yetişen bu kimseler hem dini hem de kültürü bilmeleri sayesinde münevver kimseleri de ikna edebileceklerdir.⁴⁹

44. İsmail Hakkı Hocaoğlu, *Tohum*, 1 Şubat 1960.

45. *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ocak 1951.

46. Kaya, “Mahmud Celaleddin Ökten” Konulu Görüşme, İstanbul, 21.06.2014.

47. Sadettin Ökten, “Mahmud Celaleddin Ökten” Konulu Görüşme, İstanbul, 27.05.2015.

48. Karaçam, *a.g.e.*, s. 87.

49. A. Hümeysra Ökten, “Mahmud Celaleddin Ökten” Konulu Görüşme, İstanbul, 09.05.2015; Kaya, “Mahmud Celaleddin Ökten” Konulu Görüşme, İstanbul, 21.06.2014.

Celal Hoca'nın yakın dostu ve bir süre İstanbul İmam-Hatip Okulunda dışarıdan derslere de girmiş olan *Nurettin Topçu*, bu okulların gayesini şöyle belirtmiştir: *“İmam-Hatip Okulları ile İslam Enstitüleri başlangıçta merhum Celal Hoca gibi davayı kavrayan bir âlimin önderliğinde, İslam kültürüne hakikat kapısını açacak olan bir Rönesans (inkılâb) gayesi ile kurulmuştu.”* Bu inkılâbın ilk etabını, büyüklerin söylediklerinin değişmez hakikat olarak görülmemesi başlatacağıdır. Bu sayede serbest eleştiri ve tartışma ortamı geliştirilmiş olacaktır. Bunu yapacak olan da ilim ve felsefe zihniyetidir. Bu sebeple program hazırlanırken felsefe grubu dersleri üzerinde özellikle durulmuştur.⁵⁰

Eğitim tarihimize bakıldığında geleneksel ve modern olanın aynı programda yer aldığı okul fikri 1880'lerde açılan özel okullarla başlamıştır.⁵¹ Bu anlayış II. Meşrutiyetten sonra medresele- ri islah çalışmalarında da devam ettirilmiştir. Bu fikrin Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan modeli İmam-Hatip Okulları olmuştur. Bu bağlamda İmam-Hatip Okullarının devlet ideolojisinden doğan bir kurum olduğunu düşünenler olduğu gibi, bu okulların toplumun bütün kesimlerinin mutabakatıyla açıldığını ifade edenler de olmuştur.⁵²

Celal Hoca, İstanbul İmam-Hatip Okulu müdürü olarak çalışırken 1953 yılında bu görevinden alınmıştır. Bunun nedeni, müdürlüğü sırasında Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle okutulması gerektiğini bildiren resmi bir yazıya verdiği cevapta, bu işin transkripsiyon yapılmadan olmayacağı yönünde teftiş heyetine yaptığı ilmi açıklamalardır. *Celal Hoca*'nın yeni görevi 'meslek dersleri teftişi' olmuştur.⁵³

Celal Hoca'nın yerine ise, İmam-Hatip Okulunda görev yapmak istemediği *Celal Yener* müdür olarak atanmıştır. Bu müdür zamanında, okulda bazı değişiklikler olmuştur. Kültür dersleri sayısı 23, meslek dersleri sayısı 9 olacak şekilde bir dağılım yapılmıştır. Yeni müdürün ve bazı öğretmenlerin bu okulun geleceği olmadığı yönündeki

50. Nurettin Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, (hzl. Ezel Erverdi - İsmail Kara), s. 52-54.

51. Richard Tapper, *Çağdaş Türkiye'de İslam*, çev. Ö. Arkan, İstanbul, 1993, s. 99-125.

52. Bu konudaki görüşler için bk. İsmail Kara, 'İmam-Hatip Liselerini Yeniden Tartışmak', Derleyen: Mahmut Zengin, *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, İstanbul, 2005, s. 35-43; Halis Ayhan, "İmam-Hatip Lisesi Öğrenci ve Ailelerinin Psikolojik ve Sosyolojik Durumları", Derleyen: M. Zengin, *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, s. 75.

53. Kutluoğlu, *a.g.e.*, s. 313.

telkinleri neticesinde talebelerin bir kısmı okuldan ayrılmıştır.⁵⁴

Celal Hoca daha hayattayken bu okullar; bir yandan karşı olanlar diğer yandan mutaassıp öğretmenlerin tutumuyla kuruluşundaki amacından uzaklaşmaya başlamıştır.⁵⁵ Bu durum Celal Hoca'yı çok üzmüştür. Meslek okulunda meslek derslerinin zayıf kalmasını kabul edemeyen Hoca⁵⁶ İmam-Hatiplerde yaşanan bu olumsuz gelişmeler karşısında Bakanlığa bu kurumlar için bir de *İslah Raporu* sunmuştur.

Hayatının son dönemlerinde bir taraftan, kuruluşunda fikri katkıları verdiği İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde hocalığa devam etmiş, bir yandan da Soğanağa Camii'nde her cumartesi ikindi namazından sonra *İhyâ-u Ulumiddin* merkezinde çeşitli dersler yapmıştır. Kelamî meselelerden fıkhi konulara, tasavvuftan psikolojiye, tarihten edebiyata kadar genişliği olan bu dersler maddi bir karşılığa da dayanmamıştır. Bu derslere her meslek ve meşrepten kişiler katılmıştır.⁵⁷

"Kara tahta önünde ölmek isterim" sözü meşhurdur. Kalp muayenesi için gittiği doktorun: "Kalbiniz on sekiz yaşında bir genç gibi, bu kalple yüz elli sene yaşarsınız" sözünü evde ve okulda yakınlarına tebessümle nakletmiştir. Ancak bundan bir gün sonra 1961 yılının 21 Kasım Salı günü çalışma masasında ertesi gün vereceği derse hazırlanırken, ders notlarının başında vefat etmiştir.

Celal Hoca; *Arapça* başta olmak üzere, *Türkçe*, *Felsefe*, *Kelam*, *Fıkıh* ve *Ahlak* gibi pek çok sahada ki hocalığı yanında iyi bir tarihçi aynı zamanda da dünya meselelerinden haberdar bir münevverdir. İmam-Hatip Okulları projesinin mimarı olduğu kadar bu okulların açılışı ve programı üzerinde de en etkili isimdir. 'Dini ilimler' ile 'pozitif ilimler'in bir arada okutulmasını mümkün kılan bir program geliştirmeye çalışmıştır. Bu programın okutulacağı İmam-Hatip Okullarında 'eleştirel düşünme', 'münazara', 'müzakere' ve 'istişare' ortamının geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun için *meslek derslerinin ağırlığı* yanında 'Felsefe' üzerinde özellikle durmuştur. Programın uygulanmasında derslerin 'neden' ve 'nasıl' öğretilmesi konusunda yol göstermesi için 'Metodoloji'nin de çok önemli olduğuna

dikkat çekmiştir. Ayrıca din dili olan 'Arapça' yanında bir Batı dilinin iyi bilinmesini gerekli görmüştür. Kısaca Celal Hoca ülkemizin her bakımdan en zor dönemlerinde, din eğitiminin teorik zemininin oluşmasında çok önemli çalışmalar yaptığı gibi, uygulamasını yaparken de ilişki içerisinde olduğu herkes üzerinde derin izler bırakmış ve 'has talebeler' yetiştirmiş entelektüel bir muallimdir.

Kaynakça

- Akseki, Ahmet Hamdi, "Din Tedrisatı ve *Din Müesseseleri Hakkında Rapor*", *Sebilürreşad*, C. 5, S.101 (Nisan 1951), S. 102 (Mayıs 1951), S. 105 (Haziran 1951).
- Altıkulaç, Tayyar, *Zorlukları Aşarken*, C. 1, İstanbul, 2011.
- Banguoğlu, Tahsin, *Kendimize Geleceğiz*, İstanbul 1984.
- Başgöl Ali Fuad ve diğer, *Celal Hoca Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1962.
- Bilgin Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.
- Cumhuriyet Gazetesi, 3 Ocak 1951.
- Diñer, Nahid, *1913'ten Günümüze İmam-Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul 1998.
- E dip, Eşref, "Din Müesseseleri-Dini Tedrisat", *İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, C. 2, S. 67 (1947).
- Ergin, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul 1977, C. 1-4.
- İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, C. 2, S. 96 (Şubat 1948).
- İz, Mahir, *Yılların İzi*, İstanbul, 1990.
- Karaçam, İsmail, *Kur'an Kursundan İlahiyat'a Din Hizmetinde Bir Ömür- Hatıralar*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009.
- Kurucu, Ali Ulvi, *Hatıralar- 4*, Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İzmir 2014.
- Kutluoğlu, M. Yahya, *Yolumuzu Aydınlatanlar*, 1. Bs. Büyükşehir Belediyesi Yayınları. İstanbul.
- MEB, *II. Maarif Şûrası* (15-21 Şubat 1943), İstanbul 1991.
- Meriç, Nevin, *Dindar Bir Doktor Hanım*, İstanbul 2011.
- Nurettin Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, Hazırlayan: Ezel Erverdi - İsmail Kara, 3. Bs. Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.
- Okay, Orhan, *Silik Fotoğraflar - Portreler*, 1. Bs. Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- Öcal, Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 1. Bs. İstanbul, 2011.
- Öztürk, Hatice, *Mahmud Celaleddin Ökten ve Muallim Kimliği*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Ahmet Koç, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, İstanbul 2015.
- Parmaksızoğlu, İsmet, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara 1966.
- Selamet Mecmuası, C. 3, S. 56, İstanbul, 25 Haziran 1948.
- Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri*, İstanbul 1991.
- Tapper, Richard, *Çağdaş Türkiye'de İslam*, çev. Ö. Arıkan, İstanbul, 1993.
- TBMM, *Tutanak Dergisi*, C. 3, S. 444 (Ankara 1946).
- Tohum, 1 Şubat 1960.
- Toker, Metin, "Dünyanın En İhtiyar Talebesi İstanbul'da", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Şubat 1949.
- Yorulmaz, Hüseyin, *Bir Neslin Öncüsü Celal Hoca*, 9. Basım, İstanbul, Hat Yayınevi, 2013.
- Yücel, Hasan Ali, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- Zengin, Mahmut, *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, İstanbul, 2005.

54. Kutluoğlu, "Mahmud Celaleddin Ökten" Konulu Görüşme, İstanbul, 17.06.2014.

55. Topçu, a.g.e, s. 52.

56. İz, a.g.e, s. 338.

57. Meriç, a.g.e, s. 86; Karaçam, a.g.e, s. 143.

Milli Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli

Ayfer YILDIRIM

Ankara-Gölbaşı Şehit Sebahattin Koçak Anadolu İmam-Hatip Lisesi Müdürü

Giriş

Türkiye’de, Tanzimat’tan bu yana, Batılılaşma sürecinde ileri yönlü kat edilen mesafe ile ters orantılı olarak dini eğitimde bir gerileme gerçekleşmiştir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, devlet politikası olarak tatbik edilen; Batı’nın Hristiyan-pagan anlayış çerçevesinde şekillendiği toplum yapısına doğru zecrî yönelme, İslam medeniyeti çerçevesinde bin yılda meydana getirilen değerler manzumesini tarumar etmiştir. Bu yönelişle, devletin hüsn-i kabulüne nail olan toplum kesimlerinde, kendisi olmaktan uzaklaşma şeklinde başlayan, edinilmeye çalışılan yeni kimliğin bünyeye tam oturmaması şeklinde bir garabete tahavvül eden başkalaşma süreci, ortaya hilkat garibesi gibi neye benzediği belli olmayan, tanımı-tarifi güç, çerçevesi nâbedid bir mamül çıkarmıştır.

Türkiye’de ikibinli yılların başına kadar, öze dönüşe ilişkin niyet ve adımlar ‘irtica’ yaftasıyla pejoratif adlandırmaya tabi tutulmuş, bin yıllık medeniyet değerleriyle barışık yaşamak isteyen, ait olduğu dünyanın, taşıdığı değerlerin bilgisini gelecek nesillere aktarmak isteyen dindarların hareket kabiliyeti ellerinden alınmış, bu uğurda temel hak ve hürriyetlere tecavüz etmekten, gerektiğinde de darbe yapmaktan kaçınılmamıştır.

Türkiye’nin çok partili demokratik yaşama geçişiyle birlikte milletin dini ritüelleri ve zaruri gerekleri yerine getirebilmesi için kılavuzluk yapacak din memuru yetiştirmek üzere İmam-Hatiplik kursları, İmam-Hatip okulları açılmış, ancak bu müesseselere devletin yüklediği işlev ve manayla milletin yüklediği işlev ve mana farklı olmuş;

millet, bu müesseseleri sahiplenerek devletin kontrolündeki bir din icrası için adam yetiştirme merkezleri olmaktan çıkarmış, inşasını, ihyasını üstlenmiş, kendi ihtiyacına göre misyonlandırmış ve toplumun her kesiminin dini eğitim aldığı öze ait müesseselere dönüştürmüştür.

Türkiye’de Dini Eğitimin ve İmam-Hatip Liselerinin Tarihine Kısa Bir Bakış

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte devlet eliyle ve kamu imkânlarıyla yeni bir toplum inşasına girilmiştir. 1933’te, Cumhuriyet’in ilanının 10. yılında, Onuncu Yıl Marşı’nda, “On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan” mısrasında dile getirilen başarı destanı, genç-yaşlı, kadın-erkek 15 milyon nüfusun devlete göre millet oluşturma gayretiyle yontulmasını ifade etmektedir. 3 Mart 1924’te gerçekleştirilen düzenlemelerle başlayan, 5 Şubat 1937’de Laiklik ilkesinin anayasaya derc edilmesiyle doruğa çıkan inanç alanını biçimlendirme ameliyesi esnasında, Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde medreselerin kapatılması ile 1924’te 29 merkezde açılan İmam-Hatip mekteplerinin önce, Kütahya ve İstanbul İmam-Hatip Mektebi olmak üzere 1929 yılında sayısı 2’ye düşürülmüş, sonra da bu mektepler 1930’da tamamen kapatılmıştır. Milletin bin yıllık değerleriyle birlikte var olmasının önüne her türlü engel konulurken, değerlerden uzaklaşarak, gerçekleştirilen operasyona uygun bir kimliğe bürünme doğrultusunda her türlü imkânın seferber edildiği bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde dini eğitim almak şöyle dursun, dini yaşamak bile mümkün olmamış, hatta dinin kendisi bile devlete göre biçimlendirilmeye kalkışılmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitim hiçbir zaman ödevsiz bırakılmamıştır. Eğitimden beklenenlerin daha yumuşak gerçekleştirilmeye yönelmesi milli iradenin tecelli ettiği dönemlerde olmuştur. Bu dönemlerde gerek değerler eğitimine, gerekse de dini eğitim veren müesseselerin faaliyetine müsaade edilmiştir. Türkiye'de eğitimde 1950'den sonra, 1973'ten sonra, 1983'ten sonra, 2002'den sonra 2007'den sonra yaşanan gelişmeler milli iradenin eğitim üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Bununla birlikte, demokrasinin tüm kural ve kurullarıyla işleyemediği dönemlerle demokratik yaşamın askıya alındığı darbe dönemlerinde eğitimin üzerindeki yükün arttığı, eğitimden ideolojik beklentilerin yükseldiği ve din eğitiminin örselendiği görülmektedir.

Türkiye'de dini yaşamın ve dini eğitim almanın yolu milli iradeyle açılmıştır. Aslında, eğitimde ideoloji, değerler eğitimi, dini eğitim ve milli irade arasında dikkat çekici bir ilişki örgüsü bulunmaktadır. "Hâkimiyet bilâ-kayd u şart milletindir" ibaresinin sloganik bir mottodan ibaret olduğu, milletin hâkimiyetinin tek adam yönetimini perdeleme yönünde sözde var olduğu süreçte eğitim, ideolojik biçimlendirmenin bir vasıtası olarak işlev görmüştür. Bu sürecin başlarında dini eğitim veren müesseseler, yeni yönelişten payını alarak kapatılmışsa da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelişen demokratikleşme yönelimine paralel olarak 1946'da çok partili siyasal yaşama geçildikten sonra kontrollü biçimde ve belli amaçları karşılamaya matuf olarak açılmıştır. CHP hükümeti, 1947'de hükümetin denetimi altında okul dışında din eğitimi yapılmasına izin vermiştir. 1948'de Din Dersi okullarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmış, 1949'da 10 aylık İmam-Hatip Yetiştirme Kursları faaliyete geçmiştir¹ ve yine 1949'da dört senelik, programında yeterince dini nitelikte ders yer almayan, hatta Kur'an-ı Kerim dersi bile bulunmayan İlahiyat Fakültesi açılmıştır.

Ama asıl büyük atılım, Cumhuriyet tarihinde ilk kez milletin belirleyici olduğu seçimlerle 1950'de işbaşına gelen Demokrat Parti iktidarıyla gerçekleşmiştir. 14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte dini değerlere

yönelik baskılar kaldırılmıştır. Bunu hissettiren ilk olay, ezanın Arapça okunmasına izin verilmesidir. Demokrat Parti iktidarına devrolan CHP bürokratik oligarşisinin tüm direniş ve ayak sürümelerine karşın eğitim alanında da milletin beklentilerine uygun gelişmeler yaşanmıştır. 1951-1952 öğretim yılında yedi ilde İmam-Hatip Okulu açılmıştır.² 1953-1954 öğretim yılında bu sayı 15'e çıkarılmıştır. 1958-1959 öğretim yılında sayı 19'a ulaşmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesinin ardından 1950-1960 yılları arasında dini eğitimde alınan mesafenin geriye işletilmesine yönelik adımlar atılmış, tek parti dönemi uygulamalarını andıran yaklaşımlar ortaya konulmuş, Türkçe ezan, Türkçe Kur'an gibi temcitler yeniden ısıtılmış, dini eğitime şaşkınlık bakışın egemen olduğu yeni bir döneme girilmiştir.

1960'ların ikinci yarısından itibaren milli iradenin güçlenmesiyle birlikte İmam-Hatipler yeniden revaç bulmuştur. 1970-1971 yılında İmam-Hatip Okulu sayısı 72'ye ulaşmış, 1973 yılında adı İmam-Hatip Lisesi'ne çevrilmiştir. 1974'te sayısı 104'e çıkan İmam-Hatip liselerine 1976'da kız öğrenciler de alınmaya başlamıştır. 1975-1978 döneminde 230 yeni İmam-Hatip Lisesi açılmıştır. 12 Eylül 1980 Darbesinden sonra 1985 yılına kadar İmam-Hatip Lisesi açılmamıştır. 1985'te ilk Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesi) açılmıştır. 28 Şubat Darbesi'nin yapıldığı 1997 yılında İmam-Hatip liselerinin sayısı 600'ü aşmış, öğrenci sayısı ise 600 bine yaklaşmıştır. 28 Şubat Sürecini takip eden yıllarda öğrenci sayısı 60 binlere kadar düşmüştür.³

28 Şubat Postmodern Darbesi Türkiye'de din-darların iktidara gelmesi ve dini değerleri yüceltmeye yönelik girişimlere başlaması üzerine yapılmış bir darbedir. 28 Şubat Sürecinde belli bir elit grubu, kendini halkın üstünde ve halkın seçtiği temsilcilere siyasi program sunacak konumda görmüş, kanun koyucu gibi davranmıştır. 28 Şubat Süreci laikçi eğitim ideolojisinin en önemli başlıkları, "kesintisiz eğitim", "karma eğitim" ve "katsayı engeli"dir. Zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkartılarak, ilkokul ve ortaokulların "ilköğretim" adı altında birleştirilmesini geniş toplum kesimleri, İHL'lerin orta kısımlarının ortadan kaldırılması-

1. "CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: Türkiye Cumhuriyetinde imam-hatip okullarını kuran parti CHP'dir." <http://www.haber7.com/partiler/haber/1355058-kilicdaroglu-imam-hatipleribiz-kurduk>. Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı Başkanı Ecevit Öksüz: "Kılıçdaroğlu İmam-Hatip konusunda samimi değil." <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1589771-kilicdaroglundun-imam-hatip-celiskisini-yakaladi>

2. Bu süreçte yaşanan bürokratik direniş için Bkz. Ali Ulvi Kurucu, Hatıralar C. 4,

3. İmam-Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler Raporu, Ruşen Çakır-İrfan Bozan-Balkan Talu, TESEV Yayınları, 2004. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/b12fbad8-6b04-4b4c-a987-021487dafa0/IH%20Efsaneler-Gercekler.pdf>

na yönelik bir operasyon olarak değerlendirmiştir. İmam-Hatip liselerinde kız-erkek karma eğitim yapılmasına ilişkin dayatma ile bu okulların kodlarına müdahalede bulunulmak istenmiştir. Adaletsiz katsayı engeliyle de yüzbinlerce İHL mezununun İlahiyat Fakülteleri dışında bir okula girmeleri imkânsız hale getirilirken, bu fakültelerin öğrenci kontenjanları da düşürülmüştür.

28 Şubat Süreci'nin boğucu karanlığının hüküm sürdüğü bir atmosferde, 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçim sonrasında iktidara gelen AK Parti 363 milletvekili kazanarak tek başına hükmet kurma hakkını elde etmiştir. Ak Parti, 28 Şubat uygulamaları dolayısıyla bunalmış olan dindar kesim için sıkıntıların giderileceğine ilişkin önemli beklentilerin odağı olmuştur. Ancak, başta Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Anayasa Mahkemesi, YÖK, Ordu olmak üzere vesayetçi kurum ve kişiler, Ak Parti'nin seçim meydanlarında verdiği sözleri yerine getirmesine engel olmak için her türlü çabayı göstermiştir. Başörtüsü sorununun çözümüne ilişkin yapılan Anayasa değişikliği zorlama yorumlarla Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmiş, katsayı engelini kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler YÖK tarafından hükümsüz addedilmiş ve Danıştay tarafından da iptal edilmiştir. 27 Nisan 2007 e-muhtırasında, çocukların Kutlu Doğum Haftası etkinliklerine katılmalarının laiklik karşıtı bir tehlike olduğu belirtilmiştir.

2007 yılında Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi ve ardından 2010'da referandumla gerçekleştirilen Anayasa değişikliğiyle birlikte gelişen yeni süreçte, 28 Şubat ideolojisinin eğitim alanındaki uygulamalarına bir son verilmiş, 8 yıllık kesintisiz eğitim 4+4+4 şeklinde 12 yıl zorunlu kesintili eğitime dönüştürülmüş, katsayı engeli kaldırılmış, başörtüsü önce okullarda sonra bütün kamusal alanda serbest bırakılmış; 28 Şubat Sürecinin direkt hedef aldığı İmam-Hatip liselerinin orta kısımları yeniden açılmak suretiyle ihya edilmiş, pek çok yeni İmam-Hatip Lisesi açılarak milletin beklentilerinin karşılanması doğrultusunda icraat ortaya konulmuştur.

İmam-Hatiplerin Yeni Dönemdeki Yeni Misyonuna İlişkin Değerlendirmeler

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan itibaren devletin arzu ettiği çerçeveye uygun olarak şekillenmiş bireyler yetiştirmek için eğitim hizmeti bir vasıta olarak kullanılmıştır. Milletin,

milli iradenin tecelli etmesiyle eğitimde kendi arzu ettiği istikamette bireyler yetiştirmeye yönelmesi durumunda hemen darbelere başvurulmuş, darbe dönemlerinde de ilk olarak mutlaka eğitim sistemine müdahalede bulunulmuştur. 28 Şubat Postmodern Darbesi'nde de bu aynen böyle cereyan etmiş ve derhal eğitim alanına el atılmıştır.

Eğitimde Ak Parti iktidarlarıyla birlikte 28 Şubat Süreci'nin Türkiye'nin dindar kesimlerine yönelen hıncının kurbanı olan müesseseler yeniden ihya edilmiş, Cumhuriyet tarihi boyunca dini ve dindar kesimlerini yok sayan devlet bakışı yerine devleti milletin gözünden yeniden tanımlayan bir milli devlet bakışı devlet yönetimine hâkim olmaya başlamıştır. Bu çerçevede milletin değerlerinin tervici için bu yeni bakış da İmam-Hatip liselerine yönelmiştir.

Bu bakışın rakamsal tezahürü ve somut yansıması olmak üzere, 2015 yılı itibarıyla İmam-Hatip Ortaokulu sayısı 1597'ye, İmam-Hatip Lisesi sayısı 1017'ye yükselmiştir. ⁴Bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı ise bir milyona ulaşmıştır.⁵ Türkiye'nin pek çok ilinde modern İmam-Hatip Lisesi binaları inşa edilmiş, kendisi de İmam-Hatip Lisesi mezunu olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da katıldığı büyük törenlerle açılışları gerçekleştirilmiştir.

28 Şubat Süreci'nin gerçekleştirdiği tahribatın izalesine ilişkin ciddi adımlar atılmasına, gençliğin değerleriyle buluşmasının şiddetle arzu edilmiş olmasına rağmen, Ak Parti'nin 2002, 2007, 2011 ve 2015 Haziran ve 2015 Kasım seçim beyannamelerinde 'gençlik' ve 'eğitim' başlıkları altında pozitivist-materyalist bir bakışla manevi alanı tahrip edilerek yetiştirilen gençliğin bin yıllık medeniyet değerleriyle donanmış bir yeni gençliğe evrilmesine ilişkin temel bir izlek ve eğitimin devletin biçimlendirme aygıtı olmaktan çıkarılıp milletin

4. sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2014_2015.pdf [Milli Eğitim Bakanlığının 10.04.2015 tarih ve 3900808 sayılı olurlarıyla bastırılan "Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2014/15" adlı kitapta İmam-Hatip Lisesi sayısı 1017, İmam-Hatip Ortaokulu sayısı 1597 olarak verilmektedir. Şifahen öğrendiğim rakamlara göre Kasım 2015 itibarıyla 1145 İmam-Hatip Lisesi, 2030 da İmam-Hatip Ortaokulu bulunmaktadır.]

5. "Türkiye 8 yıllık eğitim garabetini yaşadı. O ne büyük garabetti. Adeta şah damarımızı kestiler. Şah damarı kesilen bir insan yaşayabilir mi? Yaşayamaz. Nesli o hale düşürdüler. O zaman 600 bin imam-hatip öğrencisi vardı, bir anda 60 bine düştü. Sabır, sabır, sabır. 'Men sabera zaferâ' Hamdolsun sabrın neticesinde bakın şu anda imam-hatiplerde okuyan öğrenci sayısı 1 milyon 200 binin üzerine çıktı." Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan. <http://www.haber7.com/siyaset/haber/1574994-erdogan-adeta-sah-damarimizi-kestiler>

ve milletin değerlerinin hizmetine sunulmasına ilişkin paradigmasal bir yaklaşım yer almamaktadır. Mezkûr beyannamelerde 'gençlik' ve 'eğitim' başlıklarının daha çok ayrıntılarda oyalanılarak yitirildiği görülmektedir. 58, 59, 60 ve 61. Hükümet Programlarında da eğitimin paradigmasının sorgulanması yerine eğitimde fiziki gelişime ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Ak Parti, bu alanların temeline inerek temeldeki eğriliği gidermek yerine bu alanlardaki konforu artırmaya yönelik çalışmalara ağırlık vermekte, okullar son sistem teknolojik aygıtlarla donatılmakta, binalar inşaat teknolojisinin en son imkânlarıyla modern binalar olarak inşa edilmekte ancak eğitimin nedenine ve niçinine -her nedense-dokunmamaktadır.

13 yıllık Ak Parti iktidarları süresince Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Dindar bir nesil yetiştirmek istiyoruz" sözlerini yaşama geçirecek İmam-Hatip ortaokullarının ihyası ve İmam-hatip liselerinin tervici dışında bir planın bulunduğu na ilişkin bir emare ortaya konulmamıştır. Oysa, milli eğitimin, resmi ideolojinin arzu ettiği biçimde pozitivist bir yaklaşımla örülen genel ve özel amaçlarıyla ihata edilmiş İmam-Hatip liseleri, 28 Şubat Süreci'nin fiziki tahribatından arındırılmışsa da psikolojik tahribat bütün kısıcılığıyla hala devam etmektedir. 28 Şubat'ın ertesindeki günlerde okulların kapısına kilit vurulmaması için 'ne olursan ol gel' denilerek diğer okullardan arta kalan öğrencilerin yalvar yakar toplanmasıyla göreceli olarak kapısına kilit vurulmaktan kurtarılan ancak toplama öğrencilerle eğitim kalitesi dibe vuran İmam-Hatip liseleri, halkın eğitim kalitesine ilişkin zihnine yerleştirdiği olumsuz imajın yönlendirmesiyle belli puan düzeyinin üzerindeki öğrencileri çekemediği için, hala toparlanabilmiş değildir. Bugün hala yüzde 99'u yüzde 10'luk dilimden öğrenci alamayan İmam-Hatip liselerinde değil dindar nesil yetiştirmek, kâmil manada ders bile işlenmemektedir.

2015 yılında, Türkiye'deki 1017 İmam-Hatip Lisesinden sadece 5 tanesi 450'nin üzerindeki TEOG Taban Puanı'yla öğrenci alabilmiştir. **Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 481, Beyoğlu Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 474, Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 468, Başakşehir M. Emin Saraç Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 453, Bursa İpekçilik Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Bursa) 453** TEOG Taban Puanı'yla öğrenci almıştır. Bunların 4'ü İstanbul'da 1'i Bursa'dadır.

400 ila 450 TEOG Taban Puanı ile öğrenci alan İmam-Hatip Lisesi sayısı ise yalnızca 13'tür. **Kadıköy Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 449, İstanbul Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 447, Kadıköy Erkek Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 446, Mehmet Akif Ersoy Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Kocaeli) 446, Atakum Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Samsun) 438, Tevfik İleri Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Ankara) 437, Ömer Çam Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 435, Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Konya) 433, Güngören Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 428, Yeşil Devlet Hatun Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Bursa) 428, İstanbul Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 411, Çamlıca Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi (İstanbul) 411, Tahir Büyükkörükçü Anadolu İmam-Hatip Lisesi (Konya) 404** TEOG Taban Puanı'yla öğrenci almıştır.

400 puanın üzerinde öğrenci alan İmam-Hatip Lisesi sayısı toplam 18'dir. Bunların 11'i İstanbul'da, 2'si Bursa'da, 2'si Konya'da, 1'er adedi ise Kocaeli, Samsun ve Ankara'dadır. 1017 İmam-Hatip lisesinden 999 adedi -maatteesüf- 400 puanın altında TEOG puanıyla öğrenci almaktadır.

Öncelikle sorulması gereken soru şudur: İmam-Hatip liseleri, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın engin himayesine, oğlu TÜRGEV Yönetim Kurulu Üyesi Bilal Erdoğan'ın bütün arkalamalarına rağmen neden cazibe merkezi olmayı başaramamaktadır? Bu sorunun cevabını aramak üzere Milli Eğitim Bakanlığı mutlaka bir çalışma yapmalıdır. İmam-Hatip liselerinin yoğunluklu olarak öğrenci aldığı puan dilimindeki öğrenciler gelecekteki İmam-Hatip neslini oluşturacak, toplum içerisinde üstlenecekleri rollerini İmam-Hatipli etiketiyle sergileyeceklerdir. Verileni alma, aldığı depolama, sentezleme, geliştirme kapasitesi düşük öğrenciler içerisinde geleceğin Türkiye'sini şekillendirecek yeni Recep Tayyip Erdoğanlar çıkmasını beklemek safdillik olur. Böylesi bir durumda/vasatta "İmam-Hatip tabelasının altından geçmek bile yeter" tesellisinden başka tutunacak bir dal kalmamaktadır.

İmam-Hatip liselerinde, 28 Şubat Sürecinin ardından başlayan aşağı yönlü ivme ile İmam-Hatip müfredatı çerçevesinde verilen meslek derslerinin ortaya koyduğu öğretisi, adeta yaşanılması gereken değil, öğrenilip unutulması gereken bir bil-

gi mesabesine düşürülmüştür. Temel davranışın disiplin olduğu orduya öğrenci yetiştiren askeri okulda disiplinsizliğin egemen olmasının nasıl bir faciaya yol açabileceği kolayca tahmin edilebilir. Bunun gibi, İmam-Hatip Lisesi'nde dinin hükümlerini Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Akaid, Kelam, Fıkıh gibi derslerde gören öğrencinin haramları hiç umursamadan sergilemesi, dinin gereklerini hiç üzerine alınmaması da bir başka facianın habercisidir. Çünkü hasbelkader, imam-hatip olarak görev aldığına namaz kıldırma işiyle iştigal eden bir diyanet memuru olarak sisteme ve topluma dâhil olacaktır. İmam-Hatip liseleri, dinin taşıyıcısı değil dinin yaşayıcısı nesiller yetiştirmek durumundadır.

İmam-Hatip liselerindeki öğretmen profili de sorunludur. İmam-hatiplerin misyonuna karşı bir duruş ortaya koyan siyasal angajmanlara sahip öğretmenler öğrenme ortamını ifsad etmekte, bir kısım öğretmen de fırsat bulduğunda öğrenciyi kendi ideolojisinin ocağına, bucağına, lokaline taşıma çabası içerisine girmektedir. Özellikle 2010 Referandumundan sonra yeni dönemde İmam-Hatip liselerinin özel ilgiye mazhar olacağını gören 17-25 Aralık sürecinin aktörü malum yapıya entegre öğretmenler, bir merkezden yönlendirilmişçesine İmam-Hatip liselerinde yoğunlaşmışlardır. Malum yapıyla yollar ayrıldıktan sonra bu yapının kurşun askeri olan bu nevi öğretmenler İmam-Hatip liselerinin önünde birer takoz olarak okulların gelişimine engel olmak üzere misyonlandırılmıştır. Ne yazık ki, İmam-Hatip lisesinde çalışan ancak, belli puanın üzerinde puanı olan öğrencileri "Size burada yazık olur" kabilinden ayartmalarla başka okullara taşıma gayreti içerisine giren öğretmenler bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, İmam-Hatip ortaokulları ve liselerindeki öğretmen profilini mutlaka gözden geçirmeli, içi geçmiş, heyecanını kaybetmiş öğretmenlerle içi bozuk, İmam-Hatiplerin misyonuna inandırmayan, İmam-Hatiplerin mesafe almasına engel olmaya koşullanmış; öğrencileri kendi ocağına taşıyıp saf zihinleri vurdulu kırdılı hikâyelerle izlal eden, kendi bucağına taşıyıp derste başladığı propagandayı maklûbeli mülaane ile sürdüren öğretmenlerden İmam-Hatipleri mutlaka kurtarmalıdır.

8 yıllık kesintisiz eğitime son verilerek 4+4+4 kesintili 12 yıllık zorunlu eğitimle İmam-Hatip ortaokullarının ihyası son derece yerinde bir hamledir. Ancak, İmam-Hatip ortaokullarında öğrenim

gören ve temel dini bilgileri ve temel dini refleksleri en güzel çağında edinen zeki öğrenciler, yüksek TEOG puanlarıyla çevrenin de yönlendirmesiyle puanına karşılık gelen diğer liselere yönelmektedirler. Bu filizlerin kırılmadan İmam-Hatip liselerine geçişlerini sağlayacak bir vüs'at de mutlaka oluşturulmalıdır.

Sonuç

Milletin değer ve yönelişinin dışında bir ideolojiye dayalı olarak kurulan sistemlerde devlet millet çatışmasının yaşanması kaçınılmazdır. Bu nevi devletlerde, devlet millet için değil, millet devlet için görüldüğünden milleti devlete uygun hale getirmek için eğitim, bir ameliye fırsatı olarak görülmüş ve millet okullarda zoraki biçimlendirmeye tabi tutulmuştur. Demokratik yaşamın yerleşmesine ve milli iradenin belirleyiciliğine paralel olarak milletin beklentilerinin gerek göz boyamak gerek gerçekten lüzumuna inanılarak dikkate alındığı görülmektedir. Bu çerçevede milli irade ile ideolojik eğitim arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Milli irade güçlendiğinde ideolojik eğitim zayıflamaktadır. Darbeler, muhtıralarla milli irade etkisizleştirildiğinde ideolojik eğitim öne çıkmaktadır. 1945'e kadar süren Tek Parti döneminde, 1960 Darbesi, 1971 Muhtırası, 1980 Darbesi, 28 Şubat 1997 Darbesi ertesinde hep eğitime ideolojik beklentilerin yüklendiği adımlar atılmıştır.

Türkiye'de dokunulmaz alanlara henüz dokunulamamış olması nedeniyle halen milli irade eğitimi ideolojiden arındıracak güçte değildir. Milletten eğitimi beklediği çıktıya cevap vermek üzere İmam-Hatip liselerine beklenti yüklenmiş, ancak İmam-Hatip liselerinin bunu karşılayabilecek psikolojik dirence sahip olup olmadığı sorgulanmamıştır. Mevcut işleyişte, İmam-Hatip liseleri Milli Eğitim sistemi içerisinde diğer okullar gibi/kadar sıradan bir ilgiye mazhar olabilmektedir. İmam-Hatip liselerine yüklenen misyonun bihakkın yerine getirilebilmesi için mutlaka İmam-Hatipler özelinde bir çalışma yapılmalı, bu okulların eski şaşaalı günlerine dönebilmesi için bir program geliştirilmeli, bu okullarda çalışan öğretmen profilinin İmam-Hatip alerjisi olan öğretmenlerden oluşmasına engel olunmalı ve bu okulların sorunlarına karşı çok daha fazla duyarlı olunmalıdır.

İmam-Hatip Liselerindeki Öğretmenlere Yönelik Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Dr. Niyazi KAYA
Eğitim Uzmanı, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara

Türklerin Müslüman olmalarından sonra kurulan ilk devletler olan Karahanlılar ve Gazneliler'den itibaren eğitim sisteminde medreseleri merkeze alan sistemli bir eğitim politikası izlenmiştir¹. İlk Selçuklu medreselerinin 1040 yılında Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da² kurulmasının ardından Türk-İslam devletlerinde dini ağırlıklı eğitim veren medreseler cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Medreseler, yalnızca mesleki açıdan din eğitimi yapan kurumlar değil, genel anlamda din eğitimi veren kurumlardır³. Bu anlamda, medreselerin din görevlisi yetiştiren bir meslek lisesi işlevine sahip oldukları gibi, örgün eğitimde din dersleri veren eğitim kurumları olma işlevine de sahiptirler⁴.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasından sonra dini eğitim ihtiyacının karşılanması, milletin dini sahil kaynaklarından öğrenip yaşaması, dini hizmetlerini yerine getirebilmesi için medreseler kaldırılarak İmam-Hatip Mektepleri ve İlahiyat Fakülteleri açılmıştır. Zaman içerisinde İmam-Hatip Mektepleri önce İmam-Hatip Okullarına sonrada orta ve lise bölümleri olan İmam-Hatip Liselerine (İHL) dönüştürülmüştür. 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulunda alınan kararların bir yansıması olarak çıkarılan sekiz yıllık kesintisiz eğiti yasasından sonra kapatılan İmam-Hatip Liselerinin orta kısımlarının yeniden açılışı kamuoyunda 4+4+4

yasası olarak bilinen, 30 Mart 2012 tarih ve 6287 Sayılı Yasasının kabulüyle mümkün olabilmıştır. Bu metin de 4+4+4 yasasının kabulünden sonra Milli Eğitim Bakanlığınca İmam-Hatip Liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmenlere ve yöneticilere yönelik düzenlenen hizmeti içi eğitim faaliyetleri analiz edilerek değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Hizmet İçi Eğitim

Belli bir göreve atanan kişiler, işe başladıkları günden emekli oluncaya kadar mesleklerinin gerisinde kalmamak ve etkin bir hizmet sağlamak için sürekli eğitim görmek zorundadır. Kişilerin göreve başladıkları andan emekli oluncaya kadar geçen zaman içinde, sürekli bir biçimde eğitilmeleri "Hizmet içi eğitim" kapsamına girmektedir⁵. Her meslekten kişiler sürekli bir biçimde hizmet içi eğitim gereksinimi duyarlar. Doktorlar devamlı surette yeni tedavi yöntemlerini izlemek, avukatlar yeni çıkan yasaları ve onların yorumlarını bilmek, öğretmenler ise değişim içindeki dünyanın sürekli gelişmelerinden haberdar olmak zorundadır.

Bu bağlamda hizmet içi eğitim her meslek için gereklidir. Ancak öğretmenler için hizmet içi eğitimin ayrı bir önemi ve yeri vardır. Zira bir ülkede, yeni nesillerin yaratıcı, verimli, ülkesine karşı sorumluluklarının bilincine varmış vatandaşlar olarak yetiştirilmesinden sorumlu olan kişiler, öğretmenlerdir. Öğretmenler, araştırma sonuçlarına göre geliştirilen devletin eğitim politikasını uygulamaya koyan, uygulama sonuçları ile bu politikayı etkileyen ve toplumun istediği aydın tipinin

1. Ergün, D. Mustafa, Örgün Eğitimin Kurulmasında Medreselerin Rolü, Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye, I. Din Eğitimi Semineri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları 1, Gelişim Matbaası, Ankara, 1981, s.55

2. Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Sistemi, Alfya Yayınları, İstanbul, 1999, s. 39

3. Okutan, Ömer, Din Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, MEB, İstanbul, 1983, s.411

4. Özcan, Faruk, 4+4+4 İmam-Hatip Tüm Tartışmaların Odağı Okul, Toplumsal Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 48

5. Özyürek, Leyla, Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkiliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 102, Ankara 1981, s.13

yaratılması işinin sorumluluğunu üzerine alan bir meslek gurubunu oluşturmaktadır⁶.

Öğretmenler mesleki sorumluluklarını en iyi şekilde, kendilerini günün koşullarına göre yenilemekle yerine getirebilirler. Bilimdeki, teknoloji-deki, kültürdeki ve sosyal yaşamdaki değişimler eğitim teorisini ve uygulamasını değiştirmektedir. Öğretmenlerin bu değişimlere etkin bir biçimde uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu ise ancak öğretmenleri sürekli hizmet içi eğitim programlarından geçirmekle olanaklıdır. Sürekli bir biçimde öğrenemeyen öğretmenin günün koşullarına uygun bir şekilde öğretim yapması beklenmemelidir⁷.

Millî Eğitim Bakanlığı öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olanların ihtiyacı karşılayamaması üzerine Cumhuriyetin ilk yıllarında sık sık öğretmenlik formasyonu veren kurslar açmıştır. Bu kurslarda sınıf öğretmeni, resim, müzik, el işleri, ve beden eğitimi gibi dallarda branş öğretmenliği kursları açılmış; ve böylece, bu derslerin daha liyakatli öğretmenler tarafından verilmesi sağlanmaya çalışılmıştır⁸.

Yine Cumhuriyetin ilk yıllarında bu formasyon kurslarının dışında resim, müzik, el işleri, beden eğitimi, ev idaresi, terbiyevî ve sıhhi oyunlar eğitimi, numune dersleri, tarih-coğrafya eğitimi, okuma tekniği ve uçak modelciliği gibi dallarda yetiştirmek amacıyla hizmet içi eğitim kursları da açılmıştır⁹.

İmam-Hatip Lisesi ve Ortaokullarında Çalışan Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri

Araştırma kapsamında yapılan kaynak taramasında, Millî Eğitim Bakanlığınca İmam-Hatip Liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmen ve yöneticilere yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin veriler, öğretmen yetiştirme ve geliştirme genel müdürlüğünün web adresinde yer alan belgelerden elde edilmiştir. Bu verilere göre 2012-2015 döneminde imam-hatip liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmenlere yö-

nelik düzenlenen 36 hizmet içi eğitim faaliyetinin 36'sı Din Öğretimi Genel düzenlenmiştir (Bakınız Tablo 1). Düzenlenen 36 faaliyetten 3 tanesi 2012, 6 tanesi 2013, 6 tanesi 2014 ve 21 tanesi 2015 yılında icra edilmiştir. Bu kurslar 2360 kişi için planlanmasına karşın toplamda kaç kişinin katılım sağladığına ilişkin olarak MEB veri paylaşmadığından bir sonuca varılamamıştır.

MEB 2012-2015 döneminde 562'si 2012, 376'sı 2013, 355'i 2014, 320'si 2015 yılında olmak üzere toplam 1613 tane hizmet içi eğitim faaliyeti planlanmıştır. Planlanan bu faaliyetler içerisinde imam-hatip liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmenlere yönelik olanların oranı 2012'de % 0,5, 2013'de % 1,6, 2014'de % 1,7, 2015'de % 7,3 dur. Bu oranlara bakıldığında 4+4+4 yasası ile yeniden açılan imam-hatip ortaokulları ve artan talebe bağlı olarak sayıları artan imam-hatip liselerinde nitelikli bir eğitim için olmazsa olmaz olan öğretmen niteliğinin geliştirilmesine yönelik olarak ilgili birimlerin üzerlerine düşen görevi yeterince yapmadıkları söylenebilir.

Tablo 1. 2012-2015 Dönemi Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerin Genel Müdürlüklere Göre Dağılımı¹⁰

Sıra Nu	Yılı	Düzenleyen	Kurs Sayısı	Planlanan Katılımcı Sayısı
1	2012	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	3	180
2	2013	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	6	360
4	2014	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	6	400
6	2015	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	21	1420

MEB tarafından 2012-2015 döneminde imam-hatip liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmenlere yönelik düzenlenen faaliyetlerden 3'ü dini musiki, 3'ü din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim ve yöntemleri, 4'ü kuran-ı kerim öğretim ve yöntemleri, 4'ü siyer, 3'ü Arapça, 2'si hat, 2'si hadis ve hadis metinleri, 2'si öğretim teknikleri ve materyal tasarımı, 1'i tefsir, 1'i fıkıh, 1'i akaid kelim, 1'i hafızlık pekiştirme, 1'i hitabet, 6'sı öğretim yöntem ve teknikleri (fizik, kimya, tarih, coğrafya, matematik, Türk dili ve edebiyatı), alanındadır (Bakınız Tablo 2).

10. <http://oyegm.meb.gov.tr/www/egitim-planlari/icerik/28>

6. Varış, Fatma, Öğretmen Yetiştirme Üzerine. 50 Yıla Armağan, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1974, s.48

7. Özyürek, Leyla, Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkiliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 102, Ankara, 1981, s.13

8. Öztürk, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası. 2.Baskı, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007, s. 114

9. Öztürk, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası. 2.Baskı, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007, s. 124

Tablo 2. 2012-2015 Döneminde İmam-Hatip Ortaokulları ve Liselerinde Görev Yapan Öğretmenlere Düzenlenen Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri¹¹

Kurs Nu	Yıl	Faaliyetin Adı	Düzenleyen	Katılımcılar	Yeri	Tarihi	Katılımcı Sayısı
237	2012	Dini Musiki	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liseleri ve Anadolu imam-hatip liselerinde görevli meslek dersleri öğretmenleri	Rize	2-13 Temmuz	50
238	2012	Dini Musiki	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liseleri ve Anadolu imam-hatip liselerinde görevli meslek dersleri öğretmenleri	Yalova	2-13 Temmuz	50
256	2012	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri	Erzurum	13-19 Temmuz	80
113	2013	Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokullarında kur'an-ı kerim dersine giren öğretmenler	Erzurum		60
122	2013	Siyer Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde siyer dersine giren öğretmenler	Aksaray	24-28 Nisan	60
139	2013	Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokullarında Kur'an-ı kerim dersine giren öğretmenler	Yalova	1-5 Temmuz	60
140	2013	Siyer Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde siyer dersine giren öğretmenler	Erzurum	1-5 Temmuz	60
202	2013	Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokullarında Kur'an-ı kerim dersine giren öğretmenler	Aksaray		60
203	2013	Siyer Öğretim Yöntemleri Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Müstakil imam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde siyer dersine giren öğretmenler	Yalova	19-23 Ağustos	60
91	2014	Özel Öğretim Yönt. Ve Tek. Siyer	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde Hz. Muhammed'in hayatı dersine giren öğretmenler	Yalova	23-27 Haziran	80
106	2014	Özel Öğretim Yönt. Ve Tek Arapça	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip ortaokullarında Arapça dersine giren öğretmenler	İstanbul	4-8 Ağustos	60
119	2014	Hat	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve imam-hatip okullarında meslek dersine giren öğretmenler ile Osmanlı Türkçesi kursuna katılanlar	Yalova	11-22 Ağustos	20
122	2014	Özel Öğretim Yönt. Ve Tek Hadis	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liselerinde hadis dersine giren öğretmenler	Rize	11-15 Ağustos	60
133	2014	Özel Öğretim Yönt. Ve Tek Kur'an-ı Kerim	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde kur'an-ı kerim dersine giren öğretmenler	Aksaray	18-22 Ağustos	80
134	2014	Özel Öğretim Yönt. Ve Tek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip ortaokulları ile imam-hatip liselerinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersine giren öğretmenler	Erzurum	18-22 Ağustos	80
86	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Fizik	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan Fizik öğretmenleri	Erzurum	20-24 Temmuz	80
87	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Kimya	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan Kimya öğretmenleri	Erzurum	20-24 Temmuz	80
98	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Tarih	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan Tarih öğretmenleri	Yalova	27-31 Temmuz	80
99	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Coğrafya	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan Coğrafya öğretmenleri	Yalova	27-31 Temmuz	80

11. <http://oyegm.meb.gov.tr/www/egitim-planlari/icerik/28>

İmam-Hatip Liselerindeki Öğretmenlere Yönelik Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

114	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Matematik	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan matematik öğretmenleri	Erzurum	3-7 Ağustos	80
115	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Türk Dili ve Edebiyatı	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri	Erzurum	3-7 Ağustos	80
148	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Din Kültürü ve Ahlak Bil.	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan ilköğretim okullarında görev yapan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri	Aksaray	24-28 Ağustos	80
149	2015	Öğretim Yönt. Ve Tek Din Kültürü ve Ahlak Bil.	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan ilköğretim okullarında görev yapan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri	Rize	24-28 Ağustos	80
100	2015	Hitabet	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	İstanbul	27-31 Temmuz	80
102	2015	Tefsir	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	İstanbul	27-31 Temmuz	60
113	2015	Akaid Kalam	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	Yalova	3-7 Ağustos	60
101	2015	Hadis	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	İstanbul	27-31 Temmuz	60
126	2015	Siyer	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan ilköğretim ve ortaöğretim okullarında siyer dersine giren öğretmenler	Yalova	10-14 Ağustos	60
134	2015	Fıkıh	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	Aksaray	17-21 Ağustos	60
135	2015	Hat	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	Rize	17-21 Ağustos	60
136	2015	Dini Musiki	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	Mersin	17-21 Ağustos	60
156	2015	Arapça	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan ilköğretim ve ortaöğretim okullarında Arapça dersine giren öğretmenler	Aksaray	31 Ağustos-4 Eylül	80
173	2015	Kur'an-ı Kerim	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan meslek dersleri öğretmenleri	Mersin	14-18 Eylül	60
187	2015	Kur'an-ı Kerim	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	2010 yılı dâhil son 5 (beş) yıl içerisinde merkezi faaliyetlere katılmayan İmam-hatip ortaokullarında Kur'an-ı Kerim dersine giren öğretmenler	İstanbul	12-16 Ekim	60
310	2015	Arapça Muhadese	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce resen seçilen öğretmenler	Rize	27 Temmuz-21 Ağustos	75
311	2015	Hafızlık Pekiştirme	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce resen seçilen öğretmenler	Erzurum	27 Temmuz-21 Ağustos	40

Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce imam-hatip ortaokulu ve liselerinde görev yapan öğretmenlere yönelik olarak 2012 yılından günümüze kadar düzenlenen 2360 kişinin katılımı planlanarak düzenlenen 21 hizmet içi eğitim faaliyeti bu okullarda görev yapan 28 bine yakın öğretmen göz önüne alındığında nicel olarak yetersiz sonucuna ulaşılabilir. Eğitime katılanların memnuniyetini ölçen yayımlanmış bir araştırma veya rapora ulaşamadığından söz konusu eğitimlerin nitel durumuna ilişkin bir yargıda bulunmak mümkün olmamıştır. Bununla beraber 28 Şubat süreci ile beraber tabiri caizse fetret dönemine giren imam-hatip okullarında görev yapan öğretmenlere yönelik 21 eğitim faaliyetinin düzenlenmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Özellikle düzenlenen eğitimlerde meslek dersi öğretmenlerinin yanında bu okullarda görev yapan kültür dersi öğretmenlerini de hizmet içi eğitim düzenlenmiş olması yeni bir durum olup buna devam edilmelidir.

MEB tarafından 2012-2015 döneminde imam-hatip liseleri ve ortaokullarında görev yapan öğretmenlere yönelik düzenlenen dini musiki, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim ve yöntemleri, Kuran-ı kerim öğretim ve yöntemleri, siyer, Arapça, hat, hadis ve hadis metinleri, öğretim teknikleri ve materyal tasarımı, tefsir, fıkıh, akaid kelam, hafızlık pekiştirme, hitabet, öğretim yöntem ve teknikleri (fizik, kimya, tarih, coğrafya, matematik, Türk dili ve edebiyatı) kurs ve seminerlerine ilave olarak ölçme ve değerlendirme, günümüz dünya sorunları, okulun değişen rolü ve velinin sorumluluğu, İslam ve Batı, İslam Medeniyeti ve Coğrafyası, Din eğitimi ve öğretiminde misyon ve vizyon kazandıracak okuma kaynaklarının tematik bir yaklaşımla uygulanması vb. gibi konularda faaliyet düzenlenmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

İmam-Hatip Lisesi ve Ortaokulu Yöneticilerine Yönelik Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri

MEB tarafından 2012-2015 döneminde imam-hatip liseleri ve ortaokulu yöneticilerine yönelik olarak 4'ü 2012 yılında 2'si 2015 yılında olmak üzere toplam altı tane eğitim yönetim semineri düzenlenmiştir. Eğitim yönetimi seminerlerinden 2'si 220 okul müdürüne ve 4'ü 340 müdür yardımcısı olmak üzere toplam 600 kişinin katılımına göre planlama yapılmıştır (Bakınız Tablo 3).

Düzenlenen eğitim yönetimi seminerlerinde Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünce geliştirilen 30 saatlik bir program¹² temel alınmıştır. Bu programda katılımcılara;

- Eğitim yönetimi felsefesi mantığı ve temel yaklaşımı (2 saat)
- İnsan kaynakları, etkin insan yönetimi, öğretimsel liderlik (4 saat)
- Etkili iletişim ve yönetim (2 saat)
- Stratejik düşünme ve stratejik planlama (2 saat)
- Eğitimde yeni yaklaşımlar, uzaktan eğitim (2 saat)
- Proje hazırlama yöntem ve teknikleri, başvurular (2 saat)
- Risk analizi ve süreç yönetimi, izleme – değerlendirme ve performans değerlendirme (4 saat)
- Değerler eğitimi, kurum kültürü ve etik ilkeler (2 saat)
- Karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri, kurum ile ilgili mevzuat (4 saat)
- Çatışma-stres, toplantı ve zaman yönetimi, öfke yönetimi (4 saat)
- Çalışma psikolojisi, motivasyon, mobbing ve bunlara karşı alınabilecek önlemler (2 saat)

konularında bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmaya yönelik eğitimler verilmiştir. Düzenlenen bütün eğitim yönetimi seminerleri imam-hatip liselerinde görevli olan yöneticilere yönelik olarak düzenlenmiş olup imam-hatip ortaokullarında görevli olan eğitim yöneticilerine yönelik bir seminer düzenlenmemiştir. 2012 yılında yapılan ve kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen yasal düzenlemeden sonra imam-hatip ortaokullarının ve liselerinin sayısal olarak artışı göz önüne alındığında düzenlenen eğitim yönetimi seminerlerinin nicel olarak yeterli olduğu söylenemez. Ancak uzun yıllardır MEB merkez teşkilatındaki çalışma deneyimime dayanarak diyebilirim ki kurumlar zaman zaman bakanlığın hizmet içi eğitim planında yer almayan eğitim faaliyetlerini resen planlayarak uygulamaktadır. Bundan dolayı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce düzenlene ama bakanlığın eğitim planında yer alan eğitim yönetimi seminerleri mevcut olabilir. Bu tür karmaşanın ortadan kaldırılması için MEB her yıl genellikle Ocak ayı içerisinde ilan ettiği düzenlenecek hizmet içi eğitim planına ilişkin olarak Aralık ayı içerisinde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerine ilişkin olarak bir raporu kamuoyu ile paylaşmalıdır.

İmam-hatip liselerinde görev yapan eğitim yöneticilerine yönelik olarak düzenlenen eğitim yönetim seminerlerinin niteliğine ilişkin eğitime katılanların memnuniyetini ölçen yayımlanmış bir araştırma veya rapora ulaşamadığından bir çıkarımda bulunulamamıştır.

12. http://hedb.meb.gov.tr/net/_standart_program/index.php?dir=Standart+Programlar%2F

Tablo 3 2012-2015 Döneminde İmam-Hatip Ortaokulu ve Liseler Yöneticilerine Düzenlenen Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri¹³

Kurs Nu	Yıl	Faaliyetin Adı	Düzenleyen	Katılımcılar	Yeri	Tarihi	Katılımcı Sayısı
360	2012	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liseleri ve Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan müdür yardımcıları	Samsun	3-7 Eylül	80
417	2012	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liseleri ve Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan müdür yardımcıları	Rize	8-12 Ekim	80
433	2012	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-hatip liseleri ve Anadolu imam-hatip liselerinde görev yapan müdür yardımcıları	Aksaray	12-16 Kasım	100
555	2012	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-Hatip Anadolu Lisesi müdürleri	Mersin	17-21 Aralık	100
138	2015	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Pansiyondan sorumlu müdür yardımcıları	Yalova	31 Ağustos-4 Eylül	120
158	2015	Eğitim Yönetimi Semineri	Din Öğretimi Genel Müdürlüğü	Anadolu İmam-Hatip Lisesi Müdürleri	Yalova	5-9 Kasım	120

13. <http://oyegm.meb.gov.tr/www/egitim-planlari/icerik/28>

İmam-hatip okullarında görev yapan eğitim yöneticilerine yönelik olarak sadece eğitim yönetimi seminerlerinin düzenlenmesi yeni yöneticiliğe atananlar için olumlu bir adım olarak görülmektedir. Ancak okul yöneticilerinin hem idari hem de eğitim ve öğretimsel faaliyetlerden sorumlu oldukları göz önüne alındığında sadece eğitim yönetimi seminerlerinin düzenlenmesi kabul edilebilir bir durum değildir. Zira okulda asıl olan öğretim programlarında ön görülen kazanım, beceri, değer ve kavramların öğrencilerine kazandırılması için eğitim ortamlarını organize ve bu doğrultuda öğretmenleri ve öğrencileri harekete geçirmektir. Bu noktadan bakıldığında okul yöneticilerine materyal geliştirme, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme, stratejik düşünme ve liderlik, süreç yönetimi, yönetişim, sosyal ve kültürel faaliyet planlama, kapasite (kişisel gelişim) geliştirme, sivil toplum ile ilişkiler, öğrenme ortamlarının tasarımı vb. konularda eğitim faaliyetinin düzenlenmemesi önemli bir eksiklik olarak belirlenmiştir.

Sonuç

Eğitim süreci, nitelikli insan yetiştirmeye yönelik eylemler bütünü olarak tanımlanabilir. Nitelikli insan yetiştirmek ise her şeyden önce nitelikli öğretmen yetiştirmek ile ilgili bir konudur. Öğretmenlik; bir ulusun ve bir ülkenin geleceğini hazırlama sorumluluğunu taşıyan özel ve önemli bir uzmanlık alanıdır. Bu mesleği yapacak kişilerin alan bilgisi, genel kültür ve öğrenmeyi öğretme becerisine sahip olması ve tüm yeteneklerini sınırsal bir şekilde sunması beklenmektedir¹⁴. Bu-

14. GÖKÇE, Nazlı. Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Coğrafya Eğitiminin Sorunlar ve Öneriler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9 (2), Bahar, 721-768, İstanbul, 2009, s.723

nun yapılabilmesi için de öğretmenlerin günün sorunlarına ve gelecekte ortaya çıkması muhtemel gelişmelere karşı sürekli olarak hizmet içi eğitimler yoluyla tazeleme eğitimlere alınması bir zorunluluktur.

Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı kurumlarda görev yapan öğretmenlere yönelik olarak cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Bu eğitimler alan dışından mesleğe atananları yetiştirmek, öğretim programlarını, ders kitaplarını, öğretim yöntem ve tekniklerini, yeni geliştirilen eğitim teknolojilerini tanıtmak veya belli doğa ve çevre eğitimi, doğal afetler, çevre sorunları, coğrafi bilgi sistemleri veya materyal geliştirme gibi spesifik konularda olmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı, 1961 yılında “Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Daire Başkanlığı”nı kurarak, hizmet içi faaliyetlerini sistemli bir şekilde yapması konusunda ortaya bir irade koymuştur. Bu iradeyi günümüze kadar devam ettirerek Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü koordinasyonunda devam ettirmektedir.

Çalışmaya konu olan dönemde (2012-2015) ulaşılabilen kaynaklara göre açılan 1619 hizmet içi eğitim faaliyeti içerisinde imam-hatip ortaokulu ve liselerinde görev yapan öğretmen ve eğitim yöneticilerine yönelik olarak açılan 54 tane hizmet içi eğitim faaliyetinin bulunmaktadır. Oransal olarak düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine bakıldığında düzenlenen kurslar içerisinde imam-hatip okullarında görev yapanlara yönelik olarak düzenlenen kurs ya da seminerlerin oranı % 3,3’tür. 4+4+4 yasasında sonra açılan kurum, derslik, şube,

öğretmen ve öğrenci sayısı göz önüne alındığında bu oranın çok daha yüksek olması gerekirdi.

Bu bağlamda imam-hatip okullarında görev yapan eğitim çalışanları için düzenlenecek hizmet içi eğitim faaliyetlerine yönelik olarak geliştirilen öneriler şunlardır:

- Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki gelişimi uzun süreli bir süreç olarak ele alınmalı bireysel müdahalelere de imkân verecek şekilde oluşturulacak gelişim planlarına göre her bir meslek dersi öğretmenin kişisel gelişimlerini sağlayacak mekanizmalar kurulmalıdır. Bunlar yapılıyorken de eğitimin ihtiyaçtan doğduğu unutulmayarak talep yaratacak şekilde uygulamalar planlanmalıdır.
- Din eğitimi ve öğretimine olan ihtiyacı ortaya koymak için "Din Eğitimi Standartları"; Türkiye'ye özgü olarak öğretmen, yöneticiler, akademisyenler, iş dünyası temsilcileri, profesyoneller ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla ortaya konmalı ve bu standartlar doğrultusunda MEB'in din eğitimi verilen kurumlarda görev yapan eğitim çalışanlarının hizmetiçi eğitim faaliyetleri düzenlenmesi için savunu çalışmaları yapılmalıdır.
- Hizmet içi eğitim programları izlenmeli ve değerlendirme raporları yayınlanarak görülen aksaklıkların giderilmesi için öneriler geliştirilmeli ve bunların yaşama geçirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu bakımdan, yapılacak çalışmalarda özellikle şu noktaların ele alınmasında yarar bulunmaktadır:

1. Hizmet içi eğitim konuları nasıl belirlenmelidir? Katılımcılar ve eğitim görevlilerin seçiminde hangi ölçütler baz alınmalıdır?

Öğretim programları nasıl oluşturulmalıdır?

Eğitim etkisi nasıl izlenmelidir?

2. Din eğitimi ve öğretimi yapılan kurumlarda görev yapan eğitim çalışanlarına sunulan hizmet içi eğitim hizmetini daha etkili kılmak için neler yapılmalıdır?

3. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinde uygulanan programların, din eğitimi ve öğretimine ilişkin bilgi, beceri ve değer kazandırma yönünden etkililiği nelerdir?

- İmam-hatip okullarında görev yapan eğitim çalışanlarına yönelik olarak Millî Eğitim Bakanlığına alternatif olarak hizmet içi faaliyetleri düzenleme konusunda din eğitimi yapılan fakültelerde atölye çalışmaları şeklinde eğitim faaliyetleri planlanmalı ve İl/ilçe Millî Eğitim Müdürlükleri ile işbirliğinde yerel hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.
- Din eğitiminde öğretmen eğitimi, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim ihtiyaç analizi gibi çalışmaları niceliksel ve niteliksel olarak MEB tarafından desteklenmeli ve bu çalışmalar sonucunda hizmet içi eğitim faaliyetleri planlanmalıdır.
- MEB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin olarak eğitim çerçeve programı, kursiyer listesi, ders dağılım çizelgesi ve ders notları gibi belgeler yararlanıcılara sunulmalıdır.

- Çağdaş toplumun öğretmeni, sürekli öğrenmeyi bir ilke olarak benimseyen, çok yönlü, demokratik, sorunların üstesinden gelmeyi başaran, sorun çözme ve eleştirel düşünme becerisine sahip sınıfını öğrenme ortamına dönüştürebilen özelliklere sahip olabilmeleri için kendilerini sürekli yenilemek zorundadırlar. Bunun olabilmesi içinde hizmet esnasında MEB'in ve hizmet öncesinde onların eğitimlerinden sorumlu olan üniversitelerin onlara gerekli imkânları ihtiyaçları karşılayacak şekilde sunması ile mümkün olacaktır.

15. EARGED. Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi, MEB Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008, s.1

İmam-Hatiplerin Üstlendiği Rol

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İmam-Hatip Liselerinin misyonu ve ülke eğitimindeki yeri hususunda yazılıp söylenenler büyük bir kütüphane oluşturacak boyuttadır. Bu yazıda, yaşadığımız dünya şartları göz önünde bulundurularak, söz konusu okulların ne ifade ettikleri hususu birkaç başlık altında ele alınacaktır.

Şiddeti Beslemeyen Bir Din Eğitimi

Bugünlerde İslam ülkelerinin tamamı İslam adına yürütülen terörden yakınmaktadır. Hangi İslam ülkesine bakılırsa bakılsın, farklı adlarla faaliyet yürüten örgütler, İslam'ın dünyada şiddetle birlikte anılmasına sebep olmak yanında, buldukları coğrafyaların en büyük güvenlik sorunlarından birini teşkil etmektedirler.

Yönetimlerin halktan kopukluğu, gelir dağılımındaki eşitsizlik gibi pek çok neden bu hareketlerin özellikle gençler arasında yer bulmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak okullarda verilen yanlış din eğitiminin de illegal yapılanmalarda büyük bir

paya sahip olduğu aşikârdır. Nitekim siyah-beyaz üzerine kurulu ve gri renge hayat hakkı tanımayan bu oluşumların sergilediği sertlik yanlısı eylemlere göz atıldığında, bir şey dikkatimizi fazlasıyla çekmektedir. Söz konusu organizasyonların başlarında veya yönetim kadrolarında yer alan isimlerin önemli bir kısmı dini eğitim almış kimselerdir. Hatta bir bölümünün doktoralı olduğu bile görülür. Dolayısıyla "cihadist" olarak tanımlayabileceğimiz bu hareketleri doğuran ve büyüten temel kaynak, buldukları ülkelerdeki İslami eğitimidir.

Bu eğitimde dikkatimizi çeken husus, literal okumanın son derece baskın olmasıdır. Sosyal ve dönemseller şartlar ile arka plan keza dinin insan merkezli hedefleri gözetilmeden ayet ve hadislerin zahiri ifadelerine bakılarak hareket edilmektedir. Böylece Allah'ın muradını gerçekleştirme yönünde bir çaba içine girildiği vehmedilerek sevap beklenmektedir. Maksat bu olunca, kendi söylemleri önüne çıkan herkesin en ağır şekilde cezalandırılması gerektiğine inanılmaktadır.

Gerektiğinde cami bile bombalanmaktadır. Sonuçta ortaya, son hak dinin adı olan "İslam" kelimesine uygun düşmeyen görünümler çıkmaktadır. Bu manzara bazılarının son hak dini şiddetle eşdeğer görmesine ve olan biteni kendi ideolojileri için bir araç olarak kullanmasına da malzeme temin etmektedir. Dolayısıyla

sorgulanması gereken husus, bu gençleri söz konusu hareketlere katılmaya hazır "fedailer" olarak mezun eden eğitim sistemleridir.

Diyanet İşleri Başkan Mehmet Görmez'in de dile getirdiği üzere, bu örgütlere eleman yetiştiren eğitim kurumlarına sahip olan ülkeler eğitim sistemlerini gözden geçirmek zorundadırlar. Çünkü bu örgütler, her ne kadar bir takım karanlık güçlerin maşası şeklinde tanımlansalar bile, sonuçta faaliyetleri için ihtiyaç duydukları elemanları Müslüman gençler arasından devşirmektedirler. Onlara bunu rahatça sağlama imkânı temin eden husus ise İslam ülkelerinde verilen din eğitimidir.

Dolayısıyla sorun Kur'an ve hadisleri okuyup-okuyamamak değildir. Sorun nasların nasıl anlaşılması gerektiğidir. İslam dünyasının genelinde ortaya çıkan bu olumsuz manzara, İslam'ın doğru anlaşılması yönünde ciddi bir problem yaşadığımız gerçeğini de göstermektedir.

Ülkemizde İmam-Hatip Liselerinde verilen eğitime ve bu okullardan mezun olanlara bakıldığında, öğrencilerin hiçbir

zaman ülke için "bir güvenlik sorunu" arz etmediği görülmüştür. Tam tersine milli ve manevi değerlerin yoğunluklu verilmesi nedeniyle vatan ve millet bağlılığının üst seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu olgu İmam-Hatip Liselerini, ülkemizin birleştirici harcının aslî unsurlarından biri haline getirmektedir. Zaman zaman ideolojik saplantılarla bu okullara müdahale edilmeye çalışılmasına rağmen mezkur okullardan mezun olan veya okuyan öğrenciler hiçbir zaman devletin ve milletin karşısında yer almamışlardır. Haklarını aramayı makul sınırlar içinde tutmayı bilmişlerdir. Bu da İmam-Hatiplerde verilen vatani ve milleti kucaklayıcı eğitimin tabii bir sonucudur.

Bahsettiğimiz müspet durum, din eğitimi almasına rağmen yaşadığı ülkenin birliği ve dirliği için problem olan gençlerin yaşadığı ülkelerin dik-

katini çekmiştir. Bu nedenle pek çok İslam ülkesi yurdumuzdaki İmam-Hatip müfredatını yakından takip etmekte ve danışmalarda bulunmak üzere heyetler göndermektedir. Bu durum memleketimizdeki din eğitiminin sağlıklı yapıldığını göstermesi açısından önemli bir göstergedir. Türkiye'nin son zamanlarda tüm İslam coğrafyası içinde bir sükûnet limanı olarak görülmesinde ve sığınılacak bir koy olarak kabul edilmesinde İmam-Hatiplerde verilen sağlıklı din eğitiminin de büyük katkısı vardır.

Temel Din Eğitiminin Milli Eğitim ve Diyanet Kontrolünde Olmasının Zarureti

Arada kopukluklar olsa da, 1924 yılından beri devam eden İmam-Hatip tedrisatına bakıldığında, verilen eğitimin halkın beklentilerini karşıla-

ma noktasında önemli bir boşluğu doldurduğu ve devlet-millet bütünleşmesine katkı sağladığı görülmektedir. İslam ülkelerinin önemli bir kısmında icra edilen ve çeşitli gurupların din anlayışlarına göre şekillenen din eğitimi

ise sonuçta bu gurupların yarış içine girmesine ve birbirlerini çeşitli isimlerle yaftalayarak ötelemelerine neden olmaktadır. Nitekim özellikle Pakistan, Hindistan gibi ülkelerde farklı anlayış guruplarınca verilen din eğitiminin İslam'ın hedeflemiş olduğu kardeşlik hukukuna gereği gibi hizmet edemediği görülmektedir. Tam tersine dışlayıcılık ve çeşitli isimlerle karşılarındakileri yaftalamak oldukça yaygındır. Bu ise sonuçları itibarıyla topluma barış ve esenlik olarak dönememekte, tam tersine halkın kamplaşmalarına neden olmaktadır. Bir çeşitlilik ve özgürlük alanı olarak düşünülebilecek farklı din anlayışları beklenen sonucu vermemektedir. Bilakis Müslüman coğrafyalar dindarların birbirleriyle harp ettikleri savaş meydanlarına dönmektedir.

Bu durum yaygın din eğitiminin devlet eliyle yürütülmesinin zarureti ortaya koymaktadır.

Şayet İmam-Hatip Liselerinin üstlenmiş olduğu kucaklayıcı ve müsamahakar misyon söz konusu olmamış olsaydı, İslam ülkelerinde yaşanan din temelli çatışmaların çok daha fazlasının ülkemizde yaşanmış olacağı bir hakikattir.

Bu durum aynı zamanda yaygın din eğitiminin belli bir hizbin veya gurubun din anlayışına teslim edilemeyecek kadar önemli olduğu gerçeğini de göstermektedir. Çünkü İmam-Hatiplerde verilen din eğitimi kolektif aklın bir sonucudur. Yıllardır tecrübe edilerek geliştirilen ve her dönemde yeni katkılarla olgunlaştırılan bu eğitim sistemi geleneğimizle birebir uyumludur.

Burada bir başka tehlike daha vardır. O da şudur: Yaygın din eğitimi şayet liselerden veya geniş haliyle okutulduğu İmam-Hatiplerden alınacak olsa, belli düşünce ekollerinin din anlayışı toplumda yaygınlaşacak ve bir hizbin din algısı zamanla ülkenin büyük kısmının "din kabulü" haline gelecektir. Bu ise, ülkemizin zaman zaman karşı karşıya kaldığı badirelerde görüldüğü üzere, şu sonucu doğuracaktır: Bir ekolün tüm toplum katmanlarına yaygınlaşan din algısı zamanla sadece din eğitimi olarak kalmayacak ve başka taleplerle devlete yönelecektir.

Bu tehlike din eğitiminin Milli Eğitim ve Diyanet İşleri eliyle devletin gözetiminde olması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Zira belli ekollerin veya gurupların topluma egemen olmaya başlayacak din algısı birleştirici olmaktan ziyade çatışmayı doğuracak sonuçları getirecektir. Bu nedenle İmam-Hatip eğitimi korumak son derece önemlidir. Televizyon ekranlarında konuşan ve farklı söylemlerle vatandaşların zihinlerinin karışmasına neden olan çeşitli ekollere mensup zevatın konuşmalarına bakarak, dinin bazı insanların anlayışına terk edilmemesi gerektiği gerçeği hemen anlaşılır. Aksi takdirde İŞİD ve benzeri örgütlere eleman sağlayacak veya yenilerinin kurulmasına imkân verecek ortam hazırlanmış olur.

İmam-Hatip Liseleri Dışındaki Okullarda Verilen Din Dersleri

İmam-Hatip Liseleri dışında kalan okullarda verilen temel dini bilgilerin yetersizliği ortadadır. Bu derslerde bir öğrencinin gündelik hayatta ibadetleri için ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri alması keza İslam diniyle ilgili kapsamlı ve yeterli

sayılabilecek bir donanıma sahip olması mümkün değildir. Bu yüzden de namaz, oruç ve diğer ibadetleri öğretme yanında asrın getirdiği ahlâkî sorunlara mukavemet etme, zihinsel problemlere cevap verme hususunda din eğitiminin yeterli olmadığı tartışmasız bir hakikattir. Son dönemlerde atılan büyük adımlara ve iyileştirmelere rağmen istenilen aşamaya gelmesine daha çok yol vardır. Bununla birlikte, İmam-Hatiplerde verilen din eğitiminin yeterli düzeyde olması sevindiricidir.

İmam-Hatip Mezunlarının Yükseköğretim Tahsilleri

İmam-Hatiplerle ilgili olarak sürekli gündeme getirilmeye çalışılan, bir anlamda bu okulların hareket alanını daraltmayı, öğrenci kapasitesini minimize etmeyi hedefleyen ve tamamen ideolojik olan bir bakış açısına göre, İmam-Hatipler sadece imam yetiştiren okullar olarak kalmalıdır. Mezunları İlahiyat dışında başka okullarda okuyamamalıdır.

Yavrularının en temel dini bilgileri almalarını, bunun yanında her alanda okumalarına fırsat tanınmasını arzulayan geniş halk kesimi söz konusu uygulamalar nedeniyle büyük bir küskünlük içine girmişlerdir. Son dönemde söz konusu dışlayıcı uygulamanın kaldırılmış olması sevindiricidir. Bu uygulama, halkın devletine küskünlüğünü gidermiştir.

İmam-Hatipler bir dönem -kerhen- din adamı ihtiyacını karşılamak amacıyla açılmış olsalar bile, gündelik dini hayatın gerektirdiği bilgilerin bireye kazandırılması en temel haktır ve İmam-Hatipler bunu sağlamaktadır. Bu nedenle bir zaruret karşılığı olan bu okulları din adamı yetiştiren bir alana hapsedmek İmam-Hatiplere yapılabilecek en büyük haksızlıktır. Esasında eksik olan diğer okullarda verilen din bilgisidir. Çıtası yükseltilmesi gereken alan orasıdır.

Bu hakikat penceresinden bakacak olduğumuzda, İmam-Hatip mezunlarının sadece İlahiyat alanında istihdam edilmesinin yanlışlığı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Çünkü burada icra edilen eğitim her gencin sahip olması gereken temel dini bilgileri içermektedir. Bunu alan bir insan ise üniversite eğitimini istediği alanda devam ettirebilir. Günümüzde olan da, olması gereken de budur.

İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Sistemindeki Yeri

Doç. Dr. Osman KABAKÇILI
Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Giriş

Bu makalemizde İmam-Hatip Liselerinin eğitim sistemindeki yerini incelemeyi amaçlamaktayız. Çünkü İmam-Hatip Liseleri uyguladıkları müfredat ile diğer liselerden ayrılmaktadır. Bu farklı müfredatları ile eğitim sisteminde Türk toplumunun oluşmasında rolü nedir? sorusu önemlidir. Bu sorunun cevabının verilmesi İmam-Hatip Liselerine halkın bakış açısını etkileyeceğini düşünmekteyiz. Okullarda din eğitiminin verilmesi 1924 yılından beri tartışılmaktadır. Uzun yıllar okullarda din eğitiminin verilip verilmemesi yönündeki tartışmalarla geçmiştir. Bu şekil tartışmalı bir ortamda verilen din eğitiminden istenilen sonucu almak imkânsızdır. Bu sebeple din eğitiminin topluma vereceği katkı göz önünde bulundurularak bu tür tartışmalardan uzak bir din eğitiminin topluma katkısı büyük olacaktır. Din eğitimi verecek kişilerin yetiştirilmesi de şüphesiz doğru bilginin verildiği okullar sayesinde gerçekleştirilebilir. Ülkemizde uzun yıllardan beri bu fonksiyonu İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri yerine getirmektedir. İmam-Hatip Liselerinin ilk açılışı diyanet işleri başkanlığının ihtiyacı olan personeli yani imam ve müezzin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Ancak bu okullara halkın gösterdiği teveccüh bu okulların kuruluş amacını aşmalarına sebep olmuştur.¹ Muhafazakâr kesim kendi değerlerini yaşatacak, yeniden üretecek ve genç kuşaklara aktarımını sağlayacak gücü İmam-Hatip Liselerinde görmüştür.² Bu teveccüh sebebiyle İmam-Hatip

1. Bkz. Ruşen Çakır, Ayet ve slogan Türkiye'de İslami Oluşumlar, İstanbul 2002, Metis Yayınları, 9. Baskı, s.119 vd.

2. Bkz. Gökaçtı, Mehmet Ali, Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, İstanbul İletişim Yayınları, s. 300; Aşlamacı İbrahim, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s. 173; İmam-Hatip velilerinin seçici olduğu konusunda bkz. Hasam

Liseleri normal şartlarda okula gitmeyecek kişileri dahi okula çekerek ülkemizde okullaşma oranının artmasına katkıda bulunmuştur. Hatta birçok yerde bu okulların binaları halk tarafından yapılması sebebiyle okul binalarının çoğalmasına da katkı sağlamıştır. Bu sebeple İmam-Hatiplerin ülkemizin eğitim sistemindeki yerinin ve müfredatının eğitim sistemi açısından değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

1. İmam-Hatip Ortaokulu Ders Müfredatı

Müfredatla ilgili Milli Eğitim Bakanlığının yazısı şöyledir: "Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün 21/08/2014 tarihli ve 45123216/121.01/3488466 sayılı yazısı üzerine Kurulumuzun 07/06/2013 tarihli ve 51 sayılı kararıyla kabul edilen İmam-Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesinde, 2014-2015 Öğretim Yılından itibaren 5, 6 ve 7. sınıflardan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneğine göre değişiklik yapılması hususunu uygun görüşle arz ederiz." Konu ile ilgili derslerin haftalık dağılımı aşağıdaki gibidir.

Türkçe dersi 5. Sınıf: 6 saat, 6. Sınıf: 6 saat, 7. Sınıf: 5 saat, 8. Sınıf: 5 saat, **Matematik dersi** 5. Sınıf: 5 saat, 6. Sınıf: 5 saat, 7. Sınıf: 5 saat, 8. Sınıf: 5 saat, **Fen Bilimleri Dersi** 5. Sınıf: 4 saat, 6. Sınıf: 4 saat, 7. Sınıf: 4 saat, 8. Sınıf: 4 saat, **Sosyal Bilgiler Dersi** 5. Sınıf: 3 saat, 6. Sınıf: 3 saat, 7. Sınıf: 3 saat, **T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi**: 8. Sınıf 2 saat, **Yabancı Dil Dersi** 5. Sınıf: 3 saat, 6. Sınıf: 3 saat, 7. Sınıf: 4 saat, 8. Sınıf: 4 saat, **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi** 5. Sınıf: 1 saat, 6. Sınıf: 1 saat, 7.

Meydan, "Nasıl Bir Çocuk? (Zonguldak İlindeki Velilerin Çocuklarında Görmek İstedikleri Değerlerin Okul Türü Değişkenine Göre Analizi" Değerler Eğitimi Dergisi, cilt 13, no, 29, s. 164.

Sınıf: 1 saat, 8. Sınıf: 2 saat, **Görsel Sanatlar Dersi** 5. Sınıf: 1 saat, 6. Sınıf: 1 saat, 7. Sınıf: 1 saat, 8. Sınıf: 1 saat, **Müzik Dersi** 5. Sınıf: 1 saat, 6. Sınıf: 1 saat, 7. Sınıf: 1 saat, 8. Sınıf: 1 saat, **Beden Eğitimi ve Spor Dersi** 5. Sınıf: 1 saat, 6. Sınıf: 1 saat, 7. Sınıf: 1 saat, 8. Sınıf: 1 saat, **Teknoloji ve Tasarım Dersi** 7. Sınıf: 2 saat, 8. Sınıf: 2, **Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi** 5. Sınıf: 2 saat, 6. Sınıf: 2 saat, **Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi** 8. Sınıf: 1 saat, **Kur'an-ı Kerim Dersi**: 5. Sınıf: 2 saat, 6. Sınıf: 2 saat, 7. Sınıf: 2 saat, 8. Sınıf: 2 saat, **Arapça Dersi** 5. Sınıf: 2 saat, 6. Sınıf: 2 saat, 7. Sınıf: 2 saat, 8. Sınıf: 2 saat, **Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi** 5. Sınıf: 2 saat, 6. Sınıf: 2 saat, 7. Sınıf: 2 saat, 8. Sınıf: 2 saat, **Temel Dini Bilgiler Dersi** 5. Sınıf: 1 saat, 6. Sınıf: 1 saat, 7. Sınıf: 1 saat, 8. Sınıf: 1 saat.

Bu programa baktığımızda İmam-Hatip ortaokulunda okuyan bir öğrencinin diğer ortaokullarda okuyan öğrencilerin aldığı derslerden daha az ders almadığı açıkça görülmektedir. Buna ek olarak manevi ve ahlaki eğitime katkı sağlayacak üç ders fazladan almaktadır. Ayrıca batı dilleri yanında bir de doğu dillerinden Arapça dersi görmektedir. Eğitim açısından baktığımızda İmam-Hatip Ortaokulunda okuyan bir öğrencinin eksik bir yönünün kalmadığı, sadece programa bakınca dahi anlaşılmaktadır. Şüphesiz müfredat geliştirilebilir ve kitaplar öğrencilerin ahlaki olgunluğuna katkı sağlayacak şekilde zenginleştirilebilir.³

2. İmam-Hatip Öğrencilerinin Toplumun Ahlaki Değerlerine Karşı Tutumu

1972 tarihinde hazırlanan İmam-Hatip Okulu İdare yönetmeliğinde bu okulların ahlaki amacı şöyle açıklanır: Anayasa nizamına bağlı, Türk milli eğitiminin amaçlarını benimsemiş, milli ahlakın icaplarını samimiyetle yaşayıp yerine getiren ve milli bünyemize zararlı akımlar karşısında uyanık, dinin ve din ahlakının gerçeklerine inanarak yaşayıp yerine getiren birer aydın olarak yetiştirmek olarak belirtilmiştir. (Resmi Gazete, 1972/14193.)

2009 tarihinde bu okulların ahlaki amacı şöyle açıklanır: Zihninde insana, düşünceye, özgürlüğe, ahlaka ve kültürel mirasa saygıya dayanan bir anlayışın oluşması. (Resmi Gazete, 2009/27305.)

3. Bu konuda bkz. Banu Güner, "Din Eğitiminde Bir Değer Olarak "Kul Hakkı" Kavramı: İmam-Hatip Liseleri Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 44 (2013/1), ss. 205-246.

Bu konuda sınırlı sayıda yapılan çalışmalardan, bireysel olarak gözlemlerimizden ve halkın teveccühünden anlıyoruz ki bu okullarda okuyan öğrenciler toplumun maddi ve manevi değerlerine saygılı olarak yetişmektedir. Bu okullarda okuyan bir öğrenci almış olduğu eğitim sebebiyle toplum içinde yaygın olan bâtil inançlardan da uzak durmaktadır. Özellikle dini içerikli bir konu anlatıldığında kendisine olan özgüveni sebebi ile konuya daha pozitif bakarak söylenen konunun dinin özüne uygun olup olmadığını değerlendirebilmektedir. Hayatının herhangi bir döneminde dini tecrübelerini arttırmak istediğinde almış olduğu dini eğitim sebebi ile dini tecrübesini batıl inançlardan uzak olarak yaşayabilmektedir.⁴ Oysa dini bilgisi yeterli olmayan bir kişi hayatının herhangi bir safhasında dini tecrübeyi yaşamak istediğinde bu tecrübeyi değerlendirecek bir bilgiye sahip olamadığı için kendisine sunulan şeyleri doğru olarak algılama ve bir kritik yapma konusunda zorlanmaktadır. Bu açıdan baktığımızda toplumdaki fertlerin dini eğitimini doğru ve eksiksiz bir şekilde alması dini yaşantı sebebiyle ortaya çıkacak olan sakıncalardan toplumu korumaktadır. Şüphesiz İmam-Hatiplerde ders veren öğretmenlerin eğitim durumu da bu durumu etkilemektedir.⁵ Bu sebeple bu okullara görevlendirilen öğretmenlerin milli ve manevi değerlere saygılı, toplumun tarihten getirdiği yüce ahlakını benimsemiş kişiler olması önem arz etmektedir. Toplumun ahlaki değerleri ile çatışan veya ahlaki değerlere gerekli önemi vermeyen kişilerin öğrenciler üzerinde olumsuz etkileri olur.

Abdülkadir Çetin İmam-hatip lisesi öğrencilerinin prososyal davranış eğilimlerini analiz etmeyi amaçlayan araştırmasının sonunda İmam-Hatip öğrencilerinin ahlaki değerleri ile ilgili birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Öncelikle araştırma sonunda İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin prososyal davranış eğilimi düzeyinin 3,65 olduğu tespit edilmiştir. Bu oranın 1 ile 5 puan aralığında değerlendirildiğinde, yüksek sayılabilecek bir tutum düzeyini ifade ettiğini belirtir. Ona göre araştırmaya katılan öğrenciler, ortalama değer üzerinde yüksek sayılabilecek bir düzeyde prososyal davranış eğilimine sahiptirler. Ancak, öğrencilerin sahip olduğu

4. Bu konuda bkz. İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam, İstanbul 2008, s. 218-219

5. Bu konuda daha fazla bilgi için Bkz. Ahmet KOÇ, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma" C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XIII/2 - 2009, ss.131-174

prososyal davranış eğilimi düzeyinin çok yüksek bir değere ulaşmadığını da belirtir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “hayır kurumuna yardım” (X=3,89), “yabancıya yardım” (X=3,82), “arkadaşa yardım” (X=3,73) boyutlarına yüksek düzeylerde katılım gösterdiğini, buna karşın “belirsiz durumda yardım” (X=3,60), “basit yardım” (X=3,58), “dayanışma” (X=3,47) ve “komşuya yardım” (X=3,43) boyutlarına ise ortalama değer (X=3,65) altında katılım gösterdiklerini belirtir. Araştırmaya katılan öğrencilerin prososyal davranış gösterme eğilimlerinin “hayır kurumuna yardım”, “yabancıya yardım” ve “arkadaşa yardım” boyutlarında güçlü olduğunu, “belirsiz durumda yardım”, “basit yardım”, “dayanışma” ve “komşuya yardım” boyutlarında ise zayıf olduğu söyler. Öğrencilerin sahip olduğu prososyal davranış gösterme eğiliminin daha yoğun olarak “hayır kurumuna, yabancıya ve arkadaşaya yardıma” yönelik olduğunu ifade eder.⁶ Dayanışma ve komşuya yardım konusunda prososyal davranış gösterme eğiliminin zayıf olmasının ne-

denlerinin başka bir araştırma ile açığa çıkarılmasının faydalı olacağını düşünmekteyim. Ancak bu duygunun düşük olmasının muhtemel bir sebebi komşularında müşahede ettikleri çevrenin etkisinden kaynaklanması muhtemeldir. Buna rağmen böyle bir eksiklik varsa bu duyguların geliştirilmesi için gerekli adımların atılması önemlidir.

Abdulkadir Çekin araştırmasında hafızlığa, dolayısıyla Kur’an ile meşgul olmanın ahlaki olgunluğa etkisine dikkat çeker. Bu konuda şu açıklamayı yapar: “Araştırmada İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin prososyal davranış eğilim düzeyleri üzerinde hafızlığın bir diğer önemli değişken olduğu,

6. Bkz. Abdulkadir ÇEKİN, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 6 Sayı: 28 Güz 2013, s. 41.

bu kapsamda hafız öğrencilerin, hafız olmayan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde prososyal davranış eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir. Araştırmada hafız olma, Kur’an ile daha fazla meşgul olmaları ile Kur’an’ın içinde barındırdığı değerleri hafız öğrencilerin daha yoğun olarak içselleştirdikleri ön kabulü sebebiyle bir değişken olarak düşünülmüştür. Hemen hemen tüm dinlerde, başkalarını anlama, başkalarının dertleriyle dertlenme öğütlenmektedir. Özellikle ilahi dinlerde “muhtaçlara yardım et”, “başkalarını sev” ve “kendine nasıl davranılmasını istersen başkalarına öyle davran” şeklinde öğretilere rastlamak mümkündür. Bu bağlamda din, “sevgi, adalet, merhamet, şefkat, yardımseverlik ve iyilik” gibi kavramlarla özdeşleşmiştir. Söz konusu bu hususlar, araştırmada hafız olan öğrencilerin daha güçlü şekilde prososyal davranış gösterme eğilimi içinde oldukları bulgusunu destekler niteliktedir. Bu çerçevede hafız olan öğrencilerin, Kur’an’ın prososyal davranışları değerli kabul eden mesajını doğru şekilde

anladıkları ve bu yönde güçlü davranışlar geliştirdikleri görülmektedir.⁷ Araştırma sonucunda yapılan bu açıklamalar; Kur’an’ın ahlaki olgunluğa katkısını açığa çıkarması açısından önemlidir. Burada Kur’an’ın ahlaki olgunluğa etkisi olması sebebiyle okullarda öğretilmesinin önemini bir kez daha açığa çıkartılmaktadır.

Bayramali Nazıroğlu’nun İlahiyat Fakültelerine gelen öğrenciler üzerinde İmam-Hatip mezunları ile diğer lise mezunlarının demokratik tutumlarını ölçmek amacı ile yaptığı incelemede İHL mezunu olan öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinin (X=198,80) diğer liselerden mezun olan katılımcıların demokratik tutum düzeylerinden (X=199,50)

7. Çekin, a.g.m, s. 42

anlamli derecede farklılık ($p=,739$) oluşturmadiğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle yüksek din eğitimi alan öğrencilerin demokratik tutum düzeylerinde daha önce mezun oldukları okul türünün önemli bir etkiye sahip olmadığını ifade etmektedir. İHL mezunlarının diğer lise mezunlarına göre daha muhafazakâr ve tutucu bir yapıya sahip oldukları, belli görüşlere saplanarak ötekiler hakkında yeterince demokratik tutuma sahip olmadıkları, dar düşünceli ve politize oldukları yönündeki iddiaların kamuoyunda belli bir kesim tarafından ıslarla dile getirilmesinin kasıtlı olduğunu belirtmektedir. Türkiye’de tüm okulların, milli eğitim felsefesi doğrultusunda hazırlanan müfredatlar doğrultusunda idare edildiğini, bireylerin zihinsel, sosyal ve duygusal yapılanmalarında devletin çizdiği sınırlara azami ölçüde riayet edildiğini, bu sebeple her ne kadar daha dini bir atmosfere sahip olsalar da İHL’ler hakkında özellikle insan hakları ve demokrasi gibi konularda toplumun diğer kesimlerinden ciddi anlamda bir ayrışma gösterdikleri gibi iddiaların ileri sürülemeyeceğini belirtir.⁸ Bu değerlendirmeden hareketle İmam-Hatip Lisesi mezunlarını demokratik yapıyı benimseyen ve toplum ile uyum içinde

yaşamaya hazır fertler olduklarını çok rahat bir şekilde ifade edebiliriz. Hasan Meydan’ın yaptığı çalışmaya göre İmam-Hatip öğrencilerinin velilerinin dindarlık ve uyumluluk gibi toplumsallığı ve muhafazakârlığı öne çıkaran geleneksel değerleri önemseyen yönündedir. Meydan’ın dile getirdiği diğer bir konu ise İmam-Hatip öğrencilerinin velilerinin beklentisinin küreselleşme yönünde olduğu doğrultusundadır.⁹

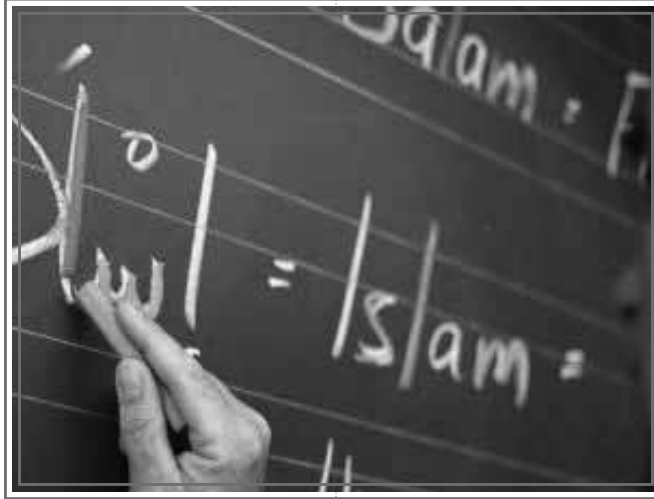
Hayreddin Karaman İmam-Hatiplerde yetişen nesli; milli şuura sahip, memleket ve dünya gerçeklerini kavramış, müspet zihniyetli, kafası ve gönlü sağlam, tavizsiz, aydın, karakterli ve şahsi-

yetli, sözü özüne uygun, amel ve ahlaki düzgün bir nesil olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşılacağı gibi İmam-Hatip Liselerinden beklenen toplumun bünyesine uygun nesiller yetiştirmelerine katkı sağlamaktır. İmam-Hatip mezunlarının bu doğrultuda ne kadar yetiştiği üzerinde bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak zahiri olarak gözlemlendiği kadarıyla İmam-Hatip mezunları istenilen hedef doğrultusunda yetişmektedir.

3. İmam-Hatiplerin Halkın Din Eğitimi İhtiyacına Cevap Vermesi

İmam-Hatip Liseleri mesleki eğitim kurumları olarak nitelenseler de, aynı zamanda Cumhuriyetin dindar vatandaşlarına genel eğitimin yanında dini eğitimleri de almalarını sağlamak için takdim ettiği özgün bir modeldir. Bu okullar Türkiye’nin kendi din-devlet ilişkisi yaklaşımı açısından sadece devlet eliyle sürdürülebilenin mümkün olduğu resmi din eğitimi ve öğretiminin en önemli uygulama alanlarından birisi konumundadır.¹¹ İmam-Hatipler bu halleriyle halkın eğitiminde önemli bir görevi üstlenmiş durumda-

dırlar. Ancak uzun yıllar İmam-Hatip mezunlarının üniversite sınavında puanı kırıldı. Bu sebeple zora ki olarak insanlar bu okullardan uzaklaştırıldı. Bu sürecin açtığı yaranın kapanması uzun yıllar alacaktır. Bu sorunun en kısa sürede atlatılıp imam-hatipli ruhunun tekrar geri gelmesi için okullardaki öğretmenler dâhil olmak üzere dini ve milli değerlerin geliştirilmesini amaçlayan tüm sivil kuruluşlara görev düşmektedir. Bu öğrencilerin tekrar ellerinden tutularak İslam davasının temsilinin ehemmiyeti kavratılmalıdır. Eğer bu şuura ulaşırsa İmam-Hatiplerden halkın istediği sonuç alınabilir. Aksi halde İmam-Hatiplerin eski gücüne ulaşması çok uzun yıllar alabilir.

8. Bayramali Nazıroğlu, “Yüksek Din Eğitimi Öğrencilerinin Demokratik Tutumları Üzerine Bir İnceleme” Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2014/1, c. 13, sayı: 25, ss.57-91.

9. Meydan a.g.m, s. 177.

10. Hayreddin Karaman, Bir varmış, bir yokmuş: Hatıralarım, İstanbul 2009, s. I, 433.

11. Aşlamacı, a.g.e, s. 177.

İmam-Hatipler muhafazakâr ailelerin kız çocuklarını yollayabilecekleri alternatif okullar olarak yerini almıştır. Birçok aile İmam-Hatiplerin eğitim ve terbiye sistemine güvenerek çocuklarını bu okullara yollamıştır.¹² Bu okullar kızlar için ayrı sınıflar oluşturmaları, kızların başörtülü olarak eğitimlerini alabilmelerine imkân sağlamaları gibi nedenlerle tercih sebebi olmuşlardır.¹³ Hatta üniversite sınavlarında puan kırılma sürecinde bu okulların kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısına oranla çok fazla arttığı gözle görülecek şekilde belirginleşmiştir.

Bu okulların öğrencileri “müminler kardeşir” şuuru içinde eğitim anlayışını benimsemeleri sebebiyle toplumdaki farklı motifleri en iyi şekilde kaynaşmasına katkı sağlamaktadırlar. Böylece ülkenin birlik ve bütünlüğüne katkı sağlamakta önemli ölçüde rolleri vardır.

Bu okullara meslek lisesi gözü ile bakıp ülke için sağladıkları katkı göz ardı edilirse, ehemmiyetleri kavranamaz. Bu okullara meslek lisesi gözü ile bakılmamalıdır. Aldıkları eğitim ile ülkenin maddi ve manevi gelişimine katkılarından bakılmalıdır. Yapılan araştırmalarda İmam-Hatipler imam ve hatip yetiştirmekten ziyade dini ve dünyevi ilimlerin beraber verildiği üniversiteye öğrenci yetiştiren okullar olarak algılanmaktadır.¹⁴ Ayrıca devletin yönetmelikleri de bu yöndedir. İmam-Hatiplerin başarılarının altında yatan en büyük etkenin de bu olduğunu düşünmekteyim. Çünkü İmam-Hatipte okuyan bir öğrencinin muhatap olduğu en önemli soru “burayı bitirince ne olacaksınız?” sorusudur. İşte bu soruya “istediğim her şey olabiliyim” şeklinde verilen bir cevap ile İmam-Hatip öğrencisi özgüven kazanmaktadır. 10 Mayıs 1972 tarihinde hazırlanan İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliğinin 4. maddesinde İmam-Hatip Okullarının, ortaokul üzerine dört yıllık öğrenim veren bir meslek okulu olmakla beraber, öğrencilerini mesleğe ve üniversiteye hazırlayan kurumlar olduğu ifade edildi. Ancak daha önceleri de İmam-Hatip mezunları aldıkları eğitimden güç alarak düz lisenin fark derslerini vererek iki diploma sahibi olmaktadır. Böylece üniversiteye girme hakkını elde etmekteydiler. Hatta iki diplo-

maları olduğu için iki fakülteyi aynı anda okuma gibi bir fırsatı da elde etmekteydiler. Şüphesiz bu başarıyı yakalamak büyük bir azim ister. Ancak günümüzde İmam-Hatip mezunları ek bir külfet ile karşı karşıya değildir. İmam-Hatibi başarı ile bitirdiklerinde beklentilerine cevap verecek bir eğitimi almış olmaktadır.

Sonuç

İmam-Hatip okulları verdikleri eğitim ile toplumun maddi ve manevi yapısına uygun insanlar yetiştirmektedir. Bu durum onların almış olduğu maddi ve manevi eğitimden kaynaklanmaktadır. İmam-Hatip Lisesi mezunları aldıkları yeterli eğitim sebebiyle öğrenimlerine ülkenin herhangi bir fakültesinde işlenen müfredata uyum göstererek başarılı bir şekilde devam edebilmektedirler. Hatta çok yönlü düşünebildikleri için diğer liselerden gelen öğrencilerden daha da başarılı oldukları görülmektedir. Ülkemizin gelişmesi için birçok alanda başarı ile görev yaptıkları gözlenmektedir. Ayrıca aldıkları dini eğitim sebebiyle dini odaklardan gelen yanlış akımlara karşı kendilerini daha iyi koruyabilmektedirler.

Kaynakça

- Aşlamacı**, İbrahim, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları,
- Çakır**, Ruşen, Ayet ve slogan Türkiye’de İslami Oluşumlar, İstanbul 2002, Metis Yayınları, 9. Baskı, s.119 vd.
- İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler Gerçekler, İstanbul 2004.
- Çekin**, Abdulkadir, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 6 Sayı: 28 Güz 2013.
- Gökçaftı**, Mehmet Ali, Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, İstanbul İletişim Yayınları.
- Gürer**, Banu, “Din Eğitiminde Bir Değer Olarak “Kul Hakkı” Kavramı: İmam-Hatip Liseleri Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme” M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 44 (2013/1), ss. 205-246.
- Kara**, İsmail, Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslam, İstanbul 2008.
- Karaman**, Hayreddin, Bir varmış, bir yokmuş: Hatıralarım, İstanbul 2009.
- Koç**, Ahmet, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma” C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XIII/2 - 2009, ss.131-174
- Mete**, Ömer Lütfü, “İmam-Hatipler, Kızlar ve Atatürk”, Sabah, 10.05.2014.
- Meydan**, Hasan, “Nasıl Bir Çocuk? (Zonguldak İlindeki Velilerin Çocuklarında Görmek İstedikleri Değerlerin Okul Türü Değişkenine Göre Analizi” Değerler Eğitimi Dergisi, cilt 13, no, 29.
- Naziroğlu**, Bayramali, “Yüksek Din Eğitimi Öğrencilerinin Demokratik Tutumları Üzerine Bir İnceleme” Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2014/1, c. 13, sayı: 25, ss.57-91.
- Özensel**, Ertan, Türkiye’de İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatipliler Algısı, Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı, 2012.

12. Bu konuda bkz. Ömer Lütfü Mete, “İmam-Hatipler, Kızlar ve Atatürk”, Sabah, 10.05.2014.

13. Ruşen Çakır, İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler Gerçekler, İstanbul 2004, s. 76

14. Ertan Özensel, Türkiye’de İmam-Hatip Lisesi ve İmam-Hatipliler Algısı, 2012, s 48-49,77, Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı,

İmam-Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler

Dr. Tuncay KARATEKE
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi

Giriş

Bu çalışmanın amacı, 4+4+4 eğitim sistemiyle yeniden yapılanma sürecine giren İmam-Hatip Liselerine dair bazı tespitlerde bulunmak ve bu tespitler çerçevesinde birtakım öneriler sunmaktır. Bu çalışma kapsamında asıl konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle kısaca İmam-Hatip Liselerinin tarihsel serüveni, özellikle 28 Şubat süreci ve Türk Eğitim Sistemine katkılarına yer verilmektedir.

Bilindiği üzere Batıdaki aydınlanma düşüncesiyle birlikte görülen bilimsel gelişmeler ve bunların topluma ve toplumun yaşam biçimine etkileri okula/eğitime ayrı bir değer yüklemiştir. Her ülke Batının bu artı değerini kendi ülkesine taşımak için kendi toplumlarının eğitimine yönelmiştir. Osmanlının son yılları ile Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimin nasıl olması gerektiği üzerine tartışmalar yapılmıştır. Sonuçta kendi toplumsal değerlerinden bir eğitim politikası ortaya konmak yerine, diğer alanlarda olduğu gibi batı taklit edilmiş, eğitim politikaları Fransız'dan kopyalanmıştır. Böylece kendi değerlerinden uzak seküler bir eğitim anlayışı benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Dışarıdan kopya edilen bu eğitim anlayışının acı faturaları ülkeye darbe, ekonomik kriz, toplumsal bunalım olarak dönmüştür. Bu eğitim anlayışı içerisinde kendi toplumsal kodlarından bağını koparmamış, Selçuklu-Osmanlı-Türkiye tecrübesiyle değişerek kendini yenilemiş tek eğitim kurumları ise İmam-Hatip Liseleridir.

1996 yılında İmam-Hatip Liselerinin ortaöğretim içindeki konumu çeşitli çevrelerde tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar içerisinde ise özellikle birinci devrelerinin kapatılması üzerinde

durulmuştur. Aslında bu tartışmaların temelini, 13-17 Mayıs 1996'da düzenlenen 15. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar oluşturmuştur. Şura kararlarının "Orta Öğretim Modeli İlke ve Önerileri" başlığı altındaki önerilerinde, mesleki ve teknik eğitim sisteminin "en az 8 yıllık ilköğretime" dayanması esası kabul edilmiştir.¹

Bundan sonra İmam-Hatip Liselerine olan ilgiyi azaltmak, bu okullardaki öğrenci sayısını en az düzeye indirmek amacıyla 1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı kanunla kesintisiz olarak sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmiştir. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı İmam-Hatip Liselerinin yapısını ilk yılı hazırlık olmak üzere 4 yıllık meslek lisesi haline getirip, programını yeniden düzenlemiştir.²

YÖK, 2547 sayılı Kanununun 45. maddesinde gerçekleştirilen bir düzenleme ile 1999 yılından itibaren yükseköğretime geçişte "Alan Katsayısı" uygulaması başlatmış, adı geçen uygulama ile başta İmam-Hatip Liseleri olmak üzere mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları mezunları bu alanda önemli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Kendi alanlarında bir yükseköğrenim programını tercihte AOBP (Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı) 0.5, kendi alanı dışında bir yükseköğrenim programını tercihte 0.2 ile çarpılarak ÖSS sonuçlarına eklenmesine dair uygulama ve daha da ötesi 2003 yılı ÖSS'den geçerli olmak üzere bu katsayıların 0.8 ve 0.3 şeklinde yeniden düzenlenmesiyle İmam-Hatip Lisesi mezunlarının İlahiyat Fakültesi hariç lisans düzeyinde diğer yükseköğrenim prog-

1. Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s.382.

2. Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.182.

ramlarına girişlerini adeta imkânsız hale getirmiştir. Üstelik İlahiyat Fakülteleri'nin kontenjanlarının düşürülmesi nedeniyle bu alanda da yükseköğrenim imkânları kısıtlanmıştır. 1999 yılından başlayarak uygulamaya konulan yükseköğrenime geçiş sistemi İmam-Hatip Liselerinin önünü önemli ölçüde tıkamış, lisans programlarına yerleşmede %10'ların üzerindeki başarı durumunu %2'lere düşürmüştür.³ Bu değişikliklerle birlikte İmam-Hatip Lisesi mezunlarının üniversiteye girişleri son derece zorlaştırılınca bu okulların öğrenci sayıları hızla düşmeye başlamıştır.⁴

Alan katsayı uygulamasıyla ilgili farklı düzenlemeler yapılmasına rağmen, her defasında Danıştay'ın iptaliyle sonuçlanmış, ancak 01 Aralık 2011 yılında YÖK'ün aldığı bir karar ile bu adaletsizliğe son verilebilmiştir.⁵

İmam-Hatip Liselerinde uygulanmakta olan programlar Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesi doğrultusunda hem mesleğe hem de yükseköğrenime hazırlayıcı özellik arz etmektedir. Bu çerçevede İmam-Hatip Liselerinde düz liselerde okutulan ortak dersler ve mesleki alan dersleri okutulmaktadır. Ayrıca düz liselerde olduğu gibi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla, İmam-Hatip Liselerinde de seçmeli dersler okutulmaktadır.

İmam-Hatip Liselerinde okutulan meslek dersleri programı, Talim ve Terbiye Kurulu 10.05.1999 tarih ve 39 sayılı kararıyla kabul edilmiş olan programı yürürlükten kaldırmış, yerine 19.06.2008 tarih ve 1375 sayılı kararıyla 2008-2009 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yeni bir program kabul etmiştir.

3. Ünsür, **Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri**, s.288,289.

4. Cebeci, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi**, s.182.

5. Öcal, Mustafa, **100. Yılında İmam-Hatip Liseleri (1923-2013)**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s.343-346.

İmam-Hatip Liseleri ilk açıldığı yıllardan bu güne kadar ders programı, % 40'ı mesleki, % 60'ı ise kültür ve fen derslerinden oluşacak şekilde hazırlanmıştır. O tarihten günümüze kadar da bu denge hep korunmuştur.⁶

İmam-Hatip Liseleri kuruldukları günden bugüne kadar eğitim sistemi içinde birçok yararlı fonksiyonları icra etmiştir. İmam-Hatip Liseleri sayesinde farklı ve yanlış din anlayışlarının oluşması

bertaraf edilmiştir. Yine eğitimdeki yeni gelişmelerden, Anadolu Lisesi programları, bilgisayarlı eğitim, yabancı dil ağırlıklı eğitim vb. uygulamalar İmam-Hatip Liselerine de girmiştir. Bu da kaliteli din adamı yetişmesine imkân vermiştir.⁷

İmam-Hatip Liseleri çoğunluğu halk tarafından ve vakıflarca yapılan okullar olduğu için, okul yapımında da devlete yardımcı olunmuştur.⁸ Halkın kıt imkânlarla yaptırıp açtığı bu okullar, kırsal kesimden, alt sosyal gruptan çocukları toplayarak eğitmekte ve onları topluma kazandırmaktadır.⁹

İmam-Hatip Liselerinin en önemli işlevlerinden biri ise okula gönderilmeyen kız çocuklarının bu okulların niteliği dolayısıyla bir şekilde eğitim sürecine katılmalarına imkân sağlamak olmuştur.¹⁰

İmam-Hatip Liseleri dindar-inkılapçı zıtlarından kaynaklanan iletişim kopukluğunu ortadan kaldırmış; komşuluk, akrabalık, arkadaşlık, dostluk bağları ile fikir ve inanç yönünden birbirleriyle barışık bir neslin oluşmasını sağlamıştır.¹¹

6. Öcal, Mustafa, "Kuruluşundan Günümüze İma-Hatip Liseleri", S.6, *DEAD.*, MÜİFD., İstanbul, 1999, s.218.

7. Cebeci, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi**, s.184,185.

8. Öcal, **İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları**, s. 62.

9. Cebeci, Suat, "İmam-Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi" *Harran İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, 1995, s.114.

10. Gökaçtı, Mehmet Ali, **Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler**, İletişim Yay., İstanbul, 2005, s.133.

11. Cebeci, "İmam-Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi" *Harran İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, 1995, s.117.

İmam-Hatip öğrencileri tarihi süreç içerisinde birçok olumsuzluklara rağmen gayet başarılı olmuşlardır. Bu başarılarının sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür:¹²

1. Bu okuldaki öğrenciler, kendi istekleriyle buraya geldiklerinden dolayı, birçok zorluğa göğüs gerip derslerine çok iyi bir şekilde çalışmaktadırlar.

2. İmam-Hatip öğrencileri disiplinli, görevlerini vaktinde ve güzel bir şekilde yapmaktadırlar.

3. İhtiyaç duyulması anında hayır dernekleri İmam-Hatip Okullarına yardımda bulunmaktadır.

Yeni Döneminde İmam-Hatiplerinin Genel Problemleri ve Çözüm Önerileri

2012 yılında 30.03.2012 tarih 6287 no'lu kanun ile İmam-Hatip Liselerinin ortaokul kısımları

yeniden açılmış ve İmam-Hatip Ortaokullarının bağımsız olarak kurulması esas görülmele birlikte imkân ve şartlara göre ilkokullarla veya liselerle birlikte kurulmasına da olanak tanınmıştır.¹³ Böylece İmam-Hatip Liseleri 4+4 şeklinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeni dönemde İmam-Hatiplerde dikkat çeken iki temel değişim olduğu söylenebilir. Bunlardan biri, bir il merkezinde birden fazla İmam-Hatip Lisesi açılması; diğeri ise kız ve erkek İmam-Hatip Liselerin farklı müdürlükler şeklinde kurulmasıdır. Esas itibarıyla biz burada, yeniden ortaokul kısımları açılan ve katsayı engelinin ortadan kalkmasıyla öğrenci artışı yaşayan bu okullarla ilgili farklı platformlarda tartışılan sorunlara ve bu sorunların çözümüne yönelik bazı önerilere yer vereceğiz.

12. Ünsür, **Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri**, s.171.

13. Öcal, **100. Yılında İmam-Hatip Liseleri** (1923-2013), s.367-368.

1. Öğrenci Kalitesi

İmam-Hatiplerin tartışıldığı platformlarda gündeme gelen konuların başında öğrenci kalitesi gelmektedir. Ortaokuldan mezun olan öğrencilerin, öncelikle fen, sağlık vb. liseleri tercih ettikleri, bu liselere yerleşemeyen öğrencilerin İmam-Hatip Lisesine yerleştiği, dolayısıyla öğrenci kalitesinin düştüğünden yakınılmaktadır. Bu duruma çözüm olarak bütün İmam-Hatip Liseleri, Anadolu Lisesi statüsüne alınmış, fakat farklı bir değişim olmamıştır. Bizce buradaki temel sorun öğrencilerin başarılarının sadece akademik puana (Türkçe-Matematik notuna) bakılarak değerlendirilmesidir. Oysaki özelde iyi bir vatandaş, genelde ise Allah'a iyi bir kul olmak, İslami eğitimde temel gayedir. Kur'an da, Hz. Peygamber bir "âmâ"ya gereken değeri vermediğinden dolayı uyarılmakta¹⁴ Firavunlar, Karunlar, Belamlar kendi alanlarında toplumun en başarılı iken eleştirilmektedir. İnandığımız değerler açısından başarı sadece akademik bilgi, maddi zenginlik vb. değildir. Seküler / Pozitivist / Pragmatist bakış açısının hâkim olduğu modern eğitim anlayışıyla İmam-Hatip Lisesini tercih eden bir öğrenciye yaklaşımamalıdır. İmam-Hatip Liseleri gibi Allah'ın kelamının öğretildiği bir lisede, öğrencileri sadece akademik puanına göre okula kaydedip diğer öğrencileri bundan mahrum etme düşüncesinin uygun olmadığı kanaatindeyiz. Kaldı ki inanan bir mümin olarak Allah'ın kime ne murat edeceğini biz bilemeyiz. Bunun en güzel örneklerini tarih bize göstermektedir. Okul başarısı düşük olduğu halde bilim, ticaret, sanat vb. alanlarda çok başarılı olan nice insan bulunmaktadır. Toplumumuzda son zamanlarda görülen aile içi şiddet vakaları (ki bunların birçoğu cinayet vakaları), gezi olaylarında görülen yağmalamalar vb. üzücü durumlar, artık İmam-Hatip Liselerinin toplumun bir kesimini değil, tamamına hitap edecek tarzda yeniden yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da İmam-Hatip Lisesine gelen her bir fert, yarının anne-babasıdır ve bunların çocuklarının da yine İmam-Hatip Lisesini seçmesi için bugünün öğrencilerinin bu okullarda aradıklarını bulmaları gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili dikkat çekmek istediğimiz temel husus toplumumuzun her bir ferdi ve bunların çocukları, akademik başarılarına bakılmaksızın,

14. Abese, 80/2.

bizim için değerlidir ve onlara sosyal hayat içerisinde alabilecekleri rollere (anne-baba, işçi-patron vb.) göre eğitim verilmelidir. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, her bir öğrenciye kapıları açık olmakla birlikte, belirli amaçlarla açılmış İmam-Hatipler olabilir. Uluslararası Mustafa Germirli Anadolu İmam-Hatip Lisesi, İmam-Hatip Lisesi, Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesi gibi.

2. Karma eğitim

Selçuklu-Osmanlı eğitim geleneğimizde sıbyan mektepleri dışında karma eğitim anlayışı yoktur. Hatta Cumhuriyetin ilk yıllarında dahi uygulanmamış, bunun sakıncaları üzerine tartışmalar yapılmıştır. Karma eğitim, ancak 1934-1935 eğitim yılından itibaren 19 lisede uygulanmaya başlanmıştır.¹⁵ İmam-Hatiplerin yeniden yapılanma sürecine girdiği bu günlerde yaygınlık kazanması anlamında kız ve erkek İmam-Hatip Liselerinin farklı müdürlükler şeklinde kurulması, kendi eğitim kodlarımıza dönüş olarak yorumlanabilir. Bu sayede bazı çevrelerin kız çocuklarını okuturken duydukları endişelerin önüne geçilmiş ve İslam Eğitim tarihinde belki bir ilk olarak kızların okuma oranlarında ciddi artış sağlama imkânı elde edilmiş olacaktır.

3. Ortaokulların Lise Bünyesinde Açılması

Ortaokul öğrencisi ile lise öğrencilerinin, biyolojik ve zihinsel gelişim dönemleri farklı olduğundan, aynı binaları kullanmaları uygun olmayacağı malumdur. Üstelik bu durumun bazı sakıncalar doğuracağı da aşikârdır. Fakat olumlu akran modelinin olduğu liselerdeki öğrenciler, ortaokul öğrencileri için model olmanın yanında, akran eğitimi açısından onlara katkı sağlayabilir. Karma eğitimin olmadığı İmam-Hatip Liselerinde, binaları ve bahçeleri farklı olmak kaydı ile, ortaokul İmam-Hatiplerin lise bünyesinde açılmasının olumlu yönlerinin daha fazla olacağı söylenebilir. Nitekim cuma namazlarında bu öğrencilerin birlikte olması önemli bir rol modelidir.

4. İmam-Hatip Liselerin Fiziki Yapıları

İslam Eğitim geleneğinde eğitim kurumları, medrese/okul, cami/mescid ve barınma yerleri-

nin birlikte olduğu bir yapıdadır. Geçmiş dönemdeki İmam-Hatiplerin fiziki yapıları da buna benzer şekilde, okul, uygulama mescidi ve pansiyon şeklindedir. Fakat 2010'ların Türkiye'sinde İmam-Hatiplerin kaliteli eğitim verebilmesi için okulun yanında mutlaka şu yapıların olması gerektiği kanaatindeyiz.

a) Cami-Mescid: Geçmişteki İmam-Hatiplerin birçoğunda cami/mescid sorunu olmakla birlikte, yeni dönemde okulların birçoğunda ya cami/mescid yok ya da bodrum katlarda kullanışsız odalardan çevrilmeye yerler bu vazifeyi görmektedir. Bizim eğitim geleneğimizde, ibadetin kendisi de bir eğitim niteliğindedir. Camilerde hutbe okuyan, namaz kıldıran, vaaz veren öğrenciler ibadet etmenin yanında, özgüven kazanma ve topluma liderlik etme açısından da önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca bu cami/mescidlerin halka açık olması, cuma, bayram ve teravih namazlarında öğrenci-öğretmen-veli üçlüsünü bir araya toplayacak ve kaynaşmayı sağlayacaktır. Bu açıdan sadece dersliklerin olması İmam-Hatip Liselerinin icra edeceği fonksiyonu karşılamaktan uzak olacaktır.

b) Spor salonları: Günümüz Türkiye'sinde nüfusun büyük bir kısmı şehirlerde yaşamaktadır. Dolayısıyla gençlerin bedensel gelişim dönemlerinde spor yapacakları yerlere ihtiyaç vardır. Günün büyük bir kısmını okulda geçiren gençlerin bu ihtiyaçlarını karşılayacak spor salonlarının olması, İmam-Hatipleri cazibe merkezi haline getirecektir. Ayrıca bu spor salonları, geleceğin sporcularının buralardan çıkmasına da imkân verecektir.

c) Çalışma salonları/Kütüphaneler: Bu gibi yerler öğrencilerin akademik gelişimlerine katkı sağlayacaktır. Kütüphane ve ders çalışma salonlarının bulunması günümüz İmam-Hatip Liseleri için önemli bir ihtiyaçtır. Buraların, işlevsel olabilmesi için, hafta sonu da açık tutulması gerekir.

d) Konferans-Tiyatro salonları: Gerek öğrencilere gerekse öğrenci velilerine hitap edecek konferans -tiyatro salonları yapılmalıdır. Buralar ayrıca ailelerin düğün, sünnet gibi önemli günlerinde kullanacakları mekânlar olmalıdır. Böylece İmam-Hatip Liseleri hayatın merkezinde konumlanacaktır.

5. Öğretmen Kalitesi

20 ve 21. asırda bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler öğretmelerin kendilerini sürekli

15. Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S.2010 (17. baskı)**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2010, s. 398-399.

yenilemeleri ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Eğitim alanına birçok teknolojik yatırım yapılmasına rağmen maalesef öğretmenlerin çoğu bu materyalleri (örneğin akıllı tahtaları) kullanmayı dahi bilmemektedir. Bu açıdan İmam-Hatip Liselerinin temel unsurlarından biri olan meslek dersi öğretmenlerinin kendilerini yenileyecekleri bir sistem oluşturulmalıdır. Birçok meslek dersi öğretmeni 1980/90'ların üniversitesinde aldığı eğitimle öğretmenlik yapmaktadırlar. Bu öğretmenlerin kendi alanlarındaki yetersizlikleri, Anadolu Lisesi Öğretmen seçme sınavında kendini göstermektedir. Meslek dersi öğretmenlerinde kaliteyi artırmak için, diğer branşlarda olduğu gibi, "alan sınavı" uygulaması getirilmelidir. Mevcut öğretmenlerin kalitesini artırmak ve bu kaliteyi sürekli koruyabilmek için, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda olduğu gibi, 3 veya 5 yılda bir "seviye belirleme sınavları" yapılmalıdır. Bu sınavların işlevsel olabilmesi için tayin, kıdem vb. durumlarda bu sınavlar baz alınmalıdır.

6. Bir İlde Birden Çok İHL'nin Açılması

Geçmiş döneme oranla, İmam-Hatip Liselerinin bir il merkezinde birden çok sayıda açılması, kimi çevreler tarafında eleştiri konusu olsa da, İmam-Hatip Liselerinin yeni dönemde artık Diyanetin insan kaynaklarını sağlamanın ötesinde, Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine çıkmasına katkı sağlayacak toplumsal değişimin itici bir gücü olacağı şeklinde yorumlanabilir.

7. Öğretim Programları

Yeni dönemde İmam-Hatip Liselerinin öğretim programları öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alacak şekilde esnek bir yapıda hazırlanmalıdır. İmam-Hatip Liselerini tercih eden bir öğrencinin resim, sinema, tiyatro vb. alanlardaki yeteneklerini geliştirici esnek programlar olmalıdır. Programların temelinde birey olmalıdır. Böylece geleceğin sporcuları, ressamı, sinemacıları, yazarları bu okullardan yetişebilmelidir. Ayrıca öğrencilerin, okul gazetesi, okul dergisi, okul internet sitesi, okul radyosu, okul tv'si gibi farklı alanlardaki yeteneklerini sergileyecekleri imkânların İmam-Hatip Liselerinde bulunması icap etmektedir.

8. Geleceğin Din Bilginleri

İmam-Hatiplerin önemli fonksiyonlarından biri de çağın ruhunu okuyan münevver din bilginle-

ri yetiştirmek olmalıdır. Her öğrenciden böyle bir ilgi beklemek yersizdir. Fakat ilgisi olan öğrencilere "Fıkıh Kulübü", "Tefsir Kulübü", "Hadis Kulübü" gibi kulüpler açılmalı ve bu alanda okumaları olan İmam-Hatip meslek dersleri öğretmenleri bu kulüp çalışmalarını hafta içi veya sonu devam ettirmelidir.

9. İmam-Hatip Liselerinin Halka Tanıtılması

Öğrencilerin başarısı, okulların başarısını göstermektedir. Bu amaçla, İl Müftülükleri ile koordineli olarak son sınıf öğrencileri farklı camilerde cuma namazı kıldırma, vaaz etme gibi etkinliklere yönlendirilmez. Ayrıca özel liselerin açılmasıyla birlikte, son sınıfa kadar İmam-Hatip Lisesinde okumuş başarılı öğrencilerin reklam amaçlı olarak bu liselere kaydının alınmasının önüne geçilmelidir. En azından diplomalarına eğitim hayatının çoğunu geçirdiği okul olan İmam-Hatip Lisesi yazılmalıdır.

10. Okul-Aile Birliği

Yeni dönemde İmam-Hatip Liseleri gerek mezunları gerekse halkın farklı kesimlerine ulaşabilmek için okul-aile birlikleri her okulun kendi bünyesinde dernekleşerek yapılmalıdır. Bu derneklerde emekli İmam-Hatip meslek dersleri öğretmenleri ve mezunları yer alabilir. Böylece okulun yapısını iyi bilen öğretmenler, idare-öğretmen-öğrenci-veli ekseninde oluşacak herhangi bir problemi hızlı bir şekilde çözüme kavuşturabilirler. Ayrıca öğrencilerin ekonomik-sosyal vb. problemlerine bu dernekler vasıtasıyla ulaşılabilir.

11. Okul İdareleri

Yeniden yapılanma sürecinde en önemli sorun veya sorun oluşturacak konulardan biri de okulların idarecileri meselesidir. Buralarda idareci olacak öğretmenlerin bu okullardan mezun olmuş, bu okullara yıllarca emek vermiş, kısacası bu okulların öğrenci-veli yapısını çok iyi bilen meslek dersi öğretmenlerinden tercih edilmesi, bu okulların yönetimini kolaylaştıracağı kanaatindeyiz. Kendi çocuklarını dahi bu okula göndermeyen kimselerin bu okuldaki öğrencilere nasıl davrandıklarını, bu okula kayıt için gelen velileri başka okullara nasıl yönlendirdiklerine kendi öğretmenliğimiz esnasında bizzat şahit olduk. Bu açıdan gecesini gündüzüne katıp, yaptığı işi ibadet şuuruyla icra

eden öğretmenlere bu okulların idaresinin bırakılmasının olumlu sonuçlar doğuracağı ön görülebilir. Ayrıca bu idarecilerin öğrencilere model olduğu da akıldan uzak tutulmamalıdır.

12. İmam-Hatip Kardeşliği

Ülkemizin batısı ile doğusu arasında kardeşliğin pekiştirilmesi için her bir İmam-Hatip Lisesi birbiriyle kardeş okul olabilir. Bu kardeş okullardaki bazı öğrenciler yarım dönem bir birlerinin okullarında okuyabilirler, ailelerini ziyaret edebilirler. Böylece ülkemizin toplumsal kaynaşmasına somut katkı sağlanmış olur.

Bu kardeşliğe katkı sağlayacak bir diğer adım ise, her bir meslek dersi ile ilgili yarışmaların yapılmasıdır. Örneğin "Fıkıh Olimpiyatları", "Tefsir Olimpiyatları" yapılabilir. Bu yarışmalar esnasında, idareci, öğretmen ve öğrencilerin kaynaşmaları sağlanabilir.

Bütün bu tespitlerden sonra İmam-Hatip Liselerine dair yapacağımız öneriler şunlardır:

1. İmam-Hatiplerin geçmişten beri toplumun bütün ferlerine açık olan kapıları her zaman açık olmaya devam etmelidir.

2. İmam-Hatip Liseleri "Kız" ve "Erkek" şeklinde ayrı müdürlükler olarak kurulmalıdır.

3. Okulun fiziki imkânları müsait olması durumunda İmam-Hatip Ortaokulları, Lise bünyesinde açılmalıdır.

4. Meslek dersi öğretmenlerinin alımında "alan sınavı" getirilmelidir. Mevcut öğretmenlerin kalitesini sürekli kontrol etmek için ise belirli aralıklarla sınavlar yapılmalıdır.

5. İmam-Hatiplerin fiziki yapıları günümüz şartlarına göre imar edilmeli, bu okullar toplumsal hayatın merkezi olmalıdır.

6. Öğretim programları bireysel farklılıkları dikkate alan bir anlayışla hazırlanmalıdır.

7. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını geliştiren derslerin yanında kulüp vb. çalışmalara yer verilmelidir.

8. Okulların halka tanıtılması ve anlatılması için etkinlikler yapılmalıdır.

9. İmam-Hatip Liselerinde idareciler Meslek dersi öğretmeni veya İmam-Hatipli olmayı özümsemiş öğretmenlerden seçilmelidir.

10. İmam-Hatip Kardeşliği sağlanmalıdır.

Sonuç

İmam-Hatip Liselerinin tarihsel serüveni ve yeni dönemde nasıl olması gerektiğiyle ilgili bazı sorunların tespiti ve bu sorunlara bir takım çözüm önerileri getirme denemesinin yapıldığı bu çalışmada, kısaca İmam-Hatip Liselerinin, halkın her kesimine hitap edecek şekilde, çağın gereklerini de dikkate alarak mevcut yapılarını koruması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. İmam-Hatip Liselerinde geçmiş dönemlerdeki kaliteyi yakalamak için öncelikle yukarıda belirtilen sorunların, getirilen ve getirilebilecek olan önerilerle çözüme kavuşturulması şarttır.

Kaynakça

- Akşit, Bahattin-Coşkun, Mustafa Kemal, "Türkiye'nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık, İletişim Yay., S.6, İstanbul 2004.
- Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S.2010 (17. baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2010.
- Aşlamacı, İbrahim, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, Değerler Eğitim Merkezi, 2014.
- Ayhan, Halis, Türkiye'de Din Eğitimi, MÜF Yay., İstanbul, 1999.
- Buyrukçu, Ramazan, Din Görevlisinin Mesleği Temsil Gücü, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2005.
-, Ramazan, Kurumsal Değişim ve Gelişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitimi-Öğretimi, Fakülte Kitabevi, İsparta, 2007.
- Cebeci, Suat, "İmam-Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi" *Harran İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, 1995.
-, Suat, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- Diñçer, Nahid, 1913'ten Günümüze İmam-Hatip Okulları Meselesi, İstanbul, 1998.
- Ergin, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, C. I-V, Eser Matmaası, İstanbul, 1977.
- Gökaçtı, Mehmet Ali, Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, İletişim Yay., İstanbul, 2005.
- Jaschke, G., Yeni Türkiye'de İslamlik. (Çev: H. Örs). Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.
- Öcal, Mustafa, "Kuruluşundan Günümüze İma-Hatip Liseleri", S.6, DEAD., MÜİFD., İstanbul, 1999.
- "Türk Hukuk Mevzuatında Din Eğitimi ve Öğretiminin Yeri ve Uygulama Biçimi" İslami İlimler Araştırma Vakfı, Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, (17-19 Kasım 2006), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- 100. Yılında İmam-Hatip Liseleri (1923-2013), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1994.
- Parmaksızoğlu, İsmet, Türkiye'de Din Eğitimi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1966.
- Ünsür, Ahmet, Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri (2. baskı), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.

Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihî Gelişim)

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN¹
Marmara Üniversitesi

Giriş

Türk Milli Eğitim Sistemi içinde meslek okulları arasında yer alan İmam-Hatip Liseleri milletimizin kültürlü din görevlilerine olan ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur. İmam-Hatip Liselerinin tarihi gelişimi kısaca şöyle olmuştur.

İmam-Hatip Liselerinin temelini teşkil ettiğini söyleyebileceğimiz "Medreset'ül-Eimme vel Huteba = İmam-Hatip Medresesi" 1913 yılında açılmış daha sonra "Medreset-ul-Vaizin = Vaizler Medresesi" ile birleştirilerek "Medreset ul-İrşad" adını almıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat = Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu ile tüm medreselerle birlikte bunlar da kapatılmıştır.²

3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinde "Maarif Vekâleti, yüksek dinîyat mütehasısını yetiştirmek üzere Darü'l Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemat-ı dinîyeninin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir." hükmü yer almıştır. Kanunun yürürlüğe girmesiyle söz konusu medreselerin yerine, aynı yerde 29 adet İmam-Hatip Mektebi açılmış ve eski öğrenciler bu okullara devam etmişlerdir. 1925 yılında bu okulların sayısı 20'ye 1926 yılında 2'ye indirilmiş ve 1930 yılında tamamen kapatılmıştır.³

Din Öğretimi Yapılmayan Dönem

1931 yılından itibaren din eğitim-öğretiminin bulunmadığı bir dönem başlamıştır. 1931 yılında ilk öğretmen okulları ve diğer orta dereceli okulların müfredat programlarından din dersleri çıkarılmış; 1932-1933 ders yılında İlahiyat Fakültesi, "öğrenci yetersizliği" gerekçe gösterilerek kapatılmıştır. Bu tarihten itibaren, yaklaşık 15 yıllık dönemde vatandaşlar, kendi imkânlarıyla ilmi hallerini öğrenme ve din adamı yetiştirme yollarına başvurmuşlardır.

Bir süre eski medrese mezunları tarafından yürütülen müftülük, vaizlik ve imamlık gibi dini görevler yavaş yavaş eğitim görmemiş kimselerin eline geçmiş,⁴ "köylerde çoğu zaman ölüleri gömmek için bir hoca bulunamaz olmuştur."⁵ Konuyla ilgili Kaya şunları yazmıştır:

"Tek parti döneminde, laikliğin dar bir açıdan yorumlanması nedeniyle ülkemizde yeterli din adamı kalmamıştı. Örneğin, 25 yıl önceki bir arabacının ünlü Süleymaniye Camiinde imamlık ettiği söyleniyordu. Köylerde din adamı denebilecek nitelikte imam yoktu. İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılı günlerinde ihtiyaç o kadar belirgin hale gelmişti ki, CHP yöneticileri kurslarla imam yetiştirme zorunluluğunu duymuştu."⁶

Türkiye'nin nüfusu hızla artmaya devam ederken din eğitimi alanındaki bu çeyrek asırlık boşluğu doldurmak kolay olmayacaktı. Üstelik sadece

1. www.mehmetzekiaydin.com E-mail: mzekiaydin@myinet.com

2. Nahit Dinçer, **1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi**, İstanbul 1974 s.16, 19; İsmet Parmaksızoğlu, **Türkiye'de Din Eğitimi**, Ankara 1966, s.20.

3. Dinçer, 1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi, s.32-33. Parmaksızoğlu, **Türkiye'de Din Eğitimi**, s.25.

4. Ayşe Bubikoğlu (Bayraktar), **İmam-Hatip Liseleri (Plan, Program, İstihdam)**, AÜ SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985, s.40.

5. Jasche Gofthard, **Yeni Türkiye'de İslamlık**, Çev. Hayrullah Ürs, Ankara 1972, s.7.

6. Yahya Kemal Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara 1974, s.287.

dini eğitim alanında uzun süren bir boşluk bırakılmakla kalmamış lise tarih kitaplarında tabiat güçlerini Allah inancı yerine koyan, Müslümanların peygamber inancını kökünden sarsan açıklamalara yer vermek gibi dine karşı olumsuz ve yanlış tutumlar halka dinin elden gitmekte olduğu kanaatini vermiştir. Böylece halk din adına elde kalana geçecek ve hurafe ayırt etmeksizin sarılmıştır.⁷

Bunun sonucu olarak dini yeniden canlandırmak adına çeşitli dini tarikat ve cereyanlar doğup yayılmağa başlamıştır. Artık Hz. Muhammed'in getirip uyguladığı, Kur'an'ın anlattığı Müslümanlık hangisidir, net ve berrak olarak bilinemiyordu. "Gerçi vicdan özgürlüğü Anayasanın güvencesi altındadır. Herkes inanmakta ve ibadet etmekte hürdür. Fakat hangi inanca ve hangi ibadete?"⁸

Çok partili döneme geçiş yıllarının getirdiği demokratik ortamda politikacılar halkın din görevlisi isteklerini karşılayacaklarını vaat ettiler.⁹ 1948 yılında ilkokullara Din Dersi konuldu ve İmam-Hatip Kursları açıldı. Mevcut din adamlarını bilgilendirmeyi ve onları günün şartlarına göre yetiştirmeyi amaçlayan on ay süreli İmam-Hatip Kursları 10 ilde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı idi.¹⁰

Kısa süreli bu kurslar ihtiyacı karşılamayınca **13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile yedi ilde İmam-Hatip Okulları açıldı.**¹¹ İlkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olarak açılan bu okulların sayısı 1961 yılında 18 adetti. 1971 yılında 72 adet olan İmam-Hatip Okullarının orta kısmında 41.767, lise kısmında 9.094 öğrenci öğrenim görüyordu. Bu tarihe kadar bu okulların birinci devresinden toplam 22.457, ikinci devresinden 7483 öğrenci mezun olmuştur.¹² Buna rağmen aynı yıl Başbakanlık D.P.T'nca hazırlanan Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu raporunda 40.031 adet İmam-Hatip Okulu mezunu din görevlisine ihtiyaç bulunduğu belirtilmiştir.¹³

7. Beyza Bilgin, **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara 1980, s.49.

8. Bilgin, **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, s.46.

9. Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, s.306.

10. Dinçer; **1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi**, s.61.

11. MEB, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Ankara 1983, s.419.

12. MEGSB, **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara 1988, s.100-103.

13. Suat Cebeci, **Orta Öğretimde Mesleki Din Eğitiminden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri**, AÜ SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1989, s.21.

1972-73 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Okulları yeni bir statüye kavuşturularak birinci devreleri kapatılıp ortaokula dayalı 4 yıllık meslek okulu haline getirildi.¹⁴ İmam-Hatip Okullarından mezun olanlar üniversitelere giremiyorlar, sadece Yüksek İslam Enstitülerinde okuyabiliyorlardı.

1973 yılında çıkan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi "İmam-Hatip Liseleri, İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır." hükmü ile okulların adı İmam-Hatip Lisesi oldu.

1974 yılından itibaren orta kısımları yeniden açıldı. Bu tarihten 1997 yılına kadar 3 + 4 = 7 yıl süreli öğretim kurumu olarak devam etti.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen Almanca Dil ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Liselerinden ilki İstanbul'da 1985-1986 öğretim yılından itibaren eğitim-öğretime başlamıştır. Adı geçen okulun 1989-1990 öğretim yılında da İngilizce bölümü açılmıştır. İlk olarak 1951-1952 öğretim yılında yedi ilimizde açılan İmam-Hatip Liselerinin sayısı 1970 yılında 101, 1980 yılında 374'e ulaşmıştır. 1994 yılında 391 İ.H.L. 55 Anadolu İmam-Hatip Lisesinde toplam 446.429 öğrenci öğrenim görmüştür.¹⁵

28 Şubat Süreci

28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda yaşanan irtica ile ilgili görüşmelerde **28 Şubat Süreci** denilen bir dönem başlamıştır. **16 Ağustos 1997** tarihinde dönemin başbakanı **Mesut Yılmaz** zamanında çıkarılan 4306 sayılı sekiz yıllık kesintisiz öğretim yasası¹⁶ ile ilk ve ortaokul birleştirilerek okulların adı ilköğretim okulları olarak değiştirilmiş, zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış ve İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları kapatılmıştır. Yasa ile imam-hatip liseleri, 1 yıl hazırlık olmak üzere 4 yıllık liseler haline gelmiş oldu. Bunun yanında İmam-Hatip Lisesi mezunlarının üniversiteye girmelerini engellemek için, üniversite-

14. MEGS, **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, s.100-131.

15. MEB, **Milli Eğitim ile İlgili Bilgiler**, Ankara 1994, s.18.

16. Resmi Gazete, 18 Ağustos 1997, Sayı, 23084.

te sınavlarındaki katsayı uygulaması getirilmiş ve meslek lisesi mezunlarının kendi alanları dışında üniversiteye girmesi engellenmiştir.¹⁷ Katsayı kararı öncesine kadar İmam-Hatip liseleri öğrencilerinin yaklaşık yüzde 75'i dört yıllık fakülterele yerleşebilirken, katsayı kararıyla bu oran yüzde 25'e kadar düştü.

2009 yılında katsayı uygulamasının kaldırıldığı açıklandı ancak bu karar, Danıştay tarafından iptal edildi. Katsayı farkının azaltılmasına yönelik bir uygulama yapılması sonucu 2011 yılından itibaren imam-hatip mezunlarının kendi alanları dışındaki üniversite bölümlerine girmesi imkânı yeniden ortaya çıktı. İmam-Hatip Lisesi mezunlarının üniversite sınavlarındaki başarısı yeniden yükseldi. 1 Aralık 2011'den itibaren puan sistemi tamamen ortadan kalktı.

İmam-Hatip Ortaokullarının Yeniden Açılması

30.03.2012 tarih ve 6287 sayılı, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile birlikte 2012-2013 eğitim öğretim yılında ilköğretim okulu adı kaldırılmış ve 4+4+4 eğitim sistemi ile ilköğretim, ortaokul ve liseler 4'er yıl olarak zorunlu hale gelmiştir. Böylece bu eğitim öğretim döneminde İmam-Hatip Liseleri'nin ortaokul bölümleri tekrar açılmış ve 5. sınıf öğrencileri bu okullara kaydedilmeye başlamıştır.¹⁸

İmam-Hatip Orta Okullarındaki öğretim kısaca şöyledir:

-Ortaokullarda tüm sınıflar haftada 35 saat, İHO'da tüm sınıflar haftada 36 saat ders görüyor.

-Ortaokullarda haftada ikişer ders olan Beden Eğitimi ve Din Kültürü dersleri İHO'da haftada birer ders görülüyor.

-Ortaokullarda seçmeli ders olan Kuran-ı Kerim, Arapça, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri İHO'da zorunludur.

17. 1998 yılında YÖK ve ÖSYM tarafından üniversite sınavı puanları hesaplaması ile ilgili olarak alınan karar, meslek lisesi mezunlarının ortaöğrenim başarı puanlarının hesaplaması sırasında mezunların puanlarının 0.5 yerine 0.2 katsayısı ile çarpılması yönündeydi ve bu uygulama, diğer teknik lise ve meslek lisesi mezunları ile birlikte İmam-Hatip Lisesi mezunlarının da üniversitede kendi alanları dışındaki bölümlere girmesini engellemiştir.

18. 09.05.2012 tarihli Genelge. <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf> (Erişim: 18.10.2015)

-Ortaokullarda haftada 6 saat olan seçmeli dersler İHO'da haftada 2 saat görülür.

-Ortaokullarda haftada 2 saat seçilen seçmeli dersler İHO'da haftada 2 veya 1 saat seçilebilir.

2014-2005 öğretim yılı itibariyle okul ve öğrenci sayıları şöyledir:¹⁹

2014-2015 öğretim yılı İmam-Hatip Orta Okulu

Okul sayısı	1 597
Toplam öğrenci	385 830
Erkek öğrenci	187 636
Kız öğrenci	198 194
Toplam Öğretmen	17 325
Erkek öğretmen	8 618
Kadın öğretmen	8 707
Derslik	10 385

2014-2015 öğretim yılı İmam-Hatip Lisesi

Okul sayısı	1 017
Toplam öğrenci	668 381
Erkek öğrenci	299 120
Kız öğrenci	369 261
Toplam Öğretmen	35 844
Erkek öğretmen	19 609
Kadın öğretmen	16 236
Derslik	20 708

2014-2015 öğretim yılı Açık İmam-Hatip Lisesi

Toplam öğrenci	121 938
Erkek öğrenci	40 723
Kız öğrenci	81 215

İmam-Hatip Liselerinde Öğretim

İmam-Hatip Liselerinin kitapları, programları, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmektedir. İmam-Hatip Liselerinde 2015 itibariyle öğrenciler, 11 adet meslek ve 15 adet ortak genel kültür dersleri olmak üzere haftada toplam 40 saat ders görmektedir.

19. <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2014-2015/icerik/153> (Erişim: 18.10.2015)

2014-2015 İmam-Hatip Lisesi ve Anadolu İHL Haftalık Ders Çizelgesi²⁰

İMAM HATİP LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ				
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF
ORTAK DERSLER	DİL VE ANLATIM	2	2	2
	TÜRK EDEBİYATI	3	3	3
	TARİH	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	2
	COĞRAFYA	2	2	-
	MATEMATİK	6	6	-
	FİZİK	2	2	-
	KİMYA	2	2	-
	BİYOLOJİ	3	3	-
	SAGLIK BİLGİSİ	1	-	-
	FELSEFE	-	-	2
	YABANCI DİL	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ/ GÖRSEL SANATLAR/MÜZİK	1	1	1
	TRAFİK VE İLK YARDIM	-	-	-
ARAPÇA	5	4	-	
TOPLAM	31	29	12	
MESLEK DERSLERİ	KUR'AN-I KERİM	6	4	4
	MESLEKİ ARAPÇA	-	-	4
	TEMEL DİNİ BİLGİLER	2	-	-
	SİYER	-	2	-
	FIKİH	-	2	-
	TEFSİR	-	-	2
	KARŞILAŞTIRMALI DİNLER TARİHİ	-	-	-
	HADİS	-	2	-
	AKAİD VE KELAM	-	-	2
	HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA	-	-	-
	İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	-	-	-
TOPLAM	8	10	12	
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI	-	-	16	
REHBERLİK ve YÖNLENDİRME	1	1	-	
TOPLAM DERS SAATİ	40	40	40	

20. http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_10/06061145_dogmdersprogramirenkli.pdf (Erişim: 18.10.2015)

İmam-Hatip Liselerinin Amaçları

Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan, ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan İmam-Hatip Liselerinin amaçları; İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli en az lise seviyesinde genel ve

mesleki öğrenim görmüş elemanlar yetiştirmektir. 2010 yılında geliştirilen İmam-Hatip Liseleri Mesleki Din Öğretiminin vizyonu şöyle sıralanmıştır:

1. Atatürk'ün "Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur." sözü ışığında dinin birey ve toplum için önemini fark eden,

2. Toplumunu din konusunda aydınlatan ve onların dini bilgilerle ilgili ihtiyaçlarına cevap verebilen,
3. İslam dini ile ilgili kültürel mirası değerlendirip yaşanan hayatla bağ kurabilen,
4. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bilen,
5. İslam'ın Temel Kaynaklarını tanıyan,
6. Kur'an'ın orijinal metnini doğru bir şekilde okuyan ve okuduğunu anlayabilen,
7. İbadetlerle ilgili uygulama becerisine sahip olan,
8. Dinî kavramları doğru kullanan,
9. Dinin değişmez esasları (nassları) ile onların yorumlarını birbirinden ayırabilen,
10. Peygamberlik kurumunun ve Hz. Muhammed'in dindeki yerini kavrayan,
11. İslam tarihi ve medeniyetinin geçirdiği dönemler hakkında bilgisi olan,
12. İslam dininin dünyaya, sanata ve bilime bakışını bilen,
13. Dinî yorumları akıl ve bilim ekseninde değerlendirebilen,

14. Araştıran, sorgulayan ve edindiği bilgiler ışığında aklını kullanarak problemlere çözüm üretebilen,

15. İslam dininin kültürümüz ve medeniyetimiz üzerindeki etkisini fark eden,

16. İslam'daki farklı dinî yorumlara anlayışla yaklaşan ve diğer dinleri tanıyan, bireyler yetiştirmektedir.²¹

Din Eğitimi ve Öğretiminin Hukuki Dayanakları

Din eğitimi ve öğretimi ile ilgili yasalar şunlardır:

1. 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesi "Maarif Vekaleti, yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darü'l Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de aynı mektepler küşad edecektir."

2. 1982 Anayasasının 24. maddesi: "...Din ve Ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

3. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 12. maddesi: "Türk Milli Eğitiminde laiklik esastır. Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi ilkökul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır."

4. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi: "İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır."

21. MEB, İmam-Hatip Liseleri ve Anadolu İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları, Ankara 2010, s.11.

Nereden Nereye

1951'de İmam-Hatip Okulları açıldığı zaman kaydolan öğrenciler, ilk olmanın heyecanı ve mezun olunca ne olacaklarını bile bilememenin şaşkınlığı içerisinde okumuşlar, 1955 yılında I. devre 1958'de II. devreden mezun olmuşlardır. 1959'da ise Yüksek İslam Enstitüleri açılmış ve mezunların bir kısmı buralara devam etmiş, bir kısmı da mesleklerinde görevlere atanmışlardır.

İmam-Hatip Okullarının açıldığı yıllarda, bu okullar ve öğrencilere karşı toplumun iki ayrı kesiminin endişeleri ve tereddütleri vardı. Bir kısım halk, bu okulların programlarını, yöntemlerini ehliyetli bir din görevlisi yetiştirmeye yeterli görmüyorlardı. Onlara göre bu okullardan hoca yetişmez, belki mezun olanlar dini içten yıkacak şekilde yetiştirilecekti. Buna karşılık diğer bir kesim ise, bu okulları "Tevhid-i Tedrisat" a aykırı buluyordu. Böyle düşünenlere göre bu müesseseler, devletin temel ilkelerine uyum sağlamayacak, Cumhuriyete karşı, fanatik din görevlisi yetiştirecekti.

Bugüne kadar İmam-Hatip Liselerinden mezun olanlar bu iki endişeyi de ortadan kaldırmışlardır. Açıldığı yıllardan bugüne kadar mezun olanlar ehliyetli, olgun birer din görevlisi olarak Diyanet İşleri Başkanlığında müftü, İmam-Hatip, müezzin

ve Kur'an Kursu öğreticiliğinin yanında yükseköğrenime de devam etmişlerdir. 1973 yılına gelinceye kadar sadece Yüksek İslam Enstitülerine devam edebilen mezunların 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesiyle İmam-Hatip Lisesi olarak adları değiştirilmiş ve bu okullarda hem mesleğe, hem de yükseköğretime hazırlayıcı programların uygulanmasına başlanmasıyla birlikte istedikleri üniversiteye sınavla girebilmeye başlamışlardır. 28 Şubat denilen 1997 yılında alınan kararlarla öğrenci sayıları düşen İmam-Hatip Liseleri mezunlar 2011 yılından bu yana tekrar gözde okullar arasına girmiş ve öğrenci sayıları artmaya devam etmektedir. Aynı şekilde üniversiteye girmede de bir engel kalmamıştır.

Bugün İmam-Hatip Lisesi mezunları meslekleri ile ilgili görevlerde ve tıp, hukuk, mühendislik, öğretmenlik gibi birçok meslekte başarılı bir şekilde çalışmanın yanında yurt dışında da çok çeşitli görevlerde çalışmaktadırlar.

Kaynakça

- Bilgin, Beyza, **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara 1980.
- Bubikoğlu (Bayraktar), Ayşe, **İmam-Hatip Liseleri (Plan, Program, İstihdam)**, AÜ SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985.
- Cebeci, Suat, **Orta Öğretimde Mesleki Din Eğitiminden Mezun Olanların Yönelişleri ve Sebepleri**, AÜ SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1989.
- Diñer, Nahit, **1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi**, İstanbul 1974.
- Gofthard, Jasche, **Yeni Türkiye'de İslamlık**, Çev. Hayrullah Ürs, Ankara 1972.
- http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_10/06061145_dogmdersprogramirenkli.pdf (Erişim: 18.10.2015)
- <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2014-2015/icerik/153> (Erişim: 18.10.2015)
- <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf> (Erişim: 18.10.2015)
- Kaya, Yahya Kemal, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara 1974.
- MEB, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Ankara 1983.
- MEB, **İmam-Hatip Liseleri ve Anadolu İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları**, Ankara 2010.
- MEB, **Milli Eğitim İle İlgili Bilgiler**, Ankara 1994.
- MEGSB, **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara 1988, s.100-103.
- Parmaksızoğlu, İsmet, **Türkiye'de Din Eğitimi**, Ankara 1966.
- Resmî Gazete, 18 Ağustos 1997, Sayı, 23084.

Dünden Yarına İmam-Hatip Ortaokulları

Kenan ESEN

Elazığ M. Bahri İmam-Hatip Ortaokulu Müdürü

Günümüzde ülkelerin en önemli zenginliği yetişmiş insan gücüdür. Özellikle genç nüfus kapasitesi ülke ekonomisinin lokomotifidir. Ancak gençlerin değerli bir kaynak oluşturması, onların nitelikli eğitiminden geçer. İyi eğitilmiş genç nüfus büyük bir zenginlik kaynağı olarak kabul edilir. Her ülke gibi Türkiye de gençlerini eğitime vizyonuna sahip bir ülkedir. Ancak ülkemizin ciddi eğitim sorunları vardır ve bu sorunlar yıllar içinde önemini korumaya devam etmektedir.

Geleneksel eğitimin rafa kalktığı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, sosyolojik, kültürel ekonomik değişimin baş döndürücü hızla arttığı bir zaman dilimindeyiz. Yapılan araştırmalar sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıkların ilköğretim seviyesine kadar indiğini göstermektedir. Aileler küçülerek “çekirdek aile”ye dönüşmüş, çocuklar aile büyüklerinden geleneksel kültür ve terbiye aktarımından mahrum kalmışlardır. Gençlerin bilgisayar, cep telefonu vb. harcadığı zamanın çok azını ebeveyn ile geçirmektedirler. İnternet gibi araçlar olumsuz kullanılmakta, öğrenciler fiziksel ve ruhsal bakımdan hazır olmadığı erken yaşlarda doğru-yanlış bilgi bombardımanına maruz bırakılmaktadır.

Sağlıklı bir toplum için din eğitiminin son derece önemli bir ihtiyaç olduğu açıktır. Çocukların hem pozitif bilimleri, hem de İslam dininin esaslarını ve ilmihal bilgilerini öğretmek isteyen muhafazakâr aileler imam-hatip okullarına yönelmişlerdir. Veliler çocuklarının geleceği için çabalarken bir yandan da manevi eğitim almalarını istemektedirler.

Okullarda yapılan eğitimin kaliteli, verimli ve işlevsel olması, işlenen derslerin çocukların duygu dünyalarına girmeli, onlarda davranış değişikliği gerçekleştirmesi beklenir. Ancak velilerin eğitimin esasen ailede başladığını, okulun ailedeki

temel eğitimin devamı ve tamamlayıcısı olduğunu bilmeleri gerekiyor, sadece okullarda istenen düzeyde davranış eğitiminin verilemeyeceği bir hakikattir.

Veliler imam-hatip ortaokullarını programlarını ve muhtevasını tam olarak bilmesede de bu okullarda çocuklarının dini eğitiminin karşılanabileceğini ümit etmekte ve bu ümitle çocuklarını bu okullara göndermektedirler.

İmam-hatip ortaokullarını “çölde vaha” veya “sığınılacak liman” görmek çok gerçekçi gözükmemektedir. Ancak toplumdaki olumsuzluklardan dolayı çocukları için kaygı duyan ve arayış içinde olan ailelerin benzer yaklaşımlarını müsamaha ile karşılamak gerekir. Bu beklentileri gözeterek çalışmalar yapmak ilgililerin ve eğitimcilerin görevi olmalıdır.

Alınan din derslerinin hem İslam dininin temel esaslarını öğretecek hem de öğrencilerin hayatlarına yansıtacak, onların karşılaştıkları soru ve problemlere karşılık gelecek şekilde olması gerekir.

Verilecek bu eğitimin okullarda erken yaşta yapılması özellikle Kur’an eğitimi bakımından önem kazanmaktadır. Bu açıdan 4+4+4 sistemi isabetli bir uygulama olmuştur. Bu sistemle birlikte imam-hatip ortaokullarına ciddi bir yönelme olmuştur. İmam-hatip ortaokulunu bitiren öğrencinin puanının yettiği, kendisinin ya da ailesinin istediği liseye gidebilecek olması bu okullara olan rağbeti giderek arttırmaktadır.

Şüphesiz imam-hatip ortaokullarının sorunları, Türk milli eğitiminin genel sorunlarından ayrı değerlendirilemez. Yukarıda kısmen değindiğimiz sorunlar genel sorunlardır. İmam-hatip ortaokullarının tek başına bu sorunların üstesinden gelmesi beklenemez. Devlet ve sivil toplumun tüm aygıtlarıyla çok kapsamlı ve uzun vadeli çalışmalar

başlatması ve imam-hatip ortaokullarının süregelen sorunlarına çözüm bulması gerekmektedir.

Din eğitiminin daha profesyonel bir şekilde formasyon almış öğretmenler tarafından verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ilahiyat fakültelerinde eğitim alan öğrencilerin pedagojik formasyonlarının en etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İlahiyat fakülteleri ile eğitim fakültelerinin işbirliği içerisinde pedagojik formasyon eğitimini yürütmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte, öğretmen adaylarının imam-hatip ortaokullarında ve liselerinde yaptıkları stajın da daha etkili bir duruma getirilmesi gerekmektedir. İlahiyat fakültesi, eğitim fakültesi ve uygulama okulunun işbirliği içerisinde yürütülecek staj uygulamasında bu üç kurumun yönetici ve öğretim kadrosunun daha koordineli ve organizeli bir şekilde çalışması stajı verimliliğini artıracak. Öğretmen adaylarını öğretmenliğe hazır hale getirecektir.

Din eğitimi açısından kendilerini yeterli görmeyen veliler, çocuklarına kaliteli bir din eğitimi vermek istemektedirler. Yaz Kur'an kursları din eğitimi ihtiyacını kısmen karşılarsa da bu kurslarda alınan Kur'an merkezli din eğitimi yetersiz görünmektedir. Okullar pedagojik açıdan din eğitimi daha nitelikli vermektedir.

Yaz Kur'an kurslarındaki eğitim "yaygın eğitim" niteliğindedir. Yaş gruplaması yoklama ve program takibi olmaması eğitmen ve mekân gibi bir dizi etkenden dolayı Kur'an kurslarının yeterli olduğu söylenemez. Öğrenciler yaz tatilinin bir bölümünde kursa gitmekte, bir süre sonra kopmalar başlamakta, Kur'an eğitiminde oldukça önemli olan tekrar ve pekiştirme yapılmadığından öğrenilenler unutulmakta, ertesi sene yine başa dönülmektedir. Öğrenci lise çağına geldiğinde artık kurslara ilgi göstermemekte, Kur'an eğitimi çoğunlukla eksik yahut sonuçsuz kalmaktadır. Türkiye'nin muhtelif yerlerinde fedakâr ve gayretli birçok din görevlisinin yaz Kur'an kurslarında fedakarca çalıştıklarını görmezden gelemeyiz. Burada dikkat çekilen husus Kur'an kurslarının genel durumudur.

2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 4+4+4 şeklinde yeniden şekillendirilen örgün genel eğitim sisteminin beş ve dokuzuncu sınıflarından 2012-2013 öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde başlanarak seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konulmuştur. Böylelikle bir yandan toplumda kendine yer bulan İslam'ın farklı yorumlarının diğer yandan da toplumun çoğunluğunu temsil eden geleneksel dini anlayışın taleplerinin karşılanması yönünde adımlar atılmıştır.⁽¹⁾

Ortaokul ve liselerde seçmeli Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler ve Hz. Muhammed'in hayatı dersleri din eğitiminin eksikliğini bir derece gidebilir görünüyor. Okullarda en çok tercih edilen seçmeli derslerin arasında bu derslerin olması velilerin ne kadar istekli olduğunu göstermektedir.

İmam-Hatip Ortaokullar milletin okullarıdır. Çünkü bu okulları kuran milletin bizzat kendisidir. Halkımızın derin irfanından süzülen himmet ve gayretlerle bin bir emek ve fedakârlıkla neredeyse tamamen sivil olarak meydana gelmişlerdir.

Din eğitim ve öğretimi Türkiye'nin demokrasi tarihiyle birlikte şekillenmiştir. Çoğu zaman varlık-yokluk açısından tartışmalara konu edildiği için kalite ve nitelik geliştirilmesine yönelik çalışmalar bu tartışmaların gölgesinde kalmıştır. Oysa din eğitimi ve öğretiminde günümüzdeki imkânlar din eğitimcilerine yeni bir sorumluluk yüklemektedir. Kaliteyi en iyi seviyeye çıkarmak gerekmektedir. Bunun yolu da mevcut süreci kavrama, yeni usul ve materyalleri aramakla gerçekleştirilir.

Din, ahlak ve değerler alanında derslerin öğrenciler tarafından nasıl algılandığı velilerin beklentileri ve bunların ne ölçüde karşılandığı, kitapların muhtevasının nasıl olması gerektiği ve eğitimcilerin niteliği konuları üzerinde etraflıca durulmalı ve bireysel çalışmalar çoğaltılmalıdır. Derslerin işleniş süreçlerinin geliştirilmesine görsel ve işitsel materyallerin derslerde kullanılmasında öğrenci merkezli faaliyetlerle derslerin verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır.

İmam-Hatip Okullarının Yakın Tarihi

1950 seçimleri sonrası iktidar Demokrat Partiye geçmiştir. İmam-Hatip Okulları (İHO) açma konusu uzun süre tartışıldıktan sonra 17 Ekim 1951 günü Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin onaylamasıyla İmam-Hatip Okulu açma kararı yürürlüğe girmiştir. Kararnameye göre 7 ilde birer İHO açılmıştır. İHO, 1954-1955 öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını verdikten sonra 3 yıllık lise kısmı da açılmıştır. Böylece 4+3=7 yıllık bir ortaöğretim kurumu haline gelmiştir.

İmam-Hatip Okullarının ilk hukuki dayanağı, Tevhîd-i Tedrisât Kanununun 4. maddesidir. Resmi kuruluş amacı; Türk Milletine hitap edecek, olgun, kültürlü hatip ve imamların yetişmesini sağlamaktır. Halkın beklentisine göre bu kurumların amacı insanların dini ve manevi alanda içine düşürülmüş bulunduğu sefaletten ve perişanlıktan kurtulmasına yardımcı ve destek olmak, kendilerine ve çocuklarına dini öğretecek, mihrapta namaz kıldırarak, minberde hutbe okuyacak, kürsüde vaaz edecek, cenazesini dini kurallara göre kaldıracak,

öldüğü zaman arkasından Fatıha okuyacak kısaca kendisine dini yönden hizmet edecek elemanların yetişmesini sağlamaktı.

İmam-Hatip orta kısmının müfredatının genel ortaokulların programına göre hayli yoğun ve ağır bir müfredat olduğu söylenebilir. Toplam 38 ayrı dersten oluşan ve %60'ı kültür ve fen, %40'ı dini ağırlıklı derslerin oluşturduğu bir müfredat izlenmiştir. Lise kısmının müfredat ağırlığı da orta kısmıyla aynıydı. Genel liselerde 6 yılda 21 çeşit ders okutulurken İmam-hatip Okullarında 7 yılda 38 ders okutulmaktaydı.

Çocuklarına dini bilgi vermek isteyen ailelerin talepleri sonucu bu okullar ortaya çıktı. O yüzden arsalar, binalar ve ihtiyaçlar genellikle halk tarafından karşılandı. Halkın önemli bir kesimi İmam-Hatip okulu açmayı bir ibadet gibi kabul etti ve bu okullara destek verdi. Düşünüldü ki bu okullardan mezun olan öğrenciler sadece dini bilgi almaya değil aynı zamanda dini bir terbiye de kazanmış olacaktır.

İmam-hatip ortaokulları adındaki çeldiriciliğine rağmen hiç bir zaman veliler çocuklarını sadece imam olsun diye göndermedi. Dinini bilen mazbut insanlar olsunlar diye gönderdi.

18 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe giren kanunla, o yıllarda müstakil ortaokul olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren okullarla bazı mesleki ve teknik okulların bünyesindeki orta kısımları ve imam-hatip liselerinin orta kısımları kapatılmıştır. Yani bu kanunla bütün meslek liseleri çok ciddi darbe yemiştir.

MEB Talim ve Terbiye kurulunun kararı ile 1+3=4 yıllık bir lise haline dönüştürülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığınca imam-hatip liselerinin orta 2. ve 3. sınıfına geçmiş bulunan öğrencilerine öğrenimlerini bu okullarda tamamlama zorunluluğu getirildi. Özellikle lise kısmında öğrenim gören öğrencilerin başka liselere geçişleri kesin kararlarla engellendi.

İmam-hatip liselerinin üniversiteye girişlerini engelleyen katsayı problemi ile birlikte imam-hatiplerinin alt ve üstü budanmış oldu. Bu tarihten itibaren imam-hatiplerin grafiklerinde sert bir düşüş yaşandı. 1996-1997 eğitim öğretim yılında imam-hatip orta ve lise kısmında 511 bin 501 öğrenci öğrenim görürken bu sayı 1997 -1998 öğretim yılında 178 bin 46'ya düştü.

İmam-Hatip Ortaokullarının yeniden açılması

28 Şubat sürecinde çıkarılan 8 yıllık kesintisiz eğitim yasasıyla birlikte kapatılan İmam-Hatip

orta kısmı kamuoyunda 4+4+4 kademeli eğitim yasası olarak bilinen 30 Mart 2012 tarihli 6287 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"la birlikte yeniden açılarak imam-hatip ortaokulu statüsü kazandı. Anılan yasa dört yıllık ortaokulları normal ortaokullar ve imam-hatip ortaokulları olarak iki eşit türe ayırmakta; esnek ve kademeli yapısıyla imam-hatip ortaokullarından mezun olanlara istedikleri lise türüne gitme hakkını da vermektedir. İlgili yasa çerçevesinde yapılan düzenlemelerle bundan böyle dördüncü sınıfı bitiren öğrencilere yürüme mesafesinde imam-hatip ortaokuluna gidilme imkânı getirilmiştir.

2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunla 4+4+4 şeklinde yeniden şekillendirilen örgün genel eğitim sisteminin beş ve dokuzuncu sınıflarından 2012-2013 öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde başlanarak seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konulmuştur. Böylelikle bir yandan toplumda kendine yer bulan İslam'ın farklı yorumlarının diğer yandan da toplumun çoğunluğunu temsil eden geleneksel dini anlayışın taleplerinin karşılanması yönünde adımlar atılmıştır.¹

Kız okullaşmasının epey düşük olduğu ülkemizde imam-hatip ortaokulları önemli katkıda bulunmuştur. Başörtüsüne esnek yaklaşım ve karma eğitim konusundaki imkanlar sonucu kız öğrencilerin imam-hatiplere yönelmeleri bir olumsuzluktan ziyade bir fırsat olarak görülmelidir. Anadolu'da zamanında bu imkan verilebilseydi okula gitmeyen ve bugün anne-nine konumunda olan pek çok bayan daha eğitimli olacaktı.

İmam-hatip ortaokulları ile ilgili farklı beklentiler vardı. Halk kurtarıcısını bu okullardan bekliyordu, batıcı aydınlar bu okulların ülkeyi geriye götüreceğini, bazı dini çevreler de bu okulların reformcu din adamı yetiştireceğini bunların dini çağa uyduracaklarını söylüyorlardı.² Bu korkuların kısmen törpülediğine şahit olmaktayız. Bu korkular baskı ve dayatmayla değil demokratik ortamlarda birbirimizi dinleme anlama ve hoş görmeyle giderilebilir.

İmam-hatipler din eğitimin ehil olmayan çevrelerden bir ölçüde kurtulmasına vesiledir. Din üzerinden çeşitli şarlatan ve art niyetlilerin ehli-sünnet orta yolunun dışındaki telkinlerden yine imam-hatip okulları kısmen kurtarmışlardır. Günümüzde iyice açığa çıkan (sözüm ona) din üzerinden çeşitli aşırılıkların çaresi doğru İslamiyet'i göstermektir.

İmam-hatip okulları mensupları ortalama Türkiye insanıdır. Bir ölçüde vatansever işinde gücünde vatanına karşı görevlerini bilen insanlardır. İmam-hatip okulları baskılanmış bir ihtiyacı kendi mecrasını bulmasının bir göstergesidir.

Tüm olumsuzluklara rağmen milletin bu okullara sahip çıkmasının önemli bir sebebi de bu okulların "mutedil" çizgide olmasıdır. Bu okullar ifrat-tefrit dengesinde başarılı olmuştur. İmam-hatip ortaokulları milletin devletiyle bütünleşmesi gibi önemli bir katkıyı sağlamıştır. İmam-hatip ortaokulları, sosyo-ekonomik açıdan en olumsuz ortamdaki bölümler üzerinde olumlu bir etki yapabilmektedir. Gençlerin kişiliğini zenginleştirmesini imkanlarını sunmaktadır.

Kayıt dondurma uygulaması ve hafızlık eğitimi

Kayıt dondurma uygulaması hafızlık eğitimi almak isteyen öğrenciler için olumlu olmuştur. İmam-hatip okulları dönemi özel yetenek ve çaba gerektiren hafızlık eğitimi için ideal yaşlardır. MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü çıkardığı bir yönetmelikle Okul ile Kur'an kursu arasında bir tercih yapma durumunda kalan öğrencilere çözüm getirmiştir.³

İmam-hatip ortaokuluna kayıt yaptıran veya devam eden ve hafızlık eğitimine başladığını belgelendirenlerden o eğitim ve öğretim yılı için devam zorunluluğu aranmaz." hükmü yer almaktadır. Bu imkândan yararlanarak hafızlık eğitimi alan öğrenciler okullarına döndüklerinde devam edemedikleri eğitim öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün sorumluluğu ve koordinesinde, alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyon tarafından sınava alınarak başarılı olanlar bir üst sınıfa devam ettirilebilecektir. İmam-Hatip Ortaokulu öğrencileri bu izin haklarını 5, 6 ve 7 nci sınıflardan herhangi birinde kullanabilecektir. Buna göre aşağıdaki hususların bilinmesinde fayda mülahaza edilmektedir:

1. Hafızlık eğitimine başladığını belgeleyen ve imam-hatip ortaokuluna devam eden bir öğrencinin belirtilen sınıfların herhangi birinde, bir eğitim öğretim yılı kayıt dondurma hakkı bulunmaktadır. Söz konusu süre tatillerle birlikte 15 aylık bir zaman dilimine tekabül etmektedir.

2. Kayıt dondurma neticesinde elde edilen 15 aylık sürenin hafızlık eğitiminde istenilen olumlu sonuçları doğurması için öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyinin yüksek olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bundan hareketle öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyinin en azından Hafızlık Eğitim

Programı Ezber Dönemi'ne başlayacak seviyede olması büyük önem arz etmektedir.

3. Hafızlık yapmak isteyenlerin, örgün eğitime kayıt yaptırmakla beraber eş zamanlı olarak Kur'an kurslarındaki temel ve ek öğretim programlarına da kayıt yaptırmaları teşvik edilmelidir. Bu cümleden hareketle örgün eğitimle birlikte Kur'an kursu hizmetlerinden yararlanmak isteyen öğrencilerin, alternatifleri arasında yer alan temel öğretim ve ek öğretim programlarına kayıtları yapılabilir. Bu imkândan yararlanan bir öğrenci hafta içi ve hafta sonu ilgili programları takip ederek, gerek yüzünden okumasını gerekse de hafızlığa hazırlık aşamasını tamamlayarak Hafızlık Takip Komisyonu'nun da uygun bulmasıyla hafızlık sınıfına kayıt yaptırmaya hazır hale gelebilecektir. İmam-hatip ortaokulları Kur'an kurslarındaki hafızlık eğitimi alan öğrencilerin genel eğitimden uzak kalmalarını önleyip aynı zamanda sosyalleşmelerine de katkı sağlamaktadır.

İmam-Hatip Okullarının Geleceği

İmam-hatip okulları tarım toplumu şartlarında kurulduğu 1950'lerdeki haliyle eğitime devam edemez. Artık çağımız bilgi çağıdır. İmam-hatip ortaokullarının durumu toplumdaki değişimden bağımsız ele alınamaz İmam-hatip ortaokulları kalite sorunu toplumun tüm katmanlarını ilgilendiren genel sorunlardan Türk Milli Eğitimin genel sorunlarından ayrı düşünülemez.

Günümüzde İmam-hatip ortaokullarının çoğalmasının yanı sıra dikkatlerin nitelik üzerinde yoğunlaşması gerekir. Bu okulların yeniden açılması bina ve muhteviyatının iyileştirilmesi hafızlık için kayıt dondurma vb. çok önemli gelişmelerin yanı sıra bu okulların kalitesi ve "içinin doldurulması" üzerine odaklanılmalıdır. Önümüzdeki dönem bu okulların mahiyet ve nitelik bakımından geliştirildiği bir dönem olacaktır. Yeni ve sürdürülebilir plan ve projeler üzerine eğilmek gerekmektedir.

İmam-hatip ortaokullarının kalitesi, gelecekte imam-hatip liselerinin ve yüksek din eğitiminin seviye ve niteliği üzerinde belirleyici rol oynayacaktır.

Dip Not:

1. Resmi Gazete.(2012-2826) İlköğretim Ve eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012-6287)
2. Karaman, Hayrettin. Yeni Şafak Gazetesi.
3. Temmuz 2012 tarihli ve 28360 sayılı "Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 15-a maddesi.

Gül Bahçeleri: Kız İmam-Hatip Liseleri

Murat KÜRKLÜ

Şanlıurfa, Eyyübiye Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi Edebiyat Öğretmeni

“Oysa ne kadar güzel bir azmin ve terbiye edilmiş bir nefsin vardı...”

Osmanlı Devleti Maarif Nazırı Saffet Paşa 26 Nisan 1870’de Darü’l-Muallimat’ın (Kız Öğretmen Okulu) açılışında şu konuşmayı yapar:

“Taife-i nisâ hasbelhalka her türlü hürmet ve riayete seza olduğu gibi, talim ve terbiyeleri dahi şayan-ı itinaadır. Zira bir çocuk kadem hihade-i mend-i vücut olduğu günden mektebe dühulü gününe değin münhasıran validesinin taht-ı terbiyesinde bulunduğu ve o müdette ezhan-ı etfâl her türlü gavailden halî bulunmasıyla işittikleri şeyler sahife-i hatıralarında tekerrür eylediğinden bicihetle validelerin terbiye-i etfalde dahli küllî olduğu derkârdır. Sınıf-i ricalin tahsil-i ilim ve hüner eylemesi lazımeden olduğu misillü taife-i nisanın dahi mehasin-i haziyelerini hulyat-ı malumat-ı mütenevvia ile dahi tezyin eylemeleri icap eder, evailde havatin-i İslamiyeden dekayik-i edebiyata vakıf ve şaire kadınlar zuhur ederek isimleri kütüb-ü edebiyede mastur ve kendileri zekâ ve fetanet ve malûmat ile meşhûrdurlar. Avrupâ’da dahi pek çok şaire ve müellifeler zuhur edip te’lifgerdeleri olan kütüb-ü mutebere elde tedavül etmektedir.”

Saffet Paşa bu nutkunda kısaca şöyle demektedir: “Her türlü hürmete layık olan kadınların eğitimi ve öğretimlerine özenmek gereklidir. Çünkü doğumdan okula başlama gününe kadar, başka bir endişesi olmadığı için duyduğu her şeyi hafızasında çok iyi yerleştirecek olan çocuğun bu devredeki tek eğitimcisi annesidir. Erkeklerin bilgi ve hünerde ileri gitmeleri gerekli olduğu gibi kadınların da çeşitli bilgilere sahip olmaları lazımdır. Evvelce İslâmiyet’te edebiyata vakıf şair kadınlar yetişmiş edebiyat kütüphanesinde zekâ, fetanet

ve bilgileriyle isim yapmışlardı. Avrupâ’da dahi pek çok şair ve yazar çıkmakta ve eserleri ellerde dolaşmaktadır.”

Büyük bir devletin eğitim bakanının kadınların eğitimi hususunda dile getirdiği bu ifadeleri okuyup da Osmanlı’nın eğitim reformu yapmadığını söylemek ne kadar da şuursuz bir sav olur. Bütün özgürlüğü, aydınlığı, entellektüelliği ve bilgili olmayı sadece tesettüre indirgeyen ve hâlâ bir öğretmen hanımın ‘başı kapalı mı olmalı yoksa açık mı’ gibi çağ dışı tartışmalarla vakit kaybetmeden Saffet Paşa’nın söylediği gibi kızlarımızın eğitim ve öğretimine büyük bir özenle yaklaşmalıyız.

“Kadınlarını eğitmeyen toplumlar geri kalmışlardır. Kadınlar en az erkekler kadar eğitilmelidir.” ve benzeri cümlelerden sanırım toplumca sıkılmış bulunmaktayız. Kadınların eğitimi basit bir olay değil ki üstünkörü geçiştirelim. Öncelikle kadınların değerini anlayıp onların toplum mühendisleri olduklarının bilincinde olmalıyız. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren kızlarımıza, kendilerinin ne kadar kıymetli olduklarının farkına varmalarını sağlamamız gerekiyor. Kızların cahil bırakılması, yetenek ve tecrübelerini toplumun hizmetine sunmaktan alıkoyulması toplumun en az yarısının, ileride daha fazlasının cahil kalmasına neden olabilir. Her çağda olduğu gibi günümüzde de toplumun yarından fazlasını oluşturan kadınların eğitimi en öncelikli eğitim politikamız olmalı ki kültürlü ve eğitilmiş bir toplum meydana gelebilsin. Kadının gerek maddî gerekse manevî anlamda eğitilmesi gelecek nesillerin yetişmesi için yapılacak en doğru yatırım olacaktır. Zirâ evlatlarını yetiştiren hanımlar eğitilmiş ve kültürlü olduğu sürece sağlam yetişmiş, doğru bilgi ile beslenmiş, imanlı ve ahlâklı nesillere sahip olma imkânı artacak, dolayısıyla sağlıklı ve huzurlu toplumlar oluşabilecektir.

Hiç şüphesiz milletimizin ve devletimizin yegâne arzusu, kızlarımızın eğitimini millî ve manevî değerlerle süsleyerek onların gelecekte toplum mühendisleri olmalarına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla son yıllarda ülkemizde çeşitli eğitim kurumları açılmıştır. Spor liseleri, güzel sanatlar lisesi, sosyal bilimler lisesi gibi yeni açılmaya başlayan ve yoğun ilgiden dolayı giderek yaygınlaşan bu eğitim kurumlarından biri de 'kız anadolu imam-hatip liseleri'dir. Gayet modern bir eğitim anlayışıyla yetiştirilen kız öğrencilerimiz tarihten ve kültüründen edindikleri birikimle bilim yolunda ilerleyecek ve bunları sonraki kuşaklara aktararak gelecekte sağlıklı bir toplumun yetişmesine öncülük edeceklerdir. Dilerseniz bu modern eğitim kurumlarının öncelikli ihtiyaç haline dönüşme nedenlerine başlamadan, tarihte kadına ve kadın eğitimine verilen öneme değinelim.

Kadınlar tarih boyunca, genellikle haksızlığa ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır. İkinci sınıf muamelesi görmüşlerdir. Eski Hint'te ölen kocanın karısı kendini yakmazsa, ölünceye kadar evlenemezdi. Kocasına ihanet eden kadın ölüm cezasına çarptırılırdı. Bir anne kız çocuğunu Ganj nehrine atardı. Çin'de kadının vazifesi erkeğe karşı azamî saygı ve itaat göstermekti. Erkeğine kötü davranan bir kadın ağır cezalara çarpılırdı. Buna karşılık kadına fena muamelede bulunan erkeğe hiçbir ceza verilmezdi. Boşama erkeğin elindeydi. Fenikeliler kadınlara yalnızca dışı bir varlık gözüyle bakarlardı. Babil ve Asurlularda da durum farklı değildi.

Bugün demokrasinin beşiği sayılan eski Yunan'da bile kadın, ikinci sınıfta tutulmuştur. Kızlar okula gitmezlerdi ve bütün eğitimleri evde gördüklerinden ibaretti. Yalnız zengin aileler kızlarına okuma yazmayı öğretirlerdi. Kızların eğitimi evde annesi tarafından verilirdi. Evde dikiş dikmesini, bez dokumasını, iplik bükmesini öğrenirlerdi. Evli kadınların da ev işlerinde en iyi olmaları beklenirdi ki bunlara kölelere iş yaptırmak da eklenebilir. Sparta'da ise durum farklıydı. Kız çocukları erkek çocuklarıyla birlikte savaş eğitimi alırlardı. Birer savaşçı olarak yetiştirilir, erkeklerle kızlar arasında

savaş oyunları düzenlenirdi. Ancak kızların eğitiminin amacı savaşmaları değil ileride anne olarak Sparta'ya güçlü bir erkek savaşçı yetiştirmektir. Bu nedenle kendi yaratılışına uygun eğitim aldıkları söylenemez.

İslamiyet gelmeden önce Arabistan'da kadınlar köle olarak alınıp satılırlar ve temel insan haklarından mahrum bırakılırlardı. Özellikle kız çocukları bir utanç vesilesi kabul edilir ve canlı olarak toprağa gömülürlerdi. Orta Çağ'a geldiğimizde Avrupa'da kızların eğitimi manastırda dinî konulardan ibaretti ve erkeklere verilen eğitimle mukayese edilemezdi. Öyle ki başlarına bir felaket geldiğinde bunun, kızların işlenmiş olduğu günahattan dolayı olduğunu söyleyip kızları cezalandırılırdı. Hatta daha da ileri giderek bazılarını yakarak öldürmüşlerdir.

Öldürülen bu kadınlar 'cadı'lıkla suçlanmışlardır. "Cadı" olarak nitelendirilen insanların yaklaşık dörtte üçü kadınlardır. İseviliğe göre Hz. Havva'nın şeytana uyması sonucu cennetten kovulmasıyla başlayan süreçte kadınların zayıf karakterli olduğunun düşünülmesi ve yaşlı kadınların eczacılıkla uğraşmaları kadınların "cadı" olarak nitelendirilmelerinin başlıca sebepleri olmuştur.

XIX. yüzyılda makine çağının başlamasıyla birlikte kadınların eğitimi de dünya genelinde değişmeye başlamıştır. Kadınlar artık endüstriyel kuruluşlarda çalışmaya başlamış ve bunun için eğitim almışlardır. Kadınların iş hayatına atılmaları dünya genelinde sosyo-kültürel anlamda hızlı bir değişime neden olmuştur. Buna göre kadın artık ev işleriyle uğraşan değil aynı zamanda üreten bir konuma gelmiştir. Ekonomik özgürlüğüne de kavuşan kadınlar artık toplum tarafından kabul gördüklerine inanmışlardır.

Bilişim çağına geldiğimizde ise kadınlar hayatın her alanında cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin eğitim alabiliyor veya istediği mesleği icra edebiliyor. 1963 yılında uzayda 71 saat kalan kozmonot da (Valentina Taşerkov) bir kadındı, atom enerjisinin insanlar tarafından kullanılmasına yön veren de (Lise Meitner) bir kadın.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere kadının eğitim hayatına katılması ile toplumun gelişmişlik düzeyi doğru orantılıdır. Ancak her şeyden önce kadının bir eğitimci olduğu unutulmamalıdır. Yukarıda isimleri verilen bilim kadınları insanî vasıflarından dolayı bilimle uğraşmışlardır. Çünkü Allah her canlıyı yaratırken onu diğer canlılardan ayıran bazı vasıflarla donatmıştır. İnsan da bu canlılardan biridir ve diğer canlılardan ayrılan yönü zekâsıdır. Kadın da bir insan olduğuna göre elbette ki zekâsını kullanacaktır. Özetle kadından bilim insanı da olur iyi bir eğitimci de. Yeter ki fırsat verilsin.

Kendi tarihimizde ise Devlet-i Âliyye'nin 1869 yılında çıkarttığı 'Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'yle kız çocuklarına yönelik büyük bir eğitim seferberliği başlamıştır. Bu tarihten önce "Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri" kız çocuklarına yönelik eğitimi üstlenmişlerdi. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise 1869'da başlayan zorunlu eğitim projesi devam etmiştir. Bir müddet 'Köy Enstitüleri' adıyla devam eden eğitim hamlesi toplum tarafından pek rağbet görmemiş ve bu okullar kapanmıştır. Bu arada 'köy enstitüleri'ne değinmişken ders programlarına baktığımızda din kültürü ve ahlak bilgisi gibi önemli bir dersin olmaması pek büyük bir eksiklik. Bu tutum, fidanları köklerinden kesip ayırmaktır ve yoz bir kültürün ortaya çıkmasına aracı olmaktır. Nasıl ki tamamen ahlâkî derslerin verilmesi uygun bulunmuyorsa tamamen pozitif ilimlerin de okutulması uygun olmayacaktır. Çünkü akıl ve kalp birlikte çalışır. Örneğin Japon eğitim sistemine baktığımızda önceliğinde çocuklara Japon kültürünü öğretmek vardır. Kısaca eğitimde maneviyatın olmaması temelsiz duvar örmeye benziyor diyebiliriz.

Maneviyat eğitimi ile pozitif bilimlerin kaynaştığı kurumlardan biri de imam-hatip liseleri olmuştur. Ders müfredatında bilindiği gibi islâmî ilimler ile pozitif ilimler iç içedir. Kız öğrencilerin bu eğitimden faydalanması 1976 yılında kızını imam-hatip lisesine kaydettirmek isteyen bir velinin hukuk mücadelesini kazanmasıyla başladı. Bu okulların açılma nedenlerinden belki de en önemlisi dinî ve ahlâkî eğitimin yanında sosyal ve pozitif bilimlerin de okutulmasıdır. Kız imam-hatip liselerinin yüklendiği misyonu anlamak için İslamiyet tarihinde kadın eğitimine bakmak gerekir.

Dinler tarihi araştırıldığında genelinin iyiyi, güzeli aramakla meşgul olduklarını görüyoruz. Kimisi iyi olmayı alkollü içerde bulmuş kimisi yolda yürürken yatıp kalkmakta bulmuş kimisi de öylece oturup saatlerce sessizlikte kalarak içindeki kötü-

lüklerden kurtulacağını düşünmüştür. Ne var ki insan hep arayış içinde olmuştur. İlginç olanı şudur: İslamiyet'in akla ve mantığa en uygun yaşam ideolojisi olduğu halde dogmatik olduğunun düşünülmesi. İşte Orta Çağ kiliselerinin kadına bakışını bilmeyen yoktur sanırım. Kız çocuklarının kutsal metinleri okumalarının yasak olması bile başlı başına bir cehalet göstergesidir. Peki, ama cahillerce dogmatik olduğu düşünülen bir dinin peygamberi olan Hz. Muhammed (sav) hanımların eğitimi hususunda neler yapmıştır bir bakalım:

- 1- Kadınların ve kız çocuklarının insan onur ve haysiyetine uygun bir statüye kavuşturulması,
- 2- Mescitlerde ve diğer mekânlarda Peygamberimiz tarafından bizzat eğitilmeleri,
- 3- Peygamberimizin eşlerinin ve eğittiği kadınların diğer kadınları eğitmesi,
- 4- Kız çocuklarının okutulması ve güzel bir şekilde yetiştirilmesi,
- 5- Kadınların her türlü faaliyette yer alması ve meslek sahibi olmalarının teşviki,
- 6- Bu eğitim sayesinde kadınların güven duygusu edinmeleri ve dini-kültürel konularda belirleyici olmaları,
- 7- Erkeklerin bütün öğrendiklerinin hanımlara da öğretmekle görevlendirilmeleri.

İslam'ın ilk yıllarından itibaren kadınların eğitimine büyük önem veren Hz. Muhammed (sav), sürekli mescide gelemediği için oradaki sohbetten, eğitimden mahrum kalan kadınların ricalarını geri çevirmemiş ve mescidin haftada bir gününü kadınlara ayırmıştır. Peygamberimiz sadece kadınları eğitmekle kalmamış; kız çocuklarının eğitilmesini ve güzel terbiye edilmesini tavsiye etmiştir: " *Her kim buluş çağına ulaşmalarına kadar iki kız çocuğunun bakımını, nafakasını, terbiye ve yetiştirilmesini üzerine alır ve yerine getirirse, o kimse kıyamet gününde benimle beraber şöyle olacaktır.*" buyurdu ve iki parmağını yanaştırdı.

Hanımların eğitimi sadece Kur'an ve dinî bilgilerden ibaret değildi. Hanımların küçük yaşlardan itibaren her konuda eğitilmesi söz konusuydu. Peygamberimiz, hanımların meslek sahibi olmalarını teşvik etmiştir. Asr-ı Saadet'te kadınlar ev işlerinin yanında bağ-bahçe işleri, sanatkârlık, ticaret, deri işleme, dokumacılık, yün eğirme, örgü yapma, okuma-yazma öğretme, ilaç yapma, hasta bakıcılık, şairlik, savaşlarda erkeklere yardım etme ve koku satma gibi işlerle de uğraşmışlardır. İlk muhacir hanımlardan olan Şifa Hatun, peygam-

berimizin eşi Hafsa'ya okuma-yazma öğretmiş, Hz. Ömer döneminde danışmanlık ve çarşı-pazarı denetleme görevi yapmıştır.

İslâm'dan önce Araplar kız çocuklarına mirastan hisse vermezlerdi. Miras erkek çocuklarına kalırdı. Ölen kişinin oğlu yoksa miras erkek kardeşine kalırdı. Rivayet edildiğine göre Sa'd b. Rebî (r.a) Uhud'da şehit düşmüştü. Geride iki kız evladı kalmıştı. Kardeşi bütün mallarını alınca Sa'd b. Rebî (r.a)'nin hanımı Peygamber Efendimize gelecek durumu izah etti. Bu kadının feryadı ulaşacağı makama da çoktan ulaşmıştı ve bu konuda ayetler nazil oldu. Bunun üzerine Resûlullah (sav) o iki kızın amcalarına haber göndererek: *"Malın üçte ikisini o iki kıza, sekizde birini annelerine ver. Kalanı da senin olsun."* buyurdu ve bu, İslâm tarihinde ilk taksim edilen miras oldu.

Yine bir Cuma Hutbesi'nde Hz. Ömer kadınlara verilen mehrin miktarı hususunda "kadınlara mehr verirken aşırıya gitmeyin." deyince cemaatten bir kadın kalkarak: "Ey Ömer senin buna hakkın yok. Zira ayet-i kerime'de Cenab-ı Hakk: *'Birisine bir yük altın da vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın...'* buyurmuştur." der. Bunun üzerine Hz. Ömer kadına hak verir ve kararından rücû eder.

Bu olay, kadınların İslamiyetle birlikte nasıl özgüvene kavuştuklarını gösteriyor. Cahiliye döneminde söz hakkı verilmeyen, alınıp satılan kadınlar artık haklarını arayabilecek konuma gelmişlerdir. Bu dönemde bir devlet başkanına karşı hakkını savunan Müslüman kadın için tanınan özgürlük acaba Avrupalı kadınlara ne zaman tanındı? Tabii ki 1867'de. Bu, İngiliz parlamentosunda Stuart Mill tarafından kadının mecliste konuştuğu ilk yıldır.

Görüyoruz ki Peygamber Efendimiz hanımların eğitimine çok büyük önem vermiştir. Kadınların hem ahlakî olgunluğa ulaşmaları hem de ilim öğrenmelerini istemek bizlere Peygamber Efendimizden miras kalmıştır. Bu nedenle 'kız imam-hatip liseleri' günümüzde ihtiyaç hâlini almış olup kızlarını okula göndermek istemeyen veliler dahi kızlarını bu okullara seve seve göndermişlerdir. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde kızların okuma oranı oldukça düşük olduğundan, yine bu bölgelerde geçmişle olan kültürel bağın sıkı olmasından dolayı 'kız imam-hatip' liseleri çok büyük bir görevi yerine getirmekte olup kız öğrencilerimiz eğitimlerini, anne-babasının gönül rahatlığı içerisinde tamamlamaktadırlar. Peki gönül rahatlığıyla evlatlarını bu okullara gönderen velilerin beklentisi nedir? Onlardan da önce kıymetli öğrencilerimizin bu eğitim sürecinden ve

gelecekte beklentileri nelerdir? Bu konuda onlara nasıl yardımcı olabiliriz? Bu soruları şu başlıklar altında inceleyelim:

1. Öğretmenin Şahsiyeti

Eğitimin kaliteli olması, hiç şüphesiz o eğitimi veren öğretmenin kişiliğiyle de alakalıdır. Her sözü, tavrı ve tutumu öğrenci üzerinde müthiş etkili olan öğretmenin kendini meslekî, sosyal ve kültürel alanda yetiştirmesi eğitimin kalitesini doğrudan yükseltecektir. İnsanlar yaratılışları gereği iletişim halinde oldukları kimselere benzerler. Bu nedenle peygamberimiz *"kişi arkadaşının dini üzerindedir"* buyurmuş, bu nedenle "üzüm üzüme baka baka kararır" demiş atalarımız, bu nedenle Osmanlı sultanları meclislerde ilmiye sınavını hep karşılarında tutmuşlardır. Öyleyse öğrencilerin karşısına çıkacak olan öğretmenlerimizin öncelikle öğrencilere vermek istediği eğitimi kendilerinin yaşaması gerekir. Öğretmenin hoş olmayan bir davranışını gören öğrenci muhtemelen öğretmene olan saygısını yitirecektir.

O halde her şeyden önemlisi ders verecek olan öğretmenin iyi yetiştirilmesi gerekiyor. Sadece 'öğretme' işiyle meşgul olmak bile bir çocuğun eğitimi için yeterli değildir. Bu konuda İmam Gazalî: "Muallim bilgisi ile amel etmeli, hareketleri sözlerini yalanlamamalıdır. Amel, ilme uygun olmadığı takdirde rüşde mâni olur." demiştir. Öğrencileri, özellikle kız öğrencileri, yetiştiren hocaların henüz üniversite yıllarında iken müthiş bir kişisel eğitimden geçmeleri gerekiyor. Kurulması planlanan Öğretmen Akademileri'nin misyonu bu olmalıdır.

2. Edep ve Hâyâ Bilincinin Kazandırılması

Edep, İslamiyet'in özüne uygun yaşama biçimidir aslında. Kişinin kendine çekti düzen vermesidir. Toplumun ayıpladığı davranışları yapmamaktır bir anlamda. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli unsurların başında gelir edep. Bu konuda eğitim verilirken Yunus Emre'nin "girdim ilim meclisine, eyledim kıldım talep, ilim geride dediler illa edep illa edep" sözü hafızalara kazınmalıdır. Utanma duygusundan yoksun, oturup kalkmasını bilmeyen bir nesilden ancak asi bir nesil çıkar. Bu da toplumların felaketi olur. İbn Miskeveyh "Tehzîbu'l-Ahlâk" kitabında çocukların ahlakî eğitim sürecinin en önemli boyutunun küçük yaşlarda olduğunu belirtir. Çocuk, bu dönemde aldığı ahlâkî eğitimle hayatını şekillendirir. O halde edep

ve hâyâ bilincinin henüz küçük yaşlarda verilmeye başlanması gerekir.

3. Dinî ve Ahlâkî Eğitim

Hz. Muhammed (sav) : “*şüphesiz ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.*” Hadis-i şerifinin yanına “*ben gerçekten muâllim olarak gönderildim*” hadis-i şerifini eklediğimizde görüyoruz ki Peygamber Efendimiz bir güzel ahlâk eğitimcisidir. Kadınların hakkını koruyan ve hürriyete kavuşmaları için mücadele eden Peygamberimizin ve onun tebliğ ettiği mübarek dinin kaidelerinin itinayla eğitim müfredatlarına eklenmesi ve bu konuda kendini yetiştirmiş hocaların bu özel dersleri vermesi son derece önemli bir husustur. Ayrıca kadınların eğitimini sadece dinî konularla sınırlandırmak haksızlık olur. Kur’an ve Peygamberimizin onlara tanıdığı hakları, özgürlükleri ve ilim öğrenme-öğretme konusundaki örnek uygulamalarını dikkate alıp hayata geçirmeliyiz.

4. Duygu ve Düşünce Eğitimi

Doğuştan itibaren insanlar da diğer canlılar gibi içgüdüsel davranış sergilemektedir. Bunun en yoğun yaşandığı dönemlerde akıl yani düşünce yerini hissiyata bırakmaktadır. Öyleyse bir eğitimcinin yapması gereken ilk iş duygu ve düşünce eğitimini öğrencilere kazandırmak olmalıdır. Küçük yaşlarda başlayacak olan bir hissî eğitim çocuğun zevklerine hakim olmaya, acıya katlanmaya, sevgi ve nefret kontrolünü sağlamaya, kötü düşüncelere kapılmayı önlemeye büyük katkı sağlar. Düşünce eğitimi ise çocuğun hem eğitim alması hem de aldığı eğitimi topluma faydalı bir şekilde sunmasıdır. Tabiri caizse bilinçsizce hareket eden bilgi yığınlarını bertaraf eder düşünce eğitimi. Bu nedenle okumanın, araştırmanın ve doğru düşünüp analiz etmenin eğitimini vermeliyiz.

5. Dil ve Konuşma Eğitimi

Dil ya da konuşma üslubu kişinin almış olduğu eğitimin bir göstergesi konumundadır. Dil bir anlamda kişinin aynasıdır. Ziya Paşa'nın “İştir kişinin âyinesi söze bakılmaz” sözünde usta şairin kastettiği aslında bizim konumuzla aynı çizgidedir. Yapılan iş (düşüncenin dışavurumu) ne kadar özenli ve güzelse almış olduğu terbiye-eğitim o denli güzeldir. O halde eğitimin bir amacı da öğrencilere özellikle kız öğrencilere -gelecek nesil onların elinde şekillenecek- güzel konuşma ve güzel okuma

eğitimi verilmelidir. Duygu ve düşüncelerini düzgün bir şekilde ifade edebilen, özgüveni yüksek, topluluk karşısında konuşma kabiliyeti olan nesiller yetiştirmeliyiz.

Sonuç

Şemseddin Sami: “Kadınlarda terbiyeli çocuklar yetiştirecek iktidar göremiyorsak; çocukları terbiye etmeye çalışacağımıza kadınları terbiye etmeliyiz. Kadınların terbiyesi çocukların terbiyesini temin etmeye kâfidir.” diyerek çocukların eğitiminde annenin eğitiminin ne derece önemli olduğunu belirtmiştir. Sözlerinin devamında “Kadınlara verilen terbiye evlat ve ahfadına (torunlarına) sirayet eder. Erkeklerle terbiye vermek, gölge verecek bir ağaç dikmek ise kadınlara terbiye vermek hem gölge, hem yemiş verecek bir ağaç dikmektir.” diyerek kadınların eğitiminin ne derece önem arz ettiğini vurgulamıştır.

Bugün ise kız imam-hatip liselerinin varlığı sayesinde insanlar evlatlarını gönül rahatlığıyla bu okullara göndermekte ve kızların eğitimleri yarım kalmamaktadır. Okullardaki olası disiplin sorunlarından uzak bir eğitim alan kızlarımız geleceğe daha güvenle bakabilmektedirler. Sevginin, saygının, merhametin ve diğer insanî değerlerin bulunduğu bu ortamda pozitif, dinî ve sosyal bilimlerin eğitimi verilmekte olup yarınlarımızı emanet edeceğimiz nesiller yetişmektedir. Bu okullar birer gül bahçesi gibi görülüp kız öğrencilerimizin eğitimleri özenle verilmektedir. Temennimiz bu güzide eğitim kurumlarının daha fazla yaygınlaştırılıp kızlarımızın hak ettikleri değerlerde eğitim almalarını sağlamaktır.

Kaynakça

- ÖNDER, Mustafa, İslam'ın ilk Yıllarında Kadın Eğitimi, AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar 2013, Cilt:13, Yıl: 13, Sayı: 1 Sayfa: 141-153
- TÜRKCAN, Saliha, Kadınların Eğitim Öğretimi, DİB
- KOÇER, Doç. Dr. Hasan Ali, Türkiye'de Kadın Eğitimi
- KAYADIBİ, Prof. Dr. Fahri, Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü
- AKYÜZ, Prof. Dr. Yahya, Osmanlı'da Öğretmenevli Ev Sıbyan Mektepleri (Amerikan ve Fransız Eğitim Tarihinden Benzer Örnekler)
- EBÜ GUDDE, Abdulfettah, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed Ve Öğretim Metodları, İst. Yasin Yay. 2014
- İBN MİSKEVEYH, Tehzîbul-Ahlâk (Ahlak Eğitimi) çev. Abdulkadir Şener, İsmet Kayaoğlu, Cihat Tunç, Ank. Büyüyenay Yay. 2013
- KAYMAKCAN Recep – MEYDAN Hasan, Ahlak Değerler ve Eğitimi, Dem Yay. İst. Kasım 2014
- ALTUNKAYA, Dr. Niyazi, Köy Enstitüleri Sisteminin Temelleri, 43, 2000

Öğretmek İçin Adanan Bir Ömür

Ahmet YORULMAZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD Master Öğrencisi

“Binlerce kitaptan bir gönül çıkmaz, ancak bir gönülden binlerce kitap çıkar” düşüncesiyle bir âlimin insanları eğitme, bir topluma yön verme çabası, kendinden sonraki dönemlerde de yankı bulmuştur. Gün geçtikçe kalplerde yer edinmesinin göstergesidir, adının verildiği eğitim kurumlarının, talebe yurtlarının, hayır kuruluşlarının, camilerin bulunması. Bugün adına kitaplar basılıyor, sempozyumlar düzenleniyor, araştırmalar yapılıyorsa toplumda iz bırakanlardan olmuştur Hacı Veyiszade Mustafa Efendi.

1303/1887-1960 yılları arasında Konya’da yaşamış âlim ve veli zatlardandır Hacı Veyiszade Mustafa KURUCU. Daha Küçük yaşlarda ilk eğitim ve terbiyesini alan Hacı Veyiszade sağlam bir hafız olmuştur. Adliye Medresenin son müderrislerinden babası Hacı Veyis Efendinin de hocası olduğu bu medresede tahsiline devam etmiş, daha yirmili

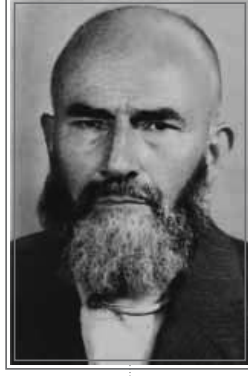
yaşlarda zamanın âlimleri karşısında çetin bir imtihana tutularak icazetini almıştır. Medrese ilimleri ile yetinmeyip fen ilimlerinde de kendini yetiştiren Mustafa Efendi zamanın pek çok âliminden dersler almıştır. 23

yaşında Islah-ı Medariste hocalık yapmaya başlayan Hacı Veyiszade Mustafa Efendi pek çok talebe yetiştirmiştir. Burada din ilimleri, fen ilimleri, Arapça, Farsça ve batı dilleri bir arada okutulmuştur.

Yaşamış olduğu dönemin birçok sıkıntıları beraberinde eğitim, öğretim alanında da bir geçiş dönemi olması beraberinde getirmiş olduğu bütün güçlüklerle, baskılara rağmen yılmadan, yorulmadan koşturan bu büyük insan kendini bütün ömrünü son anlarına kadar eğitime insan yetiştirmeye adanmıştır. Medreselerin kapatıldığı dönemde bile camilerde, mescitlere insanlara bir şey anlatmaya öğretmeye çalışmıştır. Bu da yasaklandığında, gizli gizli evlerde talebe okutmaya, öğretmeye devam etmiştir. İlim meclislerinin, sohbetlerinin cennet bahçelerinden bir bahçe olduğu her fırsatta tekrarlayan hoca efendi **“Bir talebenin yetişmesi uğruna bin münafığın kahrına katlanırım”** diyerek eğitim yoluna kendini adayan bu büyük insan İmam-Hatipler, sivil toplum kuruluşları gibi birçok eğitim kuruluşunun açılmasında önderlik etmiştir. Konya İmam-Hatip Lisesinin kurulmasında öncülük ettiği gibi toplum yararına olacak Konya Şeker Fabrikasının temellerinin atılmasında, Kur’an kurslarının, hastanelerin, cemiyetlerin ve pek çok vakfın kurulmasında büyük gayret ve çabaları olmuştur. Pekçok hayır kuruluşunun ya başkanı, ya yönetimi ya da fahri üyeliğinde yer almıştır. Bu kuruluşların yaşatılması dört bir yana yayılması için çabalamıştır. Yurdun dört bir yanından gelen talebelerine maddi manevi her türlü sıkıntılarında kol kanat geren Hacı Veyiszade Mustafa Efendi talebelerini bir anne şefkati beraberinde bir mual-

lim disipliniyle yetiştirmeye çalışmıştır. Cömertlikte deniz gibi olan hoca efendi sayesinde pek çok yoksul talebesi de eğitim öğretimine devam edebilmiştir. Kendi yetişebildiği yere kadar yardım etmiş yetişemediği yerde cemaatinden yardım istemiştir. Kendi eğitim tarzıyla talebelerini bir an önce yetiştirme konusunda aceleci olmuştur. Ağzından hiç kötü söz çıkmayan Hacı Veyiszade Efendi tatlı sertliğinin yanında kalp kırmamaya özen göstermiş, talebelerini incitmeden bir şeyler öğretmeye kendini vakfetmiş, yine de kırılan olursa kendince gönüllerini almış, şakalarıyla kalplerini kazanmıştır.

Talebelerinin ilimden başka bir şeylerle meşgul olmalarını katiyen istemez, cemaatine tavsiye ettiği nafile ibadetleri talebelerine tavsiye etmezdi. Kendisine nafile ibadetlerden soran talebelerine "Onu baban yapsın" deyiverirdi. İlim öğrenmenin nafile ibadetten daha eftal olduğu düşüncesinde olan Hacı Veyiszade derslerini dolu dolu anlatır, Bir

sualine cevaptan geciken talebesinin cevabını beklemeden diğerine sorardı. Zamanın kıymetini çok iyi bilen Hacı Veyiszade Efendi bir anını bile boş geçirmekten sakınır, evinde, okulda ders aralarında ya ibadetle meşgul olur, ya da elinde kitap (bir Arapça eser, din ilimleri) okurdu. Gece gündüz demeden İnsanların her daim hizmetine yardımına koşan Hacı Veyiszade Efendinin evinde ailesi ile geçirdiği, uykuda geçirdiği zaman çok sınırlıdır, hastası olana dua için, yardıma ihtiyacı olana elinden geldiğince koşturmuştur.

Ömrünü Allah yolunda tüketen parasını son kuruluşuna kadar hayır işlerinde harcayan ilimin gelişmesi için her türlü sıkıntıyı göze alan ilim ve talebe yetiştirme aşkıyla yanan hayatı boyunca bunu kendine verilmiş bir görev bilen bu yüce insanı rahmetle anıyor, kendilerinin sık sık "**İlim meclisleri cennet bahçelerinden bir bahçe**" dediği gibi Allah mezarlarını cennet bahçelerinden bir bahçe eylesin diliyoruz.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

EĞİTİM BAKIŞ

EĞİTİM-ÖĞRETİM VE BİLİM ARAŞTIRMA DERGİSİ

34.
SAYI

Misafir Öğrenciler

33.
SAYI

Eğitim Yönetiminde Denetim

32.
SAYI

Toplum ve Sanat

31.
SAYI

Engelli Bireyler İçin Eğitim

30.
SAYI

Öğrencilere Barınma ve Yurt Hizmetleri

29.
SAYI

Eğitim, İdeoloji, Değerler Ekseninde Müfredat

28.
SAYI

İlahiyat Müfredatı ve Felsefe

27.
SAYI

21. Yüzyılda Türkiye'de Eğitim Fakülteleri

26.
SAYI

Eğitim Politikalarında Toplum Mühendisliği

25.
SAYI

Çalışma Hayatında Kadın ve Başörtüsü Yasağı

24. SAYI FATİH Projesi ve Eğitimde Bilişim Teknolojileri Kullanımı

23. SAYI YÖK Reformu

22. SAYI Karma Eğitim

21. SAYI Kesintisiz Eğitim

20. SAYI Okul Öncesi Eğitim

19. SAYI Değerler Eğitimi 2

18. SAYI Değerler Eğitimi 1

17. SAYI Yapılandırıcı Yaklaşım Eleştirel Bir Bakış

16. SAYI Yapılandırıcı Yaklaşım

15. SAYI Eğitimde Yönlendirme ve Kademeler Arası Geçişler

14. SAYI Yabancı Dil Öğretimi ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

13. SAYI Beyin Göçü

12. SAYI Okul Öncesi Eğitim

11. SAYI Bir Öğrenme Mekanı Olarak Okul ve Sınıf

10. SAYI Sivil Anayasa, Özgür Eğitim

09. SAYI Okul Ortamında Şiddet

08. SAYI Eğitim Yönetimini Yeniden Düşünmek

07. SAYI Yapılandırmacı Yaklaşım, AB Sürecinde Eğitim

06. SAYI Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

05. SAYI Öğretmen Yetiştirme Düzenimiz ve Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

04. SAYI Din Eğitimi ve Öğretimi

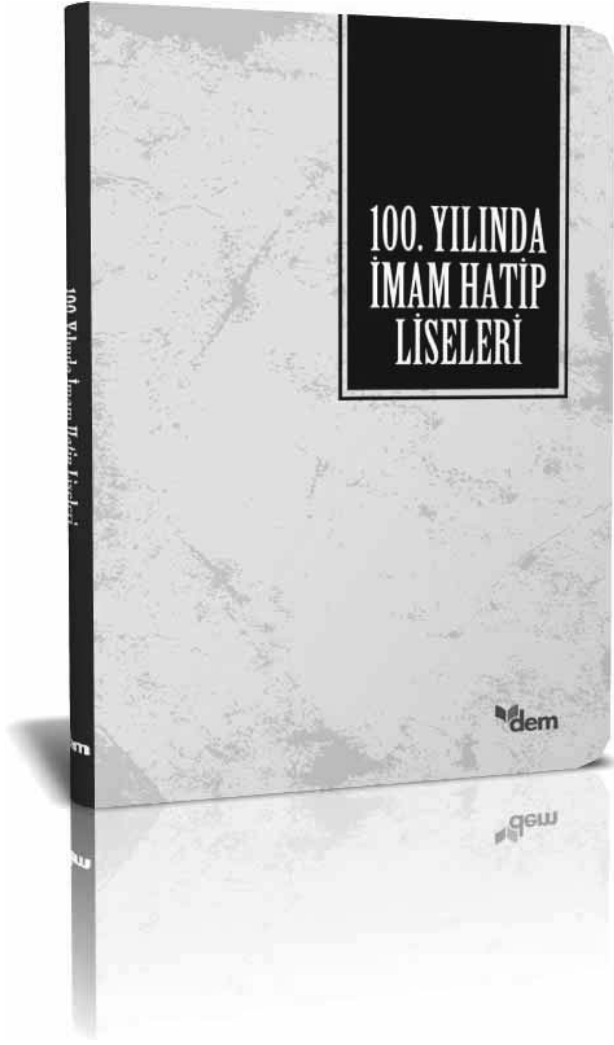
03. SAYI Sınav Sistemi

02. SAYI Müfredat Çalışmaları ve Eğitimde Reform İhtiyacı

01. SAYI Öğretmen ve Öğretmenlik Mesleği

100. YILINDA İMAM HATİP LİSELERİ

1913 yılında açılan Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba (İmamlar ve Hatipler Medresesi) ve 1914'te yürürlüğe konulan İslâh-ı Medâris Nizamnamesi ile oluşturulan Dâru'l-Hilâfeti'l-'Aliye Medresesi ile nitelikli din adamı yetiştirilmesi ve medreselerin İslahı ve bu meyanda gündeme gelen din eğitimi meselesi bu gün 100. yılında çok geniş bir perspektifte ele alınmaya devam etmektedir. İmam-Hatip Liseleri, Türkiye'nin din eğitimi tecrübesinin en önemli kurumlarından biridir. Osmanlı döneminde Medresetü'l Eimme ismiyle başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde evrilererek devam eden bu eğitim, 100. yılına girdiği 2013 yılında kendi tarihindeki dönüm noktalarından birini yaşamaktadır.

Bu sempozyumla Türkiye'nin din eğitimi tecrübesini göz önünde bulundurarak imam hatip tecrübesi ile dünyadaki benzer din eğitimi modelleri arasındaki uyum ya da farklılıklara dikkat çekmek ve böylece durum tespitleri yaparak geleceğe dair perspektifler belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede sempozyumda doğuda Malezya, Pakistan ve İran; batıda Belçika, Hollanda, İsveç ve ABD'de İslam eğitiminin karakteri ve niteliğine ilişkin bildirimler bulunurken, kültürümüzün etki sahası içerisinde bulunan Balkanlar'daki İslam eğitimine de değinilmiştir.

Artık hiç bir mahfilde din eğitiminin varlığı tartışılmamakta ancak bu eğitimin nasıl yapılması gerektiği ve üreteceği insan modeli üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Sempozyumda İslam eğitimi odağa alınarak gelenekle modern zamanlar üzerinde karşılaştırmalarda bulunulmakta bunun siyasetteki, din anlayışındaki ve eğitim modelleri üzerindeki iz düşümleri açığa çıkarılmak istenmektedir.

Sempozyum hal-i hazırda devam etmekte olan imam hatip eğitimine içeriden bakan bir gözle yeni öneri ve kapsam tekliflerinde bulunmaktadır. Bununla beraber yüz yıllık "İmam Hatip" birikiminin geniş kapsamlı bir konu alanı içerisinde ele alındığı sempozyumda bu kurumların yetiştirdiği kanaat önderlerinin tarihe tanıklıkları da güzel enstantaneler oluşturmuştur.

Çalışmanın, Türkiye'de orta eğitim seviyesinde nitelikli din eğitimi üzerinde düşünme faaliyetine katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

Erzurumlu Hafız Fatma

İlkokulu bitirip kursa gelmişti. Ailesi kendi isteğiyle geldiğini söylemişti. Kayıt için adını sorduğumda, hiç de çekinmeyen bir tavırla Fatma dedi ve ekledi:

- Eğer hafızlık yaptırmazsanız kaydolmak istemiyorum.

Böyle tehdit edercesine konuşması onu yaşından daha olgun gösteriyordu.

Tebessümle:

- Korkmayın küçük hanım, siz isteyin, hafız da yaparız, hoca da...

O küçük gözlerinin içi parıltıydı birden. Annesi, Hoca Hanım kusuruna bakma hele sen, ille de "hafız olacağım" der de, baksa bir şey demez. Bizim köyün hocasından duymuş. Peygamberimiz (sav), "hafız olanlara Cennette taç giydirilecekmiş" demiş herhalde. Siz daha iyi bilirsiniz ya, köylü kafası, biz de bu kadar duyduk anladık. Bu da çocuk işte!

- Tabi teyze ne demek, keşke herkes sizin gibi duyduklarından etkilense de teslim olsa. Siz hiç merak etmeyin, kızınız önce Allaha sonra, sonra bize emanet.

Kadıncağzı elime yapıştı öpecekken geri çektim, utandım. Tutum, ben onun elini öptüm. Gözleri yaşardı.

- Hoca hanım bu eller, gözler hep günahlı, asıl sizinkiler öpülmeye layık.

- Estağfurullah teyze o ahrette belli olur, dedim.

Bu konuşmadan sonra kaydını yaptığımda Fatma'nın Erzurumlu olduğunu öğrendim. Bir an düşündüm, Küçük, nasıl kalacak bu kadar buralarda

Zaman ilerledikçe Fatma'nın edepli tavırları daha da çok etkiledi beni. Azimliydi. Geceleri uykusunun arasında ayetleri sayıklarken görüyordum çoğu kez. Böyle devam ederken, arada bir bana gelip soru soruyordu. Bir gün:

- Hocam, hafız olmak için Kuran-ı bitirmek mi lazım? diye sordu.

Ben de:

- Tabii ki, hepsini ezberleyeceksin ki hafız adını alacaksın.

Bu cevabıma çok üzülmüş gibiydi. Bir şey demek istiyordu sanki. Teşekkür etti ve döndü arkasına gitti. Derslerim arasında onlara sürekli Kuran ezberlemekle işin bitmeyeceğini, mutlaka içindeki-leri uygulamak gerektiğini hatırlatıyordum. Talebelerden biri:

- Hocam, Fatma'nın annesi ona abdestli olmayanın hafızlara dokunamayacağını söylemiş, doğru mu? diye sordu.

- Çok ilginç doğrusu, Maşallah! dedim.

- Osmanlı zamanında atalarımız Kuran-a ve Hafıza kıymet verdiklerinden öyle yaparmış dedim.

Çok hoşlarına gitmişti bu iş. Hepsini adeta kendilerini ulaşılmaz zor, kasa içindeki altın gibi görüyorlardı. Görsünler dedim içimden, bu yaşta buralara gelmişler. Allah'ın kelamını ezberliyorlar, onlara fazla görmem bunu.

Bu arada Fatma ara sıra rahatsızlanıyor ve revirde yatıyordu. Zaman geçtikçe Fatma'nın morali ve sağlığı daha da çok bozuluyordu. Bir gün dersini iki kez aksatınca sordum:

- Ne oldu, yoksa anneni mi özledin?

- Hayır dedi.

- Neden moralin bozuk? Çok fazlada hasta oluyorsun dedim.

- Yanlış anlamayın, inanın ki annemi özleyip de gitmek istediğim yok. Burayı çok seviyorum. Allah'ımdan çok korkuyorum. Buraları terk edersem bana ahrette hesabını sormaz mı?

Bir şey diyemedim. Suçlu gibi hissettim kendimi.

O küçük kalpte bu ne imandı Ya Rabbi!..

Onu hayranlıkla izliyordum. Bir gün çok rahatsızlandı. Doktora götürmek zorunda kaldık. Birçok tahlillerden sonra arkadaşım olan doktor hanım:

- Hoca hanım derhal bu talebeyi ailesinin yanına gönder dedi.

Şaşkınlıkla:

- Neden? diye sordum.

- Belki üzülecek, hatta inanmayacaksınız, fakat bu talebe kanser dedi.

Adeta başımdan aşağı kaynar sular dökülmüştü. Sanki her tarafımı şefkat sarmıştı. Hastaneden ayrılırken Fatma'ya hiç bir şey diyemedim. Oysa anlamış gibi bana sorular sorup dikkatimi dağıtmaya çalışıyordu. Kulağıma eğilerek:

- Hocam, Azrail insanların canını alırken nasıldır? Dedi.

Ağlamamak için kendimi zor tuttum.

- Güzel bir surettedir, mümin kullara dedim.

Sevindi, sanki mırıldandı:

- Belki hafız olamam, ama Elhamdulillah müminim dedi

Şimdi anlamıştım, bana önceden sormuş olduğu soruyu. Demek ki hastalığını biliyordu Hafız olmak için Kur'an'ı bitirmesi gerektiğini söylediğimde, neden üzüldüğünü şimdi anlamıştım. Birkaç gün sonra eşyalarını hazırlamaya başladık. Çünkü dayanılmaz acılar içinde olduğunu görüyorduk. Evine gitmesi gerekiyordu. Ailesi geldi. Fatma yanıma gelerek:

- Bana kızmadınız değil mi? Eğer söyleseydim belki kursa almazdınız.

- Ne demek? Nasıl kızırım sana? dedim. Hem sonra sakın üzülme hafızlığımı bitiremedim diye. Bu yola girdin ya, Rabbim seni hafızlar zümresinden yazmıştır inşallah.

Öyle sevindi ki, sarıldı boynuma:

- Gerçekten ben şimdi hafız sayılır mıyım? Anne bak, duydun değil mi?

Ya Rabbi bu ne aşkı!..

Rabbimin hikmeti tecelli etse de iyi olsaydı şu Fatma, ne güzel bir kul olurdu. Böylece Fatma'yı gözyaşları ile Erzurum'a uğurladık. Çok geçmedi. Bir iki hafta sonra ailesi ağırlaştı haberini verdi. Bu bir iki hafta içinde ondan iki mektup almıştım. Bana hep hafızlık tacını merak ettiğini. Rüyalarına bile girdiğini yazıyordu.

Bir gün sabah namazından sonra telefon çaldı. Fatma'nın annesiydi karşımdaki ses. Ağlamaklı bir sesle:

- Hoca hanım Fatma'yı uğurladık. Rica etsem bir hatim okur musunuz? deyince ben de dayanamadım ağlamaya başladım. Annesi beni teselli edercesine telefonu kapatmadan, Size ölmeden önce sunu söylememi istedi dedi çıkarak:

- Anneciğim hocama söyle, Azrail söylediğinden de güzelmiş.

ÖRGÜTLENME TEMALI

2 KISA FİLM

YARIŞMASI

Başvurular 15 Eylül 2015 ve 15 Ocak 2016 tarihleri arasında yapılacaktır.

Detaylar www.egitimbirsen.org.tr adresinde.

1'İNCİYE
15.000 ₺

2'NCİYE
10.000 ₺

3'ÜNCÜYE
5.000 ₺

JÜRİ ÖZEL ÖDÜLÜ
3.000 ₺

MANSİYON
2.000 ₺

Detaylı bilgi için;

Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No: 5 Balgat/ANKARA
Tel: (0312) 231 23 06 / Faks: (0312) 230 65 28

www.egitimbirsen.org.tr

[facebook.com/egitimbirsen](https://www.facebook.com/egitimbirsen)

twitter.com/egitimbirsen

MEMUR-SEN KONFEDERASYONU
EGİTİM-BİR-SEN
EGİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI